

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MEHMET SUPHİ GÜRİSOYTRAK'IN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Tamer NALBANT

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MEHMET SUPHİ GÜR SOYTRAK'IN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı

Tamer NALBANT

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Oğuz AYTEPE

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MEHMET SUPHİ GÜRSOYTRAK'IN ASKERİ VE SİYASİ HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

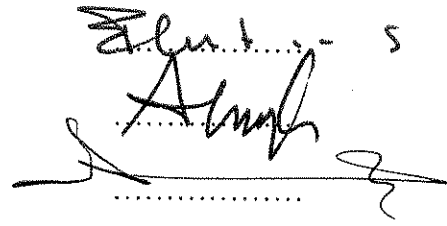
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Oğuz AYTEPE

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Prof. Dr. Adnan SORLUOĞLU
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE

İmzası

Tez Sınavı Tarihi:

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Mehmet Suphi Gürsoytrak, 24 Ocak 1925 yılında Manisa'nın Alaşehir ilçesinde dünyaya gelmiştir. Asker olan babasının tayini nedeniyle ilköğretimine Ankara Keçiören'de başlamış, ilk ve orta öğretimini burada tamamladıktan sonra Bursa'da Işıklar Askeri Lisesine devam etmiştir. Askeri Lise eğitiminden sonra Ankara'da Kara Harp Okuluna başlamış ve 1945 yılında KHO'ndan Asteğmen rütbesi ile mezun olmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birliklerinde Topçu Pilot olarak görev yapmış, Kore Savaşına katılmış, yurt içinde ve dışında birçok eğitim görmüş ve kurslara katılmıştır. Gördüğü bu eğitimler sırasında İngilizce ve Rusça öğrenmiştir.

Kara Harp Akademisi eğitimini tamamlamayı müteakip kurmay subay olarak çeşitli görevlerde bulunmuş ve Kara Harp Akademisinde hocalık yapmıştır.

1953 yılında Kore'de görevli iken ülke sorunları ve iktidarın bu sorunlara yaklaşımı konusundaki düşünceleri, onu kendisi gibi düşünen subaylarla bir araya getirmiş, özellikle 1955 yılından itibaren iktidarın, anti demokratik, anti laik ve anayasa dışı davranışlarına karşı bir oluşumun içerisinde yer almış, ülkenin Atatürk İlke ve İnkılapları yolunda ilerlemesine hizmet edecek çalışmalar içerisinde bulunmuştur.

Bu çalışmaları neticesinde 27 Mayıs Hareketine fiilen katılmış, Demokrat Parti iktidarının devrilmesini müteakip ülke yönetimini üstlenen Mili Birlik Komitesi'nde görev almıştır.

1961 yılının Ekim ayında iktidarın seçimle iş başına gelen sivil otoriteye devredilmesiyle Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeliği görevine başlamış, 12 Eylül Askeri Müdahalesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunun lağv edilmesine kadar bu görevi yürütmüştür.

12 Eylül 1980' den sonra aktif politika ile ilgilenmemiş, çeşitli sivil toplum örgütleri çatısı altında, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda, insan hak ve özgürlüklerinin sağlanması, ülke kaynaklarının korunması konusunda çalışmalar yürütmüştür.

Bu konudaki en önemli faaliyeti Atatürkçü Düşünce Derneğinin kurucularından biri ve iki dönem Kurucu Genel Başkanlığı'nı üstlenmiş olmasıdır. ADD Genel Başkanlığı sırasında dernek önemli bir atılımla büyümüş ve kamuoyunun ciddi anlamda dikkatini çeker hale gelmiştir.

Gürsoytrak'ın Genel Başkanlığındaki ADD, kamuoyunu, Atatürkçü düşünce ışığında, emperyalizme ve anti laik yaklaşım ve uygulamalara karşı uyarma görevini yerine getirmiş, düzenlediği toplantı ve mitinglerle adeta halkın sesi durumuna gelmiştir.

1998 yılında ADD'ndeki görevinden ayrılan Gürsoytrak, bir daha herhangi bir görev almamıştır.

Halen Ankara'da ikamet etmektedir.

ABSTRACT

Gürsoytrak was born in Alaşehir, county of Manisa, on 24 th of January 1925. Due to his father's appointment, who was a soldier, he began to primary education (Primary School) in Keçiören, county of Ankara. After completing primary and secondary education (Junior High School) in Keçiören, he attended Işıklar Military High School in Bursa. Following the Military High School, he began to Turkish Military Academy in Ankara and he graduated from Turkish Military Academy in 1945 as a third lieutenant.

Gürsoytrak served in several units of Turkish Armed Forces as an Artillery Pilot, joined Korean War, attended many educational and training courses in the country and abroad. During these courses and education he learned English and Russian.

After finishing his education and training in Army War Academy, he served in several missions as a staff officer and he worked as an instructor in Army War Academy.

In 1953, when he was stationed in Korea, his thoughts about country affairs and government's approach to these affairs congregated him with the other officers, who think the same way as he thinks. Especially as of 1955, against to the government's anti-democratic, anti-secular and anti-constitutional behaviours he joined the counter movements. He took part in the organizations which would serve the country's improvement in accordance with revolutions and principles set forth by Atatürk.

As a result of these movements, he actively joined the 27 th May revolution. Following the fall of the ruling party, Democrat Party, government he took charge in the National Unity Committee which took the responsibility of governing the country after the Democrat Party.

In October 1961, by being turned over the ruling power to elected civil authority, Gürsoytrak became a Republican Senate Member. He served as a Republican Senate Member until Turkish Grand National Assembly and Republican Senate were abolished by 12 th September Military Interference.

Since 12th September 1980, he hasn't been interested in active politics. In various non governmental organizations, he struggled to provide freedom of thought and human rights and save the country's resources in the light of revolutions and principles set forth by Atatürk.

The most important activity about these subjects is his becoming one of the founder of "Kemalist Thinking Association" (ADD/KTA) and serving as a founder chairman in the first two periods. During his ruling terms KTA was impressively improved by an important progress and took great attention of public opinion.

Kemalist Thinking Association under chairmanship of Gürsoytrak has done its mission to warn the public opinion against imperialist and anti-secularist approaches and applications in the light of Kemalist Thinking. It has become a kind of public voice by regular meetings.

After resigning from Kemalist Thinking Association, Gürsoytrak hasn't got any task.

Still he stay in Ankara.

ÖNSÖZ

Mehmet Suphi Gürsoytrak'ın askeri ve siyasi hayatını konu alan bu çalışmada amacımız, Türkiye Cumhuriyetinin yakın tarihinde önemli bir konu olan 27 Mayıs Devrimi ve 27 Mayıs'ın Türk siyasi ve toplumsal hayatında meydana getirdiği değişimlerde Mehmet Suphi Gürsoytrak'ın payını ortaya koymak ve onun 1961 Ekiminde başlayan Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeliği ve 12 Eylül 1980 sonrası aktif politikadan çekilip, çeşitli sivil toplum örgütleri çatısı altında yürüttüğü faaliyetleri incelemektir.

Çalışmada öncelikle 1946 yılında Demokrat Partinin kurulması ile çok partili siyasi hayata geçişten bu günlere kadar konumuz olan olaylara tanık olmuş kişilerin anılarından, dönemin yazarlarının 1946–1960 arasındaki döneme ait yazdıkları eserlerden ve bu konuda yapılmış akademik çalışmalardan faydalandık.

Mehmet Suphi Gürsoytrak'ın Özel Arşivinde yaptığımız çalışmada çok değerli bilgi ve belgelere ulaştık. Ayrıca TBMM Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi, MSB Arşivi, TİTE Arşivi ve K.K.K.lığı Arşivlerinde incelemeler yaptık.

Ancak devlet arşivlerinde, özellikle 27 Mayıs 1960 ile 25 Ekim 1961 tarihleri arasındaki bilgi ve belgelerin araştırmacıların incelemesine kapalı olması nedeniyle bu döneme ait konularda devlet arşivlerinden faydalanamadık.

Yaptığımız bu çalışmada elde ettiğimiz bilgi ve belgeleri, diğer yazılı eser ve akademik çalışmalarla birlikte değerlendirmeye çalıştık.

Bu araştırma ve incelemeler ışığında tezimizi dört ana bölümde kronolojik olarak yazmaya çalıştık.

Giriş bölümünde, Türkiye'de ordu-millet ilişkisi ve ordunun Türk Siyasi Hayatındaki yeri ile başlayıp, Gürsoytrak'ın yetiştiği dönemin askeri ve siyasi durumunu ele aldık.

Birinci bölümde Gürsoytrak'ın hayatı ve ailesinden bahsederek, aile büyüklerini, ailesinin köklerini geniş bir biçimde ele aldık. Öğrencilik hayatı ve askeri hayatı ile aldığı mesleki eğitimler ve görevleri de bu bölümde anlatmaya çalıştık.

İkinci bölümde, 27 Mayıs öncesi ve sonrası durumu, Demokrat Partinin iktidara gelmesinden başlayarak, 27 Mayıs 1960 sabahına kadar olacak şekilde ele aldık.

Üçüncü bölümde, ülke idaresine el koyan askerlerin 27 Mayıs 1960 sabahından itibaren faaliyetleri, Milli Birlik Komitesinin kuruluşu ve faaliyetleri ile komitenin bölünmesini anlatmaya çalıştık. Bu bölümü Ekim 1961 tarihine kadar getirerek 27 Mayıs devriminin sonuçlarını burada ele aldık.

Dördüncü bölümde, Gürsoytrak'ın 1961 Anayasası ile Tabii Senatörlük görevini alması, Senato'daki faaliyetleri ve 12 Eylül 1980 sonrası aktif siyasi hayatının son bulmasıyla birlikte çeşitli sivil toplum örgütlerinde aldığı görevleri incelemeye çalıştık.

Çalışmanın sonuç bölümünde buraya kadar anlatılanların genel bir değerlendirmesini yaptık.

Ekler bölümünde, Gürsoytrak'ın özel arşivi ve diğer arşivlerde bulduğumuz belgeler, döneme ve Gürsoytrak'a ait fotoğraflar ile Gürsoytrak ile yapmaya çalıştığımız, ancak sağlık sorunları nedeniyle çok uzun tutamadığımız görüşmelerin tutanaklarını koyduk.

Bu çalışmanın başından sonuna kadar büyük sabır ve titizlikle eksik ve yanlışlarımı düzelten, yorumları ile bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Oğuz Aytepe'ye, teknik konularda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Enstitümüz Öğrenci İşleri Sorumlusu Fatma Mesci hanımefendiye, hazırlanması sırasında en büyük sabrı gösteren ve desteği sağlayan eşim Berna, kızım İlayda Beril ve oğlum Yiğit Sarp'a, çok teşekkür ederim.

TBMM Arşivi ve Kütüphanesi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi ile Kütüphanesi, Genelkurmay Başkanlığı Merkez Kütüphanesi, K.K.K.lığı ve K.K.Loj. K.lığı Kütüphanesi, TİTE Arşivi, Milli Kütüphane ve TİTE çalışanlarına da araştırmamız boyunca bize gösterdikleri sabır ve yardımlar için teşekkür ederim.

Ayrıca önemli sağlık sorunlarına rağmen, olağanüstü bir gayretle o günleri tekrar yaşayarak bana anlatmaya çalışan Sayın Mehmet Suphi Gürsoytrak'a, bize

ellerindeki belge ve fotoğrafları veren, çalışmam için her türlü fedakârlığa katlanarak yardımlarını esirgemeyen kızı Fatoş Gürsoytrak ile oğlu Bozkurt Gürsoytrak'a,

Kendileri ile görüşme yaptığım, değerli bilgileri ile bana büyük katkı sağlayan Sayın E.Kur. Alb. Sami Küçük, E.Kur. Bnb. Kamil Karavelioğlu ve E.Top. Plt. Alb. Sırrı Koydemir'e,

Gürsoytrak'ın özel arşivindeki çalışmalarında bana her türlü yardımı yaparak rahat bir çalışma ortamında çalışmamı sağlayan yardımcıları Vala, Habibe ve Havva Hanımlara yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ:.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM MEHMET SUPHİ GÜRSOYTRAK'IN HAYATI VE AİLESİ

1. AİLESİ.....	7
2. ÖĞRENCİLİK HAYATI.....	11
3. ALDIĞI GÖREVLER VE MESLEKİ EĞİTİMLER.....	12
3.1 Kore Savaşı.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ÖNCESİ VE SONRASI DURUM

1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI.....	22
2. İHTİLAL ORTAMINI HAZIRLAYAN NEDENLER.....	26
3. İHTİLALCI ÖRGÜTLERİN OLUŞUMU.....	41
3.1 Teşkilatlanma Safhası.....	41
3.2 1957 Yılında Yapılmak İstenen İhtilal.....	60
3.3 Dokuz Subay Olayı.....	65
3.4 Yeniden Teşkilatlanma ve Liderlik Meselesinin Çözümü.....	76
4. 27 MAYIS 1960.....	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ DÖNEMİ

1. İHTİLALIN İLK GÜNLERİ.....	96
2. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİNİN KURULUŞU.....	105
3. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİNDEKİ FAALİYETLERİ.....	107
3.1 Yüksek Adalet Divanı Kararları ve İdamlara Karşı Yapılan Mücadele.....	119

3.2 Milli Birlik Komitesinin Bölünmesi.....	124
3.3 Sosyal İşler Komisyonundaki Faaliyetleri.....	137
4. GÜRSOYTRAK'A GÖRE 27 MAYIS DEVRİMİNİN SONUÇLARI.....	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET SENATOSU DÖNEMİ VE 12 EYLÜL SONRASI

FAALİYETLER

1. TABİİ SENATÖRLÜK DÖNEMİ.....	148
2. 12 EYLÜL 1980 SONRASI FAALİYETLERİ.....	150
2.1 Atatürkçü Düşünce Derneğindeki Faaliyetleri.....	157

SONUÇ.....	167
------------	-----

KAYNAKÇA.....	170
---------------	-----

EKLER.....	175
------------	-----

EK-1 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, (Soyağacım)

EK-2 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, (Biyografisine Ait Kronoloji)

EK-3 K.K.K.1ğının 18 Nisan 2008 Tarihli Yazısı ve Ekleri

EK-4 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, (Kore Savaşı Anıları, Işıklar Askeri, Lisesi Komutanlığına Yazdığı 26 Nisan 2002 Tarihli Yazı)

EK-5 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, (Halkevleri Genel Merkezi Yayın Bürosu, 21.06.1980 tarihli Basın Açıklaması)

EK-6 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi (Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Seçim Tutanağı, Tutanak No.1, 21.06.1980)

EK-7 M. Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, (Özet Özgeçmişim)

EK- 8 M. Suphi Gürsoytrak ile Yapılan Görüşme Kayıtları [TİTE Arşivi]

EK- 9 Sami Küçük ile Yapılan Görüşme Kayıtları [TİTE Arşivi]

EK-10 Kore'deki Görevi ile İlgili Bir Fotoğraf

EK-11 M. Suphi Gürsoytrak'ın İlim Heyet'i İle Birlikte Bir Fotoğrafi

EK-12 Milli Birlik Komitesi'nce Görevlendirilen Bakanlar Kurulu

EK-13 Komisyon Çalışmalarına Bir Fotoğraf

EK-14 Meclis Genel Kurulu Çalışmalarına Ait Bir Fotoğraf

EK-15 Yurt Gezilerine Ait Fotoğraflar

EK-16 6 Ocak 1961 Kurucu Meclis'in Açılışına Ait Fotoğraf

EK-17 M.Suphi Gürsoytrak ile Yapılan Görüşmelere Ait Fotoğraflar

EK-18 Sami Küçük ile Yapılan Görüşmelere Ait Fotoğraflar

EK-19 Kamil Karavelioğlu ile Yapılan Görüşmelere Ait Fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ199

KISALTMALAR

A.g.e. :	Adı Geçen Eser
A.g.k.	Adı Geçen Kanun
A.g.m.	Adı Geçen Makale
A.:	Alay
A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
ADD :	Atatürkçü Düşünce Derneği
AP:	Adalet Partisi
Bkz.:	Bakınız
Bl.:	Bölük
B.M.M. :	Büyük Millet Meclisi
CHP :	Cumhuriyet Halk Partisi
DP.:	Demokrat Parti
FNL.:	Cezayir Kurtuluş Ordusu
GAP :	Güneydoğu Anadolu Projesi
Gn.Kur.:	Genel Kurmay
İHD :	İnsan Hakları Derneği
İTÜ :	İstanbul Teknik Üniversitesi
KHA:	Kara Harp Akademisi
KHO:	Kara Harp Okulu

K.K.K.	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
MBK :	Milli Birlik Komitesi
MSB :	Milli Savunma Bakanı/Bakanlığı
ODTÜ :	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖB :	Öğrenci Birliği
S. :	Sayı
s.:	Sayfa
SKB :	Silahlı Kuvvetler Birliği
Tb. :	Tabur
T.B.M.M.:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC :	Türkiye Cumhuriyeti
TMTF :	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TPAO :	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YKA:	Yüksek Kumanda Akademisi

GİRİŞ

Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerin siyasal sistem içindeki yeri ve ağırlığı sıkça tartışılan bir konudur. Silahlı Kuvvetlerin iç politikadaki koruma ve kollamaya dönük tutumları ve müdahaleleri geçmişten gelen karakteristik özellikleri barındırmaktadır.

Türk Ordusunun tarihsel mirasında üç temel unsurun önemli olduğu söylenebilir. Birincisi ordunun toplum ve devletle özdeşleşmesidir. Ordu- Millet geleneğinin yaratılmasıdır. İkincisi Osmanlı Devleti’nin çöküş sürecindeki reform hareketlerinden itibaren yerleşmiş bulunan batı düşünce kalıplarının ve tekniğinin benimsenmesi ve ordunun, modernleşmenin öncüleri olduğuna dair yaygın inançtır. Üçüncüsü de Atatürk’ün 1920’lerdeki Cumhuriyeti’nin ilk yıllarından itibaren ordunun görevinin kışlalarla sınırlı olması gerektiği, ancak devlet güvenliğinin tehlikeye düşmesi halinde açıkça siyasete müdahale edebildiği şeklindeki yeni bir gelenektir.¹

1950 yılıyla başlayan ve 1960’ta sona eren Demokrat Parti iktidarının, Silahlı Kuvvetler tarafından nasıl algılandığı ve hangi nedenlerle bir darbeye sebep olduğunu incelemek, 27 Mayıs hareketini ve 27 Mayıs hareketinin icracılarını anlamak bakımından önemlidir.

Çocuk denebilecek bir yaştan itibaren askeri bir eğitim almaya başlayan M.Suphi Gürsoytrak’ın yetişmesinde de ordunun ve ordu mensuplarının siyasi olaylara bakış tarzı önemli olmuştur.

Osmanlı Devleti’nin 19.yüzyıl sonlarında başlayan ve I.Dünya Savaşı’na kadar devam eden Almanya yanlısı tutumu ordusuna da yansımıştır. I.Dünya Savaşı sonrasında dahi hissedilen Prusya Modeli’nin II. Dünya Savaşı’nın sonundan itibaren Amerikan Ordu Modeline doğru kayması, A.B.D ile yakın olan ilişkinin bir sonucudur. Oldukça sert bir hiyerarşik yapıya sahip olan Prusya tarzı, özellikle Kore Savaşı ile Batı ve Amerikan ordu modelini gören ve bu modelde geniş inisiyatif

¹ William Hale, *Türkiye’de Ordu ve Siyaset 1789’dan Günümüze*, Hil Yayınları, İstanbul 1996, s.14

kullanma şansına sahip olduğunu düşünen orta düzey Türk subaylarında soru işareti bırakmaya başlamıştır.

Özellikle 1954 öncesinde Akademilerde kurmay olarak yetişen subayların fikri bir bağımsızlık içinde olmamaları, baskı altında yetişmeleri ve Prusya ekolüne yatkın olmaları, bu tarihten sonra Akademiden mezun olan, ABD Askeri Doktrini'ne göre yetişen subaylarla ilginç bir çekişmeye neden oluyordu. Eski subaylar yeni subayların yanında daha ufku dar ve bilgi bakımından zayıf kalıyorlardı.²

M.Suphi Gürsoytrak ile yaptığımız ilk söyleşide, kendisinin “ 1945 yılında Kara Harp Okulundan mezun olduğumda, Atatürk'ten başka bir lidere inanmıyordum” sözleri, Gürsoytrak açısından durumun ne denli vahim bir görüntü verdiğinin en güzel açıklamasıdır.

Bunun yanında yeni silah, mühimmat ve yardımların ABD ekolü ile yetişen subaylara yönelik olması eski kuşak ordu subaylarında endişe yaratmıştır. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi, ordunun orta subay tabakasında memnuniyet ile karşılanmıştır.

Yıllardır CHP iktidarı içinde ekonomik zorluklarla boğuşan Türkiye gibi ordunun orta düzey subayları da aldıkları ücretten memnun değillerdi. Ayrıca terfi sisteminde yetenekten çok kıdeme bağlı kalınması alt ve orta düzey subaylar arasında tepki görüyordu.

1952 yılında emekli bir asker olan Seyfi Kurtbek'in II nci Menderes Kabinesinde Milli Savunma Bakanı olmasından sonra ivme kazanan ordu içindeki reformlar, eski ve otoriter generallerin etkisizleştirilmesini dayatıyordu.⁴

² Talat Aydemir, **Talat Aydemir'in Hatıraları**, May Yayınları, İstanbul, 1968, s.24

³ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme,

⁴ Hale, a.g.e., s.93

Önceleri gelenekselci ve İnönü'ye sadık generalleri tasfiyesi nedeniyle destek alan Kurtbek'in bu söylentiler sonrasında istifaya zorlanması reform programını da kesintiye uğrattı. DP'nin iktidarını, gelenekçi CHP'nin ve onun kurumlarına karşı sevinçle karşılayan genç subaylar kuşağı, DP'nin devrim niteliği taşıyan kararlara imza atmasını beklerken, DP'nin gelenekselci tarzın devamından farklı bir görüşü ortaya koymadığını düşünmeye başladılar. Kurtbek'in istifası genç subayların 1950 öncesi DP'ye bakışını bir anda tersine çevirmişti.

Menderes'in 1954 seçimlerinde oyunu arttırıp iktidarda kalması, 1950'den beri devlet aygıtları açısından duyduğu kuşkuları bir kenara atmasına neden oldu.

DP üst yönetiminin 1950'de büyük bir başarı kazanmalarına rağmen güvensizlikleri çok belirgindi. Devlet kurumlarından, özellikle İsmet Paşa'ya sadakatinden kuşkulandıkları ordudan tedirgindiler. İnönü, Atatürk'ün sadık silah arkadaşı ve ülkenin en kıdemli devlet adamı olarak saygı görüyordu.⁵

Ordunun tek parti rejimiyle bağlantıları güçlü olması nedeniyle, iktidarın, işadamları, serbest meslek sahipleri ve zengin toprak sahipleri tarafından üstlenildiği yeni dönemde orduya çok daha az önem vermesi, sistem içindeki kabuk değişimini de net olarak ortaya koymaktaydı. Özellikle 1950 seçimlerinden sonra vatandaşın ölçüleri değişmeye başladı. "Bir lokma bir hırka" esasına dayanmak zorunda kalan eski politika ve her sahaya el atan koyu devletçilik uygulaması yerini liberal ekonomik ve sosyal anlayışa bıraktı. Köylü ilk defa para görüyor, işadamı ve esnaf parasının güvende olduğunu düşünüyordu.⁶ Diğer taraftan sivil-asker bürokrasinin çarkında yer alanların memnuniyetsizlikleri de yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlıyordu. Ordu mensupları özellikle muzzariptiler. Çünkü ordunun itibarı temelden sarsılmıştı. Artık Toprak Mahsulleri Ofisinde bir memurluk, şerefli vazifeye tercih edilir hale gelmişti. Artan hayat pahalılığı karşısında sabit gelirli subaylar geçinemez

⁵ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s.134

⁶ Orhan Erkanlı, **Anılar, Sorunlar, Sorumlular**, Baha Matbaası, İstanbul, 1972,s.7

hale geliyor, sivil hayata dönmek zorunda kalıyordu. Ordudan kütle halinde istifalar başlamıştı.⁷

O dönem yüzbaşı olarak görev yapan Orhan Erkanlı'nın söyledikleri de siyasal ve ekonomik durumu ortaya koymaktadır. “*Sosyal adalet ve sosyal güvenlik olmadığı gibi bu konuları ele alanlar derhal komünistlik damgası yemekte ve mahkemelerde süründürülmektedir. Sosyal sınıflar arası dengesizlik. Her yıl artmakta, eriyen orta sınıfa ve gittikçe fakirleşen köylülere mukabil mahallede milyonerler türemekte. Meteliksiz işe başlayıp iki senede milyonlar kazananların sıfatı akıllı insan, kalanlar ise aptal, beceriksiz... Kıymet ölçüleri değişmiş, hırsızlığa prim verilmekte, gayrimeşru kazançlar milli kalkınmanın eserleri olarak ilan edilmekte.*”⁸

Ekonomik sıkıntıdan zarar gören tek kurum ordu değildi. Öğretmenler ve devlet memurları da DP iktidarı süresince ekonomik yönden zayıflayan kesimi oluşturuyorlardı. Sosyal tabakalaşma içinde bir alt tabakaya inmeleri Cumhuriyetin kurucusu olan sivil-asker bürokraside ciddi kaygılara yol açmaktaydı.

1954 seçimlerinden sonra Menderes'in, halen İnönü'nün etkisinde olduğundan kuşkulandığı ordu ve mensuplarına sırtını iyice döndüğünü görmek mümkündü. Özellikle “*Ben orduyu. yedeksubaylarla idare ederim, kravatlı şövalyelerin burunlarını kıracağım*” sözleri ordu içinde dalgalanmalara yol açarak subayların kızgınlığını arttırdı.⁹

Ordu içinde DP iktidarına karşı büyüyen tepki, kendini ilk defa 1954 yılının sonunda örgütlenme aşamasına çıkarmış, 1956 yılında ise 27 Mayıs 1960'ta MBK adıyla iktidarı devralan komitenin başlangıcı olan Atatürkçüler Cemiyeti kurulmuştur. Yıldız Harp Akademilerinde kurulan teşkilat aslında o sıralar kurulan

⁷ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, *İhtilalin İçyüzü*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1965, s.27

⁸ Erkanlı, a.g.e., s.11

⁹ Erkanlı, a.g.e., s.347

birbirinden bağımsız irili ufaklı birçok örgütlenme içinden tesadüfen ikisinin irtibat kurması ve birleşmesiyle ortaya çıkan ve M.Suphi Gürsoytrak'ın da bunlardan birinin ilk ve hatta kurucu üyelerinden¹⁰ olduğu teşkilattır.¹¹

İstanbul'da örgütlenmenin ciddi boyutlara geldiği anlarda Ankara'da da DP iktidarına karşı teşkilatlanma hareketlerinin kurulması ve DP iktidarına son verilmesi için örgütlenme modelleri tartışılmaktadır.¹²

1957 yılında, Ankara ekibi kısa sürede Atatürkçüler Cemiyeti olarak tanıdığımız akademi grubu ile bağlantı kurup ekiplerini birleştirme kararı almıştır. Birleşme 1957 yazında Üsküdar'da tarihi bir evde, 1909 yılında 31 Mart Olayı olarak bildiğimiz, gericiliğe karşı yürüttüğü mücadelesiyle tanıdığımız Mahmut Şevket Paşa'nın bir zamanlar ikamet etmiş olduğu evde gerçekleşmiştir.¹³

Kurulan teşkilatın yapılandırılması, genişlemesi, üye sistemi, örgütlenme modeli gibi konularda yapılan tartışmalarda anlaşma sağlanmış olmasına rağmen, temel konuda farklı düşüncelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Radikal grup, hemen bir devrim yapılmasını, daha ihtiyatlı olanlar ise ilk adımda ordu içerisinde reform yapılmasını, darbeyi ise son çare olarak düşünmekten yanadır. Keza ilk defa ihtilal kelimesi Rafet Aksoyoğlu'nun evinde yapılan bir toplantıda Dündar Seyhan'ın ağzından çıkmış ve bu söylem birkaç arkadaşlarının aralarından ayrılmasına neden olmuştu.¹⁴

Derken 1958 yılının ilk günlerinde, hükümete yapılan bir ihbarla 9 subay'ın ihtilal hazırlığı içerisinde olduğu bildiriliyor ve bu dokuz subay derhal tutuklanarak uzun sorgulamalardan geçiriliyordu. Tutuklanan subayların içerisinde örgütün en

¹⁰ M.Suphi Gürsoytrak ile 12.08.2007 Tarihinde Yapılan Görüşme.

¹¹ Erkanlı, a.g.e., s.12

¹² Aydemir, a.g.e., s.27

¹³ Hale, a.g.e.,s.96; İpekçi, Coşar a.g.e., s 45

¹⁴ İpekçi,Coşar, a.g.e.,s.40; Hale,a.g.e., s.96

önemli isimlerinden Faruk Güventürk'ün bulunması, Gürsoytrak ve birkaç önemli ismin de tutuklanmalarına bile gözaltına alınıp ifadelerinin alınmış olması, teşkilat üyelerini derin bir kaygı, sessizlik ve eylemsizliğe sürükledi.

Sadi Koçaş grubu ise Dokuz Subay olayından en az etkilenen gruptu. Koçaş'a göre ordu müdahalesinin resmi lideri gibi davranmaya razı olacak en azından bir tane üst rütbeli general bulmak zorunluydu. Bu bir bakıma ordu içindeki hiyerarşiyi de ihtilal yönünde aktif hale getirebilirdi. Dolayısıyla ilk önce Üçüncü Ordu Komutanı Necati Tacan ile irtibata geçildi.¹⁵ Tacan'ın örgüt liderliğini kabul etmesine rağmen 1958 yazında kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmesiyle Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na atanan Orgeneral Cemal Gürsel'e yaklaşılmaya karar verildi ve Cemal Gürsel bu konuda ikna edildi.¹⁶

Komite içinde "Faik Bey" parolası ile anılan Cemal Gürsel fiilen olmasa bile komitenin resmi lideri oluyordu. Cemal Gürsel'in "*Eğer müdahaleye mecbur kalırsak kesinlikle kan dökmemeliyiz. Askeri diktatoryada ben yokum. Sandalyeler bize tatlı gelmemeli, ihtilali yapar yapmaz profesörlere yeni bir anayasa ve seçim kanunu hazırlatıp en geç üç ay içinde seçime gitmeliyiz.*"¹⁷ diye özetlediği ihtilal stratejisi ihtilalden sonra kabuk değiştirecekti.

Artık 1960 yılına gelinmiş ve toplumdaki gerginlik de iyiden iyiye kendini belli etmeye başlamıştı. Mitinglerde DP ve CHP'liler arasındaki kavgalar sürerken, bir yandan da gazetecilerin seri halde cezalandırılmaları devam ediyordu. Bunları öğrenci olayları takip etti. İktidarın artık halkın gözünde bittiğinin işareti 5 Mayıs'da Kızılay'da Menderes'in tartaklanması oldu. Ama ihtilalin en keskin işareti ise Kara Harp Okulu'nun yürüyüşüydü. Bu yürüyüş yalnızca Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşü değil, subayların iktidara karşı bir başkaldırısı olmuş, artık Mayıs ayının sonlarına, o sıcak geceye gelinmişti.

¹⁵ İpekçi,Coşar, a.g.e.,s.102

¹⁶ İpekçi,Coşar, a.g.e.,s.108; Hale,a.g.e., s.98

¹⁷ İpekçi,Coşar, a.g.e.,s.109

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET SUPHI GÜRSOYTRAK'IN HAYATI VE AİLESİ

1. AİLESİ

Mehmet Suphi Gürsoytrak, 24 Ocak 1925 yılında Manisa'nın Alaşehir ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası, İlçe Jandarma Bölük Komutanı olan İbrahim Derviş Bey, annesi Nafiye hanımdır. Mehmet Suphi, ailenin beşinci çocuğu olarak dünyaya gelmesine rağmen, kendisinin doğumundan önce Ertuğrul adlı ağabeyinin iki yaşında vefat etmesi üzerine ailenin dördüncü aynı zamanda ikinci erkek çocuğu olmuştur.¹⁸

Ablası Meliha kendisinden on yaş, ağabeyi Süleyman Fethi yedi yaş ve yine ablası Bedia ise dört yaş büyüktür. Ayrıca sırasıyla, kendisinden küçük İbrahim Metin adında bir erkek, Sevim adında bir kız, Mehmet Engin ve Süleyman Tekin adlarında iki erkek kardeşi daha vardır. Babasının görevi nedeniyle beş yaşına kadar Alaşehirde kalmıştır.

Babası Yüzbaşı İbrahim Derviş Bey 10 Mart 1923 yılında Alaşehir'e atanmış 1926 yılında Binbaşı rütbesine yükselmiş ve Alaşehir'deki görevi de uhdesinde kalmak üzere Ankara'da Keçiören Bağlarında konuşlu bulunan Ankara 1 inci Seyyar Jandarma Alay Komutanlığı görevine getirilmiştir.

İbrahim Derviş Bey, 1930-31 yıllarında bir dönem Diyarbakır ve Lice bölgesine Jandarma Komutanı olarak gönderilmiştir. Bölgede Derviş Paşa diye anılan İbrahim Derviş Bey, o dönemde meydana gelen isyanların bastırılmasında önemli görevler yapmış, huzur ve asayiş ortamını başarıyla sağlamıştır. Babasının bu görevi nedeniyle Gürsoytrak'da bu dönemde Lice'de yaşamıştır.¹⁹

İbrahim Derviş Bey, 1883 yılında o günlerde Edirne vilayetine bağlı olan Dimetoka'da doğmuştur. Mehmet Ağa ile Fevziye Hanımın ilk çocuklarıdır. Zehra

¹⁸ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

¹⁹ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 Tarihinde Yapılan Görüşme.

adında bir de kız kardeşi vardır. Dedesi Süleyman Ağa, babaannesi de Sabriye hanımdır. Mehmet Ağa varlıklı bir insan olduğundan, tek erkek çocuğunun uzaklara çekip gitmesinden endişe duyarak okutmak istememiş, ancak aydın görüşlü bir insan olan Fevziye Hanım kocasından gizli olarak, akrabaları aracılığı ile oğlunu Edirne Askeri İdadi (Askeri Lise)'ne kaydettirmiştir. İbrahim Derviş, Askeri İdadi'yi müteakip 17 Ocak 1901 yılında Harp Okulu'na başlamış ve 06 Nisan 1904 tarihinde Süvari Subayı olarak mezun olmuştur.²⁰

İbrahim Derviş ilk görev yeri olarak Üsküp'de bulunan 16 ncı Süvari Alayı, 4 üncü Bölüğüne atanmış, bir süre sonra da İrade-i Seniye ile yeni teşkil edilen 3 üncü Ordu, 12 ncı Süvari Alayı 5 inci Bölüğüne atanmıştır. Bir müddet burada görev alan İbrahim Derviş Bey, İstanbul'da patlak veren Hicri 31 Mart (13 Nisan) 1909 irtica ayaklanmasını bastırmak için teşkil edilen Hareket Ordusu, 9 uncu Süvari Alayı, 5 inci Bölüğünde görev almıştır. Bilindiği gibi bu Ordunun Komutanlığını Mahmut Şevket Paşa Kurmay Başkanlığını ise Mustafa Kemal yürütmektedir. Böylece İbrahim Derviş Bey ile Mustafa Kemal'in yolları ilk defa 1909 yılında kesişmiştir. İbrahim Derviş Bey'in Hareket Ordusunda birlikte mesai yaptığı bir diğer kişi ise İsmet İnönü'dür. Zira İnönü de bu ordunun Topçu Alayında görevli olarak bulunmaktadır.²¹ İbrahim Derviş Bey'in başından üç evlilik geçmiştir. İlk eşi çocukları olmadan vefat etmiş, bunun üzerine 1908 yılında Dedeoğlu'nun Farecik köyünden Trablusgarp'ta şehit olan Yüzbaşı Hidayet Bey'in kızı Nafiye hanımla evlenmiştir. Aynı yıl Üsteğmenliğe terfi eden İbrahim Derviş Beyin Nafiye hanımdan olan çocuklarından yukarıda bahsetmiştik.

²⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

²¹ "İbrahim Derviş Bey'in bu görevinde, Hareket Ordusu İstanbul'a gelmeden önce Beşiktaş önlerinde gemisini demirleyip toplarını Yıldız Sarayı'na çevirerek Padişah Abdülhamit'in istifasını isteyen komutan Ali Kabuli Bey'i şehit eden gemici erler ile İhlamur semtinde mektepli diye parçaladıkları subayların parçalarını, oradaki çınar ve İhlamur ağaçlarına asanları yakalayıp cezalandırılmalarını sağlamak olduğunu ve bunda tamamen muvaffak olduğunu bizzat kendisine anlattığını, M.Suphi Gürsoytrak bize nakletmiştir."

Alaşehir'deki görevine devam ederken atandığı Ankara'da Seyyar Jandarma Alay Komutanı iken, 1926 yılında Yozgat ilinde türeyen bir asi grubu yok etmek için gittiği Yozgat'ta, Aydıncık'lı Yeter Hanımla evlenmiştir. Yeter hanımla evliliğinden de sırasıyla, Fevziye, Basat, Teoman, Korkut ve Semiramis adlarında beş çocuğu olmuştur. Böylece İbrahim Derviş Bey, iki eş ve toplam 13 çocuklu bir aileye sahip olmuştur.

Edirne valiliğine İttihat ve Terakki partisinin ileri gelenlerinden Hacı Adil Bey'in atanmasıyla, İbrahim Derviş Bey için yeni bir dönem başlamıştır. Özel bir görevle Hacı Adil Bey tarafından davet edilen İbrahim Derviş Bey'e, Şarki Trakya'yı Rumlardan ve kurumlarından temizleyerek Yunanistan'a göçe zorlamak konusunda görev verilmiştir. İbrahim Derviş Bey, bu maksatla, Yüzbaşı olarak Vize Jandarma Komutanlığı'na atanmıştır. Bu faaliyetler sonucu, Vize Patrikhanesi dâhil olmak üzere, Çorlu ve Tekirdağ'da bulunan Rumlar birer birer Yunanistan'a göç etmiş, yerlerine Balkanlardan gelen Türk aileleri yerleştirilmiştir. Bu arada Yüzbaşı Derviş Bey de Dimetoka'da yaşayan babasını getirtip Tekirdağ'daki Köse İlyas Çiftliğine yerleştirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi hükümleriyle Osmanlı toprakları galip devletler ve taşeronları tarafından işgal edilmiş ve ülkenin hemen her yerinde bölgesel direniş örgütleri kurulmuştur. Trakya'da da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziye'si Trakya'nın idaresini yüklenmiştir. Heyet-i Merkeziye'nin başkanı ise Şakir Kesebir'dir. Edirne'de de 1 inci Kolordu Komutanı makamında Cafer Tayyar Paşa bulunmaktadır. Paşa, hem Kolordu Komutanı, hem de milletvekilidir. Mustafa Kemal Paşa'dan aldıkları talimat ise, Şarki Trakya'yı sonuna kadar düşman işgalinden korumaktır. Yunanlılar gerek Meriç Nehri batısından, gerekse 20 Temmuz 1920 tarihinde Tekirdağ'a çıkardıkları bir tümenle taarruza geçmişler, iki kuvvetin arasında kalan Kolordu birlikleri dağılmış, İbrahim Derviş Bey, bu durum üzerine Bulgaristan'a sığınmıştır. Ailesi'de bu defa çocuklarla tekrar İstanbul'a dönmüştür. İbrahim Derviş

Bey bir süre sonra Bulgaristan'dan "Kömür Tüccarı" kılığında İstanbul'a gelebilmiştir.²² Artık İstanbul işgal altındadır.

Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine Çatalca Milletvekili Şakir Kesebir ile birlikte İbrahim Derviş Bey Trakya teşkilatını örgütlemeye başlamışlardır. İbrahim Derviş Bey, Trakya Teşkilatına Memur ve Trakya Milli Tabur Komutanı sıfatı ile bu bölgede önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Nitekim bu hizmetleri karşılığında, Genelkurmay Başkanlığının 14 Nisan 1925 tarihli teklif yazısı üzerine TBMM'nin 22/23 Nisan 1925 günlü 109 uncu toplantısının 3 üncü oturumunda, 148 nolu karar ile, o zamanki ifadesi ile " Hidematının Sureti Tevsikiyesi İle" Çatalca Milletvekili Şakir Bey 2664 nolu, Mehmet Oğlu Derviş Dimetoka, 2665 nolu Kırmızı/Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmişlerdir. Madalya Beratında yazan mahalli hizmeti hanesinde; "Çatalca ve Trakya teşkilatının taazzuvunda sebk eden hidematı fedakeranesinden" ibaresi bulunmaktadır.²³

İbrahim Derviş Bey'in, M.Suphi Gürsoytrak'a anlattıklarına ve kendisinin bizlere naklettiklerine göre ailenin soyadı " Bostancıoğlu" imiş. Ancak bu lakabı soyadı olarak Bursa'da oturan başka bir akrabaları aldığı için İbrahim Derviş Bey bu adı seçmemiştir. Bunun yerine Trakya'nın geniş ve soylu ailesi manasına gelen "GÜRSOYTRAK" soyadını almıştır.²⁴

İbrahim Derviş Bey'in annesinin soyadı ise " Cızdaroğlu" dur. Anlatılanlara göre babası kale komutanı imiş. İbrahim Derviş Bey'in M.Suphi Gürsoytrak'a, kendisinin de bize aktardığına göre, aile, Oğuz Türklerinin Kayı Boyu'na mensup olarak İran üzerinden Anadolu'ya gelmiş. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra 1337 yılında Gelibolu'ya geçmiş, Uzunköprü alındığı sırada Meriç Nehrinin batısında Dimetoka Kalesi'ni zaptetmişler. O zamanki usule göre kendilerine ganimet olarak Kale Komutanlığı yanında arazi de verilmiş. En büyük atalarının padişahın yanında Bostancıbaşı olduğu ve bu lakabın bu nedenle verildiği anlatılmaktadır.

²² M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

²³ TBMM Arşivi, İstiklal Madalyası Kayıt Defteri, Karar No.148, Sıra No. 2665

²⁴ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

Baba tarafı akrabaları, Tepedelenli Ailesi, Slem Ailesi, Arda Ailesi, Dayıoğulları Emekli Astsubay İbrahim Özen Ailesi, anne tarafı akrabaları ise, polis komiseri Osman Eti ve eşi Lütfiye hanımdır. Anne tarafından bilinen tek akrabaları olan Osman-Lütfiye çiftinin, Kaniye, Necdet, Cahit, Necla, Sevim ve Filiz olmak üzere altı çocukları olmuştur.²⁵

Annesi Nafiye Hanım, iki çocuklu bir subay ailesinin kızıdır. Meriç Nehri'nin batı yakasında, İpsala karşısındaki Farecik'te dünyaya gelmiştir. Babası Libya/Trablusgarp muharebelerinde şehit düşmüştür. Ağabeyi Osman ile annesi Fatma, 1912–1913 yıllarındaki Balkan Savaşları ve göçler sırasında kaybolmuşlardır.²⁶ Köken itibarı ile Bosna-Hersekli'dir. 15 yaşında iken ağabeyi tarafından İbrahim Derviş Bey ile evlendirilmiştir. M.Suphi Gürsoytrak'ın anne tarafından fazla bir akrabasının bilinmemesinin dayı ve anneannesinin Balkan Savaşında kaybolmuş olmalarından dolayı olduğunu değerlendirmekteyiz.

Mehmet Suphi Gürsoytrak, 2 Nisan 1952 tarihinde Vahide Feruzide Hanımla evlenmiştir. Gürsoytrak'ın 1954 doğumlu Fatma Hazan, 1958 doğumlu Faruk Bozkurt, 1963 doğumlu Yavuz Hakan ve 1965 doğumlu Mehmet Sinan olmak üzere bir kız üç erkek dört çocuğu olmuştur.

2. ÖĞRENCİLİK HAYATI.

M.Suphi Gürsoytrak, 1931 yılında beş sınıflı Keçiören ilkokulunda öğrenim hayatına başlamıştır. Keçiören İlkokulunun 77 numaralı öğrencisi olarak beş yıllık eğitimini 1935–1936 ders yılında iyi derece ile tamamlayarak 112 Diploma No'su ile mezun olmuştur.²⁷ Orta Okul'a 1936–1937 eğitim yılında Ankara Erkek Lisesinde 593 öğrenci numarası ile başlamış ve 1938–1939 eğitim ve öğretim yılında 1833 Diploma Numarası ve orta derece ile mezun olmuştur.²⁸

²⁵ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

²⁶ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-1

²⁷ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

²⁸ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamlayan M.Suphi Gürsoytrak, 1939–1940 eğitim yılında yılında Bursa Işıklar Askeri Lisesine başlamış Işıklar Askeri Lisesi'nin 4 üncü kısmında 3666 öğrenci numarası ile lise öğrenimini tamamlamayı müteakip 1943 yılında mezun olarak Ankara'da, Kara Harp Okulu öğrenimine başlamıştır. İki yıllık Kara Harp Okulu öğreniminden sonra, stajını Sivas'ta 12 nci Tümen Komutanlığı Topçu Alayında tamamlamış ve 1945 yılında Topçu Asteğmen rütbesi ile mezun olmuştur.²⁹

3. ALDIĞI GÖREVLER VE MESLEKİ EĞİTİMLER

Kara Harp Okulundan 1945–11 sicil numarası ile mezun olan M.Suphi GÜRsoyTRAK 1945-1947 yılları arasında Polatlı/ANKARA'da bulunan Topçu Okulundaki Eğitimi sırasında, 29 Şubat 1946'da Teğmenliğe yükseltilmiş ve 25 Haziran 1947 yılında Ankara'da bulunan 2 nci Ordu X uncu Kolordu 28 inci Tümen 54 üncü Topçu Alay Komutanlığının 5 inci Bataryasına Takım Komutanı olarak atanmıştır. 29 Ağustos 1947 ile 15 Temmuz 1948 yılları arasında bu görevde bulunmuş ve 13 Mayıs 1948'de Erzurum'da bulunan 3 üncü Ordu IX uncu Kolordu 109 uncu Topçu Alay Komutanlığı emrine görevlendirilmiştir. 15 Temmuz 1948–14 Kasım 1949 tarihleri arasında bu görevde iken Topçu Pilot sınıfına ayrılmış ve 8 Ekim 1948–16 Şubat 1949 tarihleri arasında Eskişehir Hava Okulu Komutanlığı ve 20 Şubat 1949–14 Haziran 1949 tarihleri arasında ise Polatlı Topçu Okulunda gördüğü pilotaj kursundan sonra 1949 yılında A.B.D. USAF Connaly Air Force Base WACO, TEXAS'a ve FORT SİLL Topçu Okulunda Tekâmül ve Uçuş Öğretmenliği eğitimine gönderilerek, Kara Ordusunun ilk pilotlarından biri olmuştur. 20 Eylül 1949'da Polatlı'da Topçu Okul Komutanlığı Hava Eğitim Grubu Uçuş ve Teorik Ders Öğretmenliği görevine atanmıştır. 30 Eylül 1949'da Üsteğmen rütbesine yükseltilmiştir.³⁰

Topçu Okulundaki görevi yaklaşık iki yıl sürmüştür ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kore'de savaşa iştirak etmesi ile 17 Mart 1952'de 3 üncü Kore Türk

²⁹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

³⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

Tugay Komutanlığı Hava Grup Komutan Yardımcılığı görevine atanarak Kore'ye gitmiştir. Bir yıl Kore'de bu görevi başarı ile yürüten M.Suphi Gürsoytrak 30 Ağustos 1953'de Türkiye'ye dönerek Ankara'da 28 inci Motorlu Topçu Alayı Hava Subaylığına atanmış, aynı yıl içerisinde Topçu Okulu Komutanlığında Topçu Subayı Tekâmül Kursuna seçilmiş ve 30 Ağustos 1954 yılında Yüzbaşı rütbesine yükseltilmiştir.³¹

28 inci Motorlu Topçu Alayında görevini sürdürürken Kara Harp Akademisi sınavını kazanarak 27 Eylül 1955'de Kara Harp Akademisine girmiştir. 1955-1957 yıllarında Kara Harp Akademisi eğitimini tamamlayarak 24 Ağustos 1957'de 3'üncü Kolordu Topçu Komutanlığı Hava Grup Komutanlığına atanmıştır. 30 Ağustos 1958'de 30 Ağustos 1957 tarihinden geçerli olmak üzere Binbaşı rütbesine yükseltilmiştir. Bir yıl bu görevi yürüten M.Suphi Gürsoytrak, Amerikan Harp Akademisi olan Command And General Staff College, Fort Leavenworth, KANSAS'a gönderilmiş ve İstanbul'daki Yüksek Kumanda Akademisini bitirmeyi müteakip 27 Nisan 1959'da Kara Harp Akademileri Komutanlığına Tabiye Öğretmeni olarak atanmış, 20 Mayıs 1960'da 1 inci Or. Topçu Komutanlığı 608 inci Topçu Taburunda görevlendirilmiş,³² ancak bu görevine katılmadan 27 Mayıs Devrimi yapılmıştır.

M.Suphi Gürsoytrak, yukarıda anlatılan çeşitli askeri birlik ve görevlerde bulduktan sonra son askeri görevi Kara Harp Akademilerinde öğretim üyeliği olmuştur. Yurtiçi ve yurtdışındaki eğitimi sırasında İngilizce ve Rusça öğrenmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde aldığı görevleri büyük bir başarı ile yerine getirmiş, Kore Savaşına katılmış ve Hava Madalyası ile taltif edilmiştir.³³

27 Mayıs 1960'da Silahlı Kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasında, yasama ve yürütme görevini üstlenen Milli Birlik Komitesi içerisinde yer almıştır. 30

³¹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

³² M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

³³ TBMM Arşivi, M.Suphi GÜRSOYTRAK'a ait Özlük Dosyası, Kütük Sıra No:7

Ağustos 1961'de Yarbay rütbesine yükseltilen M.Suphi Gürsoytrak, Kurucu Meclisçe hazırlanıp 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunularak kabul edilen T.C. Anayasasının 70 inci maddesine göre tabii üye sayılarak 26 Ekim 1961'de Cumhuriyet Senatosuna katılmış ve 31 Ekim 1961'de Silahlı Kuvvetlerden emekliye ayrılmıştır.³⁴

Cumhuriyet Senatosu üyesi olarak görev yaptığı yaklaşık 20 yıl zarfında, başta Karma Bütçe ve Plan Komisyonu olmak üzere çeşitli daimi ve geçici komisyonlarda değişik sıfatlarda görev yapmıştır.

3.1 KORE SAVAŞI

M.Suphi Gürsoytrak, 1950 yılında Kore'de savaş başladığında ABD Oklahoma, Fort Sill de, Topçu Okulunda pilotaj eğitimi görmekteydi. Kore savaşı ile ilgili özel arşivinde bulunan anılarında, Amerikan Cumhurbaşkanı'nın, Kore'deki savaşa girildiğini ve öncelikle gönüllüleri beklediği yolundaki konuşması üzerine, ertesi gün Topçu Okulu içerisinde çalışan servis otobüslerinin çalışmadığını ve nedenini sorduğunda tüm asker şöförlerin Kore'ye gitmek için gönüllü olduğunu ve işi bıraktıklarını gördüğünü belirtir.³⁵

1950 yılı sonunda Amerika'dan gemi ile Türkiye'ye dönmüş ve 14 Eylül günü İstanbul'a müteakiben de, 17 Eylül 1950'de Ankara'ya gelmiş, birkaç gün Ankara'da kalmış ve 1 Ekim 1950 günü Topçu Okulu Hava Eğitim Grubundaki öğretmenlik görevine başlamıştır.³⁶

Amerikadan döndükten yaklaşık onbeş gün sonra, 25 Temmuz 1950'de DP hükümetinin Kore'ye 4500 mevcutlu, silahlı bir Türk Savaş Birliği gönderme kararından sonra gönüllü olarak Kore'ye gitmek maksadıyla müracaatta bulunmuştur. Ancak kendisi gibi asker olan kardeşinin de gönüllü olarak savaşa gitmek üzere dilekçe vermesinden dolayı, Silahlı Kuvvetlerin, bir aileden iki kişinin aynı anda savaşa gönderilmemesi prensip kararı sebebiyle, K.K.K.lığında yapılan kur'a

³⁴ K.K.K.lığının 18 Nisan 2008 tarihli yazısı, EK-3

³⁵ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

³⁶ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

çekiminde kardeşinin ikinci Kore Tugayı ve kendisinin de üçüncü Kore Tugayı ile Kore'ye gönderilmesine karar verilmiştir.³⁷

K.K.K.lığının 19 Mart 1952 tarihli emri ile 25 Mart 1952 tarihinde Kore'ye gidecek olan birliğin oluşturulduğu İzmir Bornova'da konuşlu Vnci Kolordu, 65 nci Motorlu Topçu Alayı, IV ncü Tabur Pilot Subaylığına katılmak üzere, Topçu okulundan ilişğini kesmiştir. Henüz İzmir'deki birliğine katılmadan 2 Nisan 1952 tarihinde Fatih Evlendirme Memurluğunda saat 16.50'de Vahide Feruzide Hanımla evlenmiştir. Beş günlük evli iken, 7 Nisan 1952 tarihinde Kore'ye gitmek üzere atandığı birliğine katılmıştır.³⁸

Tuğgeneral Sırrı Acar'ın emir ve komutasındaki 3 üncü Kore Türk Tugayı, 3 üncü Değişirme Birliği 2 nci Kafile olarak 30 Temmuz 1952 günü halkın sevgi gösterileri içinde İzmir Limanından hareket etmişlerdir. M.Suphi Gürsoytrak, Kore Savaşı ile ilgili özel arşivinde bulunan anılarında, kendilerini uğurlamak için hükümetten hiç kimsenin bulunmadığını da belirtmektedir.³⁹

İzmir Limanından ayrıldıktan iki gün sonra Süveyş Kanalından geçmişler ve Kızıl Denize çıkmışlardır. Süveyş Kanalından geçerken kıyıdaki Mısırlı erkeklerin hiç de hoş olmayan tezahürat ve işaretleri, onların bir Türk birliğine nasıl bir gözle baktıklarını da açıkça ortaya koymuştur. Geminin Kızıldenize açılmasıyla başlayan korkunç sıcaklar yüzünden gemideki subay ve erler kaybedilen su ve tuz nedeniyle bitkin düşmüş ve hastalanmışlardır. Durum kaptanın tüm personele tuz tabletleri dağıtması ile ancak kontrol altına alınabilmektedir.⁴⁰

Kore'ye doğru yol alan gemide Türk Tugayından başka, bir Yunan Taburu, Belçika Askeri Birliği, bir Amerikan Askeri Birliği ve mürettebat bulunmaktadır. Gemiye biner binmez Tugayın Topçu Tabur Komutanı Binbaşı Faruk Güventürk Merkez Komutanı olarak atanmıştır. Merkez Komutanı, asayiş, düzen ve disiplinin

³⁷ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

³⁸ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

³⁹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

sağlanmasından sorumlu askeri inzibatların komutanıdır. M.Suphi Gürsoytrak ise çok iyi seviyedeki İngilizcesi nedeniyle, gemide baş tercüman olarak görevlendirilmiştir.⁴¹

Gürsoytrak'ın daha sonra 27 Mayıs devriminin organizasyonu, icrası, devrim sonrası MBK ve Cumhuriyet Senatosunda Faruk Güventürk ile yıllarca sürecek olan işbirliği ve yakınlığı burada başlamış gün geçtikçe gelişerek ortak ülkü ve amaç birliğine dönüşmüştür. Savaşın şiddetini arttırdığı günlerde Güventürk ve Gürsoytrak, sık sık bir araya gelerek memleket meselelerini tartışmış, birlikte bir çıkar yol aramaya bu noktadan başlamışlardır.⁴²

4 Ağustos'ta Bab El Mendep Boğazından geçip yakıt ikmali için Aden Limanına girmişlerdir. O tarihte İngiliz Sömürgesi olan Aden'de bulunan İngiliz Vali, 10 subayın karaya çıkmasına izin verince Merkez Komutanı emrinde karaya çıkmışlardır. Aden'de gördüklerini M.Suphi Gürsoytrak şöyle anlatır. " *Rıhtıma bir anıt dikmişler. Anıtın ön tarafında kendi ölüleri, arka tarafında Türk şehitlerinin isimleri yazılıydı. Şöyle bir göz attım. Çoğunlukla Sivas, Yozgat, Çorum, Ankara yöresine mensuptular. İngilizler fotoğraf çekilmesini yasaklamışlardı. Onun için fotoğraf çekemedim. İngilizler tel örgülerle çevrilmiş ve özel olarak ağaçlandırılmış bir bölgede oturuyorlardı. Akşam saat 22'den sabah saat 5'e kadar sürekli sokağa çıkma yasağı uyguluyorlarmış. Deniz kenarındaki kumları kömür gibi kapkaraydı. Aynı renkteki kayaların parçalanmasından oluşmuşlardı. Aden şehri dağların arkasında kaldığı için denizden bakıldığında görünmüyordu. İngilizlerin mihmandarlığında Aden şehrine geldik. Bir orta Anadolu kasabasına benziyordu. Kentin en yeni oteline götürdüler. Sahibi Türk kökenli idi. Ahmet Türki isimli bir şahıs. Bizleri görünce deli divane oldu. Çocuklarını getirtti el öptürttü. Bizi nasıl ağırlayacağını bilemedi. Efendim ben burada Türklüğü temsil eden en başta gelen sayılı insanlardan biriyim. Türk Hükümetine kaçkere fahri konsolos olmak için başvurduğumda da bir türlü yanıt alamadım diye dert yanıp durdu. 27 Mayıs 1960 devriminden sonra, yani sekiz yıl sonra kendisine "Fahri Konsolosluk" verdirdim ve*

⁴¹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴² Sinan Onuş, **Parola: İnkılap 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 20

ailesi ile Ankara'ya davet ettirdim. Geldi teşekkür etti, nasıl unutmadığıma şaşırıp kalmıştı.”⁴³

Akşam Aden'den hareket eden gemi, Hindistan'ın güneyindeki Seylan- bu günkü adı Sri Lanka- adasının Kolombo limanına doğru yola çıkmış ve böylece Umman Denizi'ne girmişti. Personel “Ölü Dalgalar” denen, deniz yüzeyinin dümdüz olduğu ancak geminin neredeyse tamamının suya batıp çıkarak seyrettiği bir olayla tanışmıştı. Bu koşullarda Tugay'dan sadece 12 kişi ayakta kalabilmişti. Eratın kaldığı yerlere girmek pislikten imkânsız bir haldeydi. Kaptan ise haklı olarak süratle temiz havaya çıkılmasını istiyordu. Askerleri dışarıya çıkarmak için Merkez Komutanı ile birlikte verdikleri çabayı anlatan Gürsoytrak, eratın “ Öldür beni komutanım, ama sakın yerimden oynatma” diye yalvardıklarını anlatır.⁴⁴

Bu koşullarda 11 Ağustos günü, yani yedi gün sonra Kolombo, Seylan'a gelmişlerdi. Buradaki yakıt ikmalini müteakip hareket edilmiş ve dört gün sonra 15 Ağustos'ta Singapur Boğazından geçilerek yine dört günlük bir yolculuktan sonra 19 Ağustos gecesi Japonya'nın Okinawa adasına varılmıştı.⁴⁵

Nihayet üç gün sonra, 22 Ağustos 1952 günü saat 04'te Kore'nin Pusan Limanına ulaşılmıştı. İkinci Kore Tugay Komutanı Namık ARGÜÇ'ün komutasında yapılan karşılama töreni ile 22 gece, 23 gün süren gemi yolculuğu tamamlanmıştı. Ancak yolculuğun tamamı henüz bitmemişti. Aynı gün akşamüzeri, cephenin doğu kesimine yakın bir yerde bulunan ve 2 nci Tugaya mensup değiştirme birliklerinin bulunduğu Chunchon'a doğru trenle hareket edilmişti. 24 Ağustos'ta Chunchon'a ulaşıldı. 2'inci Tugayın değiştirme personeli ile böylece kucaklaşmış oldu.

Değiştirme personeli kendi birliğine gelen yeni personeli buradan alıp birliğinin bulunduğu yere götürüyordu. M.Suphi Gürsoytrak da 2 nci Tugay Topçu Komutanı Binbaşı Cahit Arın tarafından karşılanmıştı. Bnb. Arın, Gürsoytrak'ı yanına alarak cip ile cepheye hareket edildi. Gürsoytrak, karanlıkta araziye

⁴³ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴⁴ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴⁵ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

olabildiğince hafızasına almaya çalışarak çevreyi tanımaya çalışıyordu. En bariz işaret olarak sağ tarafta ay ışığında parlayan bir nehir boyunca yol alıyorlardı. Gece yarısı ulaşılan karargâhta Gürsoytrak'ı sınıf arkadaşı Üsteğmen Turgut Sürsal karşılamıştı. Gürsoytrak'ın cepheye, asıl muharebe sahasına ulaşması bu şekilde olmuştu.⁴⁶

Türk Tugayının savunma hattı 38. Paralel, Kuzey ve Güney Kore'yi ayıran sınır hattı üzerinde kurulmuştu.⁴⁷ Cephenin doğu kesiminin savunmasının sorumluluğu Türk Tugayına verilmişti. Tugayın bulunduğu bölge ormanlık ve kuzey-güney istikametinde uzanan vadileri sık sık doğu batı istikametinde kesen küçük ve dik yamaçlı sırtlardan oluşuyordu.

Ertesi gün değiştirilen tabur komutanını Inchon'dan kalkacak olan gemiye yetiştirmek için akşam saat 18:00 sularında Gürsoytrak, yanında Bnb. Cahit Arın ve üç erle birlikte bir jeeple gece karanlığında cephe hattından yola çıktılar. Saat 02:00 gibi Seul'e vardılar. Ancak sabaha karşı saat 05:30'da Inchon'a varabildiler. Gelgit nedeniyle çekilen deniz tabanındaki yarıklarda çalışan Çatana'larla 5-6 mil açıkta demirli bulunan gemiye değiştirilen tabur komutanını bindirip gemi kalkarken kıyıya döndüler.

Bu seyahat sırasında apar topar yola çıkarak, eski tabur komutanının yolları bildiklerini söylediği erlere güvenmeleri ve yanlarına harita almadıklarından dolayı hem gidişte hem de dönüşte saatlerce yollarını bulabilmek için soğuk ve yağmurlu havada dolaşmaları sebebiyle, Gürsoytrak'ın bundan sonraki hayatı boyunca da soğuğa karşı oluşan aşırı hassasiyeti, kendisinde Kore anısı olarak kalmıştır.⁴⁸

Gürsoytrak, bu bölgede Amerikan 25 nci Tümenininin emrine giren Tugay'ı ile birlikte görev yapmış ve Pilot Subay olduğu için 25 Ağustos 1952 tarihinden itibaren A-14 Meydanında bulunmuştur.⁴⁹

⁴⁶ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴⁷ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁴⁸ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-10

⁴⁹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

30 Ekim 1952 tarihinde, Kore'ye geldiklerinin 67 nci gününde, Merkez Cephesi Kumwa bölgesine intikal etmişlerdir. Gürsoytrak burada A-12 Meydanında görev yapmış ve bu bölgede Amerikan 25, 7 ve 3 ncü Tümenleri ile birlikte çalışmıştır.⁵⁰

Savunma görevi alınan bu bölgenin gerek doğu, gerekse batı kesimi dağlık, orta kesimi geniş bir vadi ve ova yapısındaydı. Bölgedeki bütün köyler de tahrip olmuştu.

Gürsoytrak bu bölgede bulunan Çin birliklerinin doğu bölgesindekilere nazaran daha eğitilmiş olduklarını ve ağır uçaksavar silahlarına sahip olduklarını belirtmektedir.⁵¹ Bu nedenle uçuşlarını bu silahların etkili menzilleri dışında, 8000-10000 feet yükseklikte yapıyorlardı. Amerikan Deniz Piyade birliklerinin pilotlarının ise 6000 feet yükseklikte uçmayı tercih ettikleri ve bu yüzden de sık sık düşürüldüklerini yine Gürsoytrak anlatmaktadır.⁵²

Albay Nuri Pamir'in de şehit olduğu bu bölgede, her gün tümenin birlik komutanlarının bir araya gelip durum değerlendirmesi yaptıkları bir toplantının sonrasında Amerikan 3 üncü Tümenin Komutanı olan General, Top.Tb.K.Bnb. Faruk Güventürk'e bir süre kalmasını rica etmiştir. Gürsoytrak'ın tercümanlığında gerçekleşen bu görüşmede Amerikalı General'in lojistik sistemleri ile ilgili söylediklerini Gürsoytrak şöyle nakleder. "*Biliyorsunuz bütün dünya Amerikan İkmal Sistemine hayrandır. Ama siz Türkler bilmezsiniz biz bu ikmal sisteminin esaslarını Osmanlı Devletinin ikmal sisteminden aldık. Bu sistemi hazırlayan ekibin içerisindeydim. Çalışmalarımız sırasında bir gün, süvari erlerinin teçhizatı içinde şöyle 30 cm büyüklüğünde bir nevi şişin bulunduğunu tespit ettik. Ama ne için verildiğini Türkiye'deki arşivlerde bulamadık. Nihayet Yugoslavya'da aradığımızı bulduk. Süvari erleri cenke tam girecekleri sırada bu şişleri atın şah damarına batırarak birmiktar kan emiyorlardı. Bu emilen kan yaralandıkları zaman kanlarının*

⁵⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-2

⁵¹ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁵² M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

*kısa sürede pıhtılaşmasını sağlıyordu. Bir nevi serum. Biz bu noktadan hareketle bir takım haplar geliştirdik. Bu hapları paraşütçü birliklere, Ranger gibi özel birliklere veriyoruz”*⁵³

Kore’de yapılan muharebelerde Türk Topçuları eğitim seviyeleri ile her zaman göze batmışlardır. Eğitim seviyesine bir de muharebe tecrübesi eklendiğinde alınan sonuçlar oldukça parlak bir seviyeye gelmiştir. Hatta bölgedeki Topçu Taburları arasında yapılan bir atışlı yarışmada, Gürsoytrak’ın hava gözetlemesi ile yaptırdığı atıştan sonra Amerikalı Kolordu Komutanının, “ *Bu subayın ismini verin, kendisini madalya ile taltif etmek istiyorum.*” talimatının, Bnb. Faruk Güventürk’ün, “ *Taburumda ilk madalyanın bir pilota verilmesine tahammül edemem.* “ gerekçesi ile engellendiğini yurda dönerken taburun eğitim subayı bizzat Gürsoytrak’a söylemiştir.⁵⁴

29 Nisan 1953 tarihinde Kore’deki 150 nci günde cephenin batı kesimine, Munsanni bölgesine intikal etmişlerdir. Gürsoytrak burada AE-151 meydanında 25 nci Amerikan Tümeni ile birlikte görev yapmıştır.⁵⁵

Munsanni bölgesi Pyongyang-Seul istikametini düşman yaklaşımına direkt kapatan bir bölgeydi. Bu arada, 15-20 km. kuzeybatı’da Palmumjun’da mütareke müzakereleri sürdürülmekteydi. Cephe, Kore’nin en büyük nehirlerinden İmjın Nehri’nin hemen kuzeyinden geçmekteydi. Nehir tugayımızın yer yer 1500-3000 m gerisinde kalıyordu. Gürsoytrak’ın görev yaptığı meydan ise nehrin güneyinde bulunmaktaydı.⁵⁶ Gürsoytrak, özel arşivindeki anılarında bu bölgede Çinlilerin mütareke öncesi avantajlı konuma geçmek için yaptıkları taarruzlar nedeniyle çok kanlı muharebelerin meydana geldiğini anlatmaktadır.

Gürsoytrak Kore’deki görevini son olarak Munsanni bölgesinde noktalamış ve 4 Ağustos 1953 tarihinde İnchon limanından saat 06.00’da hareket eden General

⁵³ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁵⁴ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁵⁵ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

⁵⁶ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

Blatchford gemisiyle Türkiye'ye doğru yola çıkmıştır. Yolculuk 7 Ağustos, Okinawa, 11 Ağustos, Singapur güzergâhı ile devam etmiş ve 15 Ağustos 1953 günü saat 05.00'de Seylan'ın Kolombo limanına varılmıştır. İkmali müteakip öğleden sonra Kolombo'dan hareket edilerek, 22 Ağustos saat 16.30'da Aden, 25 Ağustos saat 04.00'te Süveyş güzergâhı ile devam edilmiş, 27 Ağustos 1953 saat 09.00 sularında İzmir Rihtımına varılmıştır.⁵⁷

Gürsoytrak 30 Ağustos 1953 tarihinde Ankara'ya gelerek eski görevine katılmış, K.K.K.lığının 6 Ekim 1953 tarihli emriyle 19 Ekim 1953 tarihinde, atandığı 2 nci Ordu, VIII nci Kolordu 28 nci Tümen, 28 nci Motorlu Topçu Alayı Pilot Subaylığı görevine katılmıştır.

⁵⁷ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-4

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ÖNCESİ VE SONRASI DURUM

1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimin sonuçları kesinleştiğinde Demokrat Parti Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez seçim ile iktidara gelen bir parti olarak %53.59 oyla 408 milletvekili çıkarmıştı. Cumhuriyet Halk Partisi %39.98 oyla 69 milletvekili ile mecliste ana muhalefet partisi görevini üstlenmiş, Millet Partisi ise %3.03 ile ancak bir milletvekili çıkarabilmişti. Bağımsızlar ise %3.4 oyla 9 milletvekili çıkardılar.⁵⁸ Bazı adaylar iki yerden seçime girdikleri için iki yerde de seçimi kazandıkları halde, birisini seçmek zorunda kaldıklarından 15 milletvekilliği açık kalmış ve DP meclise 393 milletvekili ile girmişti.⁵⁹

20 Mayıs'ta Celal Bayar, DP'nin yeni meclis grubu tarafından Cumhurbaşkanı seçilmiş ve DP Genel Başkanlığından istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar yeni hükümeti kurma görevini Adnan Menderes'e vermiş, İnönü de ana muhalefet lideri olmuştu.

Esasen 27 yıllık CHP iktidarından bu aşamada ordunun da büyük çoğunluğu, özellikle genç subaylar desteğini çekmiş, ordu içerisinde DP yanlısı gizli örgütler kurularak, CHP iktidarı seçim yoluyla devretmezse iktidarın devrilmesi düşünölmeye başlanmıştı.⁶⁰ İşte bu ortamda DP seçimleri kazanmış ve iktidarı ele almıştır.

Ordunun bu yöndeki eğiliminin nedenleri şu şekilde özetlenebilir, II. Dünya savaşından sonra İnönü ordunun yönetim kademesini gençleştirmek yerine görevde bırakarak yaşlandırmış ve kemikleştirmiştir. Yönetim kademesinin bu denli yaşlı

⁵⁸ Haydar Tunçkanat, *27 Mayıs 1960 Devrimi Diktadan Demokrasiye*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996, s.39

⁵⁹ a.g.e.,s.39

⁶⁰ Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, İSTANBUL, 1997, s.21

olması, hatta yaş haddine gelmiş olanlar için özel kanunların çıkarılması, bunun yanında 1933 yılından itibaren ordunun olası bir savaş sırasında subay ihtiyacının karşılanması için Harp Okulunu ikili öğretime geçirerek çok sayıda subay yetiştirmesi, ordunun alt kademelerinin dolmasına sebep olmuştur. Bu soruna CHP hükümetinin bulduğu çözüm ise alt kademedeki subayların rütbe bekleme sürelerinin uzatılması olmuştur.

Ayrıca ordunun modern silah ve teçhizat konusundaki sorunları da 1947'de Truman Doktrini çerçevesinde yardım almaya başlanmasına rağmen halen devam etmektedir. Bunun yanında savaş sonrası beklenen ekonomik kalkınmanın gerçekleşmemiş olması da ayrı bir konudur. Subay heyeti DP'nin ordunun bu sorunlarına el atacağı düşüncesini taşımaktadır.

CHP'nin Türk Silahlı Kuvvetlerinin devlet içerisindeki hukuki konumunu belirleyen son düzenlemesi, 1949 yılında Genelkurmay Başkanlığının Mili Savunma Bakanlığına bağlanması olmuştur. Ordu rejim içerisindeki bu yeni konumunu tam anlamıyla hiçbir zaman benimseyememiştir. Ordu ile MSB arasında 1960 yılına kadar sürekli bir gerginlik olmuştur. Ancak, bu dönemde demokrasiyi, CHP'nin iktidardan ayrılması kapsamında değerlendiren bir ordunun, DP'ye bağladığı ümitlerin de boşa gitmesi üzerine demokrasiye karşı tavrı bu kez DP'nin iktidardan gitmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

DP'nin iktidara gelir gelmez yaptığı ik iş, ordunun yüksek komuta kademesinde tasviyeye gitmek olmuş, Genelkurmay Başkanı ile birlikte 15 General ve 150 Albay görevden alınmıştır.⁶¹

Bu tasviyeye neden olarak da ordunun yaşlı ve İnönü'ye gönülden bağlı yüksek komuta heyetinin bir darbe hazırlığı içerisinde olduğu konusunda 5 Haziran tarihinde bir albaydan alınan duyum gösterilmiştir.⁶² Bu tasviye o güne kadar

⁶¹ Ahmet Yıldız, *İhtilalin İçinden, Anılar, Değerlendirmeler*, Alan Yayınları, İstanbul, s.201

⁶² Tunçkanat, a.g.e.,s.45

görülmemiş bir sürat ve kapsamda gerçekleştirilmiştir. Ancak genç subayların beklediği gibi ordunun yüksek komuta kademesinin gençleştirilmesine yönelik olmamış, sadece CHP'yanlısı komutanların tasviyesi ile sınırlı kalmıştır. Neticede komutanlar arası hiiziplerin savaşı, iktidarın desteğini alan hizibin galibiyeti ile sonuçlanmıştır.⁶³

Ordunun CHP'ye muhalefet ve DP yanlısı tutumunun nedenlerinin, ordunun yeni iktidardan beklentileri olduğunu belirtmiştik. Ordu, modern silahlarla teçhiz edilmeyi, komuta kademesi ve alt rütbelerde yapılacak düzenlemeyi ve subayın toplumsal saygınlığının korunmasını beklemekteydi. Ancak durum böyle olmadı, liyakate göre değil de hiiziplere göre şekillenen ordu yüksek komuta kademesinin ordu içerisinde yapılacak reformlarla, kendi durumlarını zora sokacağı endişesi ile gösterdikleri muhafazakâr tutum, DP'nin ordunun sorunlarına müdahale etmekteki gönülsüzlüğü ile birleşince ordu için hayalkırıklıkları başlamıştı.

1950 yılında Kore'de başlayan savaşta, Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak 4500 mevcutlu, silahlı bir Türk savaş birliğini BM'in emrine veren DP iktidarı, batı dünyasıyla bütünleşebilmek için orduyu ön plana çıkarmaya başlamıştı. Kore'de ABD'ye verilen desteğin mükâfatı olarak NATO'ya kabul edilmek bekleniyordu. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesinin sebebini tamamen Kore'deki savaşa verilen destek olarak görmek mümkün olmasa da, Ekim 1952'de Türkiye'nin NATO'ya girmesi sivil ve asker çevrelerde sevinçle karşılanmıştır. Ancak Türkiye-NATO ilişkilerinin uygulanış şekli ve ABD ile yapılan anlaşmalar ile verilen tavizler, Amerikalı uzmanların ordunun içine nüfuz etmeye başlamaları, orduda gittikçe artan bir tepki yaratmıştır.

DP iktidarının ordu üzerinden dış politika şekillendirme çabaları da ordunun iktidara olan güveninin sarsılmasına sebep olmuştur.⁶⁴ Menderes'in izlediği

⁶³ Özdağ, a.g.e.,s.25

⁶⁴ “ Hükümetle Genelkurmay Başkanlığı arasındaki görüş ayrılığı öyle bir boyuta gelmişti ki, Dışişler uluslar arası askeri konularda Genelkurmay'ın fikrini bile almaya gerek görmüyordu. Bu nedenle kamuoyunda Dışişleri Bakanı'na, Zorlu Paşa denmeye başlanmıştı.” Bkz. Yıldız, a.g.e., s.74

Amerikan destekli bu politika iki başarısız pakt doğurmuştur. Bunlar Balkan ve Bağdat Paktlarıdır. Irak'ın 1958 yılında Bağdat Paktından ayrılmasından sonra niteliğini yitiren oluşumun yerine kurulan CENTO da beklenen amaca ulaşmamıştır.

Bu kapsamda yapılan bir diğer icraat ise Türkiye'de kurulmasına müsaade edilen Amerikan Üsleridir. Üslerin kurulmasına sebebiyet veren antlaşmaların DP iktidarı tarafından tamamen teslimiyetçi bir anlayışla, meclis onayını bile almadan bir bakanlar kurulu kararıyla imzalanması, ordudaki bir kısım subayların tepkisi ile karşılaşmış, Türkiye'nin ve silahlı kuvvetlerinin saygınlığına gölge düşürdüğü kanısı yaygınlaşmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi askerler, iktidar ortağı bir güç olmaktan daha İnönü döneminde çıkarılmıştır. DP iktidar mücadelesinde ordu tarafından desteklenmiştir. Başlangıçta DP iktidarının orduya karşı tavrı iki açıdan incelenebilir. Bir yanda DP lider kesiminin çekingen tavrı, diğer yanda orduya karşı kin dolu alt kadrolar. Nitekim 1954 yılına kadar ordunun üzerine pek gitmeyen DP liderleri, 1954 seçimlerindeki zaferden sonra çekingen tavrını bir yana bırakmış, orduyu denetim altına alma çabalarına girişmiştir. Ancak alt kadroların orduya yönelik kin kusması daha erken tarihlerde başlamıştır. Bir DP'li milletvekili mecliste “ *emir erleri subayların yatak odalarından çıkarılmalıdır*” derken, iki DP'li milletvekili Ulus'ta Atatürk heykeli önünde askeri araçları durdurarak nereye gittiklerini soruyor, böylece subayların milletin parasını niçin harcadıklarını denetliyorlardı.⁶⁵

1954'den sonra DP liderleri, sadece orduyu denetim altına alma çabası ile yetinmemiş, orduyu küçümsediğini açıkça göstermeye başlamıştır. Başbakan Menderes'in “ *Battalgazi Ordusu*”, “ *Ben bu orduyu astsubaylarla yönetirim*” gibi cümleleri 1954–1960 arasında söylenmiş sözlerdir. 1955 yılı Cumhuriyet Bayramı törenlerinde cereyan eden, Cemal Madanoğlu'nun anlattığı şu olay DP öndegelenlerinin orduya bakış açısını ortaya koyar. “ *Neden olduğunu bilemiyorum. Milli Savunma Bakanı kendisinden şöyle 15–20 adım açıkta bulundu. Genelkurmay*

⁶⁵ Özdağ, a.g.e., s.52

Başkanına ve yanındakilerine bakarken, Genelkurmay Başkanı şöyle parmağıyla işaret yaparak yanına çağırmış. Buna Genelkurmay Başkanı çok sinirlenmiş. Sen kimi çağırıyorsun? Nasıl çağırıyorsun? diye azarlarcasına bağırmiş. İki taraftan teskin etmişler. Ama bu durum sanki havadan telsizle veriliyormuş gibi mürettep kolordu subaylarına intikal etmiş ve bu durumda mürettep kolordunun komutanı yanına tümen komutanlarını, alay komutanlarını alıp şöyle 8-10 kişilik bir grup halinde tören üniformalarıyla gelip kılıçlarıyla selam vererek Genelkurmay Başkanının karşısına çıkmışlar. Demişler ki, efendim çok üzüldük. Sizden emir bekliyoruz. Emredin şimdi başta Celal Bayar olmak üzere hepsini içeri tıkalım.”⁶⁶

DP’li Bakan Genelkurmay Başkanına bir genel müdüre davranır gibi davranırken, Genelkurmay Başkanı için Milli Savunma Bakanı pek de önemli değildir. Ordu CHP döneminde çıkarılan bir kanunla Milli Savunma Bakanına bağlanmasını kabullenememiştir. Keza ordu içerisinde 1954 den sonra ihtilalci grupların hızla arttığı bir vakiadır. Genç subaylar arasında DP’ye sessiz muhalefet, 1957 seçimlerinden sonra artmıştır. Diğer yandan generallerin de hükümete kayıtsız şartsız bağlı olduğunu söylemek zordur. Nitekim Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Necati Tacan ihtilal örgütü liderliğini kabul etmiş, ölünce halefi Orgeneral Gürsel ihtilalcilere destek vermiştir. 9 subay hadisesinde Mahkeme Başkanı Tuğgeneral Cemal Tural yargılanan subayların ihtilalci olduğunu bildiği halde bu subayları beraat ettirirken, ihbarcı subayı 3 yıl hapse mahkûm etmiştir. Ancak şurası da bir gerçektir ki generaller arasında sürekli bir DP’li hizip olmuştur. DP’nin en büyük hatalarından birisi de orduyu bu hizipten ibaret sanmasıdır.⁶⁷

2. İHTİLAL ORTAMINI HAZIRLAYAN NEDENLER

27 Mayıs hareketinin nedeni şudur diye bir tanımlamada bulunmak mümkün değildir. Birden çok ve birbirleri arasında bir önem derecesi belirlenemeyen olayların oluşturduğu ortam, son üç ayda artan siyasi tansiyon ile birlikte on senelik bir

⁶⁶ Özdağ, a.g.e.,s.53

⁶⁷ Özdağ, a.g.e., s.52

birikimin sonucunda 27 Mayıs'a gelinmiştir. Bundan sonra anlatılacak olayların hiç birisi tek başına bir ihtilal nedeni olamamakla birlikte bir arada bakılıp değerlendirildiklerinde ihmal edilemeyecek kadar önemlidir.

29 Mayıs 1950'de TBMM'nde okunan Birinci Menderes Kabinesi'nin programında geçen "Millete mal olmuş inkılâplarımızı mahfuz tutacağız"⁶⁸ cümlesi ile ilk defa tutan devrim-tutmayan devrim kavramını ortaya atan Menderes, Atatürk devrimlerini pek benimsemeyen yaklaşımıyla kendisini iktidar yolunda destekleyen gelenekçi muhafazakâr çevrelere ilk yeşil ışığı yakmıştır.⁶⁹ Bu söylem ve hazırlanan hükümet programında Atatürk'ün adının bir kez dahi geçmemiş olması Atatürkçü çevrelerde Kemalist devrimden uzaklaşmanın ilk adımı olarak algılanmıştır.

Bunun yanında DP Kemalist devrimin ve Cumhuriyetin kazanımlarına karşı kökten bir karşı çıkmaya yönelmemiş, ancak tabanından gelen baskılar sonucu oy kaygısı ile milletvekillerinin anti kemalist söylemlerine, partinin genel siyasetine karşı bir eylem oluşturmadığı sürece ses çıkarmamıştır. Yine oy kaygısı DP'yi Nurcu hareket ile flörte kadar itmiştir.⁷⁰

Menderes'in iktidardaki tutum ve davranışlarını tahlil eden Şevket Süreyya Aydemir onun için "Menderes, kendinden evvelki devrin, şu kahramanlar devrinin biraz da anti-tezi, yani kısacası o devrin inkâr edicisiydi"⁷¹ diyor. Onun tarzını anlatırken de; "Onu tanıyanların da sanıyorum ki tasdik edecekleri gibi, Menderes, aslında bir değil iki şahsiyetli adamdı... Ama öyle sanıyorum ki ne yapıyorsa bilerek yapıyordu ve bütün bunların gayesi de gene öyle sanıyorum ki, kendinden önceki devrin tasviyesi idi..."

⁶⁸ Özdağ, a.g.e., s.55

⁶⁹ Yıldız, a.g.e., s.64

⁷⁰ Özdağ, a.g.e., s.56, "Yıldız, Atatürk'ün silah arkadaşı sıfatını sık sık kullanan Bayar'ın bile Menderes ile birlikte Atatürk ve Laiklik düşmanı Kürtçü Said-i Nursi'yi ziyaret ettiklerini belirtmektedir." Bkz., Yıldız, a.g.e., s.108

⁷¹ Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988,c.III, s.59

“... Bu mücadelesinde insafsızdı, Başta Atatürk, sonra ikinci adam, daha sonra da onlardan gelen bazı müesseseler, bilhassa CHP ve Halkevleri gibi, hatta daha derine inelim; İstiklal Savaşı'nın her şeye vuran hatırası bile onu rahatsız ediyordu. Adlarına inkılâp dediğimiz hareketler, Lozan, İkinci Dünya Harbi imtihanı, hülasa geriye baktığımız her şey, kabil olsa yakın tarihimizi silmek, yeniden başlatmak ister gibiydi.”

“ Mesela şu söz onundur; İstiklal Savaşı diyorsunuz, bu pekâlâ üç ayda bitirilebilirdi.”⁷²

Demokrat Parti iktidarında Atatürk devrimlerinden ilk ödün, 16 Haziran 1950'de Meclis'in, ezanın Arapça olarak okunması yasağını kaldırmasıdır. Menderes buna gerekçe olarak camiinin içerisinde Arapça olarak okunan dualarla Türkçe okunan ezanın tezat teşkil ettiğini göstermiş, Atatürk'ün taassup zihniyetine karşı mücadelesine atıf yapmıştır.⁷³ Hâlbuki Menderes'in bu açıklaması çelişkiler ile doludur. Bir toplum için zararlı olduğunu söylediği taassup ancak aydınlanma ile ortadan kaldırılabilir. Caminin içindeki duaların Arapça olması Türkçe ezan ile çelişkilidir. Yoksa ezan Arapça dualarla değil. Taasupla savaşmak için duaların da Türkçe olması gerekir. Bu Menderes'in oy için köktendincilere karşı verdiği bir ödündür. Bunun hemen arkasından anayasanın daha önce Osmanlıcadan Türkçeye çevrilmiş metninin yeniden Osmanlıcaya çevrilmesi gelmiştir.⁷⁴

Türk siyasi tarihinde ilk defa rastlanan bir konu da DP'nin 1954 seçimlerinden sonra ortaya koyduğu muhalif seçmenin cezalandırılması uygulamasıdır. CHP taraftarı Malatya'nın ikiye bölünerek Adıyaman'ın il yapılması, Cumhuriyetçi Millet Partisine oy veren Kırşehir'in ilçe yapılması bu uygulamanın örneklerindedir.

⁷² Aydemir Ş.S., a.g.e.,s.62

⁷³ Tunçkanat, a.g.e., s.52

⁷⁴ Tunçkanat a.g.e., s.53

Yine 1954 seçimlerinden sonra bürokrasiyi baskı altına alarak, bürokrasinin gücünü kırmak, çıbanbaşı olan bürokratları tasviye etmek ve bürokrasinin ekonomik statüsünü aşağıya doğru çekerek bürokratik kurallardan sakınılmaya çalışılmıştır. 6422 ve 6435 sayılı emeklilik ile ilgili kanunlar⁷⁵ ve 6428 sayılı memurların siyasi partilerden aday olmalarını düzenleyen kanun⁷⁶, bu maksatla çıkarılmış kanunlardır.

1946–1950 döneminde muhalefeti destekleyen aydınlar, 1950’den sonra DP iktidarının anti demokratik ve anti laik uygulamaları nedeniyle saf değiştirmeye başlamışlar ve CHP etrafında toplanarak üniversitelerde iktidara karşı bir muhalefet oluşmuştur. Bundan dolayı çıkarılan kanunlarla üniversitenin bütçesi üzerindeki yetkileri kesilmiş ve öğretim üyelerinin aktif siyasetle uğraşmaları engellenmiştir.

1954 seçimlerinden sonra iktidarın üniversiteler üzerindeki baskısı ağırlaşmış ve 6435 sayılı kanun ile öğretim üyelerinin Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınması mümkün hale gelmiştir. Akabinde hükümeti eleştiren dört profesör bakanlık emrine alınmıştır.⁷⁷

Demokrat Parti yönetiminin iktidarda bulunmasının avantajlarını kullanarak basın kontrol altına alınmasına yönelik çabaları da daha iktidarın ilk yıllarından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. 1951 yılı Mayıs ayında iktidar yeni bir resmi ilanlar kararnamesi çıkardı. Bu yeni kararname ile ilanların dağıtılması şirketten alınıp hükümete veriliyordu. Bunda da asıl gaye DP’ye karşı olan gazetelere fazla ilan vermemektir.⁷⁸ Çıkarılan bu kararname hakkında çıkarıldığı günlerde Nadir Nadi şu yorumda bulunmuştu. “ *DP çıkardığı kararname ile hükümet, basın üzerinde*

⁷⁵ 6122 sayılı kanun ile emeklilik süresi 30 yıldan 25 yıla indirilmiştir. Subaylar, Askeri Memurlar, Öğretim Üyeleri, Danıştay ve Yargıtay üyeleri ile hâkim ve savcılar bu kapsam dışındadır. 6422 sayılı kanun ile anılan bürokratlar da yasa kapsamına alınmışlardır. 6435 sayılı kanunla emekliye sevk için belli bir süre hizmet etme şartı kaldırılarak emekliye sevk kolaylaştırılmış, emekliye sevk edilen memura yargı yolu kapatılmıştır.

⁷⁶ Bir siyasi partiden aday olmak isteyen memur görevinden altı ay önce ayrılmak zorunda bırakılmış, muhalefetten aday olan ancak seçilemeyen bir kişinin görevine dönmesi zorlaştırılmıştır.

⁷⁷ Özdağ, a.g.e., s.60

⁷⁸ Tunçkanat, a.g.e., s.55

yapmak istediği tesir bakımından haysalaya güç sığacak bir yol tutmuştur. Yeni karara göre, İstanbul gazeteleri başlıca üç sınıfa ayrılmaktaydı. Yüzdeyüz hükümeti tutan gazetelere imtiyazlı bir vaziyet tanınmaktadır. Tiraj seviyeleri veya okuyucu çevreleri dikkate alınmaksızın bunlara en fazla ilan verilecektir. İkinci sınıf gazeteler Halk Partisini tutan yahut sahibi halk partili olanlardır. Bunlar ceffelkalem (birkalemde) resmi ilandan mahrum bırakılmışlardır. Geri kalan gazetelere de ayrı bir muamele yapılacak, tirajlar ne olursa olsun, bunlara himayeli gazetelerin 1/3'ü kadar resmi ilan eşit bir biçimde dağıtılacaktır. Tuhaf bir nokta daha, bu dağıtış nizamı bir ay için geçerlidir. Anlaşılan ortalama muamele gören gazetelerden bir ay içinde hükümeti fazla tenkit edenler çıkarsa bunların ilanı kesilecektir. Hangi açıdan bakarsanız bakın, şu kararın arkasındaki bozuk zihniyeti görmemeye imkan var mıdır?"⁷⁹

Bu kararname basın üzerinde Demokles'in Kılıcı gibi sallandırılırken, aynı zamanda yayın çizgisinin beğenilmediği gazete ve dergilere de kâğıt verilmeyerek yayın yapmaları neredeyse imkânsız hale getiriliyordu.

Ancak 1953'den sonra iktidar basına karşı başka bazı önlemler de almaya başlamıştır. Özellikle 1954 yılında çıkarılan 6334 sayılı "Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun"un yürürlüğe girmesi ile DP ile basın arasında yeni bir dönem başlamıştır.

Aynı yıl gazeteciler tutuklanmaya ve ceza almaya başlamışlardır. Özellikle 79 yaşındaki gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'ın 26 ay hapse mahkûm olması ve 1 Aralık günü tutuklanarak cezaevine konulması, basın-iktidar ilişkilerini en gergin durumuna getirmiş, Bayar'ın Yalçın'ı bir müddet sonra affetmiş olması da yeterli olmamış ve iktidar bu durumdan oldukça büyük bir yara almıştır.⁸⁰

Kanun 1956 yılında yeni bir düzenleme ile iyice ağırlaştırılmış, öyleki Ankara Merkez Kapalı Cezaevinin gazeteciler arasında "Hilton" olarak adlandırılmasına

⁷⁹ Tunçkanat, a.g.e., s.56

⁸⁰ Özdağ, a.g.e., s.60

kadar varmıştır. 27 Mayıs sabahı ihtilali yapanların ilk gittikleri yerlerden birinin "Hilton" olması, son dönemde basının, iktidara karşı olan direnişinden dolayı ihtilalciler tarafından müttefik olarak görüldüğünü göstermesi açısından önem kazanmaktadır.⁸¹

Atatürk döneminde Cumhuriyeti ve Devrimleri yurt sathına yaymak ve ulusu aydınlatmak için Türk Ocakları kurulmuştu. Bir süre sonra bunların görevlerini tamamladığı ve daha dinamik kuruluşlara ihtiyaç olduğu gerekçesiyle Atatürk'ün başkanlığında Türk Ocakları kurucularıyla yapılan toplantılar sonucunda, bunların kapatılmasına ve yerlerine Halkevleri'nin açılmasına ve varlıklarının da Halkevlerine devredilmesine karar verilmişti.

1930 yılında Aydın Halkevi'nin açılış töreninde konuşan genç politikacı Adnan Menderes şunları söylüyordu. "*Milletimizin yükselmesi yolunda her ihtiyacı gören ve sezen Büyük Gazi, içtimai hayatımızda, kültür hayatımızda, çok derin bir boşluğu ve çok şiddetli bir ihtiyacı görmüş, bu boşluğu dolduracak ve ihtiyaca cevap verecek bir tesis ve teşekkülün esasını kurmak, temellerini atmak şerefini de kazanmıştır.*"⁸²

1950'den sonra Başbakan Menderes Halkevleri hakkında şunları söylüyordu. "*Halkevleri, halk odaları kurmak, gençlik teşkilatını ele almak, faşistvari telakki ve düşüncelerin mahsulüdür. Bunlar içtimai bünyemiz içinde tamamıyla abes, beyhude, geri ve yabancı uzuv halindedirler.*"⁸³

Gerçekte Halkevleri, gençliğin yetişip aydınlanmasında etkin bir rol oynamıştır. Müzik, tiyatro, resim, dil, geziler, konferanslar, folklor, edebiyat, gibi hemen her konuda faaliyet gösteriyor, kurslar açıyor, devrimlerin yerleşip yaygınlaşması için önemli görevler yapıyorlardı. DP ara seçimlerden önce, Halkevlerinin kapatılması için bir yasa tasarısı hazırladı. Amaç CHP'nin gençlik

⁸¹ Özdağ, a.g.e., s.62

⁸² Aydemir Ş.S., a.g.e.,s.107

⁸³ Aydemir Ş.S., a.g.e.,s.107

kolları gibi gördüğü bu evleri kapatarak CHP'yi güçsüz düşürmekti. Söz konusu yasa Temmuz 1951 tarihinde TBMM'ne verilmiş, 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 numaralı kanunla⁸⁴ yasalaşarak halkevleri kapatılmış, tüm taşınır ve taşınmaz mallarına hazine tarafından el konulmuştur.

Bu yasa çıktıktan sonra kapatılan Halkevleri ve odalarının binlerce cilt kitap, dergi ve gazete koleksiyonları sokaklara dökülmüş ve 20 yıldır ülke gençlerinin aydınlanması ve devrimlerin yayılması önlenmiştir.⁸⁵ Bu yasa DP ile Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Atatürk devrimlerine nasıl baktıklarını göstermek bakımından önemli bir belgedir.

DP'nin siyasi muhaliflerine baskı yapmaya başlaması 1952 yılından itibaren kendisini hissettirmeye başlamışsa da 1954 yılından itibaren hız kazanmıştır. Gazeteci milletvekillerinin dokunulmazlıkların kaldırılmasından, muhalif partilerin kapatılmaya çalışılması, en büyük muhalefet partisi olan CHP'nin mallarına el konulması bu döneme rastlar.

DP 1954 seçimlerine gitmeden önce, CHP'yi çökertmek için, CHP'nin mallarını elinden almak maksadıyla bir yasa tasarısı hazırlamış ve bunu da basına sızdırmıştır. 5 Ekim 1952'de İnönü, İzmir nutkunda bu konuyu tenkit eden ağır bir konuşma yapmıştır. Bunun üzerine İzmir'den sonra Balıkesir'de yapacağı konuşma hükümetçe engelenmiş ve Vali Balıkesir'e gelmemesi için İnönü'ye ricada bulunmuştur.⁸⁶

Böylece muhalefet partisine fiziki müdahaleye varan engellemelerin yolu açılmış, gelecekte Yeşilhisar olayları olarak adlandırılacak olan olaylara gidiş başlamıştır.

⁸⁴ Resmi Gazete, 11 Ağustos 1951 tarih, S.7882

⁸⁵ Tunçkanat, a.g.e., s.60

⁸⁶ Tunçkanat, a.g.e., s.61

CHP'nin mallarının elinden alınmasına yönelik olarak hazırlanan ve 1954 seçimlerine az bir süre kala meclise getirilen tasarının meclis'te görüşülmesi sırasında İnönü şunları söylemiştir. “ *Önümüzdeki kanun tasarısı, CHP adındaki meşru siyasi teşekkülü itham ediyor, ceza kesiyor ve tatbik ediyor. Karşısında bulunduğumuz hadise, Büyük Millet Meclisi'ne adalet mercii vazifesi gördürmektir. Böyle bir adalet mercii ki, muhakeme ettiğini dinlemiyor. Kendi yargı azasının, yani Büyük Millet Meclisi üyelerinin hür vicdanları daha önce grup kararlarıyla tasmin edilen (karara bağlamak) bir hükme bağlanıyor.* ”

“*Kanun tasarısı ruhuyla, her yönüyle, Anayasa'ya aykırıdır. Biz, hukuk dışı bir rejimin kurulmakta olması ile karşı karşıyayız. Açıktan tatbik başlanılan yeni rejimle, vatandaş sorgusuz, müdafasız mahkûm edilmektedir. Tarih kürsüsünden halinizi seyrediyorum. Suçluların telaşı içindediniz.* ”

“ *İki esas, milletin hatırasında daima basiret dersi olarak kalacaktır. İktidarda bulunan bir siyasi partinin, rakibi olan siyasi partiye karşı yaptığı isnadı, ithamı, bağımsız bir mahkeme hükmüne arz etmeye cesaret edememesi, ithamın haksız ve iftira olduğunun riyazi delilidir. Hukuk dışında harekete karar vermiş olan bir iktidar, düşmemek için meşru olmayan her vasıtaya başvuracak yoldadır.* ⁸⁷

Söz alan Menderes; “ *...sevgili arkadaşlarım, bu kanun para pul almak değildir. Samet'in dediği gibi, siz bir devri tasviye etmektesiniz. Bu devri tasviye etmek mecburiyetindediniz. Bu vazife bize mevdudur. Bunu kemali cesaretle yapacağız. Mallarımızı nasıl alacaklar, kimin malını alacaklar, o günlerin akşamı çoktan oldu, hatta yatısı namazı bile kılındı. (bravo, alkış sesleri) Şimdi tekrar ediyorum, para almıyorsunuz, bir devri kapatıyorsunuz! Halk Partisi'ne birşey yapılamaz, İsmet Paşa'ya bir şey yapılamaz, çünkü o askerdir, kumandandır, ordudur, o sanki her şeydir. O, bir mistisizme dayanarak hala memleket içinde vatandaşlara tesir yapmak, vatandaşları korkutmak istiyor.* ”

⁸⁷ Tunçkanat, a.g.e., s.67

“ Vuracağınız bir yumrukla işte bu korkuyu tuz buz edeceksiniz arkadaşlar (alkışlar). Ne İsmet Paşa, ne onun iktidar partisi, ne de şu zümre... Hiçbir vehme ihtiyaç yoktur. Milletın iradesini temsil eden sizler, vuracağınız yumrukla bütün vehimleri toptan dağıtacak ve bir devri tasviye edeceksiniz. ” demiştir.⁸⁸

1960 yılına girerken toplumsal gerginlik belirgin olarak dışa vurulmaya başladı. Adana’da meydana gelen CHP ve DP üyelerinin kavgasında 10 kişinin yaralanması,⁸⁹ 1959 sonlarında Uşak’ta İnönü’nün başına taş atılarak yaralanmasıyla başlayan sürecin yoğunlaşması anlamına geliyordu. Gazetecilerin seri halde hapsedilmesi hızlanmıştı. Ahmet Emin Yalman gibi Menderes’in yıllarca yanında yer alıp danışmanlığını yapan bir gazeteci dahi tutuklanıyordu.⁹⁰

Ocak ayının dikkat çeken olaylarından biri de DP’li yöneticilerin irticai davranışları idi. Üniversitelerde öğrencilerin iktidarın bu tutumuna karşı başlattıkları eylemlere, iktidarın tepkisi çok sert olmuştu. Rektör Sıdık sami Onar, polislerin üniversiteye girmesini protesto ederken, Milli Eğitim Bakanı da, üniversitelere karşı tedbir alınacağından bahsediyordu.⁹¹

Demokrat Partinin halkı cephelere bölme yolundaki icraatlarından en önemlisi de Vatan Cephesi oluşumuydu.⁹² CHP’ne karşı kendilerini destekleyenler ile oluşturdukları ve her gün katılanların isimlerinin radyodan anons edildiği⁹³ vatan cephesi, halkı bölücü bir mantıkla karşı karşıya getiriyor ve ülkede çatışmaların doğmasına ortam hazırlıyordu.

⁸⁸ Yüksek Adalet Divanı Kararları, Esas No.1961/1, s.4

⁸⁹ İpekçi, Coşar, a.g.e., 132

⁹⁰ Aynı yer

⁹¹ Aynı yer

⁹² Tunçkanat, a.g.e., s.140

⁹³ Yıldız, a.g.e., s.99

Şubat ayında İnönü'nün Konya mitinginde olaylar oluyor ve arbede sırasında çok sayıda kişi yaralanıyordu. Mart ayında memleketin muhtelif bölgelerinde DP'lilerle, CHP'liler arasında olaylar çıktığına dair haberler gelmeye başlamıştı. Bunlardan biri Yeşilhisar'da olmuş ve polis, birbirleri ile kavga halinde olan iki parti mensuplarından CHP'liler üzerine ateş açmış, 2 DP'li, 11 CHP, li tutuklanmıştı.⁹⁴

Kayseri'de yaşanan DP- CHP çatışmasının nedenlerini yerinde görmek isteyen İnönü Kayseri'ye sokulmak istenmiyor, şiddet kullanmak da dahil olmak üzere tüm tedbirlerin alınmasını emreden Bayar, Silahlı Kuvvetlere güvenemediğinden sıkıyönetim ilan etmiyor, ancak, DP erkanına yakınlığı ile tanınan İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Suat Kuyuş'a⁹⁵ verdiği talimatla İnönü'nün Yeşilhisar'da yolu kesilerek Yeşilhisar'a sokulmuyordu.⁹⁶

İnönü'nün Yeşilhisar'da yolunu kesen ve bu kanunsuz emri yerine getirmek zorunda kalan üç albay, ertesi günü ordudan istifa etmişlerdi.⁹⁷

Subayların tutumu, Bayar ve Menderes'in orduya güvenmek konusundaki şüphelerini doğruluyordu. Adliye'ye de güvenemiyorlardı. Çünkü her hâkim onlardan gelen talimata uymuyor, mahkûm edilmesini istedikleri kimselerin beraat ettiklerini görüyorlardı. Artık muhalefeti sindirmek ve yok etmek için ellerinde tek vasıta kalmıştı. Çoğunluğu muhafaza ettikleri meclis... Şimdi istedikleri her türlü kararı alabilecek tek organ meclisti. Bundan faydalanmaya karar verdiler. Meclis'e bir tahkikat komisyonu kurduracaklar, bu komisyonun tamamı DP milletvekillerinden oluşacaktı. Bu komisyonun öyle geniş yetkileri olacaktı ki,

⁹⁴ İpekçi, Coşar, a.g.e., 133

⁹⁵ Yıldız, eserinde Bayar ve Menderes'in Sıkıyönetim ilanına gerek olup olmadığını Suat Kuyuş ile değerlendirdiklerini, Kuyuş'ın gerek görmemesi üzerine ilan edilmediğini belirtmektedir. Bkz. Yıldız, a.g.e., s.104

⁹⁶ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.135

⁹⁷ Aynı yer

mahkemeye, sıkıyönetime gerek kalmadan partileri, gazeteleri kapatabilecek, istedikleri kişileri komisyon kararı ile tutuklayabileceklerdi.⁹⁸

Bu karar, yıllardan beri “ Bir gün gelecek, ordunun müdahalesi gerekecek” düşüncesini taşıyan subayların görüşünü doğruluyordu. Birkaç aydır yurdun çeşitli yerlerinde meydana gelen kardeş kavgaları, esasen böyle bir müdahalenin yaklaşmakta olduğunun sinyallerini de veriyordu. Nisan ayında DP’li idarecilerin kendi kendilerine, sorgusuz sualsiz adam tutuklamak, gazete kapatmak yetkisini vermeleri ise bardağı taşıran son damla olmuştu. Artık anayasayı bütün dünyanın önünde açıkça çiğnemekten çekinmeyen bir rejime son vermek hem meşru bir hak, hem de zaruri bir görev oluyordu.⁹⁹

Tüm bunların yaşandığı sırada İnönü Meclis’te ünlü sözlerini söyleyecekti. “*Şartlar mecbur ettiğinde ihtilal milletlerin meşru hakkıdır.*” 27 Nisan’da ki öğrenci gösterileri ve polisin öğrencilerin üzerine şiddetle gitmesi sonucunda İnönü Meclis’te DP iktidarını uyararak son noktayı koyuyordu: “*Böyle giderse sizi ben bile kurtaramam.*”¹⁰⁰ İnönü’nün bu sözleri ihtilali yapmaya hazır olan komiteye yeşil ışık olmasa bile, sarı ışık yaktığı anlamına geliyordu.

28–29 Nisan’da meydana gelen öğrenci olaylarında öğrencilere müdahale için gönderilen subay ve askerlerin de öğrencilere katılması artık üniversite ve ordunun hükümetten açıkça koptuğunu gösteriyordu.¹⁰¹ İstanbul’da gösterilerin ve olayların önü alınamıyor, 30 Nisan günü halkın üzerine gönderilen tanklarda subaylarla gençlerin kucak kucağa çektirdikleri resimler ertesi günkü gazetelerde yayınlanıyor, iktidarın başları çileden çıkıyordu. 28 Nisan günü Gürsoytrak da yanında Erkanlı ve Esin ile birlikte İstanbul Valiliği binasının yan duvarına yaslanmış vaziyette olayların

⁹⁸ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.135

⁹⁹ Aynı yer

¹⁰⁰ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.139

¹⁰¹ Doğan Akyaz, *Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.124

vardığı noktayı izlerken¹⁰² artık DP iktidarı için sonun çok yakın olduğunu düşünüyorlardı.

2 Mayıs günü İstanbul'da NATO Konseyi toplanacaktı. Batılı müttefiklerimizin bakanları ile yabancı gazeteciler gelecekti. Ya onların gözü önünde de böyle olaylar olursa, onların önünde halka ateş açamazlardı ya.

Hükümet üyeleri başka çözüm yolu bulamadılar. 24 saat sokağa çıkma yasağı koydular. O gece radyolar, beş dakikada bir Sıkıyönetim Komutanı imzası taşıyan fakat komutanın haberi olmayan bildiri okudular. Hiçbir olaya müsamaha gösterilmeyeceği, en küçük topluluklara bile ateş açılacağına ilişkin askeri birliklere talimat verildiği tebliğ ediliyordu. Bu tebliği radyoda dinleyenler arasında en büyük infialli duyanlar subaylardı. Karar verdiler, emirlere uymayacak, ateş açmayacaklardı.¹⁰³

Suphi Gürsoytrak ve Orhan Erkanlı, 2 Mayıs arefesinde, tanıyıp temasta buldukları bazı gençlerle buluşuyor, onlara korkmamalarını, kimsenin kendilerine ateş açmayacağını bildiriyor,¹⁰⁴ NATO Konseyinin toplantısı başlarken, gösteride bulunmaya teşvik ediyorlardı.¹⁰⁵

Aynı Gürsoytrak yıllar sonra, 1996 yılında, YÖK'ün 15. kuruluş yıldönümünü protesto eden öğrencilere karşı polisin sert tutumunu kınıyan bir demeç verecek, polisin köktendinci gerici kesime karşı gösterdiği hoşgörüyü, Türkiye'nin geleceği olan aydın ve üniversiteli gençlere göstermemesiyle yanlı bir tutum takındığını söyleyerek, hakkını demokratik yollardan arayan aydın üniversite gençliğine destek olmaya devam edecekti.¹⁰⁶

¹⁰² Şükran Özkaya, *Adım Adım 27 Mayıs*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005, s.123

¹⁰³ İpekçi, Coşar, *a.g.e.*, s.148

¹⁰⁴ Onuş, *a.g.e.*, s.75

¹⁰⁵ İpekçi, Coşar, *a.g.e.*, s.149

¹⁰⁶ Cumhuriyet Gazetesi, S. 30.10.1996

Ve 2 Mayıs sabahı, Saraçhanebaşı'na giden ara sokaklardan türeyen yüzlerce genç birdenbire Belediye Sarayı önünde toplanıyor, NATO'lu Bakanların, gazetecilerin önünde mücadelelerini ifade eden İngilizce, Fransızca dövizleri gösterip haykırıyorlardı. “ Hürriyet istiyoruz... Kahrolsun diktatörler...”¹⁰⁷

Toplumun en dinamik kesimi ile en güçlü kesimini karşısına alan iktidarın simgesel olarak bitişi 5 Mayıs'ta Kızılay'da Menderes'in tartaklanmasıdır. CHP'nin 5 Mayıs saat beşte Kızılay'da, 555K sloganıyla duyurduğu ve organize ettiği gösteriden haberdar olan Menderes, Kızılay'a gelmiş, “Ne istiyorsunuz” diye sorduğu halktan “İstifanı istiyoruz” cevabını alıp, halk üzerine yürüyünce alandan bir gazetecinin aracılığıyla uzaklaştırılmıştır.¹⁰⁸ Fakat yaklaşan ihtilalin başlangıcının en keskin işareti Kara Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşüdür. Bu yürüyüş Harp Okulu öğrencisi yürüyüşünden çıkıp subay yürüyüşü halini almıştır.¹⁰⁹

Yeşilhisar olaylarından sonra bir albay ve iki binbaşının iktidarın emriyle tutuklanması üzerine, Orgeneral Gürsel subayların serbest bırakılması için girişimde bulunmuş, bunun üzerine, Edremit'te bir tugayda olan olayın, yerinde incelenmesi bahanesi ile Gürsel hükümet tarafından Edremit'e gönderilmiştir. Gürsel Edremit'te iken kendisine vekâlet eden Orgeneral Kuyuş tahliye talebini reddetmiştir. Bunun üzerine ordudan ayrılmaya karar veren Gürsel, yaş haddinden emekli olacağı 30 Ağustos tarihine kadar izin alarak emekliliğini İzmir'deki evinde beklemeye karar vermiş, ancak bundan örgütü haberdar etmemiştir.

İzinli olarak ayrılırken Milli Savunma Bakanına bir mektup yazan Gürsel, mektupta ülkenin durumundan bahsetmiş ve hükümetin ne tür tedbirler alması gerektiğini anlatmıştır. MSB Etem Menderes'in mektubu Menderes'e gösterip

¹⁰⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.149

¹⁰⁸ Özdağ, a.g.e., s.166

¹⁰⁹ Akyaz, a.g.e., s.125

göstermediği bilinmemektedir. Aynı gün Ordu'ya da bir veda mesajı yayınlayan Gürsel izne ayrılarak İzmir'e gitmiştir.¹¹⁰

Gürsel'in İzmir'e gitmesi ile komitenin geçici bir lider bulma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Adaylardan ilki İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Fahri Özdilek'tir. Özdilek Menderes iktidarına karşıydı fakat yapılan teklifi reddetti. Bunun üzerine ikinci aday Cemal Madanoğlu'na teklif götürülerek general açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Madanoğlu başta "Ben bu işe gelmem arkadaşlar, benden büyük rütbe lazım" diyerek tereddütünü belirtse de daha sonra komiteye girmeye razı olmuştur.¹¹¹ Artık komite ve ihtilalciler generalsiz değillerdir. İhtilalcilerin general rütbesine sahip kişilerle irtibatta olması ve generalsiz yapamayacaklarını bilmeleri komitenin eksikliğinden değil, hiyerarşiye olan bağlılıkları ve ordu da ki hiyerarşiyi karşılama almak istememeleri önemli etkindir.

İhtilale adım adım yaklaşırken ihbarların yoğunlaşması ve ihtilal beklentisi artıyordu. Menderes ve kabine bunlardan etkilenmiş olacak ki o ana kadar pek dikkate almadıkları ordu mensuplarının ekonomik durumlarını iyileştirme kararı aldılar. Maaş arttırılması dahi ordu mensupları tarafından rüşvet olarak algılandı. Subayların ağzından aynı cümle dökülmüştü; "Bizi para ile satın alacaklarını sanıyorlar"¹¹²

Genelkurmay Başkanı Erdelhun'un hükümete ordudan bir hareketin gelmeyeceği konusunda güvence vermesine rağmen Harp Okulu yürüyüşü hemen herkeste ordunun iktidarı ele almasının artık gün meselesi olduğu, Harbiye'nin boşuna yürümeyeceği inancını doğurmuştu. Hatta Samet Ağaoğlu gibi bazı DP'liler Menderes'i müdahale konusunda açıkça uyarılmışlardır. Fakat Ağaoğlu'nun uyarılarına rağmen Menderes Kara Harp Okulu öğrencilerinin tahrik edildiğini,

¹¹⁰ Özdağ, a.g.e., s.165

¹¹¹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.39

¹¹² İpekçi, Coşar, a.g.e., s.62

uzaktan akrabası olan,¹¹³ Harp Okulu Komutanı General Sıtkı Ulay'ın kendisine teminat verdiğini söylemiştir. Hatta o kadar ki Mükerrerrem Sarol, Harp Okulu'nun hükümete karşı hazırlık içinde olduğunu söyleyince buna çok sinirlenen Başbakan, Okul Komutanı Sıtkı Ulay için “Yalnız Okul Komutanı değil, hayatımı korumak üzere bir çeşit fedai olarak düşünülmüş ve o mevkiye getirilmiştir” diyordu.¹¹⁴

Menderes ve DP'liler, generallerin kendilerine verdikleri teminatı dikkate almış, ordu içindeki çekirdek hücrelerin zamanı gelince bu kadar büyüyeceğini hesaplamamışlardı. Alttan gelen baskı ile yukarıda yer alan üst rütbeli subayların dahi yüksek bir debi ile akan ihtilal kararlılığı na kendilerini kaptırmaları, bürokrasi tarafından kolay kolay algılanmamıştır.

Genelkurmay Başkanı, Başbakan'a orduyu elinde tuttuğunu söylediği sıralarda Birleşik Komite 23 Mayıs'ta bir toplantı yaparak 25–26 Mayıs gecesi müdahalenin yapılmasını kararlaştırmıştı. Toplantıda Madanoğlu müdahalenin silsile-i meratiple, yani hiyerarşik düzen içinde yapılmasını teklif etmiş fakat kabul görmemiştir.¹¹⁵ Toplantı da 1. ve 2. Ordudan müdahaleye itiraz gelmeyeceği fakat Gümüşpala'nın komutasında ki 3.Ordu'dan itiraz geleceği tahmini üstünde durulmuş, Madanoğlu'nun Gümüşpala'ya müdahale sonrası edeceği telefonun, Gümüşpala'yı kendi taraflarına çekeceği düşünülerek İstanbul ve Ankara içinde birlik tasnifine geçilmiştir.¹¹⁶

Ankara içindeki bazı birlik komutanlarının harekete geçmek için bir generalin emrini talep etmeleri ve Menderes'in Eskişehir'e gitmesi nedeniyle müdahale 27 Mayıs'a ertelendi. Fakat Eskişehir'de komite ile bağlantısı olan herhangi bir kişinin olmaması nedeniyle Menderes'in ele geçirilmesi önemli bir sorundu.

¹¹³ Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

¹¹⁴ Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes**, Remzi Yayınevi, İstanbul 1968,s.166

¹¹⁵ Akyaz, **a.g.e.**, s.129

¹¹⁶ İpekçi,Coşar, **a.g.e.**, s.179

Menderes'in uçağı akşam saatlerinde Eskişehir Hava Üssü'ne indi. Menderes burada şeref kıtasını denetlemiş, aracıyla üssün çıkış kapısına yöneldiğinde toplanmış bulunan bir grup subay, Menderes kendilerini selamlamaya hazırlanırken içlerinden birinin verdiği "Dön" komutuyla arkalarını dönmüşlerdir. Bu olay Menderes'i çok sarsmış, ancak Eskişehir'de kendisini bekleyen kalabalığı görünce kendine gelebilmiştir. Burada çok kısa bir konuşma yapan Menderes tahkikat komisyonunun görevini tamamladığını belirterek konuşmasına son vermiştir.

Akşam şerefine verilen ziyafette askerlerin kendisini yok sayan tavırları üzerine Menderes gazeteci Burhan Belge'ye " *Biz burada misafir değil, nezaret altındayız*" demektedir.¹¹⁷

Görüldüğü gibi Eskişehir'de örgüt yoktur, ama örgüte gerek de yoktur. Eskişehir'deki subaylar zaten böyle bir harekette rol almaya kendilerinden hazır bir haldedirler. Eskişehir'de bir hücresi bulunmayan komite, son noktanın konulacağı Eskişehir'e, İstanbul'dan Agasi Şen ve Hulusi Kaymaklı'yı yollama kararı almıştır.¹¹⁸

3. İHTİLALCI ÖRGÜTLERİN OLUŞUMU

3.1 Teşkilatlanma Safhası

27 Mayıs hareketini, tohumları 1954 yılının sonlarına doğru atılmış bir düşüncenin yarattığı ivmenin hazırladığı söylenebilir de, bu çeşit bir tespit ile 27 Mayıs hareketinin niçin ve nasıl hazırlandığı ortaya konulabilir. Ama daha geriye gidip çok partili sisteme geçiş tarihinden itibaren konu incelendiğinde, 27 Mayıs hareketinin altındaki gerçeği tam anlamıyla görmek imkânını bulabiliriz. Bu takdirde 27 Mayıs hareketini gerçekleştiren silahlı kuvvetler mensuplarının, belirli bir zümre veya partiye değil, bir tutuma karşı oldukları daha iyi anlaşılacaktır, olayların,

¹¹⁷ Özdağ, a.g.e., s.188

¹¹⁸ Özdağ, a.g.e., s.189

subayların davranışlarına ve düşüncelerine nasıl tesir ettiği daha iyi görülebilecek ve 27 Mayıs hareketinin karakterini daha iyi değerlendirmek mümkün olacaktır.

İkinci Dünya Savaşının henüz neticelendiği günlerde, Türkiye savaşa katılmamakla birlikte savaşın yıkıcı tesirlerinden kendini tamamen koruyamamış ve özellikle önemli ekonomik sıkıntılarla baş başa kalmıştı. Yıllarca silâh altında tutmak zorunda kaldığı büyük ordu, ekonomik durumunu esaslı bir şekilde sarsmıştı. Bunun en büyük ızdırabını dar ve sabit gelirliler çekmiş, orta sınıf neredeyse silinmiş, bunun yanında ortaya çıkan harp zenginleri sosyal dengeyi bozmuş, milletin çoğunluğu ile azınlığı arasındaki uçurum derinleşmişti. CHP iktidarı bu gelişmeyi önleyecek bir kararlılık ve başarı gösterememişti.¹¹⁹

Savaşın demokratik ülkelerin zaferiyle sonuçlanması, bu düzene bağlanan ümitleri kuvvetlendirmiş, sorunların demokratik bir yönetim altında en iyi şekilde çözülebileceğine ilişkin inanç duyanlar artmıştı. CHP iktidarının bu günlerde çok partili rejime geçmek için attığı adımlar bu bakımdan, sevinçle, ümitle karşılanmıştı. Silahlı kuvvetler mensupları bu inançta olanlar arasında belki de en başta olanlardı.

Onun içindir ki, 1 Temmuz 1946 günü cereyan eden seçim rezaletinin karşısında büyük infiale kapılanlar arasında ordunun özellikle genç subayları da vardı.¹²⁰

Seçimlerden bir ay sonra gerçekleşen terfi ve tayinler ile Ankara'da yurdun dörtbir tarafından gelen ve aynı şekilde düşünen bazı subaylar Kara Kuvvetleri Karargâhında toplanmıştı. Ortak fikirler ve hisler bunları kısa zamanda birleştirmişti. Sık sık bir araya geliyor, memleket meselelerini tartışıyor, dertleşiyordu. Kurmay Albay Şeref Konuralp, Kurmay Albay Seyfi Kurtbek, Kurmay Binbaşı Cemal

¹¹⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.15

¹²⁰ Aynı yer

Yıldırım, Kurmay Binbaşı Kenan Esengin gibi subayların bulunduğu bu grubun toplantı yerleri genellikle Kurmay Binbaşı Şefik Erensü'nün eviydi.¹²¹

Başlangıçta dertleşme ve sohbetten ileri gitmeyen toplantılarda zamanla bazı fikirlerde ortaya çıkmaya başlıyordu. Gerçi ihtilal yapmak, bu maksatla teşkilatlanmak bahis konusu değildi, ama gerçek demokrasiye inanan bu kurmaylar, ikinci bir seçim rezaletine asla tahammül etmemek düşüncesinde idiler. Bu maksatla bazı kararlar alıyorlardı. Öncelikle, ordunun tamamen dürüst ve sağlam ellerde kalmasına çalışacaklar, Silahlı Kuvvetlerin politikacılara alet olmamasına, kaybedilecek seçime rağmen iktidarın orduya güvenip sandalyelerde oturmasına engel olmaya çalışacaklardı. Bunun için kilit mevkilere, inandıkları, güvendikleri komutanların gelmesine uğraşacaklardı.

1947 yılının Mayıs ayında içlerinden birinin, Kurmay Binbaşı Cemal Yıldırım'ın İstanbul'a, Harp Akademilerine öğretmen olarak atanmasıyla Ankara'da oluşan fikirler İstanbul'a sıçradı. Kurmay Binbaşı Cemal Yıldırım Yıldız'daki öğrencileri arasında, Ankara'daki arkadaşları gibi düşünenler olduğunu kısa zamanda farketti ve onlarla temasa geçti. Yıldız'daki grubun önderliğini Kurmay Albay Cavit Çevik yapıyordu. Aralarında Kurmay Albay Naci Aşkun, Kurmay Yarbay Faruk Ateşdağlı gibi isimler vardı.

İstanbul'daki grup süratle gelişti ve kısa zamanda Kurmay Başkanı Kurmay Albay Kadri Erkmen ve o sıralarda genç bir general olan Cevdet Sunay da ekibe dâhil oldu.¹²²

Daha teşkilatlı olarak çalışmaya karar veren grup aralarından bir başkan ve bir de kurmay başkanı bile seçmişti.

¹²¹ Aynı yer

¹²² İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.173

O sıralarda, Recep Peker'in başbakanlığındaki Halk Partisi hükümetinin icraatları halkın memnuniyetsizliğini artırıyordu. Eylül ayında Recep Peker kabinesinin yerini alan Hasan Saka kabinesi de halkın güvenini kazanamamıştı.

İstanbul ve Ankara'da oluşan subay gruplarının ilk eğilimleri ihtilalden yana değildi. Onlar, 1946'da oynanan oyunun tekrarı yaşanırca müdahale etmeye ve iktidarı gerçek sahipleri olan halka vermeye kararlıydılar. Böylece genç kurmay subaylar arasında yavaş yavaş bir müdahale fikri doğmaya başlamıştı. Ana bunun için seçimlere kadar beklenecek ve gayrimeşru bir durum olduğu takdirde harekete geçilecekti.

Bir süre sonra aralarından bazıları, nasıl olsa CHP'nin seçimlerde hile yapacağı ve tarafsız bir idarenin kurulmasına engel olacağı savıyla, seçimlere kadar beklemeye gerek olmadığını iddia ederek ihtilal fikrini sesli olarak telaffuz etmeye başladılar. Ancak ihtilal yapmak toplantı yapmak kadar kolay değildi. Bunun için başlarında nüfuz sahibi bir lider olması gerekiyordu. Akıllarına ilk gelen isim de Korgeneral Fahri Belen'di.

Korgeneral Belen ile irtibata geçtiler, ama Belen Paşa sırf bir ihtimale dayanarak ihtilal olmayacağını belirterek, seçimlere kadar beklemelerini, seçimlerde bir gayrimeşru hareket meydana gelirse ancak o zaman müdahalenin meşru olacağını söyledi.¹²³

Seçimlere bir yıl kalmıştı ve bu günlerde kurmay subayların teşkilatında uyanan bir fikir gittikçe taraftar toplamaya başlamıştı. Güvendikleri ordu mensuplarının DP listesine girmesini sağlamalıydılar. Böylece adayları seçimi kazandığı takdirde, Mecliste onların fikirlerini temsil edenler bulunacak ve bu fikirler fiilen gerçekleşmek imkânını bulabilecekti.

Akıllarına gelen isim yine Korgeneral Belen'di. Paşa o sıralarda kolordu komutanlığından daha pasif bir göreve alınmıştı. Kurmay Binbaşı Cemal Yıldırım'ın

¹²³ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.20

aracılığı ile Korgeneral Belen, Celal Bayar ile görüştürüldü. Görüşmeden her ikisi de memnun ayrılmış görünüyordu. Zira seçimlerde iktidar baskı yaparsa karşısında orduyu bulabilecekti. DP Genel Başkanı için bundan daha büyük bir garanti, bir huzur olamazdı.

Kısazaman içerisinde orduda iki istifa meydana geldi. Korgeneral Belen ve Kurmay Albay Seyfi Kurtbek. Her ikisi de Demokrat Parti'den aday olacağını açıklamıştı.

Böylece Mayıs ayında yapılacak seçimlerde sandıklardan milletin attığı oylar çıkmazsa müdahalede bulunmaya hazırlanan teşkilat, ilk planını gerçekleştirmişti. En fazla güvendikleri bir General ile Ankara'daki grubun lideri konumunda bulunan bir albay politik mücadeleye giriyordu. İktidarın alınması halinde hükümette ordunun sözcülüğünü yapacaklar, fikirlerini temsil edecekler, orduda ve memlekette bekledikleri reformların gerçekleştirilmesini mümkün kılacaklardı.

15 Mayıs 1950 sabahı, Ankara ve İstanbul'daki kurmay subayların dört yıldır tasarladıkları müdahalenin şartları meydana gelmemişti. Bir gün önce sandık başına giden seçmenin verdiği oylar, milletin gözü önünde tasnif edilmiş, hile, baskı yapılmamış ve Türkiye tarihinde ilk defa gerçek ve meşru bir seçime sahne olmuştu. Ve CHP iktidarı DP'ye devrediyordu.

Kurmay subaylar da herkes gibi ümitle yeni dönemin getireceklerini beklemeye başladılar. Demokratik düzen işte şimdi başlamıştı. Hükümet ve muhalefet şimdi gerçek manasını bulacak ve halkın seçtiği temsilciler ile işler kısa zamanda düzelecekti. Ayrıca şunun için de seviniyorlardı, hükümetin içerisinde kendi temsilcileri de vardı. Ordu içerisinde bekledikleri ıslahat da gerçekleşecekti.

Tam bu sırada ortaya çıkan bir haber havayı bulandırdı. Dört general'in İnönü'yü ziyaret ederek müdahalede bulunup iktidarı kendisine teslim etmeleri teklifinde buldukları söyleniyordu. Bu hava, Seyfi Kurtbek, Fahri Belen ve nihayet Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman'ın DP Başkanına verdikleri güvencelerle aşıyor, DP'nin ilk hükümeti kurularak işbaşına geliyor, Fahri Belen Paşa da bayındırlık bakanı oluyordu.

Demokrat Parti iktidarının ilk günlerinden itibaren başlayan ve bundan önceki bölümlerde belirttiğimiz icraatlar, çok kısa sürede silahlı kuvveler içerisinde hayal kırıklıklarına ve kırgınlıklara sebep olmaya başladı. Zaten Belen Paşa da DP iktidarının popülist tutumuna 6 ay dayanabildi ve istifa etti.

DP seçimlerden evel kurulan kurmay subaylar teşkilatının orduda beklediği islahatı gerçekleştirmek şöyle dursun, tamamen sırt çevirmiş, oy hakkı bulunmayan silahlı kuvvetler mensuplarının hiçbir meselesine ilgi göstermemişti.

Maddi ve manevi eziklik içerisinde kıvranan genç subaylar kabahati biraz da üst makamlarda ki generallerde buluyorlardı. Onlara göre generallerin çoğu, kendi postunu düşünüyor, hiçbiri çıkıp da DP ileri gelenlerine ikazda bulunmuyor, meselelerin hallini isteyecek cesareti gösteremiyordu.

Böylece, 1953 yılının ilk günlerine gelindi. Topçu Pilot Üsteğmen M.Suphi Gürsoytrak da 1950 yılından itibaren meydana gelen gelişmeleri her Türk subayı gibi kaygıyla izliyor, kendisi gibi düşünen diğer subaylarla zaman zaman memleket meselelerini tartışıyor, çözüm yolları arıyordu. O sıralarda Kore'de Topçu Taburu emrinde görevliydi. Topçu Tabur Komutanı Binbaşı Faruk Güventürk idi.¹²⁴ Güventürk konuşkan, cesur, aklına geleni ötesini berisini düşünmeden söyleyebilen ve fikirlerini saklamadan ortaya koyan bir yapıya sahipti. Gürsoytrak her fırsatta tabur komutanı ile konuşmaya çalışıyor ve onun fikirlerini öğrenmeye çalışıyordu.¹²⁵ Kore'de görevli olmaları bir yandan gündemi günü gününe takip edememelerine sebep oluyor, ancak hükümet ve komuta kademesi aleyhinde gelişen bu sohbetleri güven içerisinde sürdürmelerine de yarıyordu.

Onlara göre ülke kötü yönetiliyor, Atatürk İlke ve İnkılâpları oy avcılığı uğruna aşındırılıyor, silahlı kuvvetler halkın gözü önünde küçük düşürülmeye çalışılıyordu. Ama Güventürk ve Gürsoytrak'ın sohbetlerinin sonunda iş hep dönüp dolaşip mevcut hükümet ve komuta kademesi ile bu sorunların çözülemeyeceğine,

¹²⁴ Onuş, a.g.e., s.21

¹²⁵ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme.

kısacası bir şeyler yapılması gerekliliğine ve bu yolda bir teşkilat kurulması gerekliliğine geliyordu.¹²⁶

Gürsoytrak ve Güventürk arasında başlayan bu yakınlaşma, Kore'deki görev süresince devam etmiş ve iki subay birbirlerini çok iyi tanımışlardır. 1953 yılının Ağustos ayında Türkiye'ye dönmüşler ve atandıkları yeni görev yerlerine katılmışlardır. Ankara'ya atanan Gürsoytrak, artık ülke gündemini daha da yakından takip etme fırsatını bulmuş, çevresinde kendisi gibi düşünen subaylarla zaman zaman saatlerce süren sohbetlerde ülke meselelerini tartışmaya başlamıştır.

Bu arada, 1954 yılı içerisinde bütün kışlalarda olduğu gibi Tuzla Uçaksavar Okulunda da birkaç subay arasında mevcut durumdan doğan hoşnutsuzluk sebebiyle bir kıpırdanma başlamıştı. Uçaksavar okulunun bir odasında, iki subay bütün bu dertleri ortaya dökmüş konuşuyorlardı. Ve sonunda konuşmayı bırakıp işi eyleme dökmeye karar verdiler. Kendileri gibi düşünen subayları arayıp bulacak ve o günden sonra, "ordunun şeref ve itibarının iadesi, memleket meselelerinin müspet yönde halli için" mücadele edeceklerdi.¹²⁷

Yaklaşık iki yıllık bir görevden sonra Kara Harp Akademisi sınavını kazanarak Mayıs 1955 tarihinde Akademi öğrenimine başlayan Gürsoytrak'ı en sevindiren karşılaşma Akademinin birinci sınıfında Güventürk ile buluşmasıdır. O yıl Güventürk de akademiye kazanmış ve Gürsoytrak ile aynı sınıfa düşmüştür. Gürsoytrak'ın akademiye yakın olsun diye tuttuğu ev de Güventürk ile aynı binadadır. Kore'de başlayan dostluk ve ülkeyi kurtarma güdüsü İstanbul'da yeniden alevlenmekte, Kore'den beri görüşmeyen ikili, hararetli sohbetlerle gündemi tartışmakta, zaman zaman ders aralarında çevrelerine toplanan diğer subaylarla düşüncelerini paylaşmaktaydılar.¹²⁸

¹²⁶ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁷ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.28

¹²⁸ Onuş, a.g.e., s.21

1955 yılının son aylarına gelindiğinde, siyasi konjunktürün en iyi takip edildiği yer olan Yıldız'daki Harp Akademisinde, boş saatlerinde bir araya gelen seçkin subaylar, ortak fikirlerin oluşturduğu gruplar haline gelmeye başlamışlardı. Zaten siyasi konjunktür de bu günlerde hiç de iç açıcı değildi. Ülkede ekonomik kriz başlamış, hükümet bu ekonomik buhranı ekonomik tedbirlerle değil, şiddet tedbirleri ile bastırmak gibi bir hataya kapılmıştı. Seçmenlere her türlü tavizi veren DP iktidarı, orduyu tamamen ihmal etmiş, üst kademedeki paşaları halkın önünde küçük düşürecek hareketlerden kaçınıyordu. Bu da gururuna son derece düşkün genç ve seçkin subaylar arasında büyük üzüntü yaratmaktaydı.

İşte tam bu günlerde önemli bir gelişme oldu. Akademi birinci sınıf öğrencilerinden Dünder Seyhan, Faruk Güventürk'e, bir yıl önce Tuzla Uçaksavar Okulunda birlikte görev yaptığı arkadaşı Orhan Kabibay ile yaptıkları konuşmalardan ve aldıkları kararlardan bahsetti.¹²⁹ Ancak bu düşünceye sahip yalnızca iki kişi olduklarını söylüyordu. Kore'deki günlerden beri Gürsoytrak ile bir teşkilat kurma fikrine sahip olan Faruk Güventürk¹³⁰, bu meseleleri konuştuğu arkadaşı Gürsoytrak'ı derhal durumdan haberdar etti.¹³¹ Akademide kurulan teşkilatın üç üyesi bir anda belli olmuştu bile. Üçlü daha sonra arkadaş sohbetlerinde fikirleri ile dikkat çeken Orhan Erkanlı'ya açıldılar.¹³² Kısa bir süre sonra aynı sınıftan Binbaşı Nuri Hazer ile Yüzbaşı Kemal Güner de gruba katılıyor, bunu birinci sınıfın diğer kısmında okuyan öğrenciler takip ediyordu. Binbaşı Şükrü İlkin, Yüzbaşı

¹²⁹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.30

¹³⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.30 “ İpekçi ve Coşar, bu konuşmanın yapıldığı zaman Güventürk'ün çoktan bir teşkilat kurma fikrine sahip olduğunu, öteden beri Gürsoytrak ile bu fikirleri olgunlaştırdıklarını belirtmektedirler.”

¹³¹ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 29.10.2007 tarihli görüşme. “ İpekçi ve Coşar da aynı şekilde belirtmektedirler.”

¹³² “Özdağ, Seyhan ve Güventürk'ün konuşmalarından sonra, Ocak 1955'de Güventürk'ün teklifi ile Orhan Erkanlı'nın örgüte alındığını belirtmektedir. Ancak, gerek İpekçi ve Coşar'ın, gerekse Gürsoytrak'ın ifadelerinden böyle olmadığı anlaşılmaktadır, Güventürk'ün 1953 yılından beri fikirlerini bildiği ve tanıdığı Gürsoytrak'ı haberdar etmeden Erkanlı'yı önermesi düşünülemez. Ayrıca akademi öğrencileri Eylül 1955'de akademiye katılmışlardır. Ders yılı da Ekim 1955 de başlamıştır. Dolayısı ile Ocak 1955 de henüz öğrenciler akademiye katılmadığından böyle bir buluşma mümkün değildir.”

Mükerrem Erensü ve Dündar Seyhan'ın bir yıl önce Tuzla'da temas ettiği Binbaşı Necati Ünsalan.¹³³

Müteakiben ikinci sınıftakilerle de temas kurmuşlar ve orada aynı fikirleri paylaştıklarını hissettikleri iki subayı, Necmi Bek ve Rıza Akaydın'ı aralarına almışlardı.¹³⁴

Kurulan teşkilat bununla da yetinmedi ve akademinin öğretim kadrosuna el attılar, o sırada Yıldız'da öğretmenlik yapan subaylar arasında, 1946–1950 arasında kurulmuş olan teşkilatta görev yapan subaylardan Kurmay Albay Faruk Ateşdağlı vardı. Derhal öğrencilerinin kurmuş olduğu teşkilata katıldı. Onu Albay Naci Asutay takip etti.¹³⁵

Böylece 1956 yılı başlarında Yıldız'daki harp akademisinde, Faruk Güventürk, Dündar Seyhan ve M.Suphi Gürsoytrak'ın öncülüğünde 14 subaydan oluşan esaslı bir teşkilatın temelleri atılmıştı. Bu grupta;

Albaylar: Faruk Ateşdağlı, Naci Asutay,

Yarbaylar: Faruk Güventürk, Nuri Hazer, Necmi Bek, Rıza Akaydın,

Binbaşılar: Dündar Seyhan, Şükrü İkin, Necati Ünsalan, Rauf Gökçe,

Yüzbaşılar: M.Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı, Kemal Güner, Mükerrem Erensü vardı.¹³⁶

Bu subaylar 1955 yılının son aylarından itibaren düzenli olarak içlerinden birinin evinde toplantılar yapmaya başladılar. Gürsoytrak ve Güventürk Yıldız'da

¹³³ Özdağ a.g.e., s.76; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.30

¹³⁴ Özdağ a.g.e., s.76; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.30

¹³⁵ Aynı yer

¹³⁶ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.31

akademinin yakınında oturduğundan güvenlik nedeniyle toplantılar daha uzakta oturanların evinde yapılmaktaydı.

Yapılan bu toplantılarda, ilk hedef olarak orduda bir ıslahat gerçekleştirmek konusu ele alınmıyordu. Baştaki üst düzey komuta kademesinden memnun değillerdi. Onları iktidardan gelecek emirlere körü körüne itaat eden birer hizmetkâr olarak görüyorlardı. Ayrıca orduda, suistimal, ahlaksızlık ve liyakatsizliklerin çoğaldığını düşünüyorlardı. Buna bir son vermek lazımdı. Ama nasıl?

O günlerde ihtilal kelimesi ağızlara alınmıyordu. Onlar, kilit mevkilere, inandıkları, güvendikleri, kendi teşkilatlarından subayların geçmelerini sağlayacaklar, böylece yapılacak tayinleri kontrol altına almış olacaklardı. Bu başarılı olduğunda amaçladıkları ıslahatı gerçekleştirmek kolaydı.

Ancak konuşmaları sadece askeri konularla sınırlı kalmıyordu. Her defasında politik gelişmeler, ülke sorunları, ele alınıyor ve uzun uzun tartışılıyordu. Hepsi iktidarın kötü bir yola sapmış bulunduğuna inanıyordu. Böyle giderse günün birinde bir kuvvetin onlara dur demesi gerekeceğinde hemfikirdiler. Bu kuvvet de silahlı kuvvetlerden başkası olamazdı. Bunun için hazırlıklı olmak gerekirdi.

İşte bu yüzden işe orduda ıslahatla başlamaları gerekmekteydi. Silahlı kuvvetler kendileri gibi düşünen, iktidara hiçbir zaman boyun eğmeyecek, alet olmayacak subayların elinde olmalıydı ki, herhangi bir müdahale gerektiğinde bu, zorluklarla karşılaşmadan yapılabilirdi.

Kısacası 1955 yılı sonlarında harp akademisinde filizlenmeye başlayan bu teşkilatın amacı, orduda ıslahat gerçekleştirerek gelecekteki gelişmeler karşısında herhangi bir müdahaleye hazır bir şekilde beklemektir.

Toplantılar ilerledikçe meydana getirdikleri gruba gerçek bir teşkilat havası vermek istediler. Bunun için de bir başkan ve bir genel sekreter seçmeyi kararlaştırmışlardı. "Atatürkçüler Cemiyeti" adını verdikleri teşkilatın başına Faruk Güventürk'ü, Genel Sekreterliğe Dündar Seyhan'ı, fahri başkanlığa ise aralarındaki

en kıdemli üye olan Faruk Ateşdağı'yı getirdiler.¹³⁷ Teşkilatlarına verdikleri isim, tabiidir ki o sıralarda DP iktidarının Atatürk devrimlerinden verdiği tavizlerden duydukları infialı belirtiyordu.

1956 yılı içerisinde yaptıkları toplantılarda, teşkilatın çalışma şekliyle ilgili bir takım kararlar aldılar.

— Kâğıt kullanmak yasaktır. Hiçbir karar, hiçbir husus kâğıt üzerine dökülmeyecektir.

— 14 subay, teşkilatın azami platformunu teşkil edecek, bundan sonra hücre sistemi uygulanacaktır. Buna göre teşkilatın üyelerinden herhangi biri uygun gördüğü subaya açılacak, fakat teşkilat ile ilgili detaylı bilgi ve üyelerin kimliklerini vermeyecek, sadece teşkilata alınması bahis konusu olana güven verebilmek için diğer üyelerden ancak birinin ismini verebilecektir. Böylece herkesin kendine bağlı hücreler kurabilmesi mümkün olacaktır. Bu şekilde hem emniyet konusu halledilebilecek, hem de teşkilatın genişlemesi sağlanabilecekti.¹³⁸

1956 yılı başlarında ülkede vuku bulan olayların tesiri altında kalıp aynı düşüncelere sahip olan subaylar yalnızca harp Akademisindeki 14 subaydan ibaret değildi. Yurdun çeşitli yerlerinde memleket meseleleri karşısında hassasiyet ve ilgi gösteren, hızlanan kötü gidişin günün birinde kendilerine bir görev yükleyebileceğini düşünen subaylar mevcuttu.

Bu subaylardan, Ankara'da Meşrutiyet caddesinde bir evde oturan Kurmay Binbaşı Sezai O'kan'ın evinde Kurmay Binbaşı Osman Köksal, Kurmay Binbaşı Talat Aydemir bir araya gelmişti. Dördüncü arkadaşları Kurmay Binbaşı Adnan Çelikoğlu toplantıya gelememiş ancak söz ve oy hakkını O'kan'a bırakmıştı.¹³⁹ 1956 sonbaharında yapılan toplantıda söz alan Aydemir, sadece orduda yapılması gereken

¹³⁷ Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966

¹³⁸ Özdağ a.g.e., s.77; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.34

¹³⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.34

ıslahatlar üzerinde durmuş, Köksal ise DP iktidarının bir dikta rejimine kaydığını, sosyal dengeyi bozan bir politika izlediğini, Atatürk ilkelerini çiğnediğini, ordunun Anayasa ve İç Hizmet Kanununa dayanarak yurt ve cumhuriyeti koruma ve kollama görevini yerine getireceğini ifade ederek ordunun genel değerlendirmesini yapmıştır. Buna göre ordunun üst kademelerinin iktidara karşı çıkacak güçte olmadığını belirterek, orduyu cumhuriyeti koruma konusunda bilinçlendirmek ve orduyu bir müdahaleye hazırlamak için de ordu içinde bir teşkilat kurarak ordudaki kilit görevleri ele geçirmek gerekmektedir.

Kurulan örgütün amacı, rejimi, Atatürk ilkelerini ve demokrasiyi korumaktır. Fakat örgüt genişleme çalışmaları sırasında bu amacı, orduyu reorganize etme amacı ile gizleyecekti.¹⁴⁰

Yine aynı günlerde, Ankara'nın bir başka yerinde, başka subaylar aynı şekilde toplanıyorlar ve aynı şeyleri konuşuyorlardı. Vardıkları karar da aynıydı. Bu grup sohbetlerini Genelkurmay Protokol Dairesinde görevli Kurmay Binbaşı Sadi Koçaş'ın odasında yapmaktaydı. Koçaş odasında bu konuları konuşacak bir de arkadaş bulmuştu. Kurmay Binbaşı Kenan Esengin. Esengin 1946–1950 yılları arasında Kurmay Subaylar teşkilatının Ankara grubu üyesiydi. O zamanlar CHP iktidarının tutumuna karşı kapıldığı infialli şimdi DP iktidarına karşı duyuyordu. Ama eski teşkilatları çoktan dağılmıştı. Bu durumda yapacak tek bir iş vardı, yeni bir teşkilat kurmak.

İki subay bu karara vardıklarında aralarına kendileri gibi düşünen bir üçüncü subayı da aldılar. Baha Vefa Karatay.¹⁴¹

Üç arkadaş bir gece kuracakları teşkilatı planlamak üzere Koçaş'ın evinde toplanmışlar ve ilk hedef olarak Kara Kuvvetleri Erkan Şubesini ele geçirmeye karar vermişlerdir. Çünkü bütün kurmay subayların tayinleri, kurslarla ilgili emirleri bu

¹⁴⁰ Özdağ a.g.e., s.78; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.35 “ İpekçi ve Coşar, bu örgütün de ilk amacının orduda ıslahat yapmak olduğunu, daha sonra politik olayları yakından takip ederek gerektiğinde müdahalede bulunmak üzere hazırlıklı olmak amacını taşıdıklarını belirtmektedir.

¹⁴¹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.36

şubeden çıkmaktadır. Bu şube ele geçirildimi, ordudaki bütün kilit noktalara güvenilir adamların yerleştirilmesi mümkün olacak, ondan sonra bir de baş bulundumu, ordu gerektiği anda müdahale edebilecek hale gelmiş olacaktır.¹⁴²

Ankara'da bunlar olurken İstanbul'da da 1956 yılının Ekim ayında, akademide yeni ders yılı başlamış, ikinci sınıfa geçmiş olan üyelerin arasına üç yeni arkadaş daha katılmıştır. Bunlardan birincisi, birçoğunun Dündar Seyhan vasıtasıyla daha önceden tanıdığı Orhan Kabibay, ikincisi, sınıf arkadaşları Binbaşı Necdet Üruğ, diğeri de birinci sınıfi daha önce okuyup kıtaya çıkan, şimdi de ikinci sınıfi okumak üzere aralarına dönen Yüzbaşı Ahmet Yıldız.

Bu yeni elemanların katılması ile bir yandan genişleyen örgüt, aralarında beliren görüş ayrılıkları sebebiyle de bir yandan kopmalara sahne olmuştur. Necati Ünsalan'ın evinde yapılan bir toplantıda Genel Sekreter Dündar Seyhan'ın yaptığı konuşmanın ihtilal söylemi içermesi üzerine Kemal Güner ve Mükkerrem Erensü teşkilattan ayrılmışlardır. Fakat her ikisi de o güne kadar içerisinde buldukları teşkilata dair en ufak bir ifşaatta bulunmamışlardır.¹⁴³

İstanbul ve Ankara'da kurulan ve neredeyse tamamen aynı amaca ulaşmak için çalışan örgütlerin birbirleri ile temasları da bir tesadüfle başlayacak ve bu tesadüf büyük gelişmelere sebep olacaktır.

Ankara'da kurulduğundan bahsettiğimiz bir teşkilatın üç üyesi, Talat Aydemir, Sezai Okan ve Adnan Çelikoğlu, 1957 yılının Mart ayında, altı aylık kurs nedeniyle Yüksek Kumanda Akademisine gelmiş ve hemen yanıbaşlarındaki Harp Akademisindeki gelişmelerden habersiz olarak burada gelişme imkânı aramaktaydılar. Bu amaç için silahlı kuvvetlerin en seçkin subaylarının bir arada bulunduğu akademiden daha uygun bir yer düşünülemezdi. Hemen faaliyete başladılar ve oradaki genç kurmay adaylarını uzaktan uzağa etüd ettiler. Gözlerini

¹⁴² Aynı yer

¹⁴³ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.40

diktikleri yerin bir yıldan fazla zamandır kurulmuş bir teşkilatın yuvası olduğundan habersiz.

Ve tesadüftür ki Talat Aydemir'in açılarak ilk teklifte bulunduğu subay da bu teşkilatın Genel Sekreteri Dünder Seyhan'dır.

Seyhan ve Aydemir Kuleli Askeri Lisesi'nden sınıf arkadaşı idiler. Gerçi okulda da çok samimiyetleri yoktu ama yıllar sonra karşılaştıklarında sınıf arkadaşı olmanın verdiği samimiyetle selamlaşmaya, boş vakitlerinde konuşmaya başladılar. O günlerde hemen hemen tüm subayların konuştuğu konular olan memleket meseleleri ve bunların nasıl iyi bir şekilde çözülebileceğine dair sohbetler sırasında bir gün Aydemir Seyhan'a, ordu büyüklerinin bu kötü gidişe seyirci kalmış olduklarını ve ordunun halk nazarında şeref ve itibarını küçültücü hareketlerinden duyduğu infialini belirterek, bu gidişe bir son vermek gerektiğinden, bunun için de teşkilatlanmak gerektiğinden bahsetti.¹⁴⁴

Bu teklif Seyhan'ı çok şaşırtmıştır. Demek ki teşkilat kuran yalnız kendileri değildi. Aydemir'in kendisine anlattıkları birebir kendi teşkilatlarının düşüncelerine uyuyordu.

Seyhan, Aydemir'i bu çıkışı karşısında emniyeti elden bırakmamış ve birazda safiyane bir tavırla bu işin nasıl olacağını, nasıl bir teşkilat kurulması gerektiğini sorarak durumu aydınlatmaya çalışmıştır. Bunun üzerine daha teferruath konuşmak için ertesi gün buluşmaya karar vererek ayrılmışlardır.

Seyhan hemen o akşam kendi teşkilatını durumdan haberdar etmiş, alelacele yapılan toplantıda komitenin emniyeti ve silahlı kuvvetler içerisinde var olduğu anlaşılacak diğer teşkilatların amaçlarının bilinmesinin hayati önemi olduğuna karar verilmiştir. Bunun için de böyle bir teşkilatın kadrosuna girilmesine gerek vardır. Uzun durum muhakemesi ve münakaşalardan sonra Seyhan'ın Aydemir ile temas

¹⁴⁴ Seyhan, a.g.e., s.56

etmesine, aldığı bilgileri günü gününe kendi teşkilatına rapor etmesine ve kendi teşkilatları hakkında en ufak bir ipucu vermemesine karar verilmiştir.¹⁴⁵

Ertesi gün Seyhan, Aydemir ile buluşmuş ve Aydemir'den Ankara'da bir teşkilat kurulduğunu, İstanbul'da da bazı kişilerle irtibat halinde olduklarını öğrenmiştir.

Yeni kurulan bu komitenin kontrolleri dışında gelişmesi ve faaliyet göstermesini engellemek, birbirinden bağımsız ve parça parça kurulacak komitelerin aynı kaynaktan beslenerek farklı çizgilerde hareket etmesinin ve belki de gelecekte meydana gelecek çatışmaların önlenmesi amacıyla, Aydemir örgütünün kontrol altına alınmasına karar verilmiştir.

Atatürkçüler Cemiyeti teşkilatı böylece Seyhan ve Kabibay ile kendisine müstakil olarak üyelik teklif edilen ve onun da bu teklifi kendi teşkilatına getirdiği Ahmet Yıldız'ın, Aydemir'in davet ettiği komiteye girmesine karar vermiştir.¹⁴⁶

Onlar bu karara varırken, Yüksek Kumanda Akademisindeki teşkilat uygun gördüğü başka subaylara da açılmış, kadroyu genişletmişti. Sonuçta Yıldız, Seyhan ve Kabibay, yeni girecekleri teşkilatın üyeleriyle tanışmak için akademiden sınıf arkadaşları Rafet Aksoyoğlu'nun Üsküdar'daki evine davet ediliyorlar, eve gittiklerinde karşılarında Aydemir, O'kan ve Çelikoğlu'ndan başka, akademi öğrencilerinden, Fahrettin Ermutlu, Halil Kayılı ve Hayri Ekici'yi buluyorlardı.

Toplantıda Aydemir üyeleri birbirleri ile tanıştırdıktan sonra teşkilatın maksadını bir kez daha yineleyerek, "Aramızda başka bir örgütle ilişkisi olan varmı?" sorusunu sormuştu. Üç subay bu kritik soru için önceden hazırlıklıydılar ve hiç tereddüt etmeden "hayır" cevabını verdiler. Ancak Aydemir'in silah üzerine yemin etme teklifi kısa bir tereddüt yarattıysa da Yıldız'ın bulduğu kurnazca formül ile bu da aşıldı. Yıldız, edecekleri yeminin metnini kaleme almayı teklif ederek,

¹⁴⁵ Aynı yer

¹⁴⁶ Seyhan, a.g.e., s.57; Özdağ a.g.e., s.80; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.42

yeminin sonuna, faaliyetlerini bu gayeye zarar getirebilecek herhangi bir teşekküle açıklamayacakları kaydını koymuş, böylece kendi teşkilatları aynı gaye için çalıştığından, onlara bilgi vermeyi meşru hale getirmişti.¹⁴⁷

Ancak kendilerini çok fazla gizleyemediler, Talat Aydemir grubu kısa zamanda oyuna geldiklerinden şüphelenmeye başladı. Aydemir bir gün meseleyi ima yollu açmış, sonra sıkıştırarak üç subaya itiraf ettirmişti. Durum Kumanda Akademisi grubunda bomba gibi patladı. Emniyet konusunda ortaya çıkan bu zaaf uzun tartışmalara sebep olduysa da, iki grubun da birbiri için zararsız ve aynı maksada yönelik olması nedeniyle birleşmeye karar verdiler. Önce Beşiktaş iskelesinin üzerindeki gazonoda örgütlerin temsilcileri buluştular. Kumanda Akademisi örgütü mensupları ilk defa diğer örgütün lideri Güventürk'ü görüyorlardı. Özellikle yaşanan emniyetsiz durumun, birleşerek üye sayısının çoğalması ile daha da zafiyet yaratacağı konusunda yoğunlaşan tartışmalardan sonra, olan oldu artık ayrı faaliyete bulunamayız düşüncesi ile birleşmeye karar verdiler. Ancak birleşirken de bazı prensip kararları aldılar. Buna göre üye sayısında belirlenen bir taban sayısının dışına çıkılmayacak, ancak yeni katılanlar, eski üyelere bağlı hücreler şeklinde çalışacak, her iki örgütün temsilcilerinden oluşan bir idare heyeti seçilecek.¹⁴⁸

Nitekim birleşmenin tamamlanması için yapılacak olan toplantının sahip oldukları en güvenli yer olan Aksoyoğlu'nun evinde yapılmasına karar verdiler. Kumanda Akademisi grubunun toplantılarını yaptığı, Seyhan, Kabibay ve Yıldız'ında yabancı olmadığı ancak Gürsoytrak ve diğerlerinin ilk defa gittiği konakta, yeniler için Yıldız'ın mihmandarlığında toplandı. Toplantıda Talat Aydemir, Faruk Güventürk, M.Suphi Gürsoytrak, Dündar Seyhan, Sezai O'kan, Adnan Çelikoğlu, Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay, Ahmet Yıldız, Halil Kayılı, Fahrettin Ermutlu, Rauf Gökçe, Necmi Bek, Necati Ünsalan, Şükrü İlkin, Naci Asutay ve ev sahibi Rafet Aksoyoğlu bulunuyordu.¹⁴⁹

¹⁴⁷ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.44

¹⁴⁸ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.46

¹⁴⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.48; Özdağ, a.g.e., s.85

İlk önce ele aldıkları konu, birleşme prensibi olarak da belirledikleri, teşkilatın tavan üye sayısı konusuydu. Bunda toplantıya katılmayan arkadaşlarını da düşünerek 25 de karar kıldılar. Ancak teşkilatı genişletebilmek için bundan sonra katılacakları hücre sistemi içerisinde aralarına almaya karar verdiler. Emniyet konusunda en hassasları olan O'kan hücrelereki üye sayısının sınırlanması ile hücredekilerin çekirdek teşkilattan bir kişiyi tanımalarını savunurken, Gürsoytrak hücrelerin sınırlanmamasını ve hücre mensuplarının çekirdek teşkilattan birden fazla kişiyi tanımalarını savunmuştu.¹⁵⁰

Neticede orta yol bulundu ve hücrelere alınacakların sayısının sınırlandırılmamasına, ancak yeni girenlerin ana komiteden yalnızca bir kişiyi tanımalarına karar verildi.

Sıra ortak idare heyetinin seçilmesine gelmişti. Dört kişi seçtiler. İki Harp Akademisi grubundan, Dünder Seyhan ve Faruk Güventürk, diğer ikisi Kumanda Akademisi grubundan, Talat Aydemir ve Rafet Aksoyoğlu. Başkanlığa ise Faruk Güventürk'ü getiriyorlardı.¹⁵¹

İdare heyeti de seçildikten sonra sıra teşkilatlarını nasıl genişleteceklerine gelmişti. Herkesin fikri ortaktı, dikkatler Ankara'da toplanmalıydı. Bir kere Erkan Dairesi ele geçirilmeliydi. Bu yapılmadan tayinler kontrol altına alınamaz, teşkilatın üyelerinin dağılması önlenemezdi. O sırada “ Peki farzedelim Erkan Dairesini ele geçirdik. Ondan sonra ne yapacağız?” sorusu ortalığı bir anda sus pus edivermişti. Bu soruya verilecek cevap tüm bu gayretlerin yöneltileceği maksadı ortaya çıkaracaktı.

1957 yılının bir yaz gecesi yapılan bu toplantının olduğu günlerde DP iktidarı şiddet tedbirlerini iyice artırmış, ekonomik kriz ise gitgide büyümekteydi. Ortada

¹⁵⁰ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.49; Özdağ a.g.e., s.85; M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 15.02.2008 tarihli görüşme. “ Gürsoytrak, sevk ve idarenin etkinliğinin sağlanması ve irtibatların kopmaması maksadıyla hücre üyelerinin bağlı oldukları hücre sorumlusundan başka birkaç kişiyi daha tanımalarında fayda olduğunu düşünüyordu.”

¹⁵¹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.49; Özdağ a.g.e., s.86

erken seçim söylentileri dolaşıyordu. DP'nin 1958 yılına kadar beklemeden erken seçime gideceği iddia ediliyordu.

Ne yapılmalıydı sorusuna verdikleri cevaplarda ikiye bölündüler. Harp Akademisi grubundan bazı subaylar hiçbir şey olacağına inanmıyorlardı. DP ne yapar yapar iktidarı bırakmazdı. İktidarda kalacaklar ve şiddet tedbirlerini daha da arttıracaklardı. Diktatoryaya gidecekler, keyfi bir idare kurup har vurup harman savuracaklardı. Memleketi uçuruma sürükleyeceklerdi. Hâlbuki bir an önce çözülmesi gereken birçok sorun vardı. Ekonomik durum berbattı. Sosyal denge alabora olmuştu. Zenginler gittikçe zenginleşiyor, fakirler gittikçe fakirleşiyordu. Suistimal, hırsızlık ve rüşvete dayanan düzende bir kısım insanlar kolayca milyoner oluyordu. Bunun için DP'ye üye olmaları yeterliydi. Ama memurlar, işçiler sefalet içindeymiş kimin umrundaydı. Ya Atatürk Devrimleri'nden verilen tavizler.

İşte Harp Akademisi grubundaki subaylar bunları söylüyorlar ve iflah olmazlar diyorlardı. Gürsoytrak'ında içinde bulunduğu Güventürk, Seyhan, Yıldız, Kabibay, Ünsalan ve Erkanlı bir an evvel müdahale edilmesi gerektiğini savunuyorlardı.¹⁵²

Diğer gruptan Talat Aydemir onlara katılıyordu ama bazıları bu görüşü benimsememekteydiler. Adnan Çelikoğlu'nun içerisinde bulunduğu grup, henüz çok erken olduğunu, devleti idare edebilecek kabiliyet ve donanımda olmadıklarını öne sürerek, yalnızca ordunun ıslahının düşünülmesi gerektiğini, gayenin ihtilal olmadığını savunuyordu.

Onlar seçim sonrasına kadar beklenmesini, DP kazanıp menfi idaresine devam ederse, kamuoyunda belirecek arzuya göre hareket edilmesini ve ihtilalin son çare olarak düşünülmesini arzu ediyorlardı.

Şafak söküp ortalık aydınlanıncaya kadar süren tartışmalarda, bu konuda herhangi bir karara varılmadan birer ikişer evden çıkarak dağıldılar.

¹⁵² İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.50

İstanbul ve Ankara'nın en büyük iki grubu birleşerek faaliyetlerini sürdürürken, Ankara'da kalan üçüncü bir grupla da, Sadi Koçaş, Kenan Esengin ve Baha Vefa Karatay grubuyla da birleşme fırsatı doğru. Grup bu sıralarda hedefleri olan Erkan Dairesini ele geçirememiş, şimdilik teşkilatı genişletmek amacıyla çalışıyorlardı.

Yine bir tesadüf neticesinde Osman Köksal, Koçaş örgütüne sızacak, ancak Koçaş örgütünün birleşme öncesi isimlerinin açıklanmaması konusundaki ısrarları, Osman Köksal'ın da bu konuda verdiği sözün arkasında durması nedeniyle, böyle bir birleşme gerçekleşemeyecekti. Ancak, Köksal'ın Koçaş ile irtibatı sürmüştü. Böylece Koçaş onların faaliyetlerinden haberdar olmuştur.

1957 sonbaharına girerken, Harp Akademisi ve Kumanda Akademisinde öğretim sona ermiş, öğrenciler mezun olmuş ve kıtalarına dağılmışlardı.

Gürsoytrak, İstanbul'da 3'üncü Kolordu Topçu Komutanlığı, Hava Grubu Pilot Subaylığına atanmıştır.¹⁵³

Diğer arkadaşlarından, Güventürk, Seyhan ve Erkanlı'da İstanbul'da çeşitli birliklerde kalmış, Talat Aydemir ve Ateşdağlı Elazığ'a; Ünsalan, O'kan, Çelikoğlu ve Yıldız Ankara'ya, diğerleri ise Trakya'da muhtelif birliklere tayin olmuşlardır.

Tayinler sebebiyle dağılan teşkilat üyeleri, yeni biriklerinde de İstanbul'da aldıkları kararlar gereğince kendileri ile aynı fikirleri taşıyan subaylarla irtibat kuruyor ve her biri kendi hücrelerini oluşturmak ve genişlemek fırsatını buluyorlardı.

Bu dönemde Elazığ'da bulunan Aydemir ve Ateşdağlı, Alparslan Türkeş'i tanımış, beğenmiş ve aralarına almışlardı.¹⁵⁴

Ankarada da Fikret Kuytak, Ekrem Acuner, Turan Yavşan ve Halim Menteş bu şekilde katılmış, özellikle Halim Menteş'in katılımı ile örgüt Hava Kuvvetlerinde

¹⁵³ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, Safahati, Belge No: 2

¹⁵⁴ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.55

genişleme imkanı bulmuş, bu hücreye dahil subaylar 27 Mayıs öncesi ve sonrasında önemli görevler üstlenmişlerdi.

3.2 1957 Yılında Yapılmak İstenen İhtilal

Tayinlerle yurdun dört bir tarafına dağılmış olan subaylar, bir taraftan genişlemek için çalışırken bir taraftan da birbirleri ile irtibatı kesmemeye, her buldukları fırsatta haberleşmeye özen gösteriyorlardı.

Bu arada beklenen olmuş ve erken seçim kararı alınmıştı. Derhal başlayan seçim kampanyası çok sert geçiyor. Siyasi rekabet adeta siyasi husumet şekline dönüşmüştü. Vatandaşlar arasında nahoş olayların olmasından, çatışmalar çıkmasından korkuluyordu.

İşte bu dönemde, birkaç ay evvel Üsküdar'daki toplantıda ihtilal tezini destekleyen subaylar, mevcut durumun ihtilali yapmak için uygun olduğunu düşünüyorlardı. Elazığ'da bulunan Aydemir ve Ateşdağlı'nın bu konudaki kanaatleri kesindi. Karar verdiler. Ankara ve İstanbul'daki arkadaşları ile temas edecekler, onları iknaya çalışacaklar ve seçimlerden evvel iktidara el koyacaklardı.

Aydemir ve Ateşdağlı izin alarak Ankara'ya geldiler, Osman Köksal ve Sezai O'kan ile irtibat kurdular. Arkadaşları tereddütlüydü. Öncelikle durumun böyle bir hareket için uygun olup olmadığından emin değillerdi. Ayrıca ellerindeki kıtalarında yetersiz olduğunu düşünüyorlardı. Aydemir ve Ateşdağlı'nın fikirlerine en yatkın olan son görüştikleri Necati Ünsalan'dı. O bu fikre "tamam" demişti "ben hazırım".

Ellerindeki kuvetin durumunu tartışırken, akıllarına 29 Ekim kutlamaları için İstanbul'dan gelecek olan Dünder Seyhan'ın Tank taburu geldi. Bu birliği kullanabilirlerdi. Hem Seyhan'ın da kendileri ile aynı fikirde olacağından emindiler. Birlik Ankara'ya bekledikleri tarihte gelemese bile ihtilali 29 Ekim kutlamaları sırasında yapabilirler. Böylece bir araya toplanmış olan devlet erkânının tutuklanması da kolaylaşırdı.

Darbe fikrini toplantıda kabul ettiremeyen Aydemir ve Ateşdağlı ertesi gün Genelkurmay Başkanlığında görevli olan Tümgeneral Cemal Tural ve Tümgeneral

Muharrem Kızıloğlu ile görüşmeye karar vermişlerdir. Ayrıca Muhafız Alay Komutanı Kurmay Albay Bahattin Ertürk ile de görüşeceklerdir.

Aydemir ve Ateşdağlı örgüte danışmadan girişecekleri bu hareket ile örgütü büyük tehlikeye atmışlardır. Ayrıca örgüte generaller alınmaz kuralını da çiğnemişlerdir. Görüşülen üç kişi de böyle bir hareketin içerisinde bulunamayacaklarını beyan ederek teklifi reddetmiş, ancak ihbarda da bulunmamışlardır. Bu, subayların DP iktidarına karşı pasif direniş içerisinde girdiklerinin bir göstergesidir.¹⁵⁵

İki arkadaş bir de İstanbul'daki arkadaşlarının görüşünü almak istemişler, Hemen İstanbul'a gitmişlerdir. Orhan Kabibay ile temas etmiş ve aynı günün akşamı İstanbul ekibindeki arkadaşları,¹⁵⁶ Rami Kışlasında Güventürk'ün odasında toplanmışlardı.

Güventürk'ün odasında toplanan subaylar arasında, Güventürk'ün dışında, Gürsoytrak, Kabibay, Seyhan, Erkanlı ve Nuri Hazer ile Aydemir ve Ateşdağlı da vardı.¹⁵⁷ Hemen konuya girdiler. Seyhan arkadaşlarının görüşünü destekliyordu, ancak bir kısmı mütereddit bir kısmı da itiraz ediyordu.

Müdahalenin başarılması için gereken maddi ve manevi unsurlar henüz tamam değildi. Memlekette ihtilali haklı görececek psikolojik ortam henüz hazır değildi. Elleriindeki kuvvet ise İstanbul için belki yeterliydi ama Ankara için yetersizdi. Öncelikle muhafız alayının elde edilmesi gerekiyordu. İhtilalin başarılması İstanbul'daki harekâttan ziyade Ankara'dakinin başarılmasına bağlıydı.

Bu tartışmalardan sonra başlangıçta mütereddit olanlar da yavaş yavaş itiraz edenlere katıldılar. Elazığ grubu arkadaşlarını iknaa edememiş, ancak seçimler sırasında meydana gelebilecek olayların ihtilali meşru kılabilceği, bu maksatla

¹⁵⁵ Özdağ a.g.e., s.91

¹⁵⁶ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.59

¹⁵⁷ Onuş, a.g.e., s.27

gerektiğinde iktidara el koyabilecekleri şekilde hazırlıkların artırılması kararının alınmasını sağlayabilmişlerdi.¹⁵⁸

Bu arada akıllarına, acaba İnönü'nün böyle bir harekete nasıl bakacağı sorusu geldi. İnönü'yü hiçbir zaman hareketin başında düşünmemişlerdi ama bu eski asker ve tecrübeli siyaset adamının fikirlerine itibar ediyorlardı. Kendisine bir danışmaya karar verdiler.

İnönü ile irtibat kurarak görüşmeleri için aralarından Güventürk ve Gürsoytrak'ı görevlendirdiler.¹⁵⁹ Ateşdağlı da CHP ileri gelenleri ile görüşecektir.¹⁶⁰

Gürsoytrak ve Güventürk İnönü ile temas kurabilmek için CHP yönetiminde söz sahibi üst düzey bir yöneticiye ulaşma imkânını aradılar. Akıllarına CHP çevreleri ile yakın irtibatı olduğunu bildikleri Avukat Saim Biselman'dan yardım istemek geldi. Yapılan telefon görüşmesi sonucu Biselman onları yazıhanesine davet etti. Gittiklerinde karşılarında CHP'den Ekrem Özden vardı. Hep beraber Özden'in otomobiline bindiler ve kendisine bir subay grubunun olayları yakından izlediğini, bazı hazırlıkları olduğunu ve İnönü ile görüşmek istediklerini söylediler. Özden durumu Paşa'ya bildireceğini belirterek yanlarından ayrıldı.

Ateşdağlı ise, Ankara'da Faruk Gürler'in aracılığı ile CHP ileri gelenlerinden Faik Ahmet Barutçu ile görüşmüştür. Barutçu, Ateşdağlı'dan dinlediklerini İnönü'ye iletmeğine söz vermiştir. Bu arada Rami Kışlasındaki toplantıda alınan karar gereği, Ankara'da, Acuner, O'kan ve Yıldız'dan oluşan bir planlama ekibi oluşturuluyor, Topçu Pilot olan Gürsoytrak'a İstanbul Ankara arasında irtibatı sağlama görevi veriliyordu.¹⁶¹

¹⁵⁸ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 15.02.2008 tarihli görüşme; İpekçi, Çoşar, **a.g.e.**, s.61

¹⁵⁹ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 15.02.2008 tarihli görüşme; İpekçi, Çoşar, **a.g.e.**, s.61

¹⁶⁰ Özdağ, **a.g.e.**, s.93

¹⁶¹ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 29.10.2007 tarihli görüşme; Özdağ, **a.g.e.**, s.93

Yakın bir zamanda İstanbul'a gelen İnönü'ye durumu bildirenler kesin bir red cevabı aldılar. ¹⁶² İnönü bu gibi teşebbüsleri tasvib etmiyor, subaylarla görüşmeyi reddediyor ve onlardan kendi partisi ile hiçbir temas kurmamalarını istiyordu.

İnönü'den bekledikleri desteği bulamayan teşkilat, seçimleri ve seçimlerin akabinde Gaziantep ve Mersin'de çıkan olayları eli kolu bağlı seyrediyordu. O zamana kadar henüz bir ihtilal fikrine taraftar olmayan teşkilat üyelerinin tezi, DP'nin seçimlerde ya iktidarı kaybedeceği, ya da eski desteği bulamayıp yanlış yolda olduğunu anlayarak bazı hareketlerini düzeltereği yolunda idi. Ama seçimler yapılmış, tekrar DP iktidar olmuştu. Gerçi seçimlerde desteği epeyce düşmüştü ama partinin başındaki idareciler hatalı yolda olduklarını anlamak bir yana eskisinden daha da şiddetli bir baskı politikasına yönelmişlerdi.

Bu gelişme üzerine seçimlere kadar ihtilal fikrine sıcak bakmayan subaylar da artık yavaş yavaş bu fikre yaklaşmaya başlıyorlardı. Artık işlerin kendi kendine düzeleceğine dair ümitleri kalmamıştı. İktidarın bu gidişine dur demek gerekeceğine artık hepsi inanmaya başlamıştı.

Bu arada en önemli sorunu liderlik sorunuydu. Özellikle Güventürk bu sorunu kafasında iyice büyütmüş ve çözüm için çareler aramaktaydı. İnönü teması reddettiğine göre devlet adamları arasında işbirliği yapabilecekleri başka birini bulamazlarmıydı?

DP idarecileri arasında temiz kalmış insanlar hala vardı. Bunların Menderes'in politikalarını beğenmedikleri biliniyordu. Fakat mücadele edemiyorlardı. Belki kuvvetli olduklarını hissetseler durum değişirdi. Güventürk'ün aklına Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin geldi. Dürüst ve mutedil bir adamdı. Yaveri de Adnan Çelikoğlu idi. Çelikoğlu Ergin'den sık sık bahseder, bıraksalar ordudaki ıslahatı gerçekleştirebileceğini söylerdi. Ayrıca Savunma bakanı olduğuna göre bir yarbayın kendisi ile görüşmesi dikkat çekmezdi. Gidip bir görüşeyim diye düşündü. Fikrini açtığı O'kan bu teşebbüsü biraz tehlikeli bularak fazla açık

¹⁶² Erdoğan Örtülü, **Üç İhtilalin Hikayesi**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1966

vermemesini ayrıca rica etmişti.¹⁶³ Zira Güventürk zaman zaman ağzından çıkan kelimelerin nereye gideceğini kestiremeyen bir yapıya sahipti.¹⁶⁴

Adnan Çelikoğlu'nun ayarladığı randevu 1957 yılının son haftasında gerçekleşti.

Makamda gerçekleşen görüşmede Güventürk Ergin'e orduda bekledikleri ıslahatlardan bahsetmiş ve yapılmakta olan hataları anlatmaya çalışmıştı. Bakan yarbayı haklı buluyor, bu aksaklıkların yavaş yavaş düzeltileceğini umduğunu söylüyordu. Güventürk konuşma konusunu yavaş yavaş ordunun dertlerinden memleket dertlerine kaydırmış ve bu gidişe bir çare bulmak gerektiğini söylemişti. Güventürk, İpekçi ve Coşar'ın İhtilalin İcyüzü adlı kitabına yaptığı açıklamada, ergin'e ihtilalin lideri olmasını açıkça teklif ettiğini ve “ *Bir tabancam var, onunla emrinizdeyim...*” dediğini, Ergin'in ise kendisine, “ *Ben basit bir avukatım, bir ihtilale liderlik yapabilecek adam değilim, böyle işlerle uğraşamam.*” dediğini anlatır.¹⁶⁵

Güventürk'ün karakterini ve yapısını göz önüne getirdiğimizde Şemi Ergin'e açıkça liderlik teklifetmiş olmasının çok da uzak bir ihtimal olmadığını düşünüyoruz. Ancak Ergin neden kendisine açıkça ihtilalde bahseden bir subayı tutuklatmamıştır. Belki de vakit ve lüzüm kalmadığından. Çünkü görüşmenin ertesi günü Samet Kuşçu adında bir Kurmay Binbaşı, İstanbul'da Güventürk'ün de aralarında bulunduğu 9 subayın ismini vererek, bir ihtilal girişiminde bulunacaklarını ihbar ediyordu.

Bu sıralarda, Kuşçu'nun faaliyetlerinden haberi olmayan örgüt, erken genel seçimler beklenen sonucu vermeyince ihtilalin tarihini belirleme ve son hazırlıkları yapma çalışması içerisindeydi. 18 Aralık 1957'de Ankara'da Çelikoğlu'nun kaldığı yurttan toplanan örgüt üyeleri, Okan ve Baykal'a Ankara'daki hedeflerin ele

¹⁶³ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.65

¹⁶⁴ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 29.10.2007 tarihli görüşme

¹⁶⁵ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.65; Özdağ a.g.e., s.97

geçirilmesi ile ilgili planları hazırlama görevi vermişlerdi. İhtilal Şubat ayı içerisinde gerçekleştirilecekti.¹⁶⁶

3.3 Dokuz Subay Olayı

Tarihte 9 subay olayı diye anılan, ihbar ve tutuklamalarla gözaltılara giden süreç, 1957 seçimleri öncesinde İnönü'nün taksim mitingi sonrası meydana gelen bir karşılaşma ile başladı. Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu, CHP'nin Taksim mitingi sona ererken Binbaşı Asım Ural ve Yüzbaşı Hasan Sabuncu ile karşılaştı.¹⁶⁷ Birlikte oturup biraz sohbet ettiler. Sobetleri mevcut siyasi durum üzerinde hararetle şelikle sürdü. Kuşçu onlardan ayrıldıktan sonra Binbaşı Ata Tan ile karşılaştı. Uzun süredir görüşmeyen ikilinin de hararetle sohbeti bir süre sonra ülkenin siyasi durumu üzerinde yoğunlaştı. Kuşçu'nun kendileriyle aynı paraleldeki görüşleri Ata Tan'da kendisinden ihtilal komitesinde faydalanılabileceği düşüncesini uyandırmıştı.

Aslında Ata Tan'ın komite ile ilgisi yoktu. O da Güventürk hüccresinin bir elemanıydı.¹⁶⁸ Düşündüğü, Güventürk'e Kuşçu'dan bahsederek onu da aralarına almaktı. Ancak bu düşünceyle başlayan hareket bir ihbarla, daha da doğrusu iki yıldır faaliyette bulunan örgütün kendiliğinden çökmesine sebep olacaktı. Gerçi ihbar neticesinde yapılan tutuklamalar ve sorgulamalar işin içyüzünü ortaya çıkaramadı, ama iki yıldır sürdürülen yoğun teşkilatlanma faaliyetleri bir duraklama dönemine girdi.

Aslında Samet Kuşçu, yurtdışı görevinden döndükten sonra, orduda aynı amaçla bir takım topluluklar oluştuğunu seziyordu. Ancak bunlarla ilgili herhangi bir bilgisi yoktu. Anlamaya çalışıyor, çevresinde DP iktidarı hakkında sert konuşmalar yapan subayların ağızlarını yoklayarak bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. Onun bu temayülleri kısa zamanda çekirdek komitecilerin dikkatini çekmişti. Ve sınıf

¹⁶⁶ Özdağ, a.g.e.,s.97

¹⁶⁷ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.70 “ İpekçi ve Çoşar, Ural ve Sabuncu'nun Güventürk'ün hüccresine dahil olduklarını belirtir.”

¹⁶⁸ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.70; Özdağ a.g.e., s.102

arkadaşlarından olan Sadi Koçaş hem kendi komitesindeki üyeleri, hemde Osman Köksal vasıtası ile diğer teşkilatı Samet Kuşçu'nun güvenilir bir tip olmadığı konusunda ikaz etmişti.¹⁶⁹

Ata Tan, Kuşçu'yu Güventürk ile tanıştırmayı teklif etti. Güventürk Kuşçu ile temas etmeme konusunda alınmış olan kararı bilmesine rağmen, Tan'ın bu kadar methettiği bir subayı bir de kendisi görmek istedi ve buluştular. İlk görüşmelerini Baylan Pastanesinde yaptılar.¹⁷⁰ Samet Kuşçu daha sonra vermiş olduğu ifadesinde o akşam Güventürk'ün kendisine ihtilal ile ilgili planlarını açık açık anlattığını, hatta “66'ncı Tümeni hareket ettirebilirim. Tank Taburunu da, hatta bir hava alayını da...”

Güventürk ise bu iddiaları yalanlamış, Samet'in şüpheli bir şahıs olduğunu bildiğini, randevuya bunu dikkate alarak gittiğini, hiçbir ifşaatta bulunmadığını söylemektedir.¹⁷¹

Çatışan bu iddiaları bir yana bırakırsak, Kuşçu o akşam Güventürk'e ateşli bir ihtilal savunucusu olarak görünmüş, Milli Savunma Bakanına çok yakın birisi olduğunu belirterek, tayinler konusunda yardım edebileceğini, böylelikle teşkilatın kilit mevkileri rahatlıkla eline geçirebileceğini söylemiştir. Bu konuşmadan sonra hep birlikte orduevine gelmişler. Ata Tan'ı da yanlarına alarak Hasan Sabuncu'nun oturduğu masada oturmuş ve hep birlikte yemek yemişlerdir. Masadaki konuşmalardan Kuşçu, Sabuncu'nun da Güventürk hücresine dahil olduğunu anlamıştır. Aslında o akşam Osman Köksal da onları görmüş, ancak Koçaş'dan aldığı ikaz üzerine yanlarına oturmamış, bir başka masaya geçerek yemeğini orada yemiştir.¹⁷² Böylelikle Koçaş, büyük grubun bir üyesinin daha adının olaya karışmasını önlemiştir.¹⁷³

¹⁶⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.72; Özdağ a.g.e., s.96

¹⁷⁰ Onuş, a.g.e.,s,25

¹⁷¹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.73; Özdağ a.g.e., s.96

¹⁷² Örsan Öymen, **Bir İhtilal Daha Var**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986,s.179

¹⁷³ Onuş, a.g.e., s.25; İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.74; Özdağ a.g.e., s.96

Kuşçu'nun temasları Güventürk hüccresine mensup subaylarla kalmamış, faaliyetlerinden şüphelendiği, kendi taburunda görevli Yüzbaşı Kazım Özfırat ve Binbaşı Ahmet Dalkılıç'ı sıkıştırarak onlardan Kurmay Albay İlhami Barut'un ismini öğrenmişti. Barut ismi Kuşçu'nun oldukça ilgisini çekmiştir. Zira o sıralar Barut İstanbul'u kolaylıkla kontrol altına alabilecek bir kolordunun kurmay başkanıdır.

Özfırat aracılığı ile 19 Aralık 1957 akşamı Barut ile tanışan Kuşçu, derhal meseleye girmiş, memleketin kötü gidişinden bahsetmiş, teşkilatlanma lüzumunu ileri sürmüş, Savunma bakanına yakınlığını anlatarak kilit mevkilere kimlerin getirilmesi gerektiğini sormuştu.

Barut Kuşçu'dan faydalanabileceğini düşünerek kendisine kısmen açılmış, genel olarak hazırlıklarından bahsetmişti. Fakat aralarında bulunan diğer subayların isimlerini vermemiş, Kuşçu'nun ısrarları üzerine şüphelenerek bahsi kapatmaya çalışmıştı.¹⁷⁴

Kuşçu'nun neden temas ettiği sbayları ihbar ettiği konusunda iki sav vardır. Birincisi, DPye yakın görünerek kendisine çıkar sağlamak birdiğeri ise kendisinin de ifade ettiği gibi, o sıralarda var olduğu söylenen Menderes'e Sadık Subaylar adlı Cemiyet ile temas ettiğini ve kendisini tuzağa düşürmeye çalıştıklarını düşünmesidir. Ancak bilinen şudur ki, esaslı delillere sahip olmadan yaptığı bu ihbarda iddiasını ispat edememiş, tutuklanan subaylar da ifadelerinde açık vermeyince kendisi mahkûm olmuştur.

20 Aralık 1957 sabahı ihbar kararını veren Kuşçu, önce Mithat Perin ile irtibata geçmeyi denemiş, başaramayınca, temas ettiği subayların kendisini ihbar edeceklerini düşünerek bir an önce hareket etmek isteğiyle çeşitli adreslere müracaat etmiştir.

¹⁷⁴ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.75

İstanbul eski Merkez Komutanı Emekli Tümgeneral Kazım Demirkan'a ulaşmış ve kendisine "Bazı subaylar gizli bir teşkilat kurmuş, maksatları hükümeti devirmektir." İhbarında bulunmuştur.

Bilahare ertesi gün Perin ile görüşmeyi başaran Kuşçu aynı ihbarı ona da iletmiştir. Perin başbakanla görüşememiş, ancak 23 Aralık sabahı, özel kaleminden yönlendirildiği içişleri bakanı Namık Gedik ile görüşebilmiş ve ihbarı iletmiştir.

O sıralarda Menderes de aynı iş için Gedik'i vilayete çağırıyordu. Zira Demirkan Başbakan'a ulaşabilmiş ve ihbarı iletmişti.

O gece vilayette yapılan toplantıda olay masaya yatırılmış ancak Kuşçu'nun anlatıklarının hiç birinin müspet bir delil değeri taşıması nedeniyle Barut ile tekrar görüşmesine, daha önce anlattığını iddia ettiği konuları tekrar anlattırmasına ve bu arada da konuşmanı teybe kaydedilmesine karar verilmiştir.¹⁷⁵ Ancak bu konuda gösterilen çabalar fayda vermemiş, buluşmaya gelen Barut, gerek kendisine sorulan sorulardan şüphelenerek açık vermemiş, gerekse, o günün teknolojisi ile yapılan dinlemeden bir sonuç alınamamış ve umulan delile ulaşamamıştır.¹⁷⁶

Bütün bunlar olurken paniğe kapılan Samet Kuşçu kendisinin tuzağa düşürüldüğü, paranoyasına kapılarak öldürüleceğini düşünmekte ve şuursuzca hareketlere girişmekteydi. İki kez emniyet müdürlüğünden kaçmış ve hatta bir kez Amerikan Konsoloslukuna dahi sığınmaya çalışmıştı.

Ancak Kuşçu'nun hernekadar müspet delillere dayanmasa da verdiği bilgi ve isimlerin incelemesine ve tahkikat açılmasına karar verildi. Soruşturmanın başına General Arif Onat getirildi.

Kuşçu sorgulamasında, ordu içerisinde hükümeti devirmek amaçlı bir örgüt kurulduğunu, kendisinin de bilgi toplamak amacıyla örgüt içine sızdığını ve bir süre hükümet aleyhine faaliyette bulunduğunu, askeri bir dabe gerçekleştiremezlerse bazı

¹⁷⁵ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.80; Özdağ a.g.e., s.100

¹⁷⁶ Onuş, a.g.e., s.29

bakanlara suikast girişiminde bulunacaklarını, Yüzbaşı Özfırat'ın Ankara'ya gitmesinin üzerine bir şey yapılacağından şüphelenerek ihbarda bulunduğunu belirtmiştir.¹⁷⁷

Kuşçu örgüte mensup subayların Güventürk, Barut, Sabuncu, Tan, Özfırat, Dalkılıç, Ural ve Kurmay Albay Naci Aşkun olduğunu söylemiştir. Emekli Albay Celal Yıldırım da Kuşçu tarafından ihbar edilmiştir. 25 Aralık akşamı ihbar edilen subayların tutuklanmasına başlanmıştır.¹⁷⁸

Kuşçu bu hareketi ile bilmeden iki hücreyi ihbar etmiştir. Fakat Güventürk aynı zamanda Birleşik Örgütün de lideri konumunda olduğundan konuşursa örgütün tamamen deşifre olacağı açıktır.

Duruşmalar sırasında Kuşçu daha birçok subayın ismini vererek soruşturmanın genişlemesine sebep olmuştur. Ancak Kuşçu'nun bu isimleri nereden öğrendiğine dair bir bilgi yoktur. Barut ve Özfırat kilit noktalara getirilmesini istedikleri subaylar olarak bu isimleri vermiş olabilirler. Diğer bir ihtimal olarak istihbarat teşkilatı izlenen subaylar olarak bu isimleri Kuşçu'ya vermiş olabilir. Ancak Özdağ'ın da kitabında belirttiği gibi birinci ihtimal en akla yakın olmalıdır.

Binbaşı Tan, Binbaşı Ural ve Yüzbaşı Sabuncu, Güventürk hücresinin üyeleridir. Çekirdek komite ile ilgileri yoktur. Aşkun ise Güventürk'ün komutanı olduğu için şüphe üzerine adı verilmiştir.

25 Aralık akşamı başlayan tutuklamaların devamında 26 Aralık günü Binbaşı Ata Tan görevbaşında tutuklanmış, bir hakim üsteğmen tarafından üzeri aranırken ortaya çıkan cep defterinde Güventürk'ün Tan'a bildirdiği subayların isimlerine rastlamıştır. Bu isimler arasında Gürsoytrak ve Şefik Soyuyüce'nin de isimleri vardır. Defterin ele geçirilmesi üzerine heyecanlanan Tan'daki bu değişimi fark eden Kurmay Albay Şevki Aslan, hâkim üsteğmenden, tutuklama emrinde bir yanlışlık

¹⁷⁷ Özdağ a.g.e., s.99

¹⁷⁸ Aynı yer

olması gerektiğini bir daha telefon etmesini ister. Odada telefon olmasına rağmen hâkim üsteğmen dışarı çıkar ve elindeki defteri de masanın üzerine bırakır. Kurmay Albay Şefik Aslan Tan'dan ceplerinde ne varsa boşaltmasını isterken, Kurmay Albay Zeki Aktan, Tan'ın defterini odada yanmakta olan sobaya atmıştır bile.¹⁷⁹

Polatlı Topçu Okulunda kursta bulunan Güventürk, 25 Aralık'ta Çelikoğlu'nun kaldığı yurttaki yapılan, ihtilalin planlaması için görev bölümünün yapıldığı toplantıda zabıt tutmuş, ayrıca bazı kişilere yazılmış mektupların taslakları oteldeki elbisesinin cebinde, Şemi Ergin'e verilmek üzere yazılmış ve bir kopyası da Okan'da olan mektup ise dershanedeki çantasındadır.

Topçu Okuluna Güventürk'ün yakalanması için gelen emir üzerine Güventürk tutuklanmış, odasında ve dershanede yapılan aramalarda, arkadaşlarının ve aramayı yapan ekibin yardımları ile delil teşkil edebilecek belge ve notlar imha edilmiştir.¹⁸⁰

Albay Adil Türkoğlu'nun refakatinde İstanbul'a götürülen Güventürk, eşi ile görüşmek için izin isteyip, kendisi ile aynı apartmanda oturan Gürsoytrak'ın o an evde olan eşine¹⁸¹ tutuklanıp tutuklanmadığını soruyor, tutuklanmadığını öğrendikten sonra eşinin çalıştığı okula giderek durumunu bildiriyordu.¹⁸²

27 Aralık sabahı İstanbul'da 66'ncı Tümede kurmay başkanının odasında oturan Seyhan'a Savunma bakanının emir subayı Çelikoğlu telefonla şu bilgiyi veriyordu. "*Makarisos'u tevkif ettiler. Arkadaşlara söyle tedbirli davranınlar, üzerlerinde vesika vesaire bulundurmasınlar.*" Makarios Güventürk'ün kod adıydı.¹⁸³

¹⁷⁹ Özdağ a.g.e., s.103

¹⁸⁰ Aynı yer

¹⁸¹ M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 07.03.2008 tarihli görüşme

¹⁸² Özdağ a.g.e., s.103

¹⁸³ Özdağ a.g.e., s.104

Bu haber üzerine Gürsoytrak'ı evinden alan Seyhan, aynı muhitte oturan Kabibay ile buluşmuştur.¹⁸⁴ Güventürk teşkilatlarının başkanı idi. Gerçi teşkilatı ele verecek karakterde ve safdillilikte biri değildi. Ama pervasız konuşmaları ve davranışları meşhur olan birisiydi.¹⁸⁵ Ne olursa olsun birkaç gün içerisinde onların da isimlerinin ortaya çıkması ve hapse girmeleri imkân dâhilindeydi. Ve karar verdiler. Hiç bir şey yapmadan boyunlarını sehpaye uzatmayacak, elikolu bağlı şekilde beklemeyeceklerdi. Derhal Ankara'ya gidip postu pahalıya satmaya karar verdiler. Bu hareketin sonuçsuz bir hareket olacağını hepsi farkındaydı, ama belki arkadan gelenlere bir hız ve ivme kazandırabilirlerdi.¹⁸⁶

Aldıkları kararı o sırada Kumanda Akademisinde kursta olan Osman Köksal ile paylaşmaya karar verdiler. Birlikte doğruca orduevine gittiler. Köksal durumu daha soğukkanlılıkla karşıladı. Güventürk'ün tevkif sebebi çözülmedikçe girişilecek bir hareketin bütün teşkilata zararı dokunacağını, durumun netleşmesi için birkaç gün beklemenin en uygun hareket tarzı olduğunu söyleyerek onları ikna etti. Haber bütün arkadaşlara ulaştırıldı ve gerekli tüm tedbirler alındı.¹⁸⁷

9 subayın birkaç gün içerisinde tutuklanmasından sonra başlayan tahkikatın ilk safhası dört ay sürdü.¹⁸⁸ M.S.B. Adalet İşleri Başkanı Hakim Tuğgeneral Arif Onat başkanlığında yürütülen tahkikatın ilk sorguları subaylar tevkif edilir edilmez başlamıştı. Sorgulanan sanıkların tamamı kendilerine yöneltilen suçlamaları reddetmiş, ihtilalden ve hükümet darbesinden bahsedenin kendileri değil, Kuşçu olduğunu öne sürmüşlerdi.

¹⁸⁴ Seyhan, a.g.e.,s.66

¹⁸⁵ Aynı

¹⁸⁶ “ Özdağ, kitabında Ankara'da intihar eylemleri yapmayı planladıklarından bahseder. Seyhan ise Gürsoytrak ve Kabibay'la birlikte mümkün olduğunca fazla arkadaşı toplayarak Ankara'ya gitmeye ve kendilerini pahalıya mal etmeye karar verdiklerini belirtir. Gürsoytrak ile bu konuda yaptığımız görüşmede kendisi, tam olarak bir planlarının olmadığını, tüm bu fikirlerin konuşma sırasında geçtiğini, ancak özellikle bir veya birkaç şahsa karşı bir suikast ya da intihar eylemi gibi bir düşünce taşımadıklarını sadece kolay teslim olmamaya karar verdiklerini anlatmıştır.”

¹⁸⁷ Seyhan, a.g.e.,s.67

¹⁸⁸ Onuş, a.g.e., s.30

General Arif Onat ilk sorgularda elde edemediği bilgileri zamanla elde edeceğini düşünerek birçok özel sorgu metodları denerdi. Dört ay boyunca sanıklar ne yakınları ve hatta ne de avukatları ile görüştürülmüştü. Zaman zaman işkence boyutuna ulaşan kötü muamelelere maruz kaldılar. Çok zaman gece yarısı kaldırılıp sorguya götürülüyorlardı.

Sertlikle amacına ulaşamayan Onat, bu sefer ikna metoduna başvurarak onları birbirini aleyhine ifade vermeye zorlamış ancak hiç birinin mukavemetini yenememişti.

Arif Onat başka bir plan denerdi. Bir gün nöbetçi erler hücrelerinin kapısını açıp onların koridorda buluşmalarına müsaade etti. Hepsinin ilk aklına gelen, dinleme makinesinin nerede olduğuydu. Erlerin kendi başına böyle bir iş yapamayacaklarını, bir tertiple karşı karşıya olduklarını anladılar. Ama kurulan tuzağa düşmediler. Hatta bu fırsatı ilk başlarda verdikleri birbirini tutmayan ifadeleri birleştirmek için kullandılar. Ertesi gün hepsi, “şunu unutmuştuk efendim” diye başlayan cümlelerle birbirini tutmayan noktaları birleştirivermişlerdi. Arif Onat kendi oyununa gelmiş, nöbetçilere bir daha kapılar açılmayacak emri tekrar verilmişti.¹⁸⁹

Soruşturmanın başarısızlıkla yürütüldüğü günlerde, yeni savunma bakanı Ethem Menderes’e gelen imzasız bir mektup herkesin yüreğini ağzına getirdi. Tanınmasın diye sol elle ve eski harflerle yazılan, okunması güç mektupta soruşturmanın yanlış bir yönde yürütüldüğü, ihtilali hazırlayanların yalnızca bu dokuz kişi olmadığı ve daha geniş bir teşkilatlarının olduğu belirtilerek dört kişinin daha ismi bildiriliyordu. “Suphi Gürsoytrak, Orhan Erkanlı, Rıza Akaydın ve “ sonuncu ismin kim olduğunu sadece mektubu okuyan Çelikoğlu anlamıştı. Dündar Seyhan. Fakat hiç sesini çıkarmamış, diğerleri de okunmayan bu ismin üzerinde fazla durmamıştı.¹⁹⁰

¹⁸⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.94

¹⁹⁰ Aynı yer

Mektup düzgün bir yazı ile kaleme alınmış, okunmayan isim için “okunamadı” kaydıyla bakana verilmişti.¹⁹¹

Ethem Menderes bu ihbar mektubunu okur okumaz soruşturmayı yürüten General Arif Onat’ın durumdan haberdar edilmesini ve adı geçen subayların sorguya çekilmelerini emretmişti. Çelikoğlu telaş içindeydi. Aylardır korktukları nihayet başlarına geliyordu. Durumdan arkadaşlarını nasıl haberdar edeceğini düşünürken, şans yine yüzlerine güldü. Bakanı ziyarete gelen İngiliz Genelkurmay Başkanının mihmandarı, teşkilat arkadaşı Ahmet Yıldız idi. Çelikoğlu bakana misafir geldiğini haber veriyor kapıdan girerken Yıldız’ın kulağına durumu fısıldıyordu. “*Suphi, Rıza ve Erkanlı için ihbar var. Bildir.*”¹⁹²

İngiliz Genelkurmay Başkanını otele bırakır bırakmaz Genelkurmay’daki odasına koşan Yıldız telefon ile Seyhan’ı arıyor ve şifreli olarak durumu bildiriyordu. “*Orhan Erkanlı, Suphi Gürsoytrak ve Rıza Akaydın’ın kurs işi oldu. Senin için de müracaat edildi ama muvaffak olunamadı.*”¹⁹³

Seyhan haberi derhal ilgili yerlere ulaştırmış, onlarda birbirleri ile buluşarak tam bir ağız birliği haline gelmişlerdi. Ve ertesi günü General Arif Onat imzalı celpnameler ellerine ulaşmıştı. Bir Cuma günüydü ve davet ise Pazar günü içindi. Aralarında konuşup ne şekilde ifade vereceklerine dair detaylıca konuşacak vakitleri vardı. Askeri hakim neleri sorabilirdi?

Muhtemelen öncelikle “Faruk Güventürk ile alakanız nedir?” diyecekti. Gürsoytrak iş ve ailevi ilişkileri ile ilgili hiçbir şeyi saklamamak düşüncesindeydi. Yıllardır tanışırız, ailecek görüşürüz, aynı apartmanda otururuz, Kore’de aynı birlikte

¹⁹¹ Seyhan, a.g.e.,s.68

¹⁹² İpekçi, Coşar, a.g.e., s.96

¹⁹³ Seyhan, a.g.e.,s.68, “İpekçi ve Coşar ile Özdağ, eserlerinde, Yıldız tarafından Seyhan’a yalnızca Erkanlı ve Gürsoytrak’ın isimlerinin bildirildiğini, Rıza Akaydın’ın celpnameyi alınca Gürsoytrak’a gelmesinden bir üçüncü kişi olduğunu öğrenildiğini, ayrıca Seyhan’ın haberi vermek için Yıldız’ın kullandığı şifreyi anlayıp anlamadığının şüpheli olduğunu, Gürsoytrak’a müjdeli haber vermek için gittiğini belirtmektedirler.”

savaştık, akademide aynı sınıfta öğrenim gördük vs. diyecekti. Ayrıca ağızlarını yoklamak için, Güventürk'ün Menderes hakkında ne düşündüğünü sorabilirlerdi. Hepsi “ *Fırsat buldukça Menderes'i överdi, aleyhinde konuştuğuna hiç şahit olmadık.*” diye cevap vereceklerdi. Ayrıca mümkün olduğu kadar kısa konuşmaya lafı uzatmamaya karar verdiler. İhtilal teşkilatı ile ilgili sorular üzerinde konuşmayı bile gereksiz bulmuşlardı. Bu konuda ki ifadeleri hazırды. “ *Yok böyle bir şey, hiçbir şey bilmiyoruz.*”¹⁹⁴

Şubat ayının ilk Pazar sabahı üçü de sabahın erken saatlerinde evden çıkmış, bir daha dönmeyecekmiş gibi vedalaşmışlardı. Gürsoytrak kapının önünde duran hamile eşine son olarak şunları diyebilmişti. “ *Hamım, bankada 200 lira var. O kadar, Çekersin onu. Hayırlı olur inşallah.*”¹⁹⁵ Eşi ancak Gürsoytrak kapıdan çıkana kadar metanetini muhafaza edebilmişti. Sonrası, üzüntülü ve meraklı bir bekleyiş.

Sabah saat 10'da Birinci Ordu Karargâhının bir odasında bekleyen üç subaydan ilk olarak Akaydın, arkasından da Erkanlı çağrıldı. İfade verenler ayrı ayrı başka odalara alınıyor, tekrar arkadaşları ile görüştürülmüyordu. Son olarak Gürsoytrak çağrıldı. Tahmin ettikleri gibi ilk soru; “ *Güventürk'ü tanırmısın?*” idi. Daha önce kararlaştırılmış cevap verildi. İkinci soru; “ *Güventürk'ün sayın başvekil için düşündükleri, söyledikleri*”. Bu da beklenen bir soruydu ve cevabi hazırды. Ancak Arif Onat kısa ve kuru cevaplardan tatmin olmamış, soruşturma için eline geçen bu son fırsatı iyi değerlendirmek istiyordu. Gürsoytrak'ı yalan söylemekle suçluyor ve Güventürk'ün her şeyi itiraf ettiğini söylüyordu. Ayrıca Erkanlı ve Akaydın'm da her şeyi itiraf ettiklerini söylüyor ve ihtilale katılacak birlikleri sayıyordu. İhtilale katılacak birlikler olarak söylenen birliklerin gerçekten temas halinde oldukları birlikler olması Gürsoytrak'ı şaşırtmış ama büyük bir soğukkanlılıkla, böyle bir itirafın varlığına inanmadığını, bu tür hazırlıklardan haberi

¹⁹⁴ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.97; M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 07.03.2008 tarihli görüşme

¹⁹⁵ Onuş, a.g.e., s.31

olmadığını, diğer iki arkadaşının da neyi itiraf ettiklerini anlamadığını zira itiraf edilecek herhangi bir şey bulunmadığını söylemiştir.¹⁹⁶

Onat yine bir şey öğrenememiş, Gürsoytrak biraz önce çıktığı odaya geri gönderilmiştir. Ancak Erkanlı ile Akaydın ortalarında yoktur. Gürsoytrak'ın aklını kurcalayan bir nokta vardır. Onat'ın ihtilale dahil birlikler diye bahsettiği kıtalar gerçekten ihtilal planı içindedirler. Biri bir şeyler söylememiş olsa bilmeden bu kadar da doğru tahminde bulunamazdı. Güventürk burada konuşmazdı, ama acaba Kuşçu ile konuşurken bunlardan ona bahsetmiş, o da ifadesindemi söylemişti. Fakat teşkilatlarının Kuşçu ile temas etmeme kararı vardı. Güventürk bunu ihlal etmiş olamazdı.

Güventürk, daha sonra İpekçi ve Coşar'a, Kuşçu'ya planları kendisinin vermediğini, duyduğunda çok şaşırdığını, sorguda da itiraf etmediğini, sonradan öğrendiğine göre bunların yazılarak Kuşçu'ya imzalatılmak istendiğini ancak Kuşçu'nun bunları imzalamadığını söyleyerek, “ *Demekki Celal Bayar'a o planları veren başka bir el mevcut, ama bugüne kadar bu muamma çözülememiştir.*” demiştir.¹⁹⁷

Gürsoytrak bütün bunları düşünürken kapı açıldı ve Arif Onat içeriye girdi. Sertlikle bir şey elde edemeyen general, bu kez şefkatli bir tavırla elini Gürsoytrak'ın omzuna koyarak kendisinin de onlar gibi düşündüğünü, içeride bu şekilde davranmak mecburiyetinde olduğunu, ülkeye gerçekten de bir askeri idare lazım olduğundan bahsetmeye başladı. Ancak bu oyuna gelmeyen Gürsoytrak'ın “ *Paşam, hiç kimse bu memleketin bir Suriye olmasına razı olmaz. Gönlü vicdanı bunu kabul etmez.*” Sözleri üzerine susmuş ve birkaç saniye Gürsoytrak'ı süzerek kapıyı sertçe vurup çıkmıştır.¹⁹⁸

¹⁹⁶ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.99; Özdağ a.g.e., s.108; M.Suphi Gürsoytrak ile yapılan 07.03.2008 tarihli görüşme.

¹⁹⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.99.

¹⁹⁸ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.100, Özdağ a.g.e., s.109

Tuğgeneral Onat böylece almak istediği bilgiyi her iki yaklaşımla da alamamış ve üç subay serbest bırakılmışlardır.¹⁹⁹

Tuğgeneral Cemal Tural başkanlığındaki askeri mahkeme, tutuklamalardan altı ay sonra 26 Mayıs 1958'de, ihbar edilen sekiz muvazzaf ve bir emekli subayın beraatlerine karar vermiş, ihbarda bulunan Samet Kuşçu'yu ise " orduyu isyana teşvik" suçundan iki yıl hapis cezasına mahkûm etmiştir.²⁰⁰

3.4 Yeniden Teşkilatlanma ve Liderlik Meselesinin Çözümü

9 subay olayı iki yıldır faaliyette olan teşkilatı derinden etkilemişti. Artık eskisi gibi toplanmak şöyle dursun, birbirleri ile görüşürken bile temkinli davranıyorlardı.

1958 yılının ikinci yarısına girilirken, üyelerin bir kısmının bağları kopmuş ve dağılmışlardı. Faruk Ateşdağlı, 9 subay hadisesi ortaya çıktıktan birkaç ay sonra ordudan istifa etmişti. Orhan Kabibay Yıldız'daki Akademiyi bitirmiş Erzuruma tayin edilmiş, MSB'nin emir subayı Çelikoğlu hepsi ile alakasını kesmişti. Erkanlı ise girdiği sınavı kazanmış ve Amerika'ya gitmişti.²⁰¹

Bu dönemde ülke dışında göreve gidenlerden biri de Gürsoytrak'tı. Gürsoytrak da Amerikan Harp Akademisi için girdiği sınavı kazanmış ve 16 Ağustos 1958 tarihinde Amerikan Harp Akademisi olan Command And General Staff College, Fort Leavenworth, KANSAS'a gönderilmişti.²⁰²

1958 yılının yaz aylarında ilk kıpırdanmalar, birleşik teşkilatla birleşmesi uygun bulunmayan Ankara'daki Koçaş grubunda başladı. Koçaş, kuvvetli ve yüksek

¹⁹⁹ Onuş, a.g.e.,s.31

²⁰⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.100; Özdağ a.g.e., s.109

²⁰¹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.101

²⁰² M.Suphi Gürsoytrak, Özel Arşivi, EK-1 (Safahatı) " İpekçi ve Coşar, eserlerinde Gürsoytrak ve Erkanlı'nın memleketten uzaklaşmayı uygun görerek girdikleri sınavı kazanıp Washington'a gittiklerini belirtir. Ancak Gürsoytrak, kendi inisiyatifi dışında, ABD Harp Akademisi eğitimi için Kansas'a gönderilmiştir.."

rütbeli bir lider bulunmadıkça ve erkân şubesi ele geçirilmedikçe teşebüslerinin başarıya ulaşma şansı yoktur. Bunun için öncelikle bir lidere ihtiyaç vardır.²⁰³

Aklına gelen ilk isim o sıralarda Üçüncü Ordu Komutanı olan ve Kara Kuvvetleri Komutanlığının en büyük adayı Orgeneral Necati Tacan'dır. Beklendiği gibi Tacan Kara Kuvvetleri Komutanı olmuştur. Artık Koçaş Basın Yayın Şube Müdürü olması itibarı ile sık sık Komutan ile temas edebilmektedir. Kısa bir süre içerisinde komutana açılmış ve beklediği gibi müspet bir cevap almıştır.²⁰⁴

Artık bir baş bulunduğuna göre, yeniden teşkilatlanma faaliyetleri hızlandırılabilir, kendilerinden olan isimlerin önemli kritik noktalara tayinleri yapılabilir, orduda istedikleri ıslahat yapılabilirdi. Ancak daha teşebbüse fırsat bulamadan 1958 yılı yazında Orgeneral Tacan kalp krizinden hayatını kaybetti. Buldukları başı buldukları anda kaybetmişlerdi. Ama Orgeneral Tacan'ın yerine Kara Kuvvetleri Komutanlığına getirilen bir diğer general, onlar için yeni bir ümit ışığı olmuştu. Bu Orgeneral Cemal Gürsel idi.

Gürsel, dürüstlüğü, şefkati ve gerektiğinde iktidarın yolsuz emirlerine karşı durabilecek dirayette bir paşaydı. Bu nedenle tüm mahiyetinin sevgisini kazanmıştı. Ona bu yüzden Cemal Ağa deniyordu. Hepsinden önemlisi Gürsel, iktidarın gidişinden hiç memnun değildi. Yapılan yolsuzlukları her fırsatta açıkça tenkit ediyordu.²⁰⁵

Cemal Paşa'ya yaklaşmak ve açılmak üzere aradıkları fırsat birkaç gün içerisinde ayaklarına geldi. Cemal Paşa, Almanya'da yapılacak NATO tatbikatına katılmak üzere yurtdışına çıkacak ve bu seyahatte iyi lisan bilen bir subay olarak Koçaş kendisine eşlik edecekti. Bundan daha iyi bir fırsat bulunamazdı. Koçaş, ne yapıp edip bu seyahat sırasında Cemal Paşa'ya açılacaktı.

²⁰³ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.102

²⁰⁴ Aynı

²⁰⁵ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.104

Ve 30 Ocak 1959 günü Free Play Kış Pentomik Tümen Manevralarına katılmak üzere seyahate çıkıldı.²⁰⁶ Ankara ekibi seyahatin sonucunu merakla beklemeye başladı.

Koçaş bir hafta boyunca Nürnberg’de tatbikat alanına gidiş ve gelişlerde araç içerisinde Cemal Paşa’ya ordunun bünyesindeki aksaklıklardan, yolsuzluklardan bahsediyor, iktidarın subaylara reva gördüğü küçük düşürücü hareketlerden dert yanıyordu. Tahmin ettiği gibi Cemal Paşa umduğundan çok daha doluydu.

Bir haftanın sonunda Koçaş teşebbüsünü olgunlaştırmış artık teklifi rahatça yapabilecek hale gelmişti. Soğuk bir Şubat sabahı yine tatbikat alanına gitmek üzere aynı otomobile bindiklerinde 27 Mayıs İhtilalinin hazırlanışında en önemli adımlardan biri atılıyordu. Ve Koçaş söze başladı. “ *Paşam, bir haftadır sizinle memleket meselelerini görüşüp dertleştik. Sizin dediğiniz gibi bu gidişin bizi uçuruma sürüklediği muhakkak. Yine sizin belirttiğiniz gibi, yakında belki de yurttan vatandaşları birbirine düşürecek kargaşalıklar çıkabilir. Acaba bu durumda bir kuvvetin, tarafsız bir kuvvetin memleketi felaketten kurtarması için hazırlıklı olması gerekmezmi?*”

Gürsel başını sallıyor, Koçaş devam ediyor. “ *Bu kuvvet ordu değildir?*” Gürsel yine başını sallıyor, artık iş çok kolaylaşmıştır.

Koçaş: “ *İşte Paşam, memlekette aynen sizin gibi düşünen birçok vatansever subay var. Bunlar tehlikeli günlerin yaklaşmakta olduğunu hissedip hazırlıklara başlamışlardır. Başlarında kuvvetli bir lider bulunursa, hazırlıklar daha müspet bir yönde gelişebilir ve gerektiğinde müdahale daha iyi bir şekilde yapılabilir.*”

Aynı meseleleri vaktiyle Orgeneral Tacan ile görüştiklerini, Tacan’ın teşkilatın başına geçmiş olduğunu anlatıyor. Nihayet: “ *Paşam, onu kaybettik ama sizi bulduk.*”

²⁰⁶ Onuş, a.g.e., s.34

Cemal Gürsel gülümsüyor. “ *Varım Sadi, bana 3güvenebilirsiniz, yalnız şunu bilesiniz ki, gerçekten müdahale zarureti olmadıkça herhangi bir hareketi tasvip etmem. İhtilal son çare olmalıdır.*”²⁰⁷

Bu konuşma üzerine Koçaş’ın gözleri parladı. Sevinçten Gürsel’in allerine sarıldı. Tatbikat alanına varmaya birkaç metre kalmıştı ki Gürsel Koçaş’a bakıp, “ *Teşkilatınız genişmi?*” diye sordu. Teşkilat daha emekleme aşamasındaydı. Çekirdek kadro dışında örgütlü bir yer de yoktu ama Koçaş renk vermedi.” *Evet Paşam, son derece geniş ve güvenilir arkadaşlardan kurduk. Teşkilatımız çok kuvvetli.*”²⁰⁸

Gürsel’in koşullu olarak bir ihtilale evet demesi, teşkilatta büyük sevinç yaratmıştır. Teşkilatın yeniden toparlanması ve yeni katılımlara hız verilmiş, kilit noktalara güvenilir ve iş yapacak subayların getirilmesi için Milli Savunma Bakanlığı Erkan Şubesi ele geçirilmiştir.²⁰⁹ Ayrıca yeni MSB Etem Menderes’in yaveri Adnan Çelikoğlu’nu değiştirmemiş olması da bu dönemde teşkilatın oldukça işine yaramıştır.

1959 yılının sonlarına doğru, teşkilat kadrosu oldukça gelişmiş ve önemli yerlere planlanan tayinler yapılmıştı. Her türlü hazırlıklar büyük bir gizlilik içinde ve çalışmalar hücreler halinde yürütülüyordu.

Bu arada Gürsoytrak da ABD’deki eğitimini tamamlamış ve 1959 yılı Mart ayında İstanbul’da Yüksek Kumanda Akademisine katılmıştı. Ağustos ayına kadar devam eden kurs bitiminde de Kara Harp Akademisine öğretmen olarak atanmış, 15 Ağustos 1959 yılında kursu başarıyla bitirerek yeni görevine katılmıştı.²¹⁰

Mart ayı tamamlanırken Ankara’daki teşkilat mükemmel bir faaliyet düzenleyecek kıvama gelmişti. Ama İstanbul, hala dokuz subay olayının yarattığı

²⁰⁷ Onuş, a.g.e., s.35; Tunçkanat, a.g.e.,s.258

²⁰⁸ Sadi Koçaş, *Atatürk’ten 12 Mart’a*, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977, C.I, s.433

²⁰⁹ Tunçkanat, a.g.e.,s.258

²¹⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-I

sarsıntıyı üzerinden atamamıştı. O sıralarda yeniden teşkilatlanan grubun İstanbul'da Ankara ile irtibat halinde bulunan sadece bir elemanı vardı. 3'üncü Zırhlı Tugayda Tabur Komutanı olan Orhan Erkanlı. Mart sonunda İstanbul'daki arkadaşlarını Ankara'ya entegre etmek görevi Kabibay'a verildi. Kabibay Yıldız'daki Yüksek Kumanda Akademisine kursa gönderiliyor, Erkanlı ile işbirliği yaparak hem İstanbul teşkilatını yeniden bir araya getirmek, hemde Ankara ile irtibatı sağlamak üzere çalışıyordu.²¹¹

İkisinin de aslında listeleri hazırды. İlk irtibat kurdukları isim, eski teşkilattan arkadaşları Gürsoytrak oldu.²¹² Yine eski arkadaşlarından Halim Mentеш'in kendilerine vaktiyle verdiği isimler vardı. Mucip Ataklı ve Haydar Tunçkanat. Her ikisi de Hava Harp Akademisinde öğretiler. Ayrıca Türkes'in verdiği isimlerle de irtibata geçtiler.²¹³

Zaten tüm teşkilatlanmasını hücreler biçiminde yapmış olan teşkilat, tek tek irtibat kurulan subayların kendi hücreleri ve görüştükleri arkadaşları da eklenince iyice büyük ve güçlü bir teşkilat haline kısa zamanda gelivermişti.

Artık iyice dallanmaya budaklanmaya başlayan teşkilat süratle gelişmekteydi. Nisan ayında başlayan siyasi gelişmenin hızı bu teşkilatlanmayı bile gölgede bırakan ve ülke ihtilali olgunlaştıran ortama doğru sürüklenecekti. Bu sürükleniş Yeşilhisar olayları ile başlamıştı. Yeşilhisar'da gelişen hadiseler, 1960 yılına girildiğinden beri her gün daha da elektriklenen havayı adeta patlatacak, hükümetin yangına körükle gider tutumu neticesinde önüne geçilmez bir hal alacaktı.²¹⁴

Günler geçip teşkilatları iyice güçlenirken, İstanbul'da NATO Konseyinin toplandığı Mayıs ayının ilk günlerinde, Ankara'da duyulan bir haber teşkilatta bomba gibi patlamıştı. Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'e yani en yüksek rütbeli

²¹¹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s. 131

²¹² Onuş, a.g.e., s.61

²¹³ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s. 131

²¹⁴ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.132

olarak ihtilalin lideri konumunda bulunan kişiye evvelce talep ettiği izin verilmiş ve Gürsel teşkilatın ısrarlarına rağmen görevinden ayrılarak emekliliğini beklemek üzere İzmir'e gitmişti.

Cemal Paşa'nın gitmesiyle planlarının önemli bir kısmı çökmüştü. Teşkilatın Ankara'daki üyeleri derhal bir durum muhakemesi yaptılar. Cemal Paşa, onlar için bir lider değil ama aralarındaki general rütbesinde en yüksek mevkideki adamdı. Artık aralarında bir general yoktu. Kendilerine harekât sırasında katılmalarını planladıkları birlikler teşkilatın başında bir general olmadığını görürlerse menfi bir tutum takınabilirlerdi. Kısacası Gürsel'in ayrılması ile doğan boşluğun hemen doldurulması gerekiyordu.

Yakından tanıyıp güvendikleri, kendilerini ele vermeyeceğine inandıkları generallerin isimlerini ortaya döktüler. İlk deneme, Muzaffer Yurdakuler tarafından İstanbul 1'inci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Fahri Özdilek Paşa'ya yapıldı. 2 saat 45 dakika süren görüşmede Özdilek Paşa Yurdakuler'e varım demedi. İhtilalin tehlikeli bir yol olduğundan bahsederek, "*Zaten bu gidişle hükümet kendiliğinden istifa edecek, bu tür girişimlere de gerek kalmayacak*"²¹⁵ şeklinde bir görüş bildirmesine rağmen Yurdakuler'i kapıya kadar geçirip sırtını sıvazlayarak "*Allah muvaffak etsin*"²¹⁶ şeklinde uğurlaması ve ihbarda bulunmaması, harekât anı geldiğinde Özdilek'e güvenebilecekleri düşüncesini uyandırmıştı. Ayrıca o günden sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığında da belirgin bir gevşeme görülmüştü.²¹⁷

Özdilek'in ikna edilememesi üzerine hazırladıkları listedeki ikinci generale gittiler. K.K.Lojistik Başkanı Tümgeneral Cemal Madanoğlu ile görüşme görevi Kabibay'ındı. Birbirlerini Kore'den tanıyorlardı.³ 14 Mayıs tarihinde²¹⁸, Madanoğlu'nun Kara Kuvvetlerindeki makamında gerçekleşen görüşmede, böyle bir

²¹⁵ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.155

²¹⁶ Özdağ, a.g.e.,s.167

²¹⁷ Aynı yer.

²¹⁸ Özdağ, a.g.e.,s.170

teklife şaşırarak birlikte General, Kabibay'ı detaylı görüşmek için akşam evine davet etmiş, evde yapılan görüşmede ise kendi deyimiyle "Erkeklik uğruna" teşkilata katılmayı kabul etmişti.²¹⁹ Bir anda generalsız kalan teşkilat, 10 gün sonra bir başka Cemal Paşa bulmuştu.

Harekât günü yüksek rütbeli subaylara ihtiyaç olacağını düşünen teşkilat, bunun için elinde hiçbir kuvvet bulunmayan Madanoğlu'nun yetmeyeceğini görüyordu. Bunun için listedeki diğer generallerle de görüşme imkânı aradılar. Yurdakuler'in arkadaşı, Albay Bekir Ecevit vasıtası ile Cevdet Sunay'a teklifte bulundular. Cevdet Sunay'dan da alınan cevap Özdilek Paşa ile aynıydı. Ama o da teşebbüsü kimseye ihbar etmemişti.

Bu arada Türkes arkadaşlarının tüm ısrarlarına rağmen İzmir'deki Cemal Gürsel Paşa ile takip edildiğini bile bile görüşmeye devam etmiş, bu yüzden emniyet sebebiyle, ihtilal gününe kadar arkadaşları tarafından dışlanarak kendisi ile temas edilmemiştir.

Artık işin beklemeye tahammülü kalmamıştır. Harekete geçme gününün geldiğini düşünerek birçok kimseye açılmışlardır. Bunlardan birinin hesapsız ve ihtiyatsız bir davranışı hepsini ele verebilirdi.

Bütün bu endişeler ve baskılar neticesi ilk önemli toplantı 18 Mayıs'ta Ankara'da Genelkurmay Karargâhının 23 no'lu odasında²²⁰ yapılmıştır. Toplantıda Ankara ekibinin önde gelen üyeleri ve İstanbul'u temsilen de Kabibay bulunuyordu.

Toplantıda ellerindeki kuvvetlerin yetersiz olduğunu savunan gruba karşı Kabibay, harekâtın kesin gününün hemen kararlaştırılmasını, yoksa bu gergin ortamda her an hata yapılabileceğini belirterek eğer tarih kararlaştırılmazsa İstanbul örgütünü dağıtacağını söylüyordu. Uzun tartışmalar sonunda harekâtın Nehru'nun geleceği 20 Mayıs ile Menderes'in Atina'ya gideceği 26 Mayıs arasında yapılmasına

²¹⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.159

²²⁰ Özdağ, a.g.e., s.172

karar verdiler. Kabibay derhal İstanbul'a dönecek ve durumu arkadaşlarına bildirerek hazırlıklara başlayacaklar, harekât zamanı 24 saat önce kurye vasıtasıyla İstanbul'a bildirilecekti.²²¹

Kabul edilen bu tekliften sonra artık hergün toplanacaklar ve harekâtın planlamasını en kısa zamanda tamamlayıp en geç 26 Mayıs'a kadar darbeyi yapacaklardı.

Artık ihtilal günü iyice yaklaşmıştı. Fakat ihtilalden sonra ne yapacaklardı. Bu sorunun cevabını kesin olarak veremiyorlar, belirli bir görüşte bir araya gelemiyorlardı. Toplantıların büyük bölümünde ihtilal sonrasının tartışmasını yapıyorlardı.

Üzerinde durdukları noktalar şunlardı. İlim adamlarına yeni bir Anayasa ve seçim kanunu hazırlamak lazımdı. Bu arada geçici bir süre için bir nevi meclis kurulabilirdi. Ama aralarındaki tartışmalarda bu meclisin şeklini tayin edemiyorlardı.

Bu arada konuşmalarda başka bir mesele de ortaya çıkmıştı. "Son 10 yıl zarfında memleket Atatürk İnkılâplarından uzaklaştırılmıştır. Sosyal durum ise berbattır. Memleketin Atatürk devrimlerini sağlamlaştıracak, sosyal ahengi kuracak bazı köklü reformlara süratle ihtiyacı vardır. Acaba iktidar geçici bir süre bizim elimizde iken bu reformları başaramazmıyız? Nasıl olsa ilim adamlarımızın, aydınlarımızın bu konuda öteden beri güttükleri bir takım fikirler, yaptıkları hazırlıklar vardır. Onlardan faydalanıp kendileri ile elele verebilirsek kısa zamanda birçok işler yapabilir, geçici iktidarmızı faydalı işlerle değerlendirebiliriz."²²²

Aslında hepsi bu fikirlere oldukça yatkındılar ama o günlerde birkaç gün sonra yapmayı planladıkları ihtilalin heyecanı içerisine girmişler, bu konularda kesin planlama ve karara ulaşamamışlardı.

²²¹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.166

²²² İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.167

18 Mayıs toplantısından sonra İstanbul teşkilatı da hareketli günler yaşıyordu. İstanbul'da teşkilatın iki faaliyet merkezi vardı. Birisi Sıkıyönetim Karargâhı, diğeri Yıldız'daki Akademi. 28 Nisan olaylarından İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilince kurulan karargâh birçok ihtilalci subayı bir araya getirmişti. Zaten sıkıyönetimin ilanı özellikle İstanbul'da ihtilalci subayların harekât esnasında da çok işine yaramıştı.

Akademi grubunda da en eski ihtilalci subay Gürsoytrak idi. Kabibay İstanbul teşkilatı ile irtibat kurmakla görevlendirildiğinde ilk önce Gürsoytrak'ı bulmuştu.²²³

Böylece iki merkezde oluşturulan ve genişleyen teşkilatın elindeki kuvvet ise emir ve komutası altında birlik bulunduran subaylardı. Bunların sayısı özellikle Mayıs'ın ilk haftalarında oldukça çoğalmıştı.

Erkanlı Davutpaşa'daki Zırhlı Tugayı hazır hale getirirken, Kabibay Mayıs'ın ilk günlerinde 61 nci Tümen Kurmay Başkanı Şefik Soyuyüce ile temasa geçmiş, 4 Mayıs'ta müspet cevabını almıştı. Bu tümen harekât esnasında önemli bir güç olacaktı.

Bunun dışında Üniversitedeki asayiş birliklerinden, Anadolu yakasındaki zırhlı tugaya, Jandarma birliklerinden Taksim'deki Asayiş Bölge Komutanlığı'na kadar hepsi teşkilata dâhil olmuştu.²²⁴

İşte bu geniş teşkilat, Mayıs başından beri gereken darbeyi yapabilecek halde Ankara'nın kararını bekliyordu. Günler geçtikçe Ankara'nın kesin kararını verememesi onları sabırsızlandırıyor, çok yaygın bir hale geldikleri için her an deşifre olmak, ele geçmek tehlikesi hepsini ürkütüyordu.

İçlerinde en eski teşkilat üyelerinden olan Gürsoytrak, deşifre olmanın ve ele geçmenin ne demek olduğunu en iyi bilenlerdendi. Başından bir dokuz subay olayı geçmişti. Deşifre olmak ve ele geçmenin bir tek karşılığı vardı. O da ölümdü. Bu düşünceyle 1953 yılından beri teşkilat fikrinin, 1955 yılından itibaren ise fiilen

²²³ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.169

²²⁴ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.170

teşkilatın içinde olan Gürsoytrak'ın kendisinden sadece bir yaş küçük kardeşi de subay ve hatta o günlerde İstanbul'da, Tuzla'da Uçaksavar Okulunda görevliydi. Ama Gürsoytrak'ın bir ihtilal komitesi içerisinde ve hatta bu komitenin kurucularından ve en önemli isimlerinden biri olduğunu ihtilalin ertesinde öğrenmişti. Gürsoytrak'a neden en çok güvenebileceği isimlerden biri olabilecek kardeşini teşkilatın içerisine sokmadığını sorduğumuzda aldığımız cevap, ele geçmenin ne kadar ciddi sonuçları olabileceğini en iyi şekilde açıklamaktadır. “*Çocuklarımın geleceğini düşünmek zorundaydım.*”²²⁵

Ve 23 Mayıs Pazartesi günü teşkilata henüz birkaç gün önce katılmış olan General İrfan Baştuğ'un evinde bir araya geliyorlardı. O gün o toplantıda artık kesin kararın verileceğini ve ihtilal gününün belirleneceğini hepsi biliyorlardı. İstanbul ve Ankara'daki durumu ve ellerindeki birlikleri bir kez daha gözden geçirdikten sonra akıllarına 3'üncü Ordu'nun durumu geldi. Onu da, Madanoğlu'nun, “*Darbeyi yapar yapmaz ben Gümüşpala'ya telefon eder durumu bildiririm. İtiraz edeceğini sanmıyorum*” sözü ile aştılar. Ama esas mesele Ankara idi. Hala emin olamadıkları birçok birlik vardı. Uzun tartışmalardan sonra artık teşkilatın beklemeye tahammülü olmadığını değerlendirerek ihtilalin 25–26 Mayıs gecesi yapılmasına karar verdiler.²²⁶

Bu arada Madanoğlu'ndan bir teklif geldi. Tarihe ve plana hiç itirazı yoktur. Ama ihtilalin “silsile-i meratiple” yani emir komuta zinciri içerisinde yapılması için girişimde bulunulmasını teklif ediyordu. Madanoğlu'nun teklifi toplantıda rağbet görmemiş, o da bu teklifinde ısrar etmemekle birlikte yanında bulunan yüzbaşılara, binbaşılara bakıp bakıp “*Şu işi silsile-i meratiple yapsak*” demekten de kendini alamamıştı.

²²⁵ Mehmet Suphi Gürsoytrak ile 12.05.2008 tarihinde yapılan görüşme

²²⁶ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.178

İstanbul ile Ankara arasında son koordinasyon görevi Muzaffer Yurdakuler'e verilmiş, o da 24 Mayıs günü, düzmece bir izin kâğıdı ile arkadaşlarına haber vermek üzere İstanbul yolunu tutmuştu.

Tam trene binecekken aklına bir soru geldi ve kendisini uğurlamaya gelen Sezai O'kan'a sordu. “ *Ben şimdi İstanbul'a gidip, 25–26 gecesi diyeceğim. Peki, ama bu arada ya beklenmedik bir gelişme olur da hareketi tehir ederseniz nasıl haberimiz olacak?*”

Bunun üzerine O'kan ile bir tehir halinde kullanmak üzere aralarında şu parolayı kararlaştırdılar. “ *Washington'daki Dündar Seyhan'ın oğlu ikmale kalmış, alakadar olun.*”²²⁷

Gerçekten de Seyhan'ın Kuleli Askeri Lisesinde bir oğlu vardı ve o günlerde imtihan sonuçları belli olacaktı. O sırada Yurdakuler'in birden bire hatırladığı bu hususun ihtilal hareketinin bir bozgunla neticelenmesini önleyeceğini bilemezlerdi.

Yurdakuler'in yolculuğu esnasında bir takım gelişmeler olmuş, başbakanın Atina'ya yapacağı ziyaret ertelenmiş, Menderes bunun yerine 25 Mayıs'ta Eskişehir'e gitmeye karar vermişti. İşte bu hesapta yoktu. Ama ne olursa olsun bir çaresi bulunacaktı.

25 Mayıs sabahı trenden inip doğruca Kabibay ile buluştu. Endişeli ve sıkıntılı bir bekleyiş içerisinde bulunan Kabibay karşısında Yurdakuler'i bulunca boynuna sarılarak” *Tamam mı?*” diye sordu. Aldığı cevap “ *Evet bu gece*” idi. “ *Ankara ve İstanbul'daki birlikler hedeflerine tam saat üçte varacak şekilde harekete geçecek, darbe üçte başlayacak.*”

İki arkadaş hemen İstanbul'daki tüm teşkilat üyelerine kendileri ve kuryeler vasıtasıyla ulaşarak haberi ulaştırmışlardı. Akşama doğru bütün hazırlıklar tamamlanmış, herkese haber verilmiş, İstanbul'u kontrol altına alacak birliklere mühimmat dağıtılmış, silahlar hazırlanmıştı.

²²⁷ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.182

Yurdakuler'in akşam uçağında Ankara'ya dönüş biletini aldılar ve son bir defa Ordu Karargâhına uğradılar. Orada kendilerini Mehmet Özgüneş karşılıyordu. Yurdakuler'e “ *Ben de sizi arıyordum albayım, Ankara'dan telefon ettiler, Dünder Seyhan'ın oğlu ikmale kalmış...*”

İki subayın benzi bir anda attı. Herkese haber vermişlerdi. Şimdi nasıl hepsini bulup haberdar edeceklerdi.

Kaybedilecek vakit yoktu. Derhal Jeep'e atlayıp sabahtan beri haberdar ettikleri herkesi ve tüm birlikleri tekrar haberdar ettiler. Sıkıyönetim karargâhındaki binbaşı haberi alınca fenalık geçiriyor, “ *Olmaz yahu, silahları hazırlattım, mühimmatı dağıttım, bilmeyen kalmadı, çevredeki polisler bile olaydan haberdar, ben ne yaparım şimdi*” diyordu.²²⁸

Şanslarının da yardımıyla akşam karanlığı basmadan herkesi haberdar etmeyi başardılar. Yurdakuler'i uçağa yetiştirmek üzere son sürat yol alan Jeep'in içerisinde Kabibay, Ankara'ya İstanbul'un ultiatomunu iletiyordu. “ *Bugünkü hadiseden sonra bu iş yarın yapılmazsa hepimizi toparlayacaklar. Artık tam manasıyla deşifre olmuş durumdayız. Ankara var veya yok biz bu işi İstanbul'da yarın yapacağız. Bunu böylece bilsinler ve yarın öğleye kadar kesin kararı telefonla bildirsinler.*”²²⁹

Ne olmuştu da ihtilal ertelenmişti?

Yurdakuler İstanbul'da iken Ankara'dakiler iki kötü haber almışlardı. Birincisi Ankara'daki bazı birliklerin komutanları harekâta katılmak için yazılı bir emir talep etmişlerdi. Hem de dört yıldızlı bir generalden. Aksi takdirde emir alırsak size kaşı harekete geçeriz bile demişlerdi.

İkincisi ise Menderes'in Atina ziyaretini iptal ederek o gün Eskişehir'e gitmiş olmasıydı. Eskişehirde teşkilatlarına dâhil kimse yoktu.

²²⁸ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.186

²²⁹ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.187

Uzun durum muhakemesinden sonra yazılı emri vermeye imkân olmadığını ve bu şartlarda o gün ihtilalin yapılamayacağına karar vererek ertelemişlerdi.

Yurdakuler'in Ankara'ya ulaşması ve İstanbul'un ultiatomunu iletmesi üzerine başka çareleri kalmadığını anlayarak sorunları çözmeye çalıştılar. Yazılı emir isteyen birliklere bunu veremeyeceklerine göre en azından pasif hale getirmeliydiler. Sıkıyönetim Komutanlığı kanalı ile bunları Ankara dışındaki mevkilere sevkettiler. Onların yerine de daha önce ihtiyat olarak kullanmayı düşündükleri Harp Okulunu istemeye istemeye kullanmaya karar verdiler. Menderes'in tutuklanmasını da İstanbul ekibine bırakacaklardı.

İstanbul'da sinirli bekleyiş devam ediyordu. 26 Mayıs günü saat tam 12'yi 27 dakika geçerken Kabibay'ın telefonu çaldı. Şehirlerarası memurunun "*Ankaradan görüşecekler*" sözü ile Kabibay titreyen elleri ile kalem kâğıda uzandı. Ve birkaç saniye sonra telefonda Muzaffer Yurdakuler'in sesi "*Emekli Sandığından istediğin 2740 lirayı aldım. 10 lirasını kestiler. 2730 lira kaldı. Eskişehir'deki havacı arkadaşın parasını da aldım ama bildiremiyorum. Onu da sen hallediver.*"²³⁰

Kabibay derin bir nefes alarak telefonu kapatıyor ve mesajı çözüyordu. "27 Mayıs gecesi saat dörtte başlaması gereken harekât saat üçe alındı. Eskişehir'deki Menderes'i de siz halledin."

Kabibay derhal haberi İstanbul teşkilatına ulaştırıyor, zaten hazır olan herkes akşam için hazırlıklara başlıyordu. Eskişehir'e de Mucip Ataklı'nın tavsiyesi ile Akademide kursta bulunan Kurmay Yarbay Agasi Şen ve Kurmay Yarbay Hulusi Kaymaklı'yı göndermeye karar verdiler.

İhtilalin o gece yapılacağı konusunda kendileri3ne kesin teminat verilen iki Yarbay Kaymaklı'nın otomobili ile derhal Eskişehir'e hareket ettiler. Artık dönüş yoktu. Bütün gün gecenin son planlamalarını yapan subaylar, harekât başlamadan

²³⁰ İpekçi, Çoşar, a.g.e., s.191

evvel son toplantılarını akşamüzeri İstanbul Üniversitesi bahçesinde yapmak üzere sözleşerek ayrıldılar.

4. 27 MAYIS 1960

26 Mayıs günü akşamüzeri, Gürsoytrak, kendi hüccesine mensup, güvendiği iki subay, Topçu Pilot Yüzbaşı Sırrı Koydemir ve Topçu Pilot Yzb Feyyaz Savaş ile Koydemir'in evinde buluştu.²³¹ Üç subay Savaş'ın otomobiliyle İstanbul Üniversitesi bahçesinde yapılacak olan koordinasyon toplantısına katılmak üzere yola koyuldular.

Saat 17.40'da İstanbul'da harekate katılacak öncü subaylar, Kurmay Yarbay Orhan Kabibay, Kurmay Binbaşı M.Suphi Gürsoytrak, Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce, Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, Yüzbaşı Ahmet Er, Yüzbaşı Numan Esin, Kurmay Binbaşı Şükran Özkaya, Kurmay Albay Abdülvahit Erdoğan, Kurmay Albay Abdurrahman Doruk, Kurmay Binbaşı Muammer Şahin İstanbul Üniversitesi bahçesinde bir araya geldiler.²³²

Bahçede ayakta yapılan toplantıda İstanbul beş bölgeye bölünmüş ve bölgelerde görev yapacak personel ile bölge sorumluları ve görevleri belirlenmiştir. Sıkıyönetim karargâhı da harekâtın yapılacağı merkez olarak kararlaştırılmıştır.²³³

Sıkıyönetim karargâhında, Doruk, Kabibay, Ataklı, Yıldız, Özgüneş ve Esin harekâtın koordinasyonunu sağlamakla görevlendirildiler.²³⁴ Avrupa yakasını Asayiş Bölge Komutanı Tuğgeneral Fazıl Çiloğlu, Asayiş Birlikleri Komutanı Vahit

²³¹ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme,

²³² Onuş, a.g.e., s.98” Özdağ da eserinde söz konusu toplantının 17:40'da yapıldığını belirtmekte, ancak İpekçi ve Coşar'ın eserlerinde toplantının saat 20.00'de yapıldığı anlatılmaktadır. Gürsoytrak ile yaptığımız görüşmede toplantı saatini hatırlayamamakla birlikte, havanın henüz kararmasına epeyce vakit olduğu, saatin çok geç olmadığı vurgulandığından Onuş ve Özdağ'ın eserlerinde belirttikleri 17:40'ın doğru olduğu kanaatindeyiz.”

²³³ Onuş, a.g.e., s.99

²³⁴ Özdağ, a.g.e., s.197

Erdoğan, Özkaynak ve Soyuyüce'nin birliklerinin kontrol altına alması uygun görüldü.²³⁵

Anadolu yakası ise 2'nci Zırhlı Tugayın görev alanı olarak belirlendi. Buradaki harekâta da Tank Tabur Komutanı Orhan Erkanlı'nın komuta etmesi kararlaştırıldı. Harekâtın parolası ise Esin'in teklifiyle Vatan, işareti ise Namus olarak belirlendi.²³⁶ Gürsoytrak harekâtın başlangıcında karargâhta bulunacak, harekâtın başlaması ile birlikte yapılacak tutuklamaları koordine ve kontrol edecek, kendisi de ekibiyle birlikte belirlemiş olduğu tutuklamalara katılacaktı.²³⁷

Görev bölümünden sonra birlik komutanları görevlerinin başına diğerleri ise ihtilal karargâhına geldiler. Herkes kendi görevi ile ilgili planlamalar ile meşgulken karargâha Menderes'den gelen bir telefon, önce ihtilalin haber alındığı endişesi yaratmışsa da, daha sonra bunun Menderes'in Eskişehir'de Üniversite profesörleri aleyhine verdiği bir demecin gazetelerde yayımlanmaması amacıyla olduğu ortaya çıkmış ve sıkıntılı hava dağılmıştır. Arayan kişiye, bu haberin gazetelerde yer almayacağı güvencesi verilmiştir.²³⁸

Harekât, saat 02.13'de, Özgüneş'in birliklere harekât emrini vermesi ile başlamıştır. Artık ok yaydan fırlamış, dönüşü olmayan bir yola girilmiştir. Saat 02.30 sıralarında sıkıyönetim karargâhına elleri tabancalı ve makineli tabancalı 70 kadar genç subay dolmuş ve evvelce yapılan planlamaya göre belirlenen canlı hedeflerin toplanmasına başlanılmıştır.²³⁹

Erkanlı'nın tankları yavaş yavaş şehre girmişler, karargâhtan adım adım takip edilmeye başlanmışlardı. Saat üçe doğru karargâhtakiler Erkanlı'nın Jeep'ini

²³⁵ Onuş, a.g.e., s.99

²³⁶ Onuş, a.g.e., s.99; Özdağ, a.g.e. s.197; İpekçi, Coşar, a.g.e., s.199

²³⁷ M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme

²³⁸ Özdağ, a.g.e., s.197

²³⁹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.204

Orduevinin önünde görmüşler, Jandarma Yüzbaşı Ahmet Er, Radyoevini hiçbir direnişle karşılaşmadan ele geçirmişti. Aynı anda Ümraniye'deki bir Üsteğmen, bir takım askeri ile verici istasyonunu ele geçirmeye gelen ihtilal kuvvetlerine katılmıştı.

Saat 03:00'ü gösterirken, dört taraftan tekmiller alınıyordu.

- Vilayet tamam...
- Yeşilköy tamam...
- Emniyet tamam...
- PTT tamam...

Saat 03.30'a gelmeden bütün harekât tamamlanmış, hiç kimsenin burnu kanamadan bütün hedefler ele geçirilmişti.²⁴⁰

Harekât emrinin verilmesi ile Gürsoytrak, Yzb.Sırrı Koydemir ve Yzb. Feyyaz Savaş ile birlikte önce İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay'ı evinde tutuklayıp ihtilal karargâhına teslim ediyor, daha sonra Belediye Başkanı Kemal Aygün'ü de tutuklayıp²⁴¹ ekibi ile birlikte karargâha dönüyordu. Her iki tutuklama da sorunsuz geçmiş, şaşkınlık ve tedirginlik dışında herhangi bir olumsuz durum yaşanmamıştır.²⁴²

Böylece İstanbul, ihtilali tereyağından kıl çeker gibi ve sanki birlikler bir gece tatbikatı yapar gibi tamamlamıştı. Kadıköy Postanesi elde edilir edilmez, bir emniyet tedbiri olarak fişler çekilmiş, İstanbul'un Anadolu ile bütün irtibatı kesilmişti. Artık Ankara'dan gelecek haberi bekliyorlardı. Daha önceden anlaşmaya vardıkları şekilde ihtilal ilk önce Ankara'dan radyo anonsu ile duyurulacaktı. Ancak

²⁴⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.204

²⁴¹ Hüseyin Sağıroğlu, Fetullah Kakioğlu, Ali Haydar Yeşilyurt, İ.Göktürk, **Hürriyet Meşalesi**, Milli Türk Talebe Birliği Yayını, İstanbul, 1961, s.75

²⁴² M.Suphi Gürsoytrak ile 29.10.2007 tarihinde yapılan görüşme

saat dördü geçtiği halde Ankara'dan ses çıkmamış, İstanbul'dakiler iyice endişelenmeye başlamıştı.²⁴³

Bunun üzerine ihtilalin İstanbul'dan duyurulmasına karar verildi. Erkanlı ve Yıldız tarafından hemen oracıkta, Radyoevinde kaleme alınan bir bildiri saat 04.36'da okunmuş ve ihtilal tüm yurda İstanbul Radyosundan duyurulmuştur.²⁴⁴

Aslında Ankara'da işler daha önce kararlaştırılan plana uygun olarak devam etmekteydi. Ama İstanbul teşkilatı o gün Yurdakuler'in verdiği şifreyi zaman bakımından yanlış çözümlemiş, bu yüzden Ankara'da harekete geçildiği saatlerde İstanbul'da bütün iş bitirilmişti.²⁴⁵

İstanbul Radyosunda ihtilal bildirisi okunurken, aynı saatlerde İhtilal Karargâhında ilginç bir karşılaşma vardı. Tutuklanan Genelkurmay Adli Müşaviri Tümgeneral Arif Onat ve bir süvari albayının da aralarında bulunduğu, "9 Subay Olayı" sırasında görevli 10 subay bir oda da bekletiliyordu. Genç bir subayın, "Tamam hepsini topladık komutanım" tekmilinden sonra Gürsoytrak odaya hışım daldı.²⁴⁶

Hep bu günleri beklemişlerdi. 9 Subay olayında kendisinin ve arkadaşlarının başına gelenler, içindeki üzüntüyü bir çağ gibi büyütmişti. Gözaltına alındıkları o tarihte, görevli subaylar tarafından çok kötü muameleye tabii tutulmuşlardı. Neredeyse tuvalete bile gidemiyorlardı. En çok zorluk çeken ve en kötü muameleye maruz kalan ise Güventürk'tü. Güventürk'ün üzerinde psikolojik baskı kurmak için tuvaletini yaparken bile süngülü bir nöbetçi başında bekliyordu. Gürsoytrak, bu muameleyi kendi arkadaşlarına reva görenler, başkalarına neler yapmazdı ki diye soruyordu her defasında kendi kendine. Ancak şimdi işler değişmişti. Aynı kişiler

²⁴³ Özdağ, a.g.e., s.198

²⁴⁴ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.213

²⁴⁵ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.204

²⁴⁶ Onuş, a.g.e., s.146

şimdi karşısında korku ve tedirginlik içerisinde bekliyorlardı. Onların bu korkusunu haklı çıkarırcasına, genç bir subayın tok sesi duyuldu.

“ *Temizleyelim mi hepsini komutanım?*”

Gürsoytrak “ Evet” emrini verse o tutukladıkları subaylardan bir farkı kalmayacağını düşündü. Biraz durakladıktan sonra “ Hayır” yanıtını verdi. Onlar için daha iyi bir ceza düşünüyordu. Gürsoytrak, yeniden tutuklu subaylara dönerek yüzlerine baktı ve sert bir hareketle hepsinin tek tek rütbelerini söktü. Böylece ordudan onları fiilen atmış oluyordu.²⁴⁷

Gürsoytrak tutuklularla işini bitirmiş, tüm tutuklamalar tamamlandıktan sonra yukarı kata arkadaşlarının yanına çıkmıştı. Karargâhta Özdilek Paşa ile ilgili bir konuşma vardı. Gürsoytrak da konuşmaya dahil oldu. Özdilek’i çağırıp, İstanbul’daki ihtilal kuvvetlerinin başına geçmesini istemek üzere Albay Abdurrahman Doruk’u görevlendirdiler. Abdurrahman Doruk kısa sürede eli boş olarak geri döndü. Özdilek gelmiyordu. Bunun üzerine Hava Kuvvetlerini temsilen Albay Ataklı, Kara Kuvvetlerini temsilen Yarbay Kabibay ve o sırada karargâhta bulunan bir deniz subayı Özdilek’i ikna etmek üzere Orduevinin bahçesindeki evine gittiler. Özdilek’i giyinik buldular. Orgeneralin sinirli bir hali vardı. Gerçi DP iktidarına en az kendileri kadar muhalif olduğunu bundan önceki konuşmalarından biliyorlardı. Fakat ihtilal gibi hareketleri tasvip etmiyor, meselelerin demokratik yollardan hallini diliyor ve umuyordu.

Özdilek Paşa Kabibay’a “ *Hatalı hareket etmişsiniz, Menderes nasıl olsa istifa ettirilecek ve mesele halledilecekti. Hâlbuki şimdi siz sonu tehlikeli bir maceraya girmişsiniz. Üstlerinize danışmamışsınız.*”²⁴⁸

²⁴⁷ Onuş, a.g.e., s.147

²⁴⁸ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.214

Tam bu konuşma yapılırken, karargâhtaki sıkıntılı bekleyişe daha fazla dayanamayan Gürsoytrak da içeri girdi. İçerideki subaylar ve Özdilek Paşa salondaki koltuklarda oturuyorlar, Paşa'nın kızları da misafirlere çay ikramında bulunuyordu.²⁴⁹

O sırada kendisine bu işin başında Cemal Gürsel Paşa'nın olduğu, Ankara'da idarenin başına onun geçeceğini söylediler. Bu husus Fahri Paşa'yı biraz rahatlatmıştı. Fakat bundan emin olmak istiyordu.

Tam bu sırada içeriye hiçbir şeyden haberi olmayan Tuğgeneral Refik Tulga girdi. Özdilek'e " *Paşam, fevkalade haller oluyor. Kitamı alıp gitmişler. Durumu öğrenmeye geldim.*" Dedi.

Özdilek " *Durumu sana bunlar anlatsınlar*" diyerek karşısında kendisini iknaya çalışanları gösterdi.

Tulga, Kabibay'ın kendisine verdiği izahatı dikkatle dinlemiş ve sonra Özdilek'e " *Paşam, bakın benim yeni haberim oluyor. Derhal arkadaşlara katılıyorum. Sizin de katılmanızı yürekten dilerim.*"

Tulga'nın bu tutumu ihtilalcileri çok sevindirmiş ve kendisine daha önce düşünüp kararlaştırdıkları görevi teklif etmişlerdi. " *İstanbul Valiliğini sizin deruhte etmenizi rica ediyoruz.*"

Tulga'nın ihtilalcilere katılmasının da etkisiyle Özdilek sonunda ikna olmuş ve karargâha gelerek emir ve komutayı devralmıştır.²⁵⁰

İstanbul Radyosu ihtilali ilan ettiği anda, Ankara'daki harekâtı esas itibarı ile tamamlamış olan ihtilal kuvvetlerinin iki problemi vardı. Birincisi Radyo İstasyonunun faaliyete geçirilmesi gecikiyordu. İkincisi, Çankaya direniyor ve Muhafız Alayı ile silahlı bir çatışmaya girişmek zorunda kalmadan ele geçirmek mecburiyetinde oldukları Bayar tevkif edilemiyordu.

²⁴⁹ M.Suphi Gürsoytrak ile 12.05.2008 tarihinde yapılan görüşme

²⁵⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.215

Neticede radyo çalıştırılmış ve Ankara Radyosu beklenen yayınına Köşk harekâtı devam ederken, saat 05.25’de başlamıştır. Türkeş Harp Okulunda kaleme alınan bildiriye okumuş ve İhtilal bu kez Ankara Radyosundan tüm yurda duyurulmuştur.²⁵¹

Özdilek’in İstanbul’da ihtilal liderliğini kabul ederek emir komutayı devralması ve aynı saatlerde Ankara Radyosunun beklenen yayını İstanbul’da tüm ihtilalcileri olduğu gibi Gürsoytrak’ı da rahatlatmış, yıllardır üzerinde taşıdığı ama son aylarda artık omuzlarında tarifsiz bir yük haline gelen ağırlık bir anda kalkmıştı. Yıllardır bekledikleri, hayal ettikleri olmuş, ülke DP iktidarından ve onun anti demokratik yönetiminden kurtulmuştu.

Sabahın ilk ışıkları ile birlikte ihtilal karargâhından Beşiktaş’taki evine doğru yürümeye başladı. Pırıl pırıl bir bahar sabahıydı. Her zaman evine giderken uğradığı ve ekmek aldığı fırın çalışıyormuydu acaba? İhtilalden haberleri varmıydı? Keşke açık olsa diye düşündü. Gerçekte arkadaşları sıkıyönetim nedeniyle, şehirde olan bitene hâkim olduklarından bu konuda tedbirler almak üzere çalışıyorlardı²⁵² ama Gürsoytrak’ın bunlar ile uğraşacak vakti hiç olmamıştı.

Neyse ki fırın harıl harıl çalışıyor, sicacık ekmekler kasalara dolduruluyordu. Sokaktaki bu sakinliğe bir anlam veremeyen fırıncıdan bir ekmek aldı ve evine geldi. Henüz olan bitenden haberi olmayan eşi kapıyı açtı. Gürsoytrak eşine, “ *Hanım biliyor musun ihtilal oldu?*” dedi. Eşi hayretle” *Gerçekten mi kimler yapmış?*” Gürsoytrak’ın cevabı kısa ve net oldu.” *Biz...*”²⁵³

²⁵¹ Özdağ, a.g.e., s.201

²⁵² İpekçi, Coşar, a.g.e., s.201

²⁵³ M.Suphi Gürsoytrak ile 12.05.2008 tarihinde yapılan görüşme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ DÖNEMİ

1. İHTİLALİN İLK GÜNLERİ

Ankara ve İstanbul'da ihtilali, sayıları 60 civarında olan teşkilat mensubu subay ve 150 civarında harekâta destek veren subay yapmıştır.²⁵⁴ Harekât hiçbir önemli direnişle karşılaşmadan birkaç saat içerisinde başarılmıştır. Menderes dışında planlanan tüm hedefler ele geçirilmiştir.

Harekâtı yapan bir avuç subaydır, ama 27 Mayıs sabahı uyanan her subay da harekâta katılmış ve destek vermiştir. Zemin ihtilal için müsait, ordu mensupları ise hazırdır. Örgüt buna güvenmiştir. Bu konuda da haklı çıkmıştır. En beklenilmeyeni de Ankara, İstanbul gibi merkezlerde, her yaşta kadın, erkek çok sayıda insanların, sanki bu harekâtı çoktan bekliyormuş gibi kendilerini heyecan içerisinde sokağa atmalarıdır.²⁵⁵

Ordunun kendisine karşı bir ihtilal yapmayacağına kendini inandırmak isteyen Menderes ise 27 Mayıs sabahı Eskişehir'de ihtilali haber almıştır.

Menderes'i ele geçirmek üzere 26 Mayıs akşamı 20.30 sularında Eskişehir'e gelen Yarbay Agasi Şen ve Hulusi Kaymaklı ilk önce Albay Muhsin Batur'u bulmuş ve kendisine o gece ihtilalin olacağını haber vermişlerdir. Batur güvendiği subaylara haber vermeyi önermiş ve Batur'un evine çağrılan Tuğgeneral Tulgan ve 4'üncü Hava Üs Komutanı Albay Mustafa Azaklı derhal ihtilale katılmışlardır. Eskişehir'deki ekip İstanbul Radyosunun sabah 04.36'daki yayınına müteakip hemen harekete geçmişlerdir.²⁵⁶

²⁵⁴ Özdağ, a.g.e.,s.231

²⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı, Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1973, s.371

²⁵⁶ Özdağ, a.g.e.,s.232

Aynı saatlerde ihtilalin yapıldığını öğrenen Menderes de yanına asker kökenli iki milletvekili alarak bir manga asker dolu bir kamyonet, bir pikap ve kendi arabasından oluşan konvoy ile Kütahya'ya doğru yola çıkmıştır.

Menderes'in Kütahya'ya gittiğini öğrenen ekip, Kütahya Hava Eğitim komutanı Albay Süleyman Demet ile irtibat kurmuş, Albay Demet Menderes'i Kütahya'da kontrol altına almıştır.

Albay Batur ve beraberindekiler bir C-47 uçağı ile Kütahya'ya gelerek Menderes'i teslim almış ve Ankara'ya götürmek üzere havalanmışlardır.

Ankara'da ihtilalci bir grup subay tarafından karşılanan Menderes Harp Okuluna götürülerek muhafaza altına alınmıştır.

Menderes'in uçağı Güvercinlik Askeri Hava Alanına inerken aynı saatlerde bir başka C-47 uçağı da İzmirden Gürsel'i getirmiştir.

Gürsel uçakta, kendisini almaya gelen subaylardan biri olan Kurmay Binbaşı Avni Elevli'ye ihtilalin ik emirlerini not ettirmiştir. Bu emirler;

- Ankara, İstanbul ve İzmir'e birer askeri vali tayin edilecektir.
- Uşak Valisi tutuklanacaktır.
- Yassıada hemen boşaltılacak, tutuklu DP'liler, buraya yollanacaktır.
- Her il ve ilçedeki koyu partizan faaliyetleri ile tanınan DP'liler de tutuklanarak buraya yollanacaktır.
- Emniyet Müdür ve Yardımcıları ile partizan polisler tutuklanacaktır.
- Gereksiz tutuklama yapılmayacaktır.
- Dışişleri Bakanlığına Selim Sarper getirilecektir.²⁵⁷

²⁵⁷ Özdağ, a.g.e.,s.235

Gürsel'in uçağı saat 11.45 sularında Etimesgut Havaalanına inmiş ve Gürsel buradan önce Sıkıyönetim Karargâhına, buradan da kendisini alan Türkeş ile birlikte Genelkurmay Karargâhına gitmiştir. Genelkurmay Başkanlığında hararetle tebriklerle karşılanan Gürsel Genelkurmay Başkanı'nın odasına alınmış, buradan da Askeri Şura Salonuna geçerek Mili Birlik Komitesinin Gürsel Başkanlığındaki ilk toplantısı yapılmıştır. Esasen henüz komite üyeleri resmen belirlenmediğinden bir dağınıklık vardır ve ilgili ilgisiz kişiler salona girmeye çalışmaktadır. İlk toplantıda müsteşarlar çağrılarak kendilerinden bilgi alınmıştır.²⁵⁸

Bu arada Madanoğlu'nun İstanbul'a verdiği bir telsiz emriyle, Profesörler Sıddık Sami Onar, Naci Şensoy, Hüseyin Nail Kubalı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Tank Zafer Tunaya, İsmet Giritli ve Muammer Raşit Seviğ bir C-47 uçağıyla Ankara'ya gönderilmiştir.²⁵⁹

Profesörler burada Madanoğlu tarafından karşılanmışlar, orada bulunan subaylara takdim edilmişler ve kendilerine harekât hakkında bilgi verilmiştir. Birazdan salona gelen Gürsel, hocalara” Tutacakları ışığa ihtiyaçları olduğunu” söylemiş ve ülkenin iyi bir anayasa ve seçim sistemine ihtiyacı olduğunu, bu konuda Üniversiteye güvendiklerini söylemiştir.

Gürsel, Onar'dan bir Anayasa Komisyonu kurmasını, başına geçmesini ve bir Anayasa taslağı oluşturmasını istemiştir.²⁶⁰ Velidedeoğlu'nun” *Anayasa'da yer almasını istediğiniz belirli ilkeler varmı?*” sorusuna Gürsel, “ *Öyle bir Anayasa yapınız ki Türk Milleti bir daha hürriyet mücadelesi yapmak gereğini duymasın. İktidarlar dahil hiçbir güç dini siyasete alet edemesin ve bu memlekette laikliğin kılına dokunulmasın*” yanıtını vermiştir.²⁶¹

²⁵⁸ Aynı yer.

²⁵⁹ Özdağ, a.g.e.,s.236

²⁶⁰ Aydemir Ş.S. *İhtilalin Mantığı*, s.383

²⁶¹ Özdağ, a.g.e., s.237

İlim Heyeti olarak anılan profesörlerin ilk tavsiyeleri ise şunlar olmuştur. Bir komite teşkili, bir hükümet teşkili ve nihayet işlerinin bir yargı organına intikal ettirileceği eski sorumluların gözaltına alınması, yüksek bir yargı organının teşkili.²⁶²

Profesörlerin ayrılmasından sonra hükümet konusu konuşulmuş, Türkeş'in içinde bulunduğu grup askeri hükümet modelini savunmuştur. Sami Küçük ise bu modeli kesinlikle reddetmiş, bakanlıkların ihtisas yeri olduğunu, buralara uzmanların atanması gerektiğini ve esasen aldıkları prensip kararını hatırlatmışsa da azınlıkta kalmıştır. Bunun üzerine bakanlıklara asker personelin görevlendirilmesi konuşulurken Madanoğlu masayı yumruklayıp ayağa kalkarak ihtilalden sonra görev almamak konusunda içtikleri yemini hatırlatmıştır. Bu müdahale ile komite sivil hükümet fikrine geri dönmüş, ancak, İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarının asker olmasına karar verilmiştir.

Toplantının sonunda Gürsel'in " *Muhterem arkadaşlar, çok isabetli, tarihi bir görevi başardınız. Sizleri tebrik eder, teşekkürlerimi sunarım. Şimdi sizler normal görev yerlerinize dönünüz. Ben ihtiyaç duydukça sizleri arayacağım.*" sözleri, salonda şok etkisi yaratmıştır.²⁶³

Gürsel'in bu çıkışı üzerine, komitenin bazı üyeleri, O'kan'ın isteği üzerine Başbakanlık binasına gitmişler, burada O'kan General Ulay'a " *Paşam, lütfen Gürsel Paşa'ya söyleyiniz. Bu ihtilali bizler planladık. Tüm sorumlulukları bizler yüklendik. Neticede bu günkü başarıyı bizler elde ettik. Kendileri gelip burada bundan böyle bizlerle birlikte çalışacaklarını açıkça belirtsinler. Aksi halde ihtilal henüz bitmemiştir. Gerçek ihtilal bundan sonra başlayacaktır. Bunu bilmelerini istiyoruz.*" deyince, Ulay Gürsel ile görüşmeye gitmiştir. İzmirden gelen liderin örgütü tasviye girişimi böylece durdurulmuştur. Biraz sonra Başbakanlığa gelen Gürsel uyum içerisinde çalışmaya hazır olduğunu gösteren bir tavır sergilemiştir.²⁶⁴

²⁶² Aydemir Ş.S. *İhtilalin Mantığı*, s.383

²⁶³ Özdağ, a.g.e., s.238

²⁶⁴ Aynı yer

Teşkilata mensup subaylar, 26- 27 Mayıs gecesi Harp Okulunda bir liste hazırlayarak tutuklanacakları belirlemiştir. Liste düşünüldüğü gibi aslında çok kalabalık bir liste değildir. Ama harekât başarıya ulaştıktan sonra bir ihbar furyası başlamış, CHP’li vatandaşların ihbarı üzerine, birçok iktidar partisi milletvekilinin yanı sıra çevrelerinde koyu DP’li olarak bilinen birçok insan da yakalanıp Harp Okuluna sevk edilmiştir. Öyle ki 27 Mayıs günü öğlen saatlerinde Ulay, 500 kişilik yemek yapılması emrini vermiştir.²⁶⁵

Yakalanan DP’li milletvekillerinin bazalarına sevgi gösterileri yapılır, hatta elleri öpülürken, büyük çoğunluk kaba bir muameleye maruz kalmıştır. Tutuklamaların sayısının artmasının ve DP’lilere kötü davranılmasının Komite ile hiçbir ilgisi yoktur. Harp Okuluna 27 Mayıs sabahı “ Hayvanat Bahçesi” diyen, DP Milletvekillerini “ güruh”, DP liderlerini “ karabaş” diye nitelendiren subaylar, 26–27 Mayıs gecesini yataklarında geçiren subaylardır. Harekâta katılamamanın verdiği üzüntü ve işe yaramamış olma hissi, bu subayları gereksiz bir sertliğe itmiştir. Komitenin ve harekâta katılan subayların çabası ise bu davranışları durdurma yönünde olmuştur.²⁶⁶

27 Mayıs günü saat 15.00’de Genelkurmay Başkanlığında bir basın toplantısı düzenleyerek basının önüne çıkan ilk komite üyesi Türkeş’tir. Türkeş toplantıda basının ihtilal ile ilgili sorularını yanıtlamıştır.

Saat 16.00’da Gürsel’in Başbakanlıkta teybe yaptığı konuşma radyodan halka yayımlanmıştır. Gürsel konuşmasında, DP iktidarını ağır bir şekilde eleştirmiş²⁶⁷ ve ihtilalin nedenlerini halka anlatmıştır. Gürsel’in konuşmasında “ ... *Bu feci gidişe son vermeye karar verdim ve devletin idaresine el koydum.*” gibi benmerkezci cümleler dikkat çekmektedir.

²⁶⁵ Özdağ, a.g.e., s.240

²⁶⁶ Aynı yer

²⁶⁷ Özdağ, a.g.e., s.246

İlim Heyeti'nin bu arada en önemli çalışma eseri " Anayasa Komisyonunun Raporu" başlığını taşıyan, çok dikkat çekici ve ihtilale dönüşecek olan darbeyi, hukuk açısından da doğrulayan, meşru kılan, önemli bir belgenin hazırlanması ve yayımı olmuştur. Bu belge 28 Mayıs 1960 tarihini ve İlim heyeti'nin bütün imzalarını taşır.²⁶⁸

28 Mayıs sabahı Genelkurmay Başkanlığına gelen profesörler heyeti burada hazırladıkları metni daktilo etmiş ve Gürsel'i ziyaret etmişlerdir. Komisyonun raporunu Gürsel'e Tunaya okumuştur. 27 Mayıs hareketinin meşruiyetini ve DP'nin ülkeyi nasıl bu hale getirerek ihtilali meşru kıldığıının özetlendiği raporda, üzerlerine düşen görevi şeref sayarak yerine getirecekleri vurgulamakta ve sivil yönetime geçişin nasıl yapılması gerektiği hukuki olarak anlatılmaktadır.

Hocaların DP iktidarına olan kızgınlıklarının da izlerini taşıyan raporu dinledikten sonra Gürsel komisyondan, istedikleri kadar bilim adamını almalarını ve anayasayı 15 gün içerisinde yetiştirmelerini istemiştir. Onar tasarının 15 günde yetişmeyeceğini ama en kısa sürede teslim etmek için çalışacaklarını belirtmiş, Gürsel de istemeye istemeye kabul etmiştir.

Gürsel Heyet'e üç ay içerisinde seçimlere gitmek istediğini, nisbi seçim sistemine ve çift meclisli parlamento yapısına geçilmesi gerektiğini anlatmıştır. Din istismarının engellenmesi gerektiğini tekrar etmiş, toprak reformunun gerektiğini de söylemiştir.²⁶⁹

Gürsel ihtilalin ikinci günü basının karşısına çıkmış ve üç ay içerisinde seçimlere gitmek istediğini açıklamıştır. Ayrıca seçimlere katılmayacağını, ordudan istifa ederek sade bir vatandaş gibi köşesine çekileceğini de eklemiştir.²⁷⁰

²⁶⁸ Aydemir Ş.S. *İhtilalin Mantığı*, s.384

²⁶⁹ Özdağ, a.g.e., s.252

²⁷⁰ Özdağ, a.g.e., s.253

Bu arada Ankara'da profesörler anayasa hazırlıklarına başlamışlar, Profesörler Heyetine Muammer Aksoy da katılmış ve artık heyetin adı Anayasa Komisyonu olmuştur.²⁷¹

İhtilal hükümetinin üç bakanlık dışında sivillerden oluşması kararının alındığı 27 Mayıs'daki Komite toplantısından sonra 28 Mayıs sabahı yapılan toplantıda herkes kendi adaylarını ortaya koymuş ve üzerinde konuşulmuştur. Hükümet, komitenin Ankara kanadının tercihleri sonucu pek de üzerinde çalışılmadan tespit edilmiştir. Aynı gün saat 19.00'da radyodan MBK'nin 27 numaralı tebliği ile ilan edilmiştir.²⁷²

Daha önce askeri bir hükümette görev almayı reddeden Selim Sarper hükümetin sivil olduğunu görünce Gürsel'e başvurmuş ve Dışişleri Bakanlığını kabul ettiğini bildirmiştir. Bunun üzerine radyodan hükümetin dördüncü ilanında Dışişleri Bakanı olarak Fahri Korutürk'ün yerine Sarper'in adı okunmuş, böylece Sarper ilk MBK Hükümetinin Dışişleri Bakanı olmuştur.²⁷³

İhtilalin ikinci günü özellikle Ankara'da Demokrat Partililerin parti binasında toplanarak pasif bir direniş eylemine hazırlandıkları haber alınmışsa da Madanoğlu'nun soğukkanlı tutumu ile aldığı tedbirler sayesinde büyük çaplı bir olay yaşanmamıştır.²⁷⁴

29 Mayıs sabahı, Kabibay, Ataklı, Erkanlı, Gürsoytrak ve Esin askeri bir uçakla Ankara'ya gelmişlerdir.²⁷⁵ Kendilerini Ankara'da hemen hemen kimse

²⁷¹ Özdağ, a.g.e., s.255

²⁷² Özdağ, a.g.e., s.256

²⁷³ Özdağ, a.g.e., s.257

²⁷⁴ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.279

²⁷⁵ Özdağ, a.g.e., s.258; Özkaya, a.g.e.,s.217, “ Özkaya eserinde Numan Esin'in adını vermemektedir. 29 Mayıs günü diğer dört subayın Ankara'ya hareket ettiklerini belirtmektedir. Ancak Numan Esin kendi yazdığı kitabında dört subayla birlikte Ankara'ya gittiğini belirtir.” Bkz. Numan Esin, **Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anıları**, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2005, s.111

tanımamaktadır. Öyle ki Erkanlı Başbakanlık kapısındaki nöbetçileri silah zoruyla aşır Başbakanlığa girdiğini anlatır.²⁷⁶

30 Mayıs Pazartesi günü, Bakanlar Kurulu ilk toplantısını Gürsel'in başkanlığında yapmıştır. Bakanların çoğu ilk defa bir araya gelmiş ve birbirlerini tanımışlardır. Gürsel kısa bir konuşma yapıp, Bakanlara ihtilali ve amaçlarını izah etmiştir. Bu kabinenin geçici olduğunu, ilk fırsatta ve kısa bir zamanda seçimlere giderek iktidarı devretmek azmini taşıdıklarını belirtmiştir.²⁷⁷

Kısa süre içerisinde komitenin İstanbul kanadı olduğu gibi Ankara'ya gelir. Böylece Ankara'da MBK toplantılarına katılanların sayısı 44'e ulaşmıştır.²⁷⁸

Bu durum Komite üyeleri üzerinde çok ters bir tesir yaratmıştır. Her şeyi askeri bir düzen içerisinde görmeye alışık olan subaylar bu durumu tahammül edilmez bulmaktadır.

Başbakanlıkta Gürsel'in ters ve kötümser bakışları altında komite toplantıları düzensiz bir şekilde devam etmektedir. Bazı üyeler komitenin önemini de kavramış değillerdir. Görüşmeleri uzun süre sessizce izleyen Agasi Şen, görüşülen konuları gördükçe, bunlar bizim işimiz değil diyerek komite toplantılarını terk etmiştir. Onun gibi birkaç subay daha kıtalara dönülmesi fikrindedir. Madanoğlu ise Ankara Komutanıdır ve tasvip etmediği komite toplantılarına uğramamaktadır.

İlk defa Milli Birlik Komitesi tanımlaması ise ihtilalden üç gün sonra Gürsel'in askeri öğrencilere teşekkür ifadeleri taşıyan mesajının altındaki imzada kullanılmıştır.²⁷⁹

²⁷⁶ Özdağ, a.g.e., s.259

²⁷⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.279

²⁷⁸ Özdağ, a.g.e., s.259

²⁷⁹ Onuş, a.g.e., s.179

Komite içerisinde farklı rütbelerin bulunması da başlangıçta küçük de olsa sorun yaratmıştır. Komitenin açığa çıkıp çıkmayacağı konusu ise ayrı bir tartışma olmuştur. 3 Mayıs günü komite toplantısına katılan Devlet Bakanı Amil Artus, komite ile hükümet arasında hukuki ilişki olmamasına değinmiştir. Artus hükümetten, yasama ile yürütme arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kanunun gereğinden bahsetmiştir. Zaten Komitede de eski TBMM'nin yerini aldıkları fikri yerleşmiştir. 1 Haziranda Muzaffer Özdağ, MBK toplantısında Anayasa'nın gerekliliğini savunmuş ve MBK kendisinden bir Anayasa Tasarısı istemiştir. 1-2 Haziran gecesi Özdağ ve Esin Anayasa Taslağını hazırlamışlardır.²⁸⁰ 2 Haziran günü Komitede okunan tasarı olumlu karşılanmış, ancak hocaların da görmesi istenmiştir.²⁸¹

Profesörler Heyetinden hocalar da Anayasa üzerinde çalışmışlar ve 25 maddelik tasarı iki maddenin eklenmesi ile 27 maddeye çıkmıştır. Tartışma MBK'nın görev süresinin belirlenmesi konusu üzerinde yoğunlaşmış, neticede en kısa zamanda seçimlere gidileceği kaydı ile bu sorun aşılmıştır. Böylece, Geçici Anayasa'nın 1'inci Maddesi şöyle şekillenmiştir.

*“ Mili Birlik Komitesi, yeni anayasa ve seçim kanunu demokratik usullere uygun olarak kabul edilip buna göre en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisine iktidarı devredeceği tarihe kadar Türk Milleti adına hâkimiyet hakkını kullanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilatı Esasiye Kanununa göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler bu süre içerisinde Milli Birlik Komitesine aittir.”*²⁸²

²⁸⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.292

²⁸¹ Özdağ, a.g.e., s.263

²⁸² Aynı yer

Bu arada hazırlanan Geçici Anayasa Taslağının hocalar tarafından incelenmesi 5 Haziran günü tamamlanmış, üzerinde anlaşmaya varılamayan tek nokta Milli Birlik Komitesi üyelerinin adlarının açıklandığı bölüm olmuştur.²⁸³

6 Haziran günü komite üyelerinin adlarının bulunduğu 9'uncu madde dışındaki tüm maddeler MBK'nde onaylanmış, 9'uncu maddenin karara bağlanması 11 Haziran tarihine kadar sürmüştür.²⁸⁴

2. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİNİN KURULUŞU

Milli Birlik Komitesinin resmi olarak kimlerden oluşacağını tespit etmek oldukça zor olmuştur. Bu maksatla sekiz kişilik bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun görevi kesin listeyi hazırlamaktır. Komisyonunda Ankara grubunu temsilen, Ekrem Acuner, Suphi Karaman, Sami Küçük, Sezai Okan ve Alparslan Türkeş, İstanbul grubunu temsilen, Orhan Kabibay ve Ahmet Yıldız bulunmaktaydılar.²⁸⁵

Aslında İstanbul'daki ihtilalciler bu ana kadar "İstanbul Komitesi" adı altında bir komite tespit etmişler ve çalışmaya başlamışlardı. Bu komitede Özdilek, Kabibay, Ataklı, Erkanlı, Tunçkanat, Gürsoytrak, Soyuyüce, Yıldız, Özgüneş, Özkaya, Esin, Doruk, Karavelioğlu ve Çelebi bulunmaktaydılar.²⁸⁶ Bu komiteden Doruk dışında tüm üyeler MBK'ne girmişlerdir.

²⁸³ Onuş, a.g.e., s.185

²⁸⁴ Özdağ, a.g.e., s.268

²⁸⁵ Özdağ, a.g.e., s.269; Özkaya, a.g.e., s.227, "Özkaya, Ankara grubunu temsilen Alparslan Türkeş, İstanbul grubunu temsilen ise Orhan Erkanlı'nın da MBK üyelerinin belirlendiği komisyonunda bulduklarını belirtmektedir."

²⁸⁶ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.288; Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

Listeler yapılırken üç ölçüt kullanılmaya çalışılmıştır. Bunlar adayın 27 Mayıs'a kadar hizmeti, 27 Mayıs'ta hizmeti ve kişisel değeridir.²⁸⁷ Uzun tartışmalar ve konuşmalar sonunda MBK'ne seçilen üyeler belirlenmiş,²⁸⁸ liste Ahmet Yıldız tarafından açıklanmış ve komisyonun toplandığı odanın kapısına asılarak kesin şeklini almıştır.²⁸⁹

Liste kesinleşir kesinleşmez, komisyonun sekreteryasını yürüten Suphi Karaman, 38 kişiye tek tek durumu bildirmiş ve toplantıya çağırmıştır.²⁹⁰

MBK'nin 12 Haziran 1960 tarihinde kabul edilen ve 14 Haziran 1960 tarihinde 10525 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilen Geçici Anayasa'nın altında adları ve imzaları bulunması gerekliliği, üyelerin isimlerinin açıklanmasını zorunlu kılmıştır. 38 kişilik Milli Birlik Komitesi bu şekilde Geçici Anayasa ile birlikte kamuoyuna açıklanmıştır. Böylece TBMM'nin yetkileri MBK'ne geçmiş ve Komite'nin hukuksal temelleri oluşmuştur.²⁹¹

38 subaydan oluşan komitede, en yaşlı subay 65, en genç subay 27 yaşındadır. Yaş ortalaması ise 41'dir. 38 subaydan 32'si kurmay subaydır. Komite üyelerinin 32'si karacı, 3'ü havacı, 2'si denizci, 1'i jandarmadır. Komitede 2 Orgeneral, 2 Tümgeneral, 1 Tuğgeneral, 9 Albay, 6 Yarbay, 11 Binbaşı, 7 Yüzbaşı bulunmaktadır. Sekiz üyenin babası subay, altısının memur, altısının esnaf ve

²⁸⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e.,s.300; Özdağ, a.g.e., s.269; Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

²⁸⁸ “ Sami Küçük, kendisi ile yaptığımız görüşmede, ilk önce komitenin 42 kişi olarak belirlendiğini, Gürsel'in fazla bulması neicesinde üzerinde en fazla tartışma yapılan dört kişinin isimlerinin listeden çıkarıldığını, İstanbul grubundan komiteye katılacakların tespitinde ise Kabibay ve Yıldız'ın verdiği listenin aynen kabul edildiğini belirtmektedir.” Bkz. Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

²⁸⁹ Özkaya, a.g.e., s.227

²⁹⁰ Onuş, a.g.e.,s.186

²⁹¹ Özkaya,a.g.e., s.227

zanaatkâr, dördünün serbest meslek, ikisinininki de çiftçidir.²⁹² Gürsoytrak, babası da asker olan sekiz üyeden biridir.

MBK'nin yemin töreninin yapıldığı oturumda, MBK Başkanı Gürsel'in konuşmasını dinleyenler arasında İnönü de vardır. İnönü kendisine MBK'ne yardımcı olmayı teklif eden Avni Doğan'a, " Siz ne yapıyorsunuz? Bunlar Hitler onbaşı değiller. Hepsi genç, ateşli erkânıharp zabıtlıdır. Bir kere muvaffakiyetin tadını alır ve başarı sağlarsa bir daha kolay kolay gitmezler." cevabını vermiştir. İnönü yemin törenine geldiği MBK'nin bu görevde mümkün olduğu kadar az kalmasını arzu etmektedir.²⁹³

3. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİNDEKİ FAALİYETLERİ

Milli Birlik Komitesi Geçici Anayasa'nın açıklanması ile birlikte hukuki bir kimlik kazanmıştı. Artık daha düzenli çalışılıyordu. Toplantılar hala Başbakanlık'taki toplantı salonunda yapılıyordu. Komite çalışmalarının daha verimli yürütülebilmesi, ayrıca komite toplantılarının zabıtlarının da tutulabilmesi için bazı komite üyeleri meclis binasına geçmeyi önerdi. Öneri kabul edildi ve 21 Haziran tarihinde meclis binasına geçilmesi kararlaştırıldı.²⁹⁴

İhtilafı konular MBK'nin önüne geliyor, yoğun tartışmalardan sonra bir orta yol bulunuyor ve sorunlar hızla çözülüyordu. Ara sıra önlerine kendi özlük hakları ile ilgili sorunlar da geliyordu ama bu tür sorunlara her zaman, kamuoyunda kendilerine çıkar sağladıklarının düşünüleceği endişesi ile menfi gözle bakıyor, özlük hakları ile ilgili konuları asgari seviyede tutmaya gayret ediyorlardı. Öyle ki bir ara maaşlarının az olması ve içlerinde küçük rütbeli subay sayısının fazla olması nedeniyle maaşlarını bir havuzda toplayıp eşit olarak paylaşmayı bile düşündüler.²⁹⁵

²⁹² Özdağ, a.g.e., s.270

²⁹³ Özdağ, a.g.e., s.271

²⁹⁴ Onuş, a.g.e., s.189

²⁹⁵ Aynı yer

Bu arada hükümet kurulmuş ve Haziran ayının ilk günlerinden itibaren gündemli toplantılar yapmaya başlamışlardı. Daha hükümet programı bile hazırlamaya fırsat bulamadan önemli hususlar üzerine eğilmek mecburiyetinde kalmışlardı. Yapılması gereken değişiklikleri süratle yapabilmek için Bakanlar Kurulu kararı gerektiren bazı işlemlerin doğrudan bakanlar imzası ile yapılabilmesini kabul etmişlerdi.²⁹⁶

Haziranın ilk yarısında hükümetin giriştiği en önemli teşebbüslerden biri, Devlet Bakanı Şefik İnan'ın öne sürdüğü, bir İktisadi Planlama Dairesi kurulmasıydı. Bu adım, daha sonra bugünkü Devlet Planlama Teşkilatı'nın nüvesini teşkil edecekti.

²⁹⁷

Kabinenin İlk toplantılarında ele alınan meselelerden biri de MBK üyelerinin gelecekları ve maaşları konusu idi. Gerçi komite üyeleri iktidarı ilk fırsatta devredip ordudaki asli görevlerine döneceklerini söylemekte idiler. Fakat Bakanlar artık onların orduya dönmelerinin imkânsız olduğunu biliyorlardı. Üzerinde en çok durdukları formül, komite üyelerinin en yüksek maaş derecesi üzerinden emekliye ayrılmaları idi. Fakat MBK onların bu teklifini benimsemediği gibi, Komite üyelerinin üyelikleri süresince ek ödenek alma teklifini de reddetmişlerdi. Sadece görevli olarak bir yere gittiklerinde yolluk almayı uygun gördüler.²⁹⁸

MBK 12 Haziran'da kesin şeklini aldıktan sonra, daha disiplinli bir şekilde çalışmaya başlamış, Geçici Anayasa'nın ilanıyla hukuki statüsü ve Bakanlar Kurulu ile münasebetleri belli olmuştu.

21 Haziran'da Meclis Binasında ilk toplantısını yapan MBK, o günden itibaren tam bir yasama organı düzeni ve kimliği içerisinde çalışmaya başlamıştı. 38 kişilik komite Meclis Genel Kurulu gibi çeşitli "İhtisas Komisyonları"na bölünmüş, görüşülecek kanun tasarı ve teklifleri bu komisyonlardan geçirilmeye başlanmıştı.

²⁹⁶ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.306

²⁹⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.307

²⁹⁸ Onuş, a.g.e., s.189

Komisyonlar Şu Şekilde kurulmuştu.

GÜVENLİK KOMİSYONU (Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Ulaştırma): Fazıl Akkoyunlu, Mucip Ataklı, Ahmet Er, Orhan Kabibay, Kadri Kaplan, Suphi Karaman, Münir Köseoğlu, Cemal Madanoğlu, Fahri Özdilek, Sıtkı Ulay ve Muzaffer Yurdakuler.

İKTİSAT KOMİSYONU (Maliye, Sanayi, Ticaret, Tarım, Gümrük ve Tekel): Rafet Aksoyoğlu, İrfan Baştuğ, Rıfat Baykal, Vehbi Ersü, Kamil Karavelioğlu, Osman Köksal, Fikret Kuytak, Şükran Özkaya, Şefik Soyuyüce ve Dünder Taşer.

SOSYAL İŞLER KOMİSYONU (Basın Yayın ve Turizm, Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Çalışma ve Adalet): Numan Esin, M.Suphi Gürsoytrak, Sami Küçük, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Mehmet Özgüneş, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Alparslan Türkeş ve Ahmet Yıldız.

BAYINDIRLIK VE İMAR KOMİSYONU (Bayındırlık, İmar ve İskan): Emanullah Çelebi, Selahattin Özgür, Haydar Tunçkanat.

SEKRETERLİK (BMM İdare Amirleri) : Ekrem Acuner, Orhan Erkanlı, Sezai Okan

Komisyonlar kurulurken hazırlanan bir İçtüzük de kabul edilmiş ve MBK görüşmeleri tam bir kural ve disipline bađlanmıŐtı. Ortada kalan tek sorun olan zabıt tutulması konusu da Meclis Binası'na taŐındıktan sonra görevlilerin işbaŐı ettirilmesi ile çözülmüŐ ve MBK, zaptı tutulan ilk birleŐimini, 24 Haziran tarihinde ant içme töreninde yapmıştır.²⁹⁹

Ant içerek göreve resmen başlayan MBK süratle ülkenin problemlerinin çözümlü yolunda çalışıyordu. Önemli konulardan biri de Silahlı Kuvvetlerdeki personel durumu idi.

²⁹⁹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.310

1935 yılından itibaren başta Atatürk ve yöneticiler, dünya ufkunun gitgide karmakta olduğunu görmüşler, bir savaş çıkacağını düşünerek tedbirlerini buna göre hazırlamışlardı. Bu nedenle de Harp Okulunun öğrenci kadrosunu genişletmişlerdi. Çünkü büyük savaşlarda büyük rütbeli subaydan çok küçük rütbeli subaylara ihtiyaç vardı. 1935 yılından itibaren Harp Okulundan her yıl 800–1000 subay mezun olmaya başlamıştı. Atatürk'ün öngördüğü bu savaş çıktı, ama Türkiye bu savaşa girmedi. Zamanla bu subaylar yükselmiş ve albay rütbesine gelmişti. Savaş yıllarındaki 3000 teğmen 30 yıl sonra 3000 Albay olmuştu. Bu durum ise ordunun piramit yapısını bozmuştu. Kısaca piramit baş aşağı dönmüştü. Ordudaki bu yapı, disiplinsizliği ve emir komuta zincirinin bozulmasını yanında getiriyordu.³⁰⁰

Bunun yanında Ordu'da 255 olan General sayısı da fazlaydı. Bunun da düzeltilmesi bu konuda da piramitin eski haline getirilmesi gerekiyordu. MBK Emekli Sandığı kanununda bir değişiklik yaparak 255 Generalden 235'inin emekli edilmesine karar verdi. Ve Kanun 3 Ağustos günü yayınlanarak yürürlüğe girdi. Kanunla birlikte emekliye ayrılan generallerin de isimleri yayımlanmıştı.

Aynı zamanda bir tasviye komisyonu kurulmuş ve bu komisyon emekliye sevkedilecek olan subayların da tespitine başlamıştı. Buna göre albayların %80'i, yarbayların % 50'si ve binbaşılardan da %10'u emekliye sevk edilecekti.³⁰¹

Nitekim 25 Ağustos günü, Tasviye Komisyonunun hazırladığı liste açıklanmış, emekliye sevk işlemleri derhal yapılmış, ikramiyeler ödenmiş ve emekli edilenlerin yerine atanan personel önceden kendilerine gizli olarak bildirilmiş olduğundan yeni görevlerine başlamışlardır.³⁰²

İhtilali yapanlar, ihtilal sonrası kurulacak hükümet için herhangi bir çalışma yapmamışlardı. İhtilalin ikinci günü kurulan hükümet ise bu nedenle biraz da aceleye gelmişti. MBK üyeleri görevlendirdikleri bakanların birçoğunu tanımıyorlardı.

³⁰⁰ Onuş, a.g.e., s.190

³⁰¹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.334

³⁰² İpekçi, Coşar, a.g.e., s.336

Bu hava ortaya çıkar çıkmaz, bakanları ihmal etmeye, icraatı daha ziyade kurdukları ihtisas komisyonları eliyle yapmaya başladılar. Bakanlar birçok kanunu radyodan ya da gazeteden öğrenmeye başladılar. Bu durum kabine toplantılarında da sık sık gündeme getirilmeye başlandı.

Hepsinden daha önemlisi hükümet programının MBK tarafından onaylanması konusu idi. Hükümetin 11 Temmuzda MBK huzurunda okuduğu program hakkında bir hafta içerisinde görüş bildirilmesi gerekiyordu. Ancak üzerinden bir buçuk ay geçtiği halde hükümet hala program üzerinde görüşünü açıklamamıştı. Durum Bakanlar kurulunun 25 Ağustos tarihli toplantısında ele alındı ve sivil bakanların oy birliği ile hükümet istifa etmeye karar verdi. Ancak istifalarını yazılı olarak değil şifaen verdiler.

MBK yaptığı toplantılarda hükümetin tamamının değiştirilmesinin kamuoyunda MBK'ya karşı güvensizlik yaratabileceği endişesi ile sivil bakanlardan beşinin kabinede kalmasına diğerlerinin değiştirilmesine karar verdi.³⁰³

Boşalan bakanlıklara kimin getirileceğinin ertesi gün açıklanması gerekiyordu. Oysa yeni bakanların isimleri ancak bir hafta sonra tespit edilebilmişti. Bu süre içinde kabineye girecek bakanların tespiti MBK içerisinde başlayan gruplaşmanın ilk açık çatışmasına sebep olmuştu.

İki ay sonra MBK'ndan uzaklaştırılacak olan üyeler, o toplantılarda boşalan bakanlıklara komite üyelerinin getirilmesini istemişler, uzun tartışmalardan sonra bir oy farkla reddedilen bu istek komitedeki bölünme belirtilerini yüzeye çıkaran ilk olay olmuştu.³⁰⁴

MBK'nın önünde bulunan önemli sorunlardan biri de tutuklanarak Yassıada'ya götürülen eski iktidar mensuplarının yargılanması konusu olmuştur. Bunun için hepsi kendi konusunda uzman olan üniversite hocası profesörler ve

³⁰³ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.338

³⁰⁴ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.339

hukuk adamlarından yardım istenmiştir. Kurulan komisyon bir süre çalışmış, daha sonra Ceza ve Usul komisyonları adlarıyla ikiye ayrılarak çalışmalarına devam etmiştir.³⁰⁵

Usul Komisyonu çalışmalarını tamamlayarak raporunu 14 Haziran'da MBK'ne teslim etmiş, 16 Haziran'da kabul edilen tasarı, 18 Haziran'da Resmi gazetede" Yüksek Adalet Divanı'nın Muhekeme Usulüne Ait Geçici Kanun" adıyla yayımlanmıştır.

Ceza Komisyonu da çalışmalarını Haziran ayı sonunda bitirmiş ve nihayet tasarı komiteye sunularak 11 Temmuz tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Artık ihtilalin de bir hukuku vardır.³⁰⁶

Sürtüşmeler ikilikler devam ederken, MBK, 16 Eylül 1960 günü 10605 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan " Milli Birlik Komitesi'nin Memleket Meseleleri Hakkında Temel Görüşleri" başlıklı MBK Direktifini yayınladılar. Bu direktif aslında MBK'nin programıydı.

Ülkede yapılacak yenilikler ve sivil iktidarın uyması gerekli kuralları içeriyordu bir anlamda. Bu direktif daha sonra 1961 Anayasasının temelini oluşturacaktı. Direktifin içerisinde birbirinden ilginç tespitler yer alıyordu. Ancak en ilginç, " Ulusların özgürlük savaşı desteklenecek" maddesiydi. Burada çok açık biçimde Fransa'ya karşı özgürlük savaşı veren Cezayir Halkı kastediliyordu.³⁰⁷

MBK üyeleri Cezayir halkının antiemperyalist bağımsızlık savaşını hep ilgiyle izlemişler ve desteklemişlerdi. Cezayir'de savaş sürdüğü günlerde, MBK, Tunus Büyükelçiliği kanalı ile Cezayir Kurtuluş Ordusu (FNL) ile irtibat kurmuştu. Bağımsızlık savaşçıları Türkiye'ye davet ediyor. MBK üyelerince çok sıcak ağrılanıyorlardı. Ancak bu işler çok gizli yürütülüyordu. Cezayir Halkı bu ilgiden

³⁰⁵ Özdağ, a.g.e.,s.278

³⁰⁶ Özdağ, a.g.e., s.279

³⁰⁷ Onuş, a.g.e., s.209

memnun ama şaşkındı. Çünkü Menderes bu savaşta hep Fransa'nın yanında yer almıştı.³⁰⁸

Bu arada çalışmaları uzayan Anayasa Komisyonu'nun tasarımı Ekim başında tamamlamış bulunacağı bildirilmişti. Ancak 4 Ekim günü tasarımı almak üzere gelen Özdağ eli boş dönecekti. Komisyon üyeleri son dakikada gecikme olacağını bildirmişler ve ek süre istemişlerdi. Bu gecikmenin sebebi üyeler arasında korporatif sistem konusunda beliren anlaşmazlıktı.³⁰⁹

Komisyonunda Üniversite Hocaları arasında beliren anlaşmazlık Anayasa taslağının MBK'ne teslim edildiği gün olan 17 Ekim'e kadar tam manasıyla çözilemiyor ve taslak hemen hemen bütün üyelerin çeşitli konularda muhalefet şerhlerini taşıyarak MBK temsilcisine 40 nüsha olarak teslim ediliyordu.³¹⁰

Tasarı Köşk'de Gürsel'e Erkanlı ve Muammer Aksoy tarafından arz edildi. Gürselin özellikle üzerinde durduğu noktalar, dinin istismarını önleyen hükümler ile Cumhurbaşkanının seçiminde konan esaslar oldu. Sonra MBK'nin bu tasarımı nasıl müzakere edip nasıl kanunlaştırması gerektiği konusunda Aksoy'un fikrini almıştı.

“ Doğrudan doğruya halkoyuna sunmak kâfi mi, yoksa önceden bir Kurucu Meclis'den geçirmek gerekirmi?” diye sormuştu.

Kurucu Meclis lüzümünü savunan Aksoy'un verdiği cevap şuydu.

“ Bizim komisyondaki tartışmalarımız gizli kaldı. Projenin Kurucu Meclis'de halkın huzurunda halkın temsilcileri tarafından tartışılması şarttır. Esasen hazırlanan projede birçok hükümlere arkadaşlarımızın muhalefet şerhleri vardır. Bazı hükümler de benim kanaatimce sakattır.”³¹¹

³⁰⁸ Onuş, a.g.e., s.210

³⁰⁹ Özdağ, a.g.e., s.324

³¹⁰ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.448

³¹¹ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.449

Sonunda Gürsel de Kurucu Meclis konusunda aynı kanaatte olduğunu söylüyor ve bu işi en kısa sürede halledip, projenin böyle bir meclis tarafından inceleneceğini bildiriyordu.

İrfan Solmazer neredeyse Komite'nin her toplantısında üniversitelerde bir düzenlemeye gidilmesini savunuyordu. Ordu'da olduğu gibi bir tasfiye hareketinin üniversiteler için de gerekli olduğunu düşünüyor, bu konuda da aslında gizliden gizliye çalışıyordu.

Komite'nin 26 Ekim akşamı yaptığı toplantıda konu ele alındı. Toplantı geniş katılımlı bir toplantı değildi. Bu tasviyeyi 14'lerin işgüzarlığı olarak değerlendiriyorlardı. Bazı üyeler, " Birakalım yapsınlar, görsünler, burunları stürtülür belki" diye de düşünüyorlardı.

Sonunda, görevden alınması istenen öğretim üyelerinin isimleri tek tek okunmaya başladı. Her isim okunduğunda lehte ve aleyhte söz alınıyordu. Ancak Komite üyeleri bu isimleri tanımadıklarını belirtiyor, bu tasfiyelerde yanlışlık yapılacağını savunuyorlardı. 14'ler ise tüm bu eleştirilere karşı koyarak tasfiyeyi savunuyorlardı.

Gürsoytrak söz alarak bir öneri getirdi.

" Arkadaşlar, biz bu isimleri tanımıyoruz. Bu iş Komite'nin aleyhine dönebilir. İlla bir tasviye yapılacaksa bunu ilgili bakanlıklara yaptıralım. Karşılığında bir aksilik olursa Komite tepkilere maruz kalmasın. İlgili bakanlık sorumlu olsun. Böyle bir durumda yeniden oturur, hal çaresi ararız."³¹²

Ancak karşı taraf hiçbir makul öneriyi kabul etmiyordu. Liste yarıya geldiğinde Gürsoytrak yakın akrabası bir ismin de listede olduğunu öğrendi. Bu akrabasını tanıyordu. Orta Asya ve Kafkaslar üzerine uzman bir öğretim üyesiydi. Komünistlikle suçlanıyordu ama bununla uzaktan yakından alakası yoktu.

³¹² Onuş, a.g.e., s.219

Gürsoytrak, o ismi ve neden suçlandığını duyunca artık tahammül edecek hali kalmadı. Oturum başkanından izin almadan ayağa fırladı ve bağırmaya başladı.

“ Bir cinayet işleniyor. Akli başında olan arkadaşlara sesleniyorum. Bu bir cinayettir. Bu andan itibaren bu cinayetin hiçbir maddi ve manevi sorumluluğuna katılmıyorum.”³¹³

Gürsoytrak, cümlesini bitirdiğinde sandalyesini sinirle geriye doğru itekledi, masaya yumruğunu vurduktan sonra, “ Bu bir cinayet” diye bağırarak salonu tek etti. Gürsoytrak’ın tepkisinden yaklaşık bir saat sonra oylamaya geçildi. Salonda bulunanların bir kısmı tasfiye için el kaldırmamışlardı ama tepki de göstermeyince tasfiye kesinleşti.³¹⁴

28 Ekim günü 114 Sayılı Tasfiye Kanunu Resmi Gazete’de yayımlandı. Bununla 147 öğretim üyesi üniversitedeki görevlerinden azlediliyordu. Aynı gün Orhan Erkanlı ve Muzaffer Özdağ gazeteleri dolaşarak, Komite’ye, “ Her şey tamam. Gazeteler olayı fevkalade güzel verecekler.” bilgisini iletmişlerdi. Ancak ertesi gün gazetelerin manşetleri hiç de verilen rapor gibi değildi. Manşetlerden MBK’ne neredeyse savaş ilan ediliyordu. Toplumun MBK’ne ilgisi bir anda tersine dönmüştü. Üniversiteler birden karıştı. Öğretim üyeleri, senato üyeleri ardı ardına istifa etmeye başladılar. Öğrenciler ise yine sokaklara döküldü. Komite oldukça müşkül duruma düşmüştü.

Erkanlı, Solmazer ve Esin hemen bir uçağa atlayıp İstanbul’a gelmişlerdi. Amaçları Üniversite, basın ve özellikle öğrenci çevrelerinde temasa geçip durumu yatıştırmaktı.³¹⁵ Birkaç cılız haberin dışında başarılı oldukları söylenemez.

147’ler olayı artık bardağı taşıran son damla olmuştu. Cemal Gürsel, Kurucu Meclis için özel görüşmelere başladı. Bu görüşmeleri yaparken, Komite’ye de bilgi

³¹³ Onuş, a.g.e., s.220

³¹⁴ Aynı yer

³¹⁵ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.450

vermiyordu. Bu duyulduğunda yine yoğun tartışmalar başladı. Ancak 147 olayı sonrası Komite içinde saflarını henüz belirlememiş olanlar bile ikna olmuş, iktidarda fazla kalmanın neyle sonuçlanabileceğini görmüşlerdi.³¹⁶

14 Ekim günü Yassıada'da duruşmalar başladı. Yargılamaların Mart ayı sonlarına kadar tamamlanacağı düşünülmüştü. Kısa zamanda yanıldıklarını anladılar. Çünkü yürürlükteki kanuna göre Yüksek Soruşturma Kurulunda hazırlanan tüm dosyaların Yassıada'da Yüksek Adalet Divanında ele alınması gerekiyordu. Daha şimdiden dosya sayısı 890 civarındaydı. Bu kadar dosyanın görülmesi yıllar sürerdi. Derhal kanunda değişiklik yaptılar ve çoğunluğu haksız mal edinmek ile ilgili olan dosyaların Ağır Ceza Mahkemelerinde ele alınmasını sağladılar.³¹⁷

MBK'nın bölünme öncesi yaptığı son toplantı 9 Kasım tarihli toplantıdır. Bu toplantıda Komite, Muzaffer Özdağ'ın, Atatürk'ün ölüm yıldönümünde bayrakların yarıya inmemesi, yas tutulmaması ve gazetelerin siyah puntolarla baskı yapmaması hakkında verdiği kanun önergesini ve ispat hakkı kanunu tasarısını tartışmıştır.³¹⁸ Her iki tasarı da önemli tartışmalara sebep olmuştur. Esasen Özdağ, Atatürk'ün fikirleri ile yaşadığını ve bu nedenle yas tutmaya gerek olmadığını, bu haftanın Atatürk haftası olarak kutlanmasını hedeflemektedir. Aynı şekilde İspat hakkı Kanunu da son derece iyi niyetle hazırlanmış bir tasarıdır. Ancak bunlar hakkında böyle büyük tartışmaların yaşanması, Komite'nin kendi içerisindeki güvensizliğini bir göstergesidir.

Bu günlerden sonra Komitenin faaliyetleri aralarında başladığını belirttiğimiz ikiliklerin ve bölünme sorununun halli üzerinde yoğunlaşmıştır. Diyebiliriz ki Komite'nin bölüneceği ve 14 üyenin yurtdışına gönderileceği 13 Kasım tarihine

³¹⁶ “ Onuş, eserinde, İrfan Solmazer ile yaptığı röportajda Solmazer'in, tasfiye'nin komitenin ortak kararıyla yapıldığını, 147'ler olayının tek sorumlusu benim diyerek tasfiyeyi savunduğunu, bu tasfiye sayesinde üniversitelerin bugünkü ileri konumlarına geldiklerini, tasfiyenin yanlış olduğunu söyleyenlere her ortamda belgeleri ile yanıt vermeye hazır olduğunu söylediğini belirtmektedir “ a.g.e., s.221

³¹⁷ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.455

³¹⁸ İpekçi,Coşar, a.g.e., s.475

kadar MBK verimli bir çalışma yapamamıştır. Ancak 13 Kasım'dan sonra tekrar birlik ve beraberlik içerisinde çalışmalarına devam etme fırsatını bulmuştur.

14'lerin tasfiyesi ayrı bir bölümde ele alınacaktır.

MBK üyelerinden 14'ünün tasfiye edilerek yurtdışına gönderilmesinden sonra, tüm işlere yeniden ama bu kez 23 kişi olarak başlanıyordu. MBK'nin daralan kadrosunun önünde Kurucu Meclis'in açılması, yeni Anayasa, seçimler ve iktidarın sivillere devri vardı. Ve en sancılı iş, Yassıada duruşmaları.

Ve nihayet, 2. Milli Birlik Komitesi, 13 Aralık 1960 günü Kurucu Meclis Kanun Taslağı'nı tamamlamıştır. Kanun üç gün sonra Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ardından 6 Ocak 1961 günü Kurucu Meclis törenle açılmış ve görevine başlamıştır.³¹⁹

Bu kanun MBK'nin kendi müstakil yetkileri ile çıkardığı son kanundur. Bu kanun ile MBK Yönetiminin Parlamento öncesi devresi açılmıştır. Kurucu Meclis Kanunu ile birlikte çıkarılan Temsilciler Meclisi kanunu ile de, Komite'nin otoriter hüviyeti fiilen sona ermiştir. Çünkü Kurucu Meclis'te MBK Temsilciler Meclisi ile beraber ve ortak olarak yer alıyordu. Milli Temsilciler Meclisi'ne seçilen üyeler ise meslek kollarından gelmekte, ihtilalin ne ruhu, ne de sorumlulukları ile bağlı bulunmamakta idiler.³²⁰

Kurucu Meclis, MBK üyeleri ile Temsilciler Meclisi Kanunu'na göre seçilecek üyelere kurulacaktı. Görevi ise, yeni Anayasa ile yeni Seçim Kanunu'nu en kısa zamanda tamamlayarak, en geç 29 Ekim 1961 tarihinde iktidar, yeni kurulacak TBMM'ne devredilecekti. O güne kadar yasama ve yürütme organını denetlemek yetkileri Kurucu Meclis'in olacaktı. Yani bu madde ile MBK artık müstakilen kanun çıkarma ve yürütme organını denetleme yetkisini kaybediyordu.

³¹⁹ Onuş, a.g.e., 230

³²⁰ Aydemir, Ş.S., **İhtilalin Mantığı**, s.434

Yeni Anayasa, aynı zamanda milletin onayına sunulacak, Referandum yapılacaktı. Kurucu Meclis üyeleri, hiçbir kurulun temsilcisi veya vekili sıfatında olmadan çalışacaklardı. Devlet Başkanı ile MBK de Kurucu Meclis'e ancak belirli miktarda üye seçebileceklerdi. Bunlardan başka, Siyasi Partiler, Kurumlar, Barolar, Basın, Eski Muharipler, Esnaf Teşekkülleri, Gençlik Teşkilatları, Sendikalar, Üniversite, Yargı Organları, Odalar, Öğretmen Teşekkülleri, Tarım Teşekkülleri adına, ama bu teşekküllerin temsilcisi sayılmaksızın üyeler mecliste yer alacaklardı. Bu şekilde Meclise, Mili Birlikçilerden başka 256 üye katılıyordu.³²¹

Kurucu Meclis 6 Ocak 1961 günü yeni Meclis binasında açıldı³²² ve çalışmalarına başladı demiştik. Bu arada gelecek normal siyasi devre için bazı çalışmalar ve siyasi oluşumlar da sahnede görünmeye başladı. 1 Şubat 1961'de Adalet Partisi kuruldu.³²³

Bu parti ilk safhada, eski DP'nin bir başka isimle yeniden siyaset alanına çıkışı kanısını uyandırdı. Ancak AP'nde ilk önce göze çarpmamakla birlikte yeni insanlar, yeni ve tamamen kendi hesapları içerisindeydiler. Kamuoyunda AP'nin yarım kalmış birçok müspet konuyu programına almış olduğu, bununla yetinmeyip 27 Mayıs Devriminin meydana çıkardığı birçok konuyu da programına eklediği değerlendirilmekteydi.³²⁴ Parti başına geçirilen ve Cemal Gürsel'den teşvik ve yardım gören Orgeneral Ragıp Gümüşpala, bir şef değil, geçici bir Parti Başkanı idi.

13 Şubat 1961'de Yeni Türkiye Partisi kuruldu. Parti bir şey vaatmiyordu. Ve vakti gelince de bir iz bırakmadan silindi gitti. Hiçbir zaman halka inemedi.

Kurucu Meclis'te çalışmalar devam etti. Yeni Seçim Kanunu 25 Mayıs 1961'de tamamlandı. Kabul edildi. Anayasa komisyonunda ise genç ve gelecek

³²¹ Aydemir, Ş.S., *İhtilalin Mantığı*, s.435

³²² “ Kurucu Meclis'in açılış töreninde çekilen toplu fotoğraf için Bkz. EK-16”

³²³ Aydemir, Ş.S., *İhtilalin Mantığı*, s.436

³²⁴ Gökhan Evliyaoglu, “Adalet Partisi Yapacak 27 Mayıs'ın İdealizmini”, *Düşünen Adam Dergisi* S., 6 Eylül 1961

vaadeden bilgili ve değerli insanlar çalışıyordu. 27 Mayıs İhtilali'nin temel eseri bu günlerde şekilleniyordu. İhtilal bu kanunla ülkeye yeni kurumlar getiriyordu. Ülkede o güne kadar görülmeyen bir fikir, edebiyat ve düşünce zenginliğine yol açan bu yeni Anayasa da tamamlanarak 9 Temmuz 1961'de halkın oyuna sunuldu.

10.222.169 geçerli oyun 6.348.191'ini alarak halk tarafından kabul edildi. 4 Eylül 1961 tarihli Kanun ile de Kurucu Meclis lağv edildi. Yeni Anayasa Türkiye'ye İki Meclisli bir Parlamento getiriyordu. 15 Ekim 1961'de Genel Seçimlere gidildi. 25 Ekim 1961'de Meclis açılarak normal çalışmalarına başladı.³²⁵ Artık demokratik siyasi hayata geçilmiş ve İhtilal sona ermişti.

3.1 Yüksek Adalet Divanı Kararları ve İdamlara Karşı Yapılan Mücadele

Bu arada bir taraftan da Yassıada'da Yüksek Adalet Divanı haklarında dava açılmış olan eski iktidar mensuplarının davalarına devam ediyordu. Davaların sonuna yaklaşıldıkça MBK içerisinde mahkemeden çıkabilecek kararlarla ilgili tartışmalarda alevleniyordu. MBK üyelerinin bir kısmı mahkemeden idam kararlarının çıkmasını ve bu kararların onaylanarak infazından yana idiler. Bir kısım MBK üyesi ise idam kararına ve uygulanmasına karşıydılar.

Gürsel de verilmesi muhtemel idam kararlarının infazından yana değildi. Temmuz ortalarından itibaren kesin olarak infazdan yana olmayanların dışındaki MBK üyeleri ile ikili görüşmeler yaparak ortamı yokluyor, olası idam kararlarının infaz edilmemesi konusunu sıcak tutuyordu.

Gürsel 2 Ağustos 1961 günü, Florya'daki dinlenme yerine Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol ve Başkan Yardımcısı Hâkim General Rıza Tunç'u çağırdı. MBK üyelerinden de Kuytak, Acuner, Küçük Ataklı, Okan ve Karaman'ın Ankara'dan gelmelerini istedi.³²⁶

³²⁵ Aydemir, Ş.S., *İhtilalin Mantığı*, s.436

³²⁶ Onuş, a.g.e., s.242

Gürsel altı Komite üyesinin önünde Yüksek Adalet Divanı Üyelerine siyasi ortamı, 27 Mayıs'ın süregelen amaçlarını, umut edilen huzur ve barış ortamından söz etti. Böyle bir girişten sonra sözü idamlara getirdi.

*“ Duruşmalar sonunda vereceğiniz adil kararların, gelecek politik yaşam üzerindeki etkisi çok olacaktır. Vereceğiniz kararlara, sadece hukukun geleneklerini ve Türkiye'nin geleceğini düşünerek, vicdani kanaatlerinizle varacağınıza inanıyorum. Şimdi burada altı MBK üyesi var, Eğer vereceğiniz kararlar arasında ölüm cezaları da bulunacak olursa, bu arkadaşlarımın şu anki düşüncelerine göre bazıları bu cezaların infazından yana, bazıları ise cezaların müebbet hapse çevrilmesinden yanadır. Bu güne kadar sizin işlerinize karışmadık. Bundan sonra da karışmayacağız. Bu konuda MBK'ne atfen size aktarılacak hiçbir telkini kabul etmiyoruz.”*³²⁷

Bu arada Ordu'nun içerisinde de Silahlı Kuvvetler Birliği adı ile bir oluşum meydana gelmişti. Genelkurmay Başkanı Sunay, SKB'ne sahip çıkıyordu, ama aslında örgütün arkasında Talat Aydemir, Necati Ünsalan, Selçuk Atakan ve Halim Mentеш'ten oluşan 4'lü bir albay grubu vardı. MBK üyeleri bu gruba “ Albaylar Cuntası” ismini takmışlardı.³²⁸

Eylül ayında artık sıkıntı iyice artmıştı. Herkesin gündemi verilecek idam kararları ve bunların onaylanıp onaylanmayacağı idi. 12 Eylül 1961 günü Fahri Özdilek başkanlığında Bakanlar ve MBK üyeleri ortak bir toplantı yaptılar. Bakanlar burada idamlara karşı oldukları görüşünü dile getirdiler. Bakanlar idam yerine ömür boyu hapis cezası verilmesini öneriyorlardı. Bu öneriye ilk ve sert çıkışı Ataklı yaptı. Ortak karar alınmadan toplantı dağıldı. Saat 16.00'da ise MBK üyeleri toplandılar. Konu yine aynıydı. Gürsel ve Kuvvet Komutanları idamdan yana olmayan bir görüntü çiziyorlardı. Ateşli tartışmalar oldu, toplantı yine kararsız dağıldı.

³²⁷ Onuş, a.g.e., s.242

³²⁸ Onuş, a.g.e., s.243

Herkes bu toplantılarda birbirini tartıyordu. Albaylar cuntası ise idamlarda ısrar ediyor, Komiteye direktifler veriyordu. Aydemir idamlardan karışıklık bekliyordu. Seçimler olmayacak, Meclis açılmayacak, MBK güven yitirecek ve kendisi iktidarı alacaktı.

Komite içinde de güvensizlik iyide iyiye su yüzüne çıkmıştı. MBK üyeleri gittikçe yalnızlaşıyorlardı. Güven bunalımı, 13 Kasım'dan daha beterdi. 23 kişilik MBK'nden 8 üye Aydemir ile birlikte hareket ediyordu. Komite toplantıları ortak, güvenlik toplantıları ayrı yapılıyordu.³²⁹

Eylül ayı başında MBK'nın idama karşı olan üyeleri temaslarını sürdürüyorlardı. 5 Eylül'de Sami Küçük ve M.Suphi Gürsoytrak eşleri ile birlikte İnönü'yü, Mebusevleri, Ayten Sokak'taki evinde ziyarete gittiler.³³⁰ Birkaç gün sonra Anadolu Kulübü'nde katılacağı bir toplantı sonrasında gazetecilere, idamlara karşı " *Türk Ordusu hiçbir zaman mağdura, esirine zulüm etmez, onu öldürmez. Matarasındaki son damlayı ona verir. Bugün Yassıada'dakiler bizim tutsağımız durumundadır. Onlara istediğimizi yaparız ama ordu bu işe karışmasın.*" şeklinde demeç vermesini istediler. İnönü ise ikilinin önerisine " Mektup Yazacağım" diye yanıt verdi.³³¹

Birkaç gün sonra bu kez Suphi Karaman ve Ahmet Yıldız³³² eşlerini de alarak bir aile gezisi havasında İnönü'yü ziyaret ettiler. Konu aynıydı. Aydemir Cuntası'nın seçimleri yaptırmama, Meclis'i açtırmama girişimlerinin olduğunu belirttiler ve İnönü'den idamlara karşı açıklama yapmasını istediler. İnönü ısrarla demeç vermeye

³²⁹ Onuş, a.g.e., s.244

³³⁰ Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme; " Onuş bu görüşmenin CHP İl Başkanı İbrahim Saffet Omay'ın evinde yalnızca Küçük, Gürsoytrak ve İnönü arasında gizli olarak yapıldığını belirtmektedir."

³³¹ Onuş, a.g.e., s.245

³³² " Ahmet Yıldız, son ana kadar idamların infazının karşısında faaliyetlerde bulunmuş, ancak son anda, oylama yapılırken yerinden kalkıp arka sıralara geçmiş ve idamlar lehinde oy vermiştir. Sami Küçük ile daha sonra yaptıkları bir konuşmada, eğer idamlar engellenseydi, Havacı Teğmenlerin Yassıada'yı içerisindekilerle birlikte bombalayacakları bilgisini aldığı, bu nedenle idamlar lehinde oy verdiğini belirtmiştir." Bkz. Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme.

yanışmıyor, ama ikilinin “ordu bastırıyor”, “bizim idamları engellememize izin vermezler” gibi sözleri ile de son derece huzursuz oluyordu. Biliyordu kimlerin izin vermeyeceğini.

İnönü 13 Eylül günü birbirinin aynısı üç mektup hazırladı. Birini Gürsel’e, birini Sunay’a, birini de MBK’ya gönderdi. Mektup komite’de büyük gürültü kopardı hatta okunması bile engellendi.

Öğleden sonra Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve üst düzey subaylar Meclis’i ziyaret ettiler. Aynı konuda sert tartışmalar oldu. Sunay söz alarak bir konuşma yaptı. MBK üyeleri Sunay’ın ne diyeceğini merakla bekliyorlardı. Cebinden küçük bir kâğıt çıkardı ve okumaya başladı.

*“ Tartışmalara katılmak niyetinde değiliz. Zira bu hukuka sahip olmadığımızı biliyoruz. Ordu, Yassıada’da Yüksek Adalet Divanı’ndan çıkacak kararların yüksek Komitenizce aynen uygulanacağını ümit etmektedir. Ölüm cezası çıkmaz ise hoşnutsuzluk olabilir. Bu asla baskı ve tazyik demek değildir. Ordu MBK’ne inanmaktadır. Allah yardımcınız olsun.”*³³³

Sunay’ın konuşması, idamların karşısındaki üyeler üzerinde soğuk duş etkisi yapmıştı. Yalnızlıkları katlanarak artıyordu.

14 ve 15 Eylül günlerinde de yoğun görüşme trafiği ve toplantılar devam etti. 15 Eylül günü Komite’de sınırlar iyice gerilmişti. Meclis koridorlarında “ İdamlar onaylanmazsa MBK üyeleri öldürülecek” tehdidi fısıltı halinde dolaşıyordu.

Takvimler 15 Eylül’ü gösterdiğinde tüm ülkede nefesler tutulmuş, Yassıada mahkemelerinden çıkacak sonuç bekleniyordu. İdam karşıtı üyeler son bir gayretle mücadelelerine devam ediyorlardı. Öğlede sonra Yüksek Adalet Divanı’nın aldığı kararlar sanıkların yüzüne okundu. Mahkeme heyeti 15 İdam kararını okuduktan sonra kalemlerini kırdılar. İdam cezası alanlar; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan (Oybirliği ile), Refik Koraltan, Ağâh Erozan, İbrahim

³³³ Onuş, a.g.e., s.247

Kirazođlu, Ahmet Hamdi Sancar, Bahadır Dölger, Nusret Kiriřciođlu, Emin Kalafat, Baha Akřit, Osman Kavrakoođlu, Zeki Erataman ve Rűřtű Erdelhun (Oyçokluđu ile).³³⁴

Kararlar derhal bir jet uçađı ile Ankara'ya gönderildi. Akřam saat 18:00'de MBK üyeleri Meclis Kűçük Grup Toplantı Salonunda yerlerini aldılar.

Bu arada Halim Menteş Meclis Muhafız Taburu'nu gözaltına aldırdı. Polisler ve memurlar evlerine gönderildi. Meclis koridorlarına ise ellerinde makineli tabancalarla genç subaylar yerleştirildi.

Aydemir, Ünsalan, Selçuk Atakan, Emin Arat ve Turgut Alpagut ise Jandarma Okulu'nda MBK'nın kararını bekliyordu. Eğer istedikleri gibi bir karar çıkmazsa MBK üyeleri tutuklanacak ve yönetime el koyacaklardı.³³⁵

Salonda 15 idam dosyası önlere konulduğunda hava iyice ağırlaştı. Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi, Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Refet Aksoyoğlu, Fikret Kuytak, şükran Özkaya, en başından bu yana idamları savunuyorlardı.

Gürsel'in önerisi ile önce oy çokluğu ile idam kararı verilen 11 dosyayı oyladılar, 11'i de kurtulmuştu. Bu karar idam karşıtlarını umutlandırdı. Gürsel kalan dört kişinin oylamasına geçileceğini bildirdi. Ancak 65 yaşın üzerine idam cezası verilmemesi hakkındaki kanunu hatırlatınca Bayar kurtuldu.

Kalan üç idam kararına geçildiğinde ise idam karşıtlarının umutları da yok olmaya başlamıştı. İdamlara sonuna kadar direnen gruptan 3 kiři son anda karşı safa geçince iř bir anda tersine döndű.

Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun idamları 9'a karşı 13 oyla kabul edildi. Gürsoytrak ve arkadaşlarının aylar süren çabası üç idamı engellemeye yetmemişti.³³⁶

³³⁴ Örtűlü, a.g.e., s.137

³³⁵ Onuş, a.g.e., s.256

3.2 Milli Birlik Komitesinin Bölünmesi

MBK'nde 25 Ağustos gecesi, 10 bakanın görevlerinden affedildiğinin açıklandığı zaman, ortaya çıkan ikilik, MBK içerisinde ilk ikilik olmuştu demiştik. Haziran ve Temmuz aylarında, Komite üyeleri henüz belirli ikiliklere ayrılmış değillerdi. Fakat aralarında farklı eğilimler meydana gelmeye başlamıştı. Bir kısmı, çok köklü konulara girmeden bir an önce seçimlere giderek idareyi sivil iktidara devretmek istiyordu. Gürsoytrak bunlardan biriydi. Bunlardan bir kısmının ise CHP ile temas halinde olduğu bile söyleniyordu. Komitenin bazı üyeleri ise iktidarı sivil idareye devredene kadar bir takım işler başarmak, özellikle, siyasi iktidarların yapamayacaklarına inandıkları reformları gerçekleştirmek arzusundaydılar.

Bir süre sonra bu ikileşmeler dikkat çekmeye başladı. Daha ilk günden herkesin dikkatini çekmiş olan Türkeş'in komitenin genç üyeleri ile ki bunlar, Özdağ, Esin, Solmazer, Taşer dir, sık sık özel toplantılar düzenlemesi şüphe uyandırıyor. Bazıları bu toplantıları kendilerinden gizlenmek istenen bir faaliyet olarak görüyorlardı.³³⁷ Bu sıralarda dışarıda yapılan dedikodularda da Türkeş'in komiteye hâkim olmaya çalıştığı ve iktidarda uzun süre kalarak diktatoryal bir idare kurmak istediği konuşuluyordu.

Eylül ayına kadar komite üyelerinin büyük kısmı, ilk günlerde beliren iki grubun dışında kalmasına rağmen Ağustosun son günlerinde medana gelen yer değiştirmeler Eylül ayının sonlarına doğru, yurt gezileri başlarken artık kemikleşmiş ve taraflar artık belirginleşmiştir.

İktidar sorumluluğunu bir kurucu meclis ile paylaşıp en kısa zamanda iktidarı sivillere devretmek isteyenlerin grubu; Gürsel, Madanoğlu, Ataklı, Tunçkanat,

³³⁶ “ Erkanlı, eğer 13 Kasım olmasaydı ve MBK bölünmeyerek ilk tespit edilen 38 kişi ile yoluna devam etseydi, idamlar konusunun bu kadar gergin tartışmalara konu olmayacağını ve mahkemenin verdiği idam kararlarının MBK tarafından müebbete çevrileceğini, en suçlu gördükleri 50 kişiyi bir süreliğine yurtdışına sürmeyi düşündüklerini söylemektedir.” Bkz. Nazlı Ilıcak, **27 Mayıs Yargılanıyor**, Kervan Yayınları İstanbul 1975, s.14

³³⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.382

Çelebi, Acuner, Kuytak, Gürsoytrak, Ersü, Aksoyoğlu, Küçük, Okan, Köksal, Özkaya olarak oluşmuştur.³³⁸

Buna karşın, dört yıl kadar bir süre iktidarda kalarak, köklü reformlar yapmak isteyenler ise; Türkeş, Kabibay, Erkanlı, Esin, Özdağ, Solmazer, Taşer, Karaman, Baykal, Özgüneş, Mustafa Kaplan, Akkoyunlu, Köseoğlu, Er, Soyuyüce, Karan olarak belirginleşmiştir.³³⁹

Bu iki grubun dışında kalıp, dengeleyici bir rol oynamayı amaçlayan, bazı konularda gruplardan birini, bazılarında ise diğerini destekleyen ayrıca yedi üye daha vardı. Bunlar da; Ulay, Yurdakuler, Kadri Kaplan, Özgür, Yıldız, Karavelioğlu ve Özdilek idi.³⁴⁰

Bu şekilde kesinleşen bölünmeden sonra yapılan yurt gezileri, bir yandan komitedeki ikiliğin kamuoyuna hissettirilmesine vesile olacak, bir yandan da MBK üyeleri arasında karşılıklı güvenin artık kökünden sarsıldığını gösteren olaylara sahne olacaktı.

Mustafa Kaplan'ın hazırladığı plana göre 17 ekip kurulacak ve iller gezilecekti. Gürsel, Madanoğlu, Türkeş, Özdilek, Okan ve Kabibay dışında tüm üyeler geziye katılacaklar, halka MBK'nin amaçlarını anlatacaklardı.³⁴¹

Ama Türkeş ekibinin içinde bir kuşku vardı. Karşı ekibin onları Ankara dışına gönderdikten sonra bir darbe yapmayı planladıklarını düşünüyorlardı. Aynı kuşku karşı ekipte de hâkimdi. Bu nedenle son anda, Ataklı, Çelebi ve Köksal geziye

³³⁸ Sami Küçük bu konuda karşı taraftaki arkadaşlarına sürekli, " Bizler Atatürk'ten daha mı akıllı insanlarız, Atatürk en başından beri tüm icraatlarını bir meclise ve halkın iradesine dayanarak yaptı. Bizim de en kısa sürede bir meclis oluşturup, iktidarı da seçimleri yaparak sivil iradeye teslim etmemiz gerekir." Şeklinde telkinlerde bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

³³⁹ Özkaya, a.g.e., s.287

³⁴⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.427

³⁴¹ Onuş, a.g.e., s.211

gitmekten vazgeçtiler.³⁴² Ancak bu gezi ekipler arasındaki ayrılıkları gidermek bir yana körükleyecekti.

Gürsoytrak ve Mustafa Kaplan Trakya bölgesinde geziye çıkmışlardı. Gürsoytrak'ın babası İbrahim Derviş Bey'in, Balkan Harbi sonrası ve Milli Mücadelede Trakya Bölgesinde önemli görevler almış bir subay olduğunu ve soyadının da buradan geldiğini daha önce belirtmiştik. Gürsoytrak bu yüzden gezi programında Trakya'yı istemişti.

Gezi sırasında, Gürsoytrak ve Kaplan'ın ilk durağı Çatalca, Lüleburgaz³⁴³ ve Silivri oldu. Burada halka seslendiler. İlk siyasi konuşmalarını da böylece yapmış oluyorlardı. İkinci durak Edirne oldu. Burada da birer konuşma yaptıktan sonra, kentin ileri gelenleri, Gürsoytrak ve Kaplan'ı yemeğe davet ettiler. Yemek gece 01.00'a kadar devam etmişti. Yemekten sonra herkes odalarına çekildi. Gürsoytrak odaya yerleştikten sonra uyumak için son hazırlıklarını yapıyordu. Gece saat 02.00 olmuştu. Birden kapının çalındığını duydu. Kim gelebilirdi ki bu saatte. Merak içinde kapıyı açtı. Karşısında Tümen Komutanı ile Vali Nebi Karatekin duruyordu. Her ikisi de bu saatte rahatsız etmiş olmaktan tedirgin olmuşlar sıkıla sıkıla konuşuyorlardı.

“ Özür diliyoruz. Rahatsız ettik. İçeri girebilirmiyiz? ”

Gürsoytrak konuklarını içeri buyur ederken daha da meraklanmıştı. Vali Karatekin tekrar özür dileyerek konuşmaya başladı.

“ Efendim rahatsız ettik ama Mustafa Bey bize bir görev verdi. Bu görevin sonuçlarını bir rapor halinde kendisine verdik. Bir nüshasını da sizin için hazırladık. ”

Gürsoytrak'ın verilen görevden haberi yoktu ama varmış gibi davrandı.

³⁴² İpekçi, Coşar, a.g.e., s.428

³⁴³ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-15

“ İyi yapmışsınız. İyi ki bana da getirmişsiniz.”

Gürsoytrak'ın bu memnun hali konukları mutlu etmişti. İzin istediler. Gürsoytrak elinde rapor konuklarını kapıya kadar geçirdi.

Kapıyı kapatır kapatmaz, hemen elindeki dosyayı açtı ve neler olduğunu okumaya başladı. Rapor kapsamlı bir anket çalışmasıydı. “ Bir Parti kurulduğunda bölgenizde kimler aday olabilir?” sorusu enine boyuna ele alınıyordu. Gürsoytrak bu tür raporların gidilen her ilde hazırlandığını da öğrenmiş oluyordu. Ancak Mustafa Kaplan'a hiçbir zaman kendisine de bu rapordan bir örnek geldiğini söylemedi.³⁴⁴

Türkeş'in Komite içinde özellikle genç subayları erafına toplayarak gizli toplantılar yapması, dikkat çekiyordu. Ayrıca Türkeş'in DP'lilerle ilişkisinin olduğu iddiaları, onun üzerinde bir güvensizlik havası estiriyordu. Hatta MBK'nin 38 üyesi içerisinde ihtilal sonrasına kendisini en iyi hazırlamış ve kafasında kendine mahsus planlar yapmış olan kişinin Türkeş olduğu her tavrından belli oluyordu.³⁴⁵

Gürsoytrak da Türkeş'in DP ile ilişkilerine şahit olanlardandı. Bir gün Gürsoytrak Türkeş'i Başbakanlıktaki odasında ziyaret etti. Odada frapan giyinmiş bir de bayan bulunuyordu. Türkeş ve bayan ateşli bir mesele tartışıyorlardı. Türkeş, tartışmaya ara vermeden Gürsoytrak'ı odaya buyur etti, eliyle karşıdaki boş koltuğu göstererek oturmasını istedi. Gürsoytrak oturmuş Türkeş ile kadının tartışmasını dinliyordu. Konuşmanın ortalarına doğru kadının DP Aydınlikkevler Ocak Başkanı olduğunu öğrendi. Kadın ve Türkeş arasında geçen konuşmaları dinledikçe Gürsoytrak kulaklarına inanamıyordu. Kadın bir ara Türkeş'e sert cümleler sarfetmeye başladı. Kadın ne kadar sertleşirse Türkeş bir o kadar alttan alıyordu. Gürsoytrak bu konuşmaya fazla dayanamadı. Kadına “ *Siz kimsiniz hanımefendi? İhtilalin müsteşarı ile nasıl bu üslupta konuşabiliyorsunuz?*”

Kadının yanıt vermesine izin vermeden Türkeş'e döndü.

³⁴⁴ Onuş, a.g.e., s.213

³⁴⁵ Erkanlı, *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*, s.304

“ Niçin kadının karşısında ezilip büzülüyorsun. Söylediklerine niye yanıt vermiyorsun?”

Türkeş, Gürsoytrak'ın bu çıkışı karşısında önce biraz tereddüt etti. “ *Suphi sen de çok sinirli adamsın. Hemen de kızılıyorsun...*”

Bu Gürsoytrak'ın karşılaştığı ilk olay değildi. 27 Mayıs ertesi Ankara'ya gitmeden önce Yüzbaşı Sırrı Koydemir'i, DP'lilerin oldukça güçlü olduğu Zeytinbunu'na Kaymakam olarak atamışlardı.³⁴⁶ Koydemir, Haziran-Temmuz ayları boyunca sık sık Gürsoytrak'ı telefonla arıyor, bölgesindeki durum hakkında bilgi veriyordu.

“ *Abi, DP'liler arasında bir dedikodu yayılmış. Ankara'dan çok önemli iki kişi gelecekmış ve burada toplantı yapacaklarmış. Merak etmeyin ben tertibimi aldım. Onları hemen enseleyeceğim.*”

Aradan kısa bir zaman geçmişti ki, Koydemir'den bu kez telefon değil yıldırım bir telgraf geldi.

“ *Abi gözün aydın. Gele gele Türkeş ile Ahmet Er geldiler. Elllerinde gemici fenerleri ile Zeytinburnu'nda toplantı yapıyorlardı.*”³⁴⁷

Gürsoytrak o tarihlerde bunu hemen komitedeki güvendiği arkadaşlarına aktarmıştı.

Olaylar arka arkaya gelince kapalı kapılar ardında konuşulanlar, koridorlarda bire bir yapılan dedikodular bir gün MBK toplantısına getirildi. Türkeş'in müsteşarlık görevinden ayrılması isteniyordu. Türkeş bunu duyar duymaz kürsüye geldi ve kendisinin bu görevi millet için yaptığını öne sürerek karşı teklifini sundu.

“ *Öyleyse herkes benim gibi MBK üyeliği dışındaki görevinden istifa edecek.*”

³⁴⁶ M.Suphi Gürsoytrak ile 15.08.2007 tarihinde yapılan görüşme

³⁴⁷ Onuş, a.g.e., s.208

Bu kabul edilebilecek bir teklif değildi. Çünkü ihtilalin devamı ve meydana gelebilecek tehlikeli durumlara karşı bazıları MBK dışındaki kilit görevleri yürütüyorlardı. Türkeş de dahil görevleri bırakmaları kabul edilmedi. Türkeş saldırıları bu defa göğüslemişti.³⁴⁸

Gezilerde istenilen başarı elde edilememişti. Hatta bazı bölgelerde yapılan gezilere gazeteciler de katılmış, böylece ikilikten gazetecilerin de haberi olmuştu. Tabii yazdıkları haberlerden dolayı tüm ülkenin de.

Ekim ayı ortalarında Dünder Seyhan'dan çıktığı iddia edilen bir haber komiteye bomba gibi düştü. İddiaya göre Seyhan;

“ Komite yürümüyor. Bu duruma sebep olanları paketleyip gönderelim.” demişti. Komite bu yüzden 13 Ekim günü sabaha kadar süren sert tartışmalar yaptı.³⁴⁹

Ertesi gün Yassıda duruşmaları başladı. Komiteden duruşmaları izlemeye gidecek ekipte Karaman ve Kabibay da vardı. Karaman bunu bölünmenin önüne geçebileceği bir fırsat olarak gördü ve Küçük'ü de gelmeye ikna ederek, Kabibay ve Küçük'ü 15 Ekim günü Emirgan'da bir çay bahçesinde bir araya getirdi.³⁵⁰

Karaman Türkeş'i devredışı bırakmayı önerdi. Küçük buna yanıt vermedi ama komitedeki ikiliği ortadan kaldırmak için üç öneri ortaya attı.

— Ordu'dan elimizi dilimizi çekelim. Tek muhatabımız Genelkurmay Başkanı olsun.

— Tabanımızı genişletmek için bir meclis kuralım. Bunun adı Kurucu Meclis de olabilir, İstişare Meclisi de. Ama mutlaka böyle bir meclise dayanalım.

— Bütün gayretimizi komiteye sarfedelim.

³⁴⁸ Onuş, a.g.e., s.209

³⁴⁹ Onuş, a.g.e., s.216

³⁵⁰ Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme; Onuş, a.g.e., s.217

Küçük, “*Ancak bunları yaparsak bu işi yürütebiliriz.*” dedi.³⁵¹ Bir yumuşama havası o gün çınar altındaki sohbe rengini verdi. Küçük’ün önerileri kabul edildi. Üçlü Ankara’ya döner dönmez taraflardan dörder kişi daha alarak geniş bir toplantı yapmaya karar verdi.

23 Ekim günü bu toplantı, Meclis’te, Türkeş³⁵², Kabibay, Erkanlı, Esin, Özdağ, Karaman, Küçük, Okan, Köksal, Ataklı, Acuner ve Kuytak’ın katılımıyla bir odada gizli olarak yapıldı.³⁵³

Tartışmaların sonunda taraflar bir metin üzerinde anlaşmışlardı. 29 Ekim 1961’e kadar planladıkları reformları yapmaya gayret edeceklerdi. Ancak bu reformlar yetişmezse referanduma gideceklerdi. Halk onay verirse seçimler dört yıl daha ertelenecekti.³⁵⁴ Taraflar bu fikri kabul edince 25 Ekim akşamı Komite’nin tümüne sunmaya karar verildi.

Komite o gece için acil toplantıya çağrıldı. Generaller hariç tüm Komite üyeleri toplantıya katıldılar. Sabah alınan kararlar Komite’ye aktarıldı. Yine her zamanki gibi yoğun tartışmalar yaşandı.

Ataklı, Tunçkanat, Çelebi ve Gürsoytrak bu karara karşı sıkı bir muhalefet yaptılar. Ancak yine de bu muhalefetleri başarı sağlayamadı. Dördünün red oyuna karşılık Komitenin kalan üyeleri bu öneriyi kabul etti.³⁵⁵

147’ler olayı gibi bir başka büyük tepkiyi de Ülkü ve Kültür Birliği kurulması teklifi yaratmıştı. Kurul 27 Mayıs’ın propagandasını yapmayı amaçlıyordu.

³⁵¹ Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

³⁵² “ Erkanlı, 14’lerin büyük bölümünün, iktidarı uzatmak konusunda Türkeş ile ortak hareket ettiklerini, ancak sistem ve doktrin bakımından ondan ayrıldıklarını söylemektedir. Yaygın kanıya rağmen Türkeş’in 14’lerin lideri olmadığını belirterek, “... *itiraf edeyim ki Türkeş’in tekliflerini kabul etmiş olsaydık 13 Kasım olmazdı. Belki başka şeyler olurdu, şu anda kestiremiyorum.*” demektedir. “ Bkz.Erkanlı, **Anılar, Sorunlar, Sorumlular**, s.148

³⁵³ Sami Küçük ile 09.06.2008 tarihinde yapılan görüşme

³⁵⁴ Onuş, **a.g.e.**, s.217

³⁵⁵ Özdağ, **a.g.e.**, s.353

Koordinasyonu Erkanlı sağlıyordu. Tasarı basına açıklandığında yine kıyamet koptu. Özellikle CHP'liler en şiddetli tepkiyi göstermişti. İlgisi yok denilse de projeyi Türkeş'in bir çıkışı olarak değerlendirenlerin sayısı oldukça fazlaydı.³⁵⁶ 38 kişilik Komite'de artık herkes birbirinden şüphelenir olmuştu. Komite içinde ihtilal havası yeniden esmeye başlamıştı. Yalnız düğmeye basmak kalmıştı.³⁵⁷

Gürsel 6 Kasım günü Zonguldak'ı ziyarete gitti. Orada yaptığı konuşmada, sanki olacakları haber vermişti.

“ Kulağımıza dikta rejimine doğru gidildiğine dair dedikodular gelirse bunlara inanmayın. Hedefimiz demokrasidir ve bizi bu yolda kimse engelleyemez.”³⁵⁸

Gürsel 8 Kasım günü İstanbul'a gitti. İstanbul'da sorunun tarafları ile bir dizi toplantılar yaptı. Gürsel üzgün fakat kararsız görünüyordu. Gürsel görüştüğü Komite üyelerinden arkadaşlarıyla tekrar konuşmalarını, gerginliği hafifletmelerini ve bu arada çareler düşünmelerini istedi. Kendisi de temaslar yapacağını, tedbirler düşüneceğini söyledi.

Erkanlı ve arkadaşları Ankara'ya dönüşlerinde seri toplantılar yaptılar. Ancak bu toplantılarda tüm köprülerin atıldığını, karşılıklı bir korku ve güvensizliğin herkesi sarmış olduğunu gördüler.³⁵⁹

Gürsel 9 Kasım günü Ankara'ya döndüğünde Madanoğlu 10 kişilik bir ekiple birlikte onu karşıladı. Tam otomobiline binmek üzereydi ki birden Madanoğlu'na döndü. Hiçbir şey söylemeden elinden tuttu ve otomobiline doğru götürdü. Birlikte araca bindiler. Hareket edince Gürsel şoförle aradaki camı kapattı ve Madanoğlu'na dönerek;

³⁵⁶ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.460

³⁵⁷ Onuş, a.g.e., s.221

³⁵⁸ Onuş, a.g.e., s.222

³⁵⁹ Erkanlı, Anılar, Sorunlar, Sorumlular, s.147

“ Madanoğlu, vaktiyle sen bana çok şey söyledin. Ama şimdi iş berbat. Ne dersin, bunların 7'sini Kars Kalesi'ne kapattırsak ne olur?”³⁶⁰

Madanoğlu şaşırılmıştı soru karşısında. Kendini çabuk topladı ve “Kararlımısınız?” diye sordu.

Gürsel; “Evet” diye yanıtladı.

“O zaman bu işi bana bırakın. Ama 7 mi olur, 14 mü olur bilemem.”³⁶¹

Madanoğlu, genellikle Çankaya Köşkü'nde, Muhafız Alayı binasının girişinde sol tarafta yer alan odada çalışıyordu. Madanoğlu, Okan, Köksal ve Küçük bu odada hemen hazırlıklara başladılar. İlk etapta 7 kişinin adı belirlendi. Ama durumları şüpheli sayılanların sayısı 20'yi buluyordu. Dışişleri Bakanı Selim Sarper'i bile göndermeyi düşündüler. Ancak kalanlar gidenlerden az olursa, bu kez topluma bunu anlatamayacaklarını düşündüler.³⁶²

11 Kasım gecesi tasfiye edileceklerin kesin listesi, Madanoğlu'nun evinde yapılan toplantıda belirlenmiştir. Madanoğlu'nun Çankaya'daki evinde yapılan toplantıya 14'ler ile onlara yakın kişiler çağırılmamıştır. Toplantıya Madanoğlu'ndan başka Acuner, Ataklı, Aksoyoğlu, Çelebi, Gürsoytrak, Köksal, Kuytak, Küçük ve Okan katılmıştır. Tartışmanın sonucu 18 isim tespit edilmiş, ancak bu fazla bulunarak 14 isim üzerinde karar kılınmıştır.³⁶³

11 Kasım günü, listeler oluşur oluşmaz Madanoğlu Gürsel ile görüşmüştür. “Paşam, iş tamam. Pazar sabahı operasyona başlıyoruz.”

³⁶⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.495

³⁶¹ Onuş, a.g.e., s.223

³⁶² Onuş, a.g.e., s.225

³⁶³ Özkaya, a.g.e.,s.292, “Özkaya eserinde toplantı ile ilgili bilgileri toplantıda bulunan Aksoyoğlu'nun anlattığını belirtmektedir.”

Gürsel, Pazar'ı düşündü. “ *Bugün Cuma, arada Cumartesi var. Yetiştiremezsiniz be evladım. Haftaya mı bıraksak?*”

Madanoğlu her ayrıntıyı düşünmüştü.

“ *Yetiştiremezsek öbür Pazar'a onlar bizi toplar Paşam.*”³⁶⁴

Gürsel, Madanoğlu'nun kendinden emin tavrı karşısında söyleyecek cümle bulamadı. İkna olmuştu ama içinde bir şeylerin koptuğunu hissetti. Evlatlarının durumuna üzülüyordu ama yapacak bir şeyi yoktu.

“ *Peki evladım. Gidin işi bitirin.*”³⁶⁵

Operasyon için Pazar günü özellikle seçilmişti. Komite üyeleri evlerinde olacaktı. İkişer adet zarf hazırlandı. Biri 14'lerin Ankara'daki evlerine, biri İstanbul'daki evlerine. 13 Kasım sabahı, 06.55'de sivil giyinmiş polisler ve bir resmi kıyafetli subay tüm evlere gidecek ve 14'lere emekli edildiklerine ve evden çıkmayarak kendilerine verilecek dış görevi beklemelerine dair yazının yer aldığı zarfı bizzat teslim edeceklerdi.

Valiliğe ve Emniyet Müdürlüğü'ne, listede adı geçenlerin telefonlarının gece 03.00'den itibaren kesilmesi emri verildi.³⁶⁶

Kurucu Meclis kanunu tasarısını hazırlayan komisyon başkanı Feyzioğlu ve üyelerden Muammer Aksoy, Üniversite ve basın çevrelerinde temaslar yapmak üzere İstanbul'a gelmişlerdi.³⁶⁷

Aksoy 12 Kasım günü Hukuk Fakültesi Dekanı Naci Şensoy ile Dekanlık odasında konuşurken içeriye Sami Küçük ile Gürsoytrak girdiler. Aksoy'a Ankara'ya

³⁶⁴ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.502

³⁶⁵ Onuş, a.g.e., s.225

³⁶⁶ Aynı yer

³⁶⁷ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.463

ne zaman döneceğini sordular. Saat 16:00 ya bileti olduğunu söyledi. Bileti iptal etmesini ve akşam askeri uçakla birlikte dönmeyi teklif ettiler.

Küçük ve Gürsoytrak uçakta Aksoy'a Kurucu Meclis ile ilgili sorular soruyorlardı. Aksoy bu işi biran önce halletmenin hayırlı olacağından bahsediyordu.³⁶⁸

Aralarında geçen konuşmalardan Aksoy Komite içerisinde bir fevkaladelik olduğunu sezmişti. Çünkü Gürsoytrak ve Küçük sürekli Komite içerisinde beşte dörtlük çoğunluğu sağlayamazsak ne olacak sorusunun hukuki cevabını aramaktaydılar.

Aksoy ise ikna dışında bir yol düşünemiyordu. Sonunda Küçük ve Gürsoytrak ağızlarındaki baklayı çıkardılar. Komiteyi feshedip kurulacak yeni Komite ile beşte dörtlük çoğunluğun sağlanmasını uygun olup olmadığını sordular. Aksoy bunun bir yol olduğunu ama “*Benim bu işlere aklım ermez, benim size tavsiyem ikna yoludur*” demiştir.³⁶⁹

12 Kasım akşamı Madanoğlu odasında hazırlıkları son kez gözden geçiriyordu. Bu arada odaya Başyaver Ağası Şen girdi. Elinde Cemal Gürsel'in ertesi gün sabah radyodan okuyacağı bildiri yer alıyordu. Madanoğlu, Şen'in elindeki kâğıdı aldı. Okumaya başladı. Okudukça, “*Olmaz böyle şey kardeşim*” diye kızıyordu.³⁷⁰

Gürsel'in sabah okuyacağı metin bir tek 14'leri değil herkesi kapsıyordu. Gürsel MBK'nin içine düştüğü durumu özetledikten sonra MBK'ni tamamen feshettiğini belirtiyor ve tüm yetkileri kendisinde topluyordu.”

³⁶⁸ Aynı yer

³⁶⁹ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.495

³⁷⁰ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.504

Madanoğlu hemen Köksal ve Okan'ı durumdan haberdar etti. Üçlü anında Çankaya'ya çıktı. Gürsel ikna edildi. Yeni bir metin hazırlandı. Her şey planlandığı gibi olacak, yalnızca 14'ler tasfiye edilecek, kalanlar görevlerine devam edecekti.³⁷¹

Harekât planladıkları gibi gelişti. Sabah aynı saatte tebligatı alan telefona sarılıyor, ancak ahizeyi kulaklarına götürdüklerinde boşluk sesinden başka bir ses gelmiyordu. Fakat bir hata yapılmıştı. Tüm telefonlar kesilmiş, Özdağ'ın telefonu kesilmemişti. Özdağ tebligatı alınca hemen Çankaya'yı aradı. Operasyondan habersiz asker Gürsel'in Çankaya'da olduğunu söyledi. Özdağ, karşı dairesinde oturan Yurdakuler'in kapısını çaldı. Yurdakuler uykulu gözlerle kapıyı açtığında Özdağ'ın telaşı onu da telaşlandırdı. Kendisine zarf gelmemişti, ama durumdan da haberi yoktu.³⁷² Öğrenince, “ *Olmaz öyle şey*” diye bağırdı.

Hemen üzerini giyindi, Çankaya'ya doğru hızla harekete geçtiler. Yolda Taşer'i gördüler. Onu da araca aldılar. Ancak Çankaya'ya giden yollar kapatılmıştı. Birinci barikatı aşmalarına rağmen, ikinci barikatı aşamadılar. Hemen meclise yöneldiler. Sorunsuz içeri girdiler. Bu sırada üçlünün gittiği güzergâh öğrenilmişti. Burada Özdağ ve Taşer tevkif edilerek Merkez Komutanlığı'na gönderildiler.

Tasfiye gecesi evde bulunmayan Kabibay'da iki gün sonra kayımbiraderinin evinde olduğunu haber vererek tebligatı alacaktır. Kabibay gerçekte, iki gün durumun netleşmesini beklemiş, gizlenmekte fayda olmadığını görünce ortaya çıkmıştır.³⁷³ Takvimler 18 Kasım'ı gösterdiğinde 14'ler olarak adlandırılan MBK üyeleri iki yıl boyunca Türkiye'ye geri dönemeyecekleri ülkelere, Dışişleri Bakanlığı Büyükelçi Müşaviri olarak gönderiliyorlardı.³⁷⁴

³⁷¹ Onuş, a.g.e., s.226

³⁷² “ 14'lerin tasfiyesi, Komite'de 7 üyeye haber verilmemiştir. Selahattin Özgür, Mehmet Özgüneş, Kadri Kaplan, Kamil Karavelioğlu, Suphi Karaman, Ahmet Yıldız ve Muzaffer Yurdakuler, tasfiyeyi 14'lerle birlikte öğrenmişlerdir. Bkz. İpekçi, Coşar, a.g.e., s.495

³⁷³ İpekçi, Coşar, a.g.e., s.508

³⁷⁴ “Onuş, Suphi Karaman'dan aldığı bilgiye dayanarak, 14'lerin tasfiyesi için bir süre sonra Gürsel'in “ *Bu çocukları gönderdiğimizize çok üzülüyorum.*” dediğini belirtiyor. Bir başka iddiaya göre de Faruk Güventürk, Gürsel'den özellikle Erkanlı ve Kabibay'm sürgüne gönderilmemesini istemiştir.

Fazıl Akkoyunlu	:Kabil
Rıfat Baykal	:Tel Aviv
Ahmet Er	:Libya
Orhan Erkanlı	:Meksika
Numan Esin	:Madrid
Orhan Kabibay	:Brüksel
Mustafa Kaplan	:Lizbon
Muzaffer Karan	:Oslo
Münir Köseoğlu	:Stockholm
Muzaffer Özdağ	:Tokyo
İrfan Solmazer	:Lahey
Şefik Soyuyüce	:Kopenhag
Dündar Taşer	:Rabat
Alpaslan Türkeş	:Yeni Delhi ³⁷⁵

Gürsel bu isteğe," *Merak etme, iki Orhan benim gözbebeğimdir.*" diye yanıt vermiştir. Ayrıca iki Orhan'ın liste dışı kalacağına dair garanti de vermiştir ama iki Orhan da 14'ler listesine girmişlerdir.

Numan Esin ile yaptığı görüşmede ise Esin'in " *Türkeş'in bunlar bizi göndermeden biz onları gönderelim düşüncesi yanlış. İktidarda 3-5 yıl kalacaklar, diktatörlük kuracaklar gibi yakıştırmalar 14'lerin tamamına mal edilemez. Türkeş belki düşünmüştür. Bilmiyorum ama biz hiçbir zaman düşünmedik.*" dediğini belirtmektedir." Bkz. **A.g.e.**, s.229

³⁷⁵ Onuş, **a.g.e.**, s.229

3.3 Sosyal İşler Komisyonundaki Faaliyetleri

MBK içerisinde oluşturulan komisyonlardan olan sosyal işler komisyonunun ve bu komisyonda görev yapan Gürsoytrak'ın ortaya koyduğu en önemli proje sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi yasasıdır.

Gürsoytrak'ın çok önem verdiği ve gerçekleşmesi için büyük gayret sarfettiği, tam adı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun olan 224 sayılı yasanın temel ilkelerini finansman ve örgütlenmeyle ilgili olarak iki başlık altında değerlendirmek uygun olur.

Yasaya göre finansman vatandaşların ödedikleri prim, kamu kurumlarının bütçeleri ve hastaların hizmeti kullanım anında yapacakları ödemelerle sağlanacaktır.³⁷⁶ Sosyalleştirilmiş bölgelerde, hastanın ücretini ödemek koşuluyla istenilen sağlık personeli ve kurumunu seçme hakkı vardır.³⁷⁷ Sosyalleştirme kapsamında çalışmayan sağlık personeli mesleklerini serbest olarak icra edebilecektir.³⁷⁸ Bağlı oldukları sağlık ocaklarına başvuranlar, bu kurumca sunulan her tür sağlık hizmetinden parasız yararlanacaktır.³⁷⁹

Sosyalleştirilmiş bölge veya kurumlarda çalışan kamu sağlık personeli tam gün çalışacak ve serbest meslek icra edemeyecektir.³⁸⁰ Sağlık sistemi en uçtan merkeze doğru sağlık evleri, sağlık ocakları ve hastaneler olmak üzere yapılandırılacak, hizmetten yararlanacaklar öncelikle bağlı oldukları sağlık evi veya sağlık ocağına başvuracaklar ve tıbbi bakımdan gerek görülmedikçe hastaneye sevk

³⁷⁶ 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun, Md.2

³⁷⁷ a.g.k., Md.5

³⁷⁸ a.g.k.,Md.4

³⁷⁹ a.g.k.,Md.14

³⁸⁰ a.g.k.,Md.3

edilmeyeceklerdir.³⁸¹ Bu sistem içinde sağlık ocakları birinci basamak, hastaneler ise yeterlilik düzeylerine göre ikinci ve üçüncü basamak kurumlar olarak tanımlanırlar.

Sağlık ocakları ve sağlık evlerinin her tür koruyucu sağlık hizmeti ile tedavi edici hizmetleri entegre olarak sunması amaç edinilmiştir.

5000-10000 kişilik köyler grubu veya bir kasaba veya şehir ve büyük kasabalardaki mahalle grupları bir sağlık ocağını oluşturacaktır.³⁸² Böylece sosyalleştirme dar ve belirlenmiş bir alanda geniş kapsamlı hizmet sunumu ilkesine dayanır. Bu modele göre Türkiye’de yaşayan herkesin bir sağlık ocağı ve hekimi vardır. Herkes kendi sağlık ocağına başvurduğunda koruyucu ve o kurumda sunulabilen tedavi edici hizmetlerden parasız yararlanma hakkına sahiptir.

Hastaneler tedavi edici hizmetlerin yanı sıra kendilerine verilen koruyucu ve sosyal sağlık hizmetlerini gerçekleştirmek ve sağlık ocaklarındaki personelin mesleki gelişimine yardımcı olmak zorundadırlar.³⁸³

Bir bölgede sağlık hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülmesi için gereken tesisler, lojmanlar, malzeme, araçlar ve personel temin edilmedikçe o bölgede sosyalleştirme uygulanamayacağı kanunda belirtilmekte ve bunun sağlanması hedeflenmektedir.

Sosyalleştirmeyi planlamak ve Sağlık Bakanlığı’nın diğer birimleriyle işbirliğini sağlamak açısından Sosyalleştirme Özel Dairesi kurulur.³⁸⁴ Ayrıca sosyalleştirmeyi değerlendirmek ve halk ve çeşitli kurumlar arasındaki işbirliğini sağlamak için bir Genel Kurul oluşturulacaktır. Bu kurula üniversitelerden, Devlet Planlama Teşkilatı’ndan, İşçi Sigortaları Kurumu’ndan, Türk Tabipleri Birliği’nden, Türk Eczacıları Birliği’nden, Türk Veteriner Hekimler Birliği’nden temsilciler

³⁸¹ a.g.k.,Md.13

³⁸² a.g.k.,Md.2

³⁸³ a.g.k.,Md.12

³⁸⁴ a.g.k.,Md.21

katılacak, kurul olağan olarak yılda bir kez toplanacak ve çeşitli danışma kurulları da oluşturabilecektir.³⁸⁵

Yasanın yaşayabilirliğini artırmak için, toplumun hizmetin planlama, üretim ve denetimine katılımını sağlamak maksadıyla sağlık merkezlerinde ve illerde sağlık kurulları oluşturulacaktır.³⁸⁶

Sosyalleştirilmiş bölge ve kurumlardaki personel sözleşme ile istihdam edilecek, sözleşme ile verilecek ücret miktarı bu meslek mensuplarının genel serbest kazanç düzeyleri, hizmet süreleri, mesleki konumları, görevlerinin ağırlığı, mahrumiyet koşulları dikkate alınarak Sağlık Bakanlığı'nın teklifi ile Bakanlar Kurulu'na saptanacaktır.³⁸⁷

Yasa Sosyalleştirme Genel Kurulu ve İl Sağlık Kurullarının diğer sektörler ile işbirliği halinde çalışmasını öngörmektedir.³⁸⁸

Görülüyorki, Gürsoytrak'ın en başından yasanın yürürlüğe girdiği andan itibaren içerisinde olduğu ve adeta bir evlat gibi büyüterek yetiştirdiği bu yasa, insan hak ve özgürlüklerini her şeyin üzerinde tutan tam bir sosyal devlet uygulamasıdır.

1961 yılında çıkarılan sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi yasının pilot uygulaması Muş'ta yapılmıştır. 27 Mayıs devrimini yapanlar ülkedeki hekim dağılımının bozukluğunu, sağlık sisteminin yetersizliğini görmüşler ve sorunu çözmek için en zor ama en kapsamlı yolu seçerek 224 sayılı yasayı hazırlamış ve kabul etmişlerdir. Yasanın öngördüğü yeni sistemin uygulaması, durumun daha kötü olduğu doğu illerinden başlamıştır.

³⁸⁵ a.g.k.,Md.22

³⁸⁶ a.g.k.,Md.23

³⁸⁷ a.g.k.,Md.26

³⁸⁸ a.g.k.,Md.22

Sosyalleştirme pilot uygulaması aslında yalnız Muş'ta değil, Çankırı ve Edirne'de de yapılacaktır. Ancak 1962 yılı bütçesi görüşülürken tartışmalardan sonra yalnız Muş için para ayrılmış ve hummalı bir çalışma başlamıştır.³⁸⁹

1963 yılına gelindiğinde Muş'ta 20 sağlık ocağı, 20 doktor lojmanı, 60 personel lojmanı, aynı zamanda ebeler için lojman görevi de görecek 60 sağlık evi ve 2 hastane inşa edilmiştir.³⁹⁰

Proje kapsamında pilot uygulama yapılan bölgede görev yapmak, ekonomik olarak da cazip hale getirilmiştir. 5 Ağustos 1963 tarihinde Muş'ta 28 doktor, 29 sağlık memuru, 17 hemşire, 15 hemşire yardımcısı, 61 köy ebesi göreve başlamıştır.³⁹¹ Gazeteler, başta doktorlar olmak üzere sağlık personelinin de yasayı onayladığını duyurmuşlardır.³⁹²

Pilot uygulama bölge halkı tarafından da çok büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Öyle ki halk memnuniyetini "*Gökte Allah, yerde sosyalizo*" tanımlaması ile anlatmaya çalışmıştır.³⁹³

Gürsoytrak sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi adlı 224 sayılı yasanın gerekçelerini 9 Ocak 1961 tarihinde yaptığı basın toplantısında kamuoyuna duyurmuştur. Gürsoytrak, sıtma, trahom, frengi ve BCG mücadeleleri hariç sağlık hizmetlerinin köylü yuttaşların ayağına götürülemediğini belirterek yasanın doğrudan bu hedefi güttüğünü söylemiş, "*Kanun, sağlık hizmetlerinde vatandaşların keselerine göre muamele görmeleri prensibini kaldıracak*" demiştir.³⁹⁴

³⁸⁹ "Nusret Fişek İle Söyleşi", **Türk Tabipler Birliği Merkez Konsey Yayını**, ANKARA 1992

³⁹⁰ Ulus Gazetesi, S. 01 Ağustos 1963

³⁹¹ Cumhuriyet Gazetesi, S. 05 Ağustos 1963

³⁹² Ulus Gazetesi, S. 26 Temmuz 1963

³⁹³ "Nusret Fişek İle Söyleşi", **a.g.m.**

³⁹⁴ Ulus Gazetesi, S. 10 Ocak 1961

Yasanın etkin olarak uygulanıp bugünlere ne ölçüde taşındığını inceleyerek tartışmak konumuzun dışındadır. Ancak 2003 yılında Muş'ta 174 köy Sağlık Ocağının 174'ünde de ebe olmadığını³⁹⁵ düşünürsek, 27 Mayıs devrimini gerçekleştiren kadronun başarmaya çalıştıklarının müteakip dönemlerde iş başına gelen yönetimlerce ne denli benimsendiğini daha iyi anlamış oluruz.

M.Suphi Gürsoytrak'ın öncülüğünde, MBK tarafından gerçekleştirilen ve sağlık sistemimizde devrim olarak nitelendirilebilecek bu yasa eşitlikçidir, halkçıdır, çağdaştır, herkese nitelikli sağlık hizmeti sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca koruyucu sağlık hizmetlerini de ön plana almaktadır.

4. GÜRsoYTRAK'A GÖRE 27 MAYIS DEVRİMİNİN SONUÇLARI

1950–1960 yılları arasında oluşan birikimin neticesinde meydana geldiğini belirttiğimiz 27 Mayıs hareketi, 18 aylık Milli Birlik Komitesi dönemi olarak adlandırabileceğimiz yönetim sürecinde bir devrim statüsü kazanmış ve toplumsal hayatımıza önemli kazanımlar getirmiştir. 27 Mayıs devriminin Türk toplumuna etkileri, devrimin 32 nci yılında Sadık Göksu tarafından derlenerek yayınlanan ve MBK üyeleri ile çeşitli gazeteci ve yazarların makalelerinden oluşan, “Darbeler, Demirkiratlar ve 27 Mayıs “ adlı kitabında, Suphi Gürsoytrak tarafından kaleme alınan “ 27 Mayıs Devrimi ve Türk Toplumuna Etkileri” adlı makalede kendi kaleminden şu şekilde açıklanmıştır.

“ Ulusların tarihlerinde onların kaderini çizen, karakterini oluşturan ve yaşamını yönlendiren belli başlı olaylar vardır. 27 Mayıs Devrimi de çok partili demokratik rejimimiz içerisinde bu nitelikte ulusal bir atılımı temsil etmektedir. Bazılarının sandığı gibi 27 Mayıs Devrimi asla askeri hareket, askeri bir darbe değildir. Zira bu ulusal kurtuluş savaşımızla başlayan, bağımsızlaşma, özgürleşme, uygarlaşma, demokratikleşme, insanca yaşama, ulusça kalkınma ve dünya ulusları içinde eşit düzeyde onurlu yerini alma hareketine tekrar dönülmesi ve hız

³⁹⁵ Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı, T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları, ANKARA 2003,s.

kazandırılması için tüm ulusun kadınıyla erkeğiyle, genciyle yaşlısıyla, köylüsüyle kentlisiyle, sivilıyla askeriyle gerçekleştirdiği bir eylemdir.

... 27 Mayıs eylemini müteakip 1961 yılı Ocak ayında toplanan Kurucu Meclis'in Temsilciler Meclisi kanadı, özgür ve serbest seçimlerle seçilen halk temsilcilerinden oluşmaktaydı. Şöyle ki siyasi parti temsilcileri, esnaf dernekleri temsilcileri, çeşitli oda temsilcileri, basın temsilcileri, üniversite temsilcileri, köylü temsilcileri, işçi temsilcileri, gençlik temsilcileri ve azınlık temsilcilerinin katılmasıyla oluşturulmuştur. Bu temsilciler Ankara ve İstanbul Üniversiteleri ve siyasi partilerin o tarihe kadar hazırladıkları Anayasa taslaklarını da dikkate alarak Anayasa'yı hazırlamışlardır. Bu Anayasa siyasi tarihimizde ilk defa halkımızın her türlü tartışmasına ve eleştirisine açık olarak sunulmuş ve kabul olunmuştur. Kurucular Meclisi'nin yapısı, 27 Mayıs Devriminin nasıl halk tarafından gerçekleştirildiğinin en açık ifadesidir.

1961 Anayasası aslında Türk halkının özellikle son ikiyüz yıldan yani 1808 Sened-i İttifak'dan bu yana sürdürdüğü özgürleşme, demokratikleşme ve insan haklarına kavuşma mücadelelerinin kazanımlarını içermekle (1924 Anayasası 80 Madde olarak 1961 Anayasası'nın içinde yer almıştır.) Millilik özelliğini ve tüm insanlığın tarihin derinliklerinden itibaren Spartaküs ayaklanmasından, Magna Carta'dan ve 2'nci Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletlerce yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nce açıklanan ve elde edilen hak ve özgürlükleri içermek suretiyle de çağdaş ve evrensellik niteliğine sahip tek anayasa'dır. Türk ulusu bu anayasa ile aynı zamanda "Siyasi Demokrasi"den "Sosyal ve Ekonomik Demokrasi" dönemine, "Sosyal Devlet" dönemine ulaşmıştır.

Ashında 1961 Anayasası gibi bir anayasanın ve onu tamamlayıcı diğer yasal ve idari yeni yapılanmanın, 1950 seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin, TBMM'nde sahip olduğu mutlak ekseriyetle bu düzenlemeleri yapması hem kendileri hem de TBMM için büyük bir onur vesilesi olurdu. Gerek iç politik koşullar, gerekse dünya politik konjonktürü, özellikle batı blokunda yer alan ülkelerin süratle demokratik yapılanmalarını zorunlu kılıyordu. Zira İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan ABD'nin başı çektiği demokratik ülkeler, bir taraftan savaş sonrası dünyasının politik yapılanmasını diğer taraftan da ekonomik ve ticari yapısı

ve kurumlarını oluştururken oldukça kuvvetli demokratikleşme rüzgârları estiriyorlardı.

Soğuk savaş yıllarının da başlangıcını oluşturan, yeni yeni gruplaşmaların olduğu bu dönemde, Türkiye, başta anayasa olmak üzere gerekli düzenlemeleri yeteri kadar oluşturamadan tek parti döneminden “Çok Partili Demokratik Rejim”e geçme durumunda kalmıştır. Bu durum seçimler sonrası oluşacak TBMM’ne ve içinden çıkacak yeni siyasi iktidarı, Türk ulusunu ve Türk Devleti’ni, bağımsızlık savaşımızın ve yenedünya politik konjonktürünü dikkate alarak çoğulcu, özgürlükçü, hukukun üstünlüğüne dayanan ve sosyal devleti öngören çağdaş bir anayasal yapılanmaya götürme görevi ile karşı karşıya bırakmıştı. Ne yazık ki DP iktidarı, bu yönde çalışarak devleti örgütleyecek yerde, programlarında ve seçim beyannamelerinde yer vermelerine karşın iktidarı katbetmemek kaygısıyla giderek tek parti yönetimine ulaşacak bir politik uygulamaya yönelmiştir. Ekonomik ve sosyal alanda uluslar arası kapitalizm ile işbirliği halinde uyguladığı politikalar, kıt olan mali kaynakları kısa sürede tüketmesiyle doğan sıkıntı ve yoksulluklar, toplumu mutlu bir azınlık hariç, bütün kesimleriyle büyük bir bunalıma sürüklemiştir. Toplumun anayasa doğrultusunda haksızlıklara karşı koymaya çalışması, direnmesi ve erken seçimle içine sürüklendiği bunalımdan kurtulmak için zorlaması, iktidar tarafından haklı bir uyarı kabul edilip seçime gidileceği yerde, anayasa dışına çıkılarak, gayrimeşru tedbirler alarak zorla iktidarını devam ettirmeye, halkı, basını, idareyi ve muhalefet partilerini zorla susturmaya yönelmiştir. Oysa demokrasiye gerçekten bağlı olan ülkelerde, böyle durumlarda o ülkedeki iktidarlar tereddütsüz seçime gitmekte hiçbir sakınca görmemişlerdir. Çünkü demokrasilerin temeli, anayasa koşulları içinde halkın rızası ve azınlığın, yani muhalefetin haklarını gözeterek hükümet etme koşuluna bağlıdır. Demokratik rejimlerin bu evrensel niteliği yanında her ülkenin kendisine özgü, kuruluş dönemlerinden gelen bir takım, olmazsa olmaz değer yargıları, kurumları, prensipleri vardır ve hükümet ederken bunların gözetilmesi gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Birinci Dünya savaşı sonunda savaşı kaybeden Osmanlı Devletini Sevr Anlaşması’na zorlayarak paylaşmak isteyen kapitalist ve emperyalist ülkeler, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere onların himaye ve desteğinde yurdumuza saldırttıkları doğuda Ermeni Devleti ve batıda Yunan Devleti’nin ordularının yok edilmeleri ile sağlanan askeri zaferler ile ve de

nihayet Lozan Antlaşması ile Türk ulusunun asırlarca kanını ve iliğini sömüren kapitülasyonlardan ve diğer hukuki ayrıcalıklardan kurtarılarak kurulmuştur. Bunun için Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili demokratik rejime geçinceye yani 1923 yılından 1945 yılına kadar tek parti döneminde kurucular, genelde çok partili demokratik rejimi amaçlamış olmalarına karşın uyguladıkları sosyal ve ekonomik politikalarda ve dış politikada daima Türk ulusunun bağımsızlığını çok büyük bir titizlikle gözeterek devleti yönetegelmişlerdir. Çok partili rejime geçişle beraber, Demokrat Parti iktidarıyla bu prensipler ve Atatürk Devrimleri iç ve dış politikalarda acımasızca feda edilmiştir. Türkiye bir taraftan uluslar arası kapitalizmin kontrolüne girerken, dış politikada ve askeri alanda kaderini ABD'ne tamamen bağlamış bir ülke haline sürüklenmiştir. Türkiye İkinci Dünya Savaşına girmediği, ekonomik varlığını ve insan gücünü koruduğu ve zengin doğal kaynaklara sahip olduğu halde, yukarıda belirtilen politikalar nedeniyle yardımsız yaşamaya zorlanırken, İkinci Dünya Savaşı mağlupları Almanya ve Japonya bir taraftan savaş yaralarını sarmışlar, işgal ordularından kurtulmuşlar ve diğer taraftan dünyanın mucize diye isimlendirdiği ekonomik kalkınmalarını sağlamışlar ve bugün dünya global ekonomik politikalarını saptayan ikinci dünya savaşı galipleri beş ülkenin yanında yer almışlardır. Ve halen G 7'ler veya yedi endüstrileşmiş ülkeler diye adlandırılıyorlar. Bu durumda, Türkiye'yi idare eden siyasi kadronun Türkiye'nin koşullarına uygun davrandıkları ve başarılı oldukları söylenebilir mi?

Devrimle iktidar sorumluluğunu yüklenen 27 Mayıs kadrosu, 17 aylık geçici yönetim sürelerinde, işbirliği halinde bulunduğumuz batılı demokratik ülke halklarının sahip olduğu gibi özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı, hukukun üstünlüğüne dayanan, çağdaş sosyal devleti öngören bir anayasa yapmak ve uzun yıllar süren seçim hile ve şikâyetlerine son vermek, zaman yettiği oranda gerekli idari, sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemeleri yapmak ve iktidar görevini, özgür ve serbest seçimle oluşacak iktidara devretmekle kendisini görevlendirmişlerdir.

Bu amaçla oluşturulan 1961 Anayasa'sı aslında üç temel direk üzerine oturtulmuştur. Düşünce ve vicdan özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve ekonomik bağımsızlık.

Türk halkının her alanda yaratıcı gücünü özgürce ortaya koyabilmesi ve ulusal kimliğinden kıvanç duyabilmesi ve dünya bilim, sanat ve kültür alanlarına açılabilmesi ve katkıda bulunabilmesi için içinde bulunduğu dar çerçeve ve baskıdan kurtarılması, dünya uygarlığı ile bütünleşme yollarının açılması, bunun için de kendi mesleki konularında olduğu gibi siyasal örgütlenme özgürlüğüne, siyasi haklara ve ekonomik hak ve olanaklarına kavuşması gerekmektedir. Halkımızın anayasal hak ve özgürlüklerden tam anlamıyla yararlanabilmesi için yargı erkinin siyasi iktidarın eksi ve kontrolünden tamamen çıkarılması, özgürleştirilmesi ve kendi kendini yöneten bir erk haline getirilmesi gerekiyordu. Halkımızın ekonomik bağımsızlıktan yararlanabilmesi elbette çalışma yaşına gelen kadın ve erkek her Türk vatandaşının bir iş sahibi olabilmesine bağlıdır. Bu nedenle Anayasa'da Devlet'e iktisadi ve sosyal hayatı adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlaması amacına göre düzenlemesi görevi verilmiştir.

Keza ülkenin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasının plana bağlanması ve planların, Devlet Planlama Teşkilatı gibi bir anayasal organ tarafından hazırlanması hükme bağlanmıştır. Yine devlet, herkese beden ve ruh sağlığı içerisinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini, sosyal güvenlik hakkına kavuşturulmasını ve yoksul veya dar gelirli ailelere konut sağlamakla görevlendirilmiştir.

Yine devlet, toprağın verimli olarak işletilmesi, topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerinin ve tarımla uğraşanların emeğinin değerlendirilmesi, halkın gereğı gibi beslenmesi için tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasının sağlanması, mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olmayacağı, gerektiğinde kamulaştırma ve devletleştirmelerin yapılabileceğini hükme bağlamıştır.

Anayada'da herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma, silahsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahip olduğu, çalışanların önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve ayrılma hakkı ile iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkı tanınmıştır.

Yine Anayasa'da basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği, gazete ve dergi çıkarılmasının, önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamayacağı, kitap ve broşür yayınının izne bağlı tutulamayacağı ve sansür edilemeyeceği, basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç aracı olduğu gerekçesiyle de olsa zapt ve müsadere edilemeyeceği ve işletilmekten alıkonulamayacağına yer verilmiştir.

Anayasa'da ayrıca, herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğu ve bunları söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabileceği; bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama yapabileceği ve yayınlatabileceği; çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmayacağı, üniversitelerin, ancak devlet eliyle ve kamunla kurulabileceği, bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişi oldukları ve kendileri tarafından yönetilip denetleneceği; Türk halkının haber alma, aydınlanma ve etkilenmesinde önemli yeri olduğu için TRT idaresinin, özerk kamu tüzel kişiliğe sahip olduğu, yayınlarını tarafsızlık esasları içerisinde anayasa doğrultusunda yapacağı hükme bağlanmıştır.

Yine Anayasa'da; kişilerin ancak hakim kararı ile tutuklanabileceği ve tutuklunun 24 saat içinde hakim önüne çıkarılma zorunluluğu ve tutukluluk halinin devamının ancak hakim kararına bağlı olduğu ve hiç kimsenin tabii hakimden başka bir merci önüne çıkarılamayacağı; genel ahlak, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunulamayacağı; kimseye eziyet ve işkence yapılamayacağı; kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti hakim kararı olmadıkça kayıtlanamayacağı ve konuta dokunulamayacağı; herkesin dil, ırk, cinsiyet, siyasi görüş, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu, hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağı hükmü yer almıştır.

Anayasa'da siyasi partilerin, önceden izin almadan kurulacağı ve serbestçe faaliyette bulunacağı; vatandaşların, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahip olduğu ve ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu açıkça hükme bağlanmıştır. Ülkede kapitalist felsefeyi benimsemiş partilerin yanında, sosyalist felsefeyi benimsemiş partilerin kurulmasına anayasal olanaklar getirilmiştir.

27 Mayıs Devrimi döneminde, Türk toplumuna kazandırılan ve hala fonksiyonlarına devam eden³⁹⁶ bazı kurum ve kurullar ile çıkarılmış bulunan bazı önemli yasalar:

Anayasa Mahkemesi/ Devlet Planlama Teşkilatı/ Milli Güvenlik Kurulu/ Yüksek Seçim Kurulu/ Yüksek Hâkimler Kurulu/ İhracatı Geliştirme Merkezi/ Milli Prodüktivite Merkezi/ Devlet Personel Dairesi/ Yüksek Okullar ve Yurtlar Kurumu/ Tübitak/ Basın İlan Kurumu/ Ulaştırma Bakanlığı Yüksek İstişare Kurulu/ Savunma Sekreterliklerinin Kurulması/ Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi/ Yatırım Fonu Teşkili ve Tasarruf Bonoları İhracatı/ İlk Öğretim ve Eğitimi/ Kıbrıs'ta Türk Çiftçisine Yapılacak Tohumluk Yardımı/ Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması/ Yabancı Ülkelerdeki Türk Asıllı Öğrencilerin Üniversitelerde Okuması/ Yedek Subay Öğretmenlik/ Servet Beyannamesi/ Gelir Vergisi/ Vergi Usul, Gider Kanununda Değişiklik/ Tanzim Satış Mağazalarının Kurulması/ İlaçta Patent Korumasının Kaldırılması/ Askeri Garnizonların İçme ve Kullanma Sularının Temini/ Gülhane Hastanesi İnşaatı/ Toptancı Hallerinin Sureti İdaresi gibi kanunlar yayımlanmış olanların bazılarıdır... ”³⁹⁷

³⁹⁶ “Gürsoytrak’ın yazıtı kaleme aldığı 1992 yılı itibarı ile”

³⁹⁷ M.Suphi Gürsoytrak, “27 Mayıs Devrimi ve Türk Toplumuna Etkileri”, Derleyen Sadık Gökso, **Darbeler, Demirkırat’lar ve 27 Mayıs**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1992, s.103–110

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET SENATOSU DÖNEMİ VE 12 EYLÜL SONRASI FAALİYETLER

1. TABİİ SENATÖRLÜK DÖNEMİ

27 Mayıs 1960 Devrimi sonucunda oluşturulan “ Kurucu Meclis”in hazırladığı ve 9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan halk oylaması ile kabul edilen T.C.Anayasasının 70 inci Maddesi gereğince TBMM Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeliği görevini almıştır.

Anayasanın 70 nci Maddesi gereğince “ Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağına, Milletın kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağına ve halkın mutluluğu için çalışacağına and içerek TBMM Üyeliğine başlamıştır.

Senato’da Bütçe-Plan ve Karma Bütçe, İçişleri, Tarım, Gençlik ve Spor ve Mali ve İktisadi İşler Komisyonlarında üye olarak çalışmıştır. Bir dönem Başkanlık Divanında İdareci Üye görevinde bulunmuştur. Cumhuriyet Senatosunda 5 önerge vermiş, Genel Kurulda, 1961 Anayasa’sının, Türk halkının refah ve mutluluğu için öngördüğü hakların gerçekleştirilmesine, Türk Devletinin her konuda tam bağımsızlığının korunmasına; çok yönlü bir dış politika izlenmesine, geçmiş dönemde Türkiye üzerinde oluşturulmuş bulunan, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel her türlü ipoteğin kaldırılmasına ilişkin olmak üzere, değişik konularda 76 konuşma yapmıştır.³⁹⁸

Cumhuriyet Senatosundaki siyasi çalışmalarında özellikle ülkemizin doğal kaynaklarının halkın refahı ve mutluluğu yolunda verimli olarak kullanılmasına çalışmıştır.

Buna bir örnek olarak, bugün dahi üzerinde önemli tartışmalar yapılan Bor Mineralleri konusundaki çalışmaları verilebilir. Cumhuriyet Senatosunda

³⁹⁸ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 1, Fihrist, TBMM Arşivi, Ankara

Gürsoytrak'ın girişimleri ile Milli Birlik Grubu adına verdikleri önerge sonrasında kurulan Bor Mineralleri Araştırma Komisyonu'nun hazırlamış olduğu raporun görüşülmesi esnasında Senato Kürsüsünden yapmış olduğu konuşma dikkate değerdir.

Gürsoytrak, konuşmasında, Bor Minerali'nin dünyada dikkate değer olarak üç bölgede bulunduğunu, bunların Güney Amerika'da Şili ve Arjantin, Kuzey Amerika'da Kaliforniya bölgesi ve Türkiye'de ise Eskişehir ilinin Seyitgazi ilçesinde bulunduğunu ve Türkiye'deki rezervin dünyadaki en kaliteli ve ekonomik değer olarak en büyük rezerv olduğunu belirtmiştir.³⁹⁹

Gürsoytrak bütün dünyada tüketilen bor miktarının 2 milyon ton olduğuna dikkat çekerek, Maden Tetkik Arama Enstitüsünün raporlarında Türkiye'deki rezervin 1.5 milyar ton⁴⁰⁰ ve ekstra kalitede olduğunu belirtmiş, kaba bir hesapla en az 500 yıl bu madenin Türk Ulusu'na gelir temin edeceğini gözler önüne sermiştir.

Bu konuda yaptığı araştırmalar ve Senato kürsüsünden yaptığı konuşmalarla, o güne kadar iki yabancı şirketin birleşerek bir Türk şirketi ismiyle bor madenleri üzerinde kullandığı işletme hakları ellerinden alınmış ve NATO Stratejik Maddeler Komisyonunca Stratejik Madde olarak belirlenen Boraks madenlerinin işletme hakkı Türk Milleti adına Etibank eliyle kullanılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet Senatosu'nda 20 yıla yakın süren siyasi faaliyetlerinde, her zaman Türk Milletinin çıkarlarının korunmasına, devletin parasının çarçur edilmesinin engellenmesine çalışmıştır.

1970 yılı ortalarında Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı ve Uçak servisi Anonim Ortaklığı'nda meydana gelen huzursuzluk ve kamuoyunda oluşan yolsuzluk iddiaları üzerine verdiği önerge ile bir Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu

³⁹⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 53, 12.05.1969 tarihli 60.Birleşim, s.408, TBMM Arşivi, Ankara

⁴⁰⁰ Aynı yer

kurulmuş ve kurulan komisyon, şirketlerdeki usulsüzlük ve yolsuzlukları meydana çıkarmıştır.⁴⁰¹

Gürsoytrak'ın Senato'daki siyasi faaliyetleri yalnızca ekonomik konularla sınırlı kalmamış, demokratikleşme ve yargı bağımsızlığı konularında da tavizsiz tutumu göz önüne çıkmıştır.

26 Haziran 1970 tarihinde C.S.'nin 84 üncü Birleşiminde, 22 Nisan 1962 tarihli Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasını öngören kanun değişikliğinin Millet Meclisi'nce kabul edilen metni üzerinde uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Hâkim ve Savcılarının atamalarını yapan kurulun tespitinde uygulanan usuller, kurulda mevcut üyeler ve bunların siyasi iktidar ile olan hiyerarşik bağlantılarını eleştirmiş, Hâkim ve Savcı atamalarında Siyasi İktidar'ın etkisinin ortadan kaldırılmasına ve yargının bağımsız olarak faaliyet gösterebilmesine yönelik önemli adımlar atılmasına katkı sağlamıştır.⁴⁰²

12 Eylül 1980'de Silahlı Kuvvetlerin ülke yönetimine el koymasında yasama meclisleri kapatıldığından üyelik görevi sona ermiştir. Sonraki yaşamında aktif politika ile ilgilenmemiştir.

2. 12 EYLÜL 1980 SONRASI FAALİYETLERİ

12 Eylül 1980'de silahlı kuvvetlerin ülke yönetimine el koyarak TBMM'ni ve Cumhuriyet Senatosunu feshetmesinin ardından politika ile ilgilenmeyen Gürsoytrak, toplumun demokratikleşerek çağdaşlaşması, ekonomik gelişimini sürdürebilmesi, ülkemizin doğal kaynaklarının ve ekonomik zenginliklerinin milletin yararına kullanılması, insan hak ve özgürlüklerinin sağlanarak korunması, toplumun Atatürk devrimleri doğrultusunda eğitilerek devrimin amacına ulaşması yolunda sivil toplum örgütleri çatısı altında faaliyetlerde bulunmuştur.

⁴⁰¹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 57, 05.05.1970 tarihli 65.Birleşim, s.859, TBMM Arşivi, Ankara

⁴⁰² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 59, 26.06.1970 tarihli 84.Birleşim, s.413, TBMM Arşivi, Ankara

Bu maksatla gerek kurulmuş olan ve halen faaliyetine devam eden dernek ve kuruluşlarda aktif görevler almış, gerekse bugün da toplumumuzun en önemli sivil toplum örgütlerini oluşturan örgütlenmelerin kurucuları arasında yer almıştır.

M.Suphi Gürsoytrak'ın sivil toplum örgütleri içerisinde en önemli faaliyeti, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurucu üyeleri içerisinde yer alması ve bir dönem Kurucu Genel Başkanlık görevini yürütmesidir. Gürsoytrak'ın ADD içerisindeki faaliyetleri ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

Gürsoytrak'ın bu dönemde aktif olarak görev aldığı sivil toplum örgütleri bu kadarla kalmamıştır. Kuruluş amacı “ İnsan hak ve özgürlükleri konusunda çalışmalar yapmak”⁴⁰³ olan ve 17 Temmuz 1986 tarihinde kurulan İnsan hakları Derneği'nin, aralarında Aziz Nesin, Arslan Başer Kafaoğlu, Ali Sirmen gibi kamuoyunun yakından tanıdığı kişilerin de bulunduğu 98 kurucu üyesinden biridir.⁴⁰⁴

Gürsoytrak'ın kurucularından biri olduğu İHD'nin ilkeleri dernek tüzüğünde şu şekilde belirtilmiştir. İHD;

1. Hükümet dışı, gönüllü bir insan hakları kuruluşudur.
2. Devletlerden, hükümetlerden ve siyasi partilerden bağımsız bir örgüttür.
3. İnsan haklarının evrenselliğini ve bölünmezliğini savunmaktadır.
4. Irk, dil, din, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve benzeri nedenlerle yapılan her türlü ayrımcılığa karşı mücadele eder
5. Her koşulda ve dünyanın her yerinde ölüm cezasına karşıdır.
6. Her yerde ve her koşulda, kime yapılırsa yapılsın işkenceye karşı çıkar.
7. Herkes için, her yerde ve koşulda adil yargılanma ve savunma hakkını savunur.
8. Her zaman ve her koşulda savaşa ve militarizme karşıdır; barış hakkını savunur.
9. İfade özgürlüğünü koşulsuz ve sınırsız olarak savunur.
10. Düşünce ve inanç özgürlüğünü dokunulmaz bir hak olarak görür. Koşulsuz

⁴⁰³ İnsan Hakları Derneği Tüzüğü Madde 2 a

⁴⁰⁴ “İnsan Hakları Derneği Kuruluyor” İHD 15.Yıl Broşürü, Ankara, 2001, s.3

ve sınırsız bir şekilde savunur.

11. Örgütlenme özgürlüğünü savunur.

12. Ezilen birey, cins, sınıf, halkın/ulusun hakları için mücadele eder.

13. Ulusların kendi kaderini tayin etme hakkını savunur.

14. İnsancıl hukuku savunur.

İnsan Hakları Derneği, kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile dayanışma haklarını bir bütün olarak benimser ve savunur.⁴⁰⁵

Gürsoytrak, yukarıda belirtilen amaç ve ilkeleri gerçekleştirmek maksadıyla kurulan derneğin kurucu üyeliği dışında, dernek yönetim ya da denetim kurullarında herhangi bir görev almamıştır.

Gürsoytrak'ın kuruluşunda ve faaliyetlerinde görev aldığı bir diğer sivil toplum kuruluşu, "Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği"dir. Gürsoytrak, derneğin, Muammer Aksoy, Bülent Ecevit, Tarık Zafer Tunaya, Turhan Feyzioğlu, Mümtaz Soysal ve MBK Üyelerinden Suphi Karaman, Ahmet Yıldız, Haydar Tunçkanat'ın da aralarında olduğu kurucularından biridir.⁴⁰⁶

Derneğin kuruluşuna neden olan gelişmeler İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği tarafından yapılan bir dizi inceleme ile elde edilen sonuçlara dayanıyordu.

İTÜ-ÖB'nin gerçekleştirdiği çalışmaya göre, 1965 yılında, Türkiye'de 11 yabancı şirket ve 1 yerli petrol şirketi olan TPAO vardı. 11 yabancı şirket her biri sekizer kuyu açarak toplam 88 kuyu, TPAO ise ancak sekiz kuyu açabiliyordu. TPAO, daha fazla kuyu açmak istemekte fakat zamanın hükümeti buna izin vermemekteydi. 11 yabancı petrol şirketinin çıkarttığı petrol ancak TPAO'nun çıkarttığı petrol kadardı. Ayrıca, ürettikleri petrolü de Türkiye'ye, Avrupa ülkelerine sattıkları petrolden % 35 daha pahalıya satmaktaydılar.

⁴⁰⁵ İnsan Hakları Derneği Tüzüğü, Madde 2 b

⁴⁰⁶ Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği Tüzüğü, Madde 4

İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, elde ettiği bu bilgileri kamuoyuna duyurmak amacıyla, 13 Ocak 1965 günü, bir basın toplantısı düzenlemiştir. Ardından "Milli Petrol" başlığı altında bir kampanya başlatmışlardır. Başlatılan kampanyaya, Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) ile ODTÜ Öğrenci Birliği de katıldı. Toplumun değişik kesimlerinde olumlu tepkiler alan ve kamuoyunca benimsenen "Milli Petrol" kampanyası, giderek gerçekleştirilmesi gereken bir amaç haline dönüşmüştü. Türkiye'nin Petrol Ve Madenlerini Koruma Derneği de bu amacın gerçekleştirilmesi için kurulmuştu.

19 Aralık 1966 günü kurulan, derneğin amacı tüzüğünde şöyle anlatılıyordu. "Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği'nin başta gelen amacı, petrol ve maden kaynaklarımızın egemenliğimize, milli güvenliğimize ve yurt ekonomisine en uygun bir şekilde bulunup geliştirilmesine, değerlendirilmesine ve memleketin petrol ve maden ihtiyacının yurt ekonomisine ve milli savunma ihtiyaçlarına en uygun surette karşılanmasına hizmet etmektedir.

Dernek, yukarıdaki ana amacın yanında, iktisadi hayatın kilit noktalarını teşkil eden sinai müesseselerin memleket yararına kurulmasını ve işlemlerini sağlama amacıyla da hukuki imkânların müsaadesi oranında gereken işlem ve eylemlerde bulunur."⁴⁰⁷

Dernek bu amaçla yapmayı planladıklarını tüzüğündeki üçüncü maddesinde şu şekilde açıklıyordu.

"Özellikle Türkiye'nin petrol ve maden, kaynak ve rezervlerine, petrol ve maden alanındaki ihtiyaçlarına manevi beşçilik yapmak amacıyla kurulan derneğin, amacına ulaşabilmek için faydalanacağı araçların başlıcaları, incelemeler yapmak ve yaptırmak, tartışmalar, toplantılar, konferanslar, kongreler, eğitici kurslar, geziler düzenlemek, makale, gazete, dergi, broşür, kitap bastırmak ve dağıtmak, burslar vermek, aynı amaçla fotoğraf yayınları yapmak, sergiler hazırlamak, filmler

⁴⁰⁷ Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği Tüzüğü, Madde 2

çevirmek, çevirtmek ve oynatmak, radyo yayınları yaptırmak ve bunlara benzer faaliyetlerde bulunmaktır.

Dernek, gerek petrol ve maden alanındaki tesislerin, gerek memleketin kilit noktasındaki sinai teşebbüslerin memleket yararına işlemesini sağlamak amacıyla ilgili müessese ve teşebbüslerde pay sahibi ve bu alandaki derneklere üye olabilir.”⁴⁰⁸

Gürsoytrak’ın fiilen görev aldığı Sivil Toplum Kuruluşları’ndan bir tanesi de Halkevleri dir.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte yetişkin eğitimi Cumhuriyetin kurucu unsurlarının oluşturduğu Cumhuriyet Halk Partisi tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Türk Ocaklarının 1931 yılı Nisan ayında kendini feshetmesi ve bir ay sonra toplanan Cumhuriyet Halk Partisi 3. Kongresi, Halkevleri’ne giden yolu açmıştır. CHP 1931 Kogresinde Parti Tüzüğünde yapılan değişiklikle, Parti İdare Heyetleri’ne Halkevi açma yetkisi verilmiştir. 19 Şubat 1932’de Ankara Halkevi ile birlikte toplam 14 Halkevi açılarak Halkevlerinin kültürel alandaki faaliyetleri başlamıştır. CHP Genel Sekreterliğinde Halkevleri Bürosuna bağlı olarak çalışan Halkevleri dokuz kolda faaliyet göstermişlerdir.

Dil, Edebiyat, Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil (Tiyatro), Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphanecilik ve Yayın, Köycülük, Müze ve Sergi kollarında yetişkinlerin eğitimi, Halk Kültürünün açığa çıkarılması, derlenmesi ve korunması, halkın aydınlatılması, günlük yaşamın modernleştirilmesi etkinliklerini yürüterek Türkiye’nin çağdaşlaşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Halkevleri 1939 yılında örgütlenme ağını geliştirmiş ve köylere yönelik daha küçük birimler olan Halkodalarının örgütlenmesine başlamıştır.

1950 yılına gelindiğinde ülke çapına yayılmış 478 Halkevi ve 4322 Halkodası ile toplam 4800 kültür birimi oluşturulmuştur.

⁴⁰⁸ Türkiye’nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği Tüzüğü, Madde 3

Bir Halkevinin açılması için zorunlu alan olan Tiyatro, Kütüphane ve Yayın ile Dil, Tarih, Edebiyat şubelerinin mevcut olduğu gözönüne alındığında Halkevlerinin ülkede 4800 kütüphaneyi ve yüzbinlerce kitabı barındırdığı daha rahat anlaşılır. Binlerce kütüphane, binlerce tiyatro salonu, binlerce okuma odası ve Halkevlerince yayınlanan yüze yakın dergi, yüzlerce kitap...

14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidarı Cumhuriyet Halk Partisinden devralan Demokrat Parti bu aydınlanma yuvalarının mal varlığına, binalarına, kitaplarına ve gelirlerine çıkardıkları 5830 sayılı yasa ile el koymuşlardır. Bu el koyma üzerine Halkevleri fiilen işleyemez duruma gelmiş ve kapanmıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri hareketinden sonra kurulan Türk Kültür Dernekleri 21 Nisan 1963 tarihinde tüzük değişikliği yaparak Halkevlerine çevrilmiştir. Bu dönemde Halkevleri ülkedeki mevzuata uygun, kamu yararına bir dernek olarak örgütlenmiştir. 1932–1951 döneminden farklı olarak, resmi ideoloji ve devletle ideolojik-örgütsel bağını keserek tam anlamıyla demokratik bir örgüt yapısı kazanmıştır.

Ağırlıklı olarak Halkbilim çalışmaları, yetişkin eğitimi, toplum kalkınması konularında faaliyet göstermiş, Genel Merkez ve şubeler düzeyinde yayın etkinliğini ödünsüz sürdürmüştür. Halkbilim ve Etnografya alanında temel başvuru kaynakları olarak bugün bile aranan Halkevleri yayınları ülkedeki hızlı alt üst oluşa, göçe ve çözülmeye karşı derleme ve tarama çalışmalarıyla halk kültürünün korunmasında kritik bir rol oynamıştır. 1960'lı yılların sonu ve 70'li yıllar boyunca ülkede gelişen şiddet ortamında ve gelir eşitsizliği koşullarında, Halkevleri biryandan kültürel aydınlanma mücadelesini sürdürürken, diğer yandan da ezilen, yoksul insanların yanında saf tutmuştur.

1968 yılı itibarıyla 57 il, 111 ilçe, 55 bucak ve köydeki örgütsel varlığı ile dayanışma ağlarının kurulmasından, üretim ve tüketim kooperatifleri örgütlenmesine kadar geniş bir alanda faaliyet göstermiştir. 70'li yılların ortalarından itibaren ülkede bir askeri darbenin koşullarını hazırlamaya dönük gizli ve açık gerici güçlerin saldırılarının doğrudan hedefi olmuş, üyeleri ve şube yöneticileri öldürülmüştür. Bütün bunlara rağmen, yılmadan aydınlanma mücadelesine ve dayanışma faaliyetine

devam eden Halkevleri 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi tarafından kapatılmış, mallarına bir kez daha el konulmuştur.

Yedi yıl süren sorgulama-yargılama sürecinin ardından Halkevleri, 1987 yılında aklanmış, 1988 yılında yeniden açılmıştır. Halkevleri etkinlikleri kısaca şöyle tanımlanabilir:

Halkevleri Vakfı aracılığı ile, Parasız Eğitim-Parasız Sağlık şiarı çerçevesinde yoksul öğrencilerin üniversiteye hazırlanması, "Yeni Yaşamevi Projesi" kapsamında yoksul mahallelerde okul öncesi çocukların zihinsel-bedensel eğitimi ve annelerin aydınlatılması, yoksul mahalle kadınlarına okuma-yazma öğretilmesi;

Kadınların kendi kimliklerine sahip olma ve özgürleşmeleri önündeki engellerin bilince çıkarılması ve yok edilmesini hedefleyen kadın çalışması;

Kitap-dergi yayıncılığı ile, bilgi-kültür üzerindeki baskı-kontrol mekanizmalarının kısmen de olsa kırılması, özgürce kültürel etkinlikler yapılacak Kültür Merkezi kurulma çalışması;

Halkevlerinin ve toplumsal muhalefet hareketlerinin etkiliklerinin belgeleneceği ve sunulacağı Video Belgeleme Merkezi;

Halkevleri ve Türkiye tarihine Halkevinden ve Halkevcü bakış açısından bakmayı ve kendi tarihine sahip çıkmayı hedefleyen Halkevleri Belgesel Filmî yapımı;

69 Yıllık bir kurumun halen ayakta oluşunun göstergesi olacak Halkevleri Arşivi ve Kütüphanesi kurulması.⁴⁰⁹

Gürsoytrak 21 Haziran 1980 tarihinde Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığı'na seçilmiş ve 12 Eylül 1980 müdahalesi ile Halkevlerinin kapatılmasına kadar fiilen bu görevi yürütmüştür.⁴¹⁰

⁴⁰⁹ www.halkevleri.org.tr

Gürsoytrak Başkanlığa seçildiği toplantı sonrasında yaptığı açıklamada, 1981 yılında Atatürk'ün 100. doğum yıldönümünün kutlanacağını belirterek;

“ Atatürk'ün 100. doğum yılı kutlamaları, emperyalizmin sömürü ve saldırganlığının arttığı günümüzde tam bağımsızlık ilkesinin yeniden yaşama geçirilmesi amacını taşımaktadır.” demiştir.⁴¹¹

2.1. Atatürkçü Düşünce Derneğindeki Faaliyetleri

30 Kasım 1989 tarihinde Atatürkçü Düşünce Derneğini kuran, aralarında Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok gibi isimlerin de bulunduğu elli üyeden biri olan M.Suphi Gürsoytrak⁴¹² 1994 yılından 1998 yılına kadar olan dört yıl boyunca derneğin Kurucu Genel Başkanlığını yürütmüştür.

ADD'nin 3'üncü olağan kurultayı 29 Mayıs 1994 günü yapılmış ve bu kurultay sonrası Genel Başkanlığa seçilen Süreyya Hami Şehitoğlu'nun 31 Mayıs 1994 günü hayatını kaybetmesi üzerine M.Suphi Gürsoytrak Genel Başkanlığa seçilmiştir.⁴¹³

Gürsoytrak, Genel Başkan seçilmesini izleyen günlerde, ADD'nin yayın organı olan Atatürkçü Düşünce Dergisine yazdığı yazılarla ülkemizin içinde bulunduğu koşullara dikkatleri çekmekle birlikte, Kemalist dik duruşu nedeniyle kendisi de kamuoyunun dikkatini üzerinde toplamıştır.

Bu süre içerisinde ADD, büyük bir atılım sürecine girmiş ve derneğin üye sayısı yurt içinde dörtbin'den, yetmişüçbin'e, şube sayısı da 371'e çıkmıştır. Yurt dışında ise tek bir şubesi bulunan dernek bu dönemde şube sayısını 26'ya çıkarmıştır.

⁴¹⁰ M.Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi, EK-5 (Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Seçim Tutanağı, Tutanak No.1, 21.06.1980)

⁴¹¹ Cumhuriyet Gazetesi, 22.06.1980; Halkevleri Genel Merkezi Yayın Bürosu, 21.06.1980 tarihli Basın Açıklaması. Basın açıklaması metninin tamamı için Bkz. EK-4

⁴¹² Atatürkçü Düşünce Derneği Tüzüğü Bölüm V Madde 28

⁴¹³ Atatürkçü Düşünce Derneği, 3'üncü Olağan Kurultay Zabıt Tutanakları

Atatürkçü Düşünce Derneğinin kuruluş maksadı tüzüğünde şu şekilde belirtilmiştir.

Atatürk'ün önderi olduğu Türk Devrimi'ni ve bu Devrimin temelini oluşturan başta altıok olmak üzere, Atatürk ilkelerini her alanda ilerlemeye açık ve sürekli geliştirici nitelikteki düşünce sistemini, Devrimin bugünkü sonuçlarını ve yarınlara uzantılarını, Atatürk'ün düşüncelerini, davranışlarını, savaşımalarını ve yapıtlarını inceleme, araştırma konusu yapmak. Bunlara karşı girişim, adım ve akımlarla yasalar çerçevesinde düşün savaşımı vermek.

Atatürk'ü, Atatürkçülüğü ve her alandaki uygulamalarını benimseyenlerin güçlerini bu bağlamda birleştirip Atatürk'ün belirlediği erekler doğrultusunda atılımları yaygınlaştırıp sürdürmek, devrim karşıtlarının ulusal yaşamı geriye çekme çabalarından toplumu korumak için her alanda aydınlatıcı ve uyarıcı hizmetler vermelerini gerçekleştirmek.

Atatürk'ü, yapıtlarını ve Atatürkçü düşünceyi yıpratmak ve kötüye kullanmak amacıyla yapılan her tür kalkışmaya, söz ve eyleme gereken yanıtı vermek, olumsuzluk ve aykırılıkları gidermek, Atatürk'ün anlayışının, düşüncesinin, ilke ve atılımlarının özünü tüm anlamıyla açıklayıp değerlendirerek savunmak.

Hiçbir ayırım gütmeyen ve gözetmeyen, anayasal demokratik düzen güvencesinde insan hak ve özgürlüklerini üstün tutarak yurttaşları tam eşitlikle kucaklayıp ulusal dayanışmanın temeli olan toplumsal barışı sürekli kılmak.

Her tür teröre ve sömürüye karşı çıkarak Türkiye Cumhuriyetini çağdaş sosyal hukuk devleti niteliğiyle sonsuza değin bağımsız yaşatma istencini ve bu yolla Türkiye aydınlanmasını güçlendirmektir.⁴¹⁴

ADD Genel Başkanı M.Suphi Gürsoytrak, Genel Başkanlık görevini devralmayı müteakip Anıtkabirde Ulu Önderin huzurunda, Anıtkabir şeref defterine

⁴¹⁴ Atatürkçü Düşünce Derneği Tüzüğü Madde 4

yazdığı aşağıdaki satırlarda, ADD'nin kendi yönetiminde izleyeceği çizginin de işaretlerini veriyordu.

“ Ulusumuz yeni bir Sevr zorlamasıyla karşı karşıyadır. Bu amaçla çalışanlar ne yazıkki, büyük ümitlerle kurduğun yüce meclise bile sızabilmişlerdir.

Diğer taraftan derinden ve sinsice çalışan, bol kaynaklarla beslenen bir grup da, çağdaş ve uygar boyutta yapılandırıdığımız ulusumuzu, ortaçağ karanlığına çekmek için var gücüyle çalışmaktadır.

Uluslar arası sermaye ile işbirliği içerisinde olan bir diğer grup da, serbest piyasa karmaşası altında, ulusun ve ülkenin kaynaklarını ve iktisadi kuruluşlarını bir süredir yağmalamakla meşgul.

...Bu karanlık koşullara karşın gençliğe hitabenizin bilincinde olan Atatürkçü Düşünce Derneği üyelerinin Merkez Genel Kurulunda seçilmiş Genel Merkez Yönetim Kurulu olarak, sana minnetimizi, devrim ve ilkelerine olan bağlılığımızı, çağdaş uygarlık yolunda sürekli ilerleme ülkümüzü, özgür, demokratik ve laik Cumhuriyetimizi koruma azmimizi belirtir, yüce huzurunda saygıyla eğiliriz. M.S. Gürsoytrak Genel Başkan⁴¹⁵

Gürsoytrak, Genel Başkanlık görevi süresince, ulusumuzun karşılaştığı tehlikelere kamuoyunun dikkatini çekerek, toplumsal bir tepki yaratmak ve Atatürkçü düşünce ışığında toplumu bilinçlendirmek adına güncel gelişmeleri ulusumuzun dikkatine taşımaya çalışmıştır. Ülkemizin güneydoğusunda yaşanan olaylar ve bunları destekleyerek siyasal çıkar sağlamaya çalışan uluslar arası sermaye sahipleri ile ilgili yazdıkları dikkate değer hususlardır.

“ ... Bugün Güneydoğu bölgesinden, bir etnik grubun batılılarca kışkırtılması üzerine, kandırılmış bazı vatandaşlarımız aracılığı ile büyük bir insan ve toprak parçasının koparılmak istendiğini görüyoruz. Bunu da dışarıdan kaynaklanan ve

⁴¹⁵ M.Suphi Gürsoytrak, “ Anıtkabir Şeref Defterine Yazdığı Yazı'dan”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.2, Haziran 1994, s.7

Türkiye'yi bir yerde güçsüzleştirmeyi amaç edinen batıların Türkiye'ye yönelik tertiplerinin bir uygulaması olarak algılamaktayım.

Batı nasıl Güneydoğu'da Türkiye'nin bir parçasını koparmak isteyen PKK hainlerine ve onların siyasal yordakçılara destek çıkıyorsa, aynı şekilde hükümetimize" devleti küçültün, özelleştirme yapın, kamu sektörünü tasviye edin, gibi telkinler de yapmakta, bunun için de aracı olarak IMF ve Dünya Bankasını kullanmaktadır. Bir özelleştirme yasası çıktı şimdi ne olacaktır? ... Türkiye'de bunları alabilecek sermaye sahibi olmadığına göre bunların büyük bir olasılıkla Yahudi, Rum, Ermeni sermayedarları ile yabancı sermayenin eline geçmesi olasılığı son derece yüksektir.”⁴¹⁶

Konuya dikkatleri çekmek üzere yazdığı bir diğer yazısında;

“ Cumhuriyetin kuruluşunun yetmişbirinci yılını yaşadığımız bu günlerde, özgürlükçü, çoğulcu, laik, hukukun üstünlüğüne dayanan, sosyal hukuk devletimiz, ülke ve millet bütünlüğümüz, yurtiçinden ve dışından büyük ve fiili tehditlerle karşı karşıyadır.

Bu tehditleri oluşturanlar:

- 1) Özellikle Güneydoğu'da bir Kürt Devleti kurmak isteyenler,*
- 2) Ülkemizde şeriata dayalı bir İslam Devleti kurmak isteyenler,*
- 3) Küreselleşme bahanesi ile sosyal devleti ortadan kaldırmak isteyenler olmak üzere belirtilebilir.*

Washington kaynaklı koşullarda yapılan 12 Eylül müdahalesiyle iktidara gelen K.Evren-T.Özal ikilisinin oluşturduğu baskı rejimi altında uluslararası kapitalizmle bütünleşmeyi amaçlayan “ 24 Ocak Kararları” gereğince uygulanan sosyal, kültürel ve ekonomik politikaların devleti büyük ölçüde borca sokması ve Amerikancı dış siyaset izlenmesi, yolsuzlukların üzerine gidilmemesi ve vergilendirmede gerekli düzenleme, genişleme ve düzeltmelerin bilinçli olarak

⁴¹⁶ M.Suphi Gürsoytrak, “Ülke Sorunlarına Bakışımız”, Atatürkçü Düşünce Dergisi, S.5, Eylül 1994, s. 3-4

yapılmaması sonucu Türkiye halkı ve devleti yukarıda belirttiğimiz tehditlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Adeta yeni bir Sevr uygulaması sinsice yürütülmektedir. Son aylarda Batılı ülkelerce, insan hakları konusunun Türkiye'yi parçalama aracı olarak ısrarla kullanılmaya çalışıldığını gözlemlemekteyiz. Tarihsel olaylara baktığımız zaman, insanların, toplumların ve ulusların ilişkilerinin temelinde hep "sömürü-ekonomik çıkar" yattığını saptamaktayız.

Türkiye, üç demir-çelik fabrikası, petrokimya tesisleri, petrol rafinerileri, gelişmiş otomotiv endüstrisi, güçlü tekstil sanayi, etkin savaş sanayi, engin tarım kapasitesi, zengin hayvan varlığı, çeşitli bitki örtüsü, büyük su kaynakları, milyonlarca çağdaş eğitim gören gençleri, yetişmiş işgücü, ulusal gururu yüksek zengin insan kaynakları, geleneksel disiplinli askeri gücü, yüksek moral gücü, çağdaş devlet yapısı, güçlü bürokrasisi ve ülkenin jeostratejik konumunun sağladığı avantajlar, ileriye atılmaya hazır büyük bir potansiyel gücü simgelemektedir.

Öyleyse Türkiye daha çok güçlenmeden durdurulmalı, denetim altına alınmalı, bağımsız hareket kabiliyeti kısıtlanmalı, giderek ortadan tamamen kaldırılmalıdır. Bu maksatla içeride çıkarılacak olaylarla daima meşgul edilmeli ve kalkınmaya harcayabilecek kaynakları bu olaylara ve silah alımında tükettirilmelidir. Bu amaçla etnik ve mezhep ayrılıkları, sağ-sol çatışmaları teşvik edilmeli, siyasal görüş farklılıkları keskinleştirilmeli, partiler olabildiğince parçalanmalı, devlete ve hükümete güven duygusu olabildiğince yok edilmeli, toplumda her türlü çürümüşlük geliştirilmeli, sosyal sınıf ve katlar arasındaki farklar keskinleştirilmeli, asayiş ve güven duygusunun yok edilebilmesi için sürekli sabotajlar, anarşik olaylar tezgâhlanmalı, devlet mali gücünün üstünde borçlandırılarak sürekli batının mali kaynaklarına bağımlı duruma getirilmeli, bağımsızlık savaşı değer yargıları ile geliştirilen planlı ve karma ekonomiyle gerçekleştirilen sosyal devlet modeli, liberal devlet yapısına dönüştürülmeli, laik devlet rejimine karşı dinsel devlet modeli teşvik ve ileri sürülmeli, ulus birliği, devlet tekliği ve ülkenin bütünlüğü parçalanmalı ve ne pahasına olursa olsun, ulusal birlik

ve kimliğin, özgürlük ve bağımsızlık hareketinin sembolü Mustafa Kemal Atatürk yıpratılmalı ve yok edilmelidir.”⁴¹⁷

ADD Genel Başkanı Gürsoytrak, o günlerde ülkenin önemli gündem maddelerinden biri olan Avrupa Birliği ve bu paralelde hükümetin üyesi olmak için uğraştığı Gümrük Birliği konusunda aşağıdaki yazısı ile kamuoyunu uarmaya çalışmaktaydı.

“ Avrupa Birliği Gümrük Birliğini imzalayacaktır. Çünkü altmış, yetmiş milyonluk bir Türkiye pazarını kendi kontrolü altına alabilecektir. Türkiye'nin ekonomik değeri olan her türlü sanayi tesislerini çok ucuza satın alabilecek veya elde edeceği hisse çoğunluğu ile yönetimi ele geçirmiş olacaktır... Kendisine rakip göreceği tesisleri el değiştirmeye ya da iflasa zorlayabileceklerdir... Objektif değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi, tam üyeliğe kabul edilmeden imzalanacak bir Gümrük Birliği, mevcut hükümeti ve bazı sermaye kesimlerini kurtarır ama, Türk halkını içinden çıkılmaz bir badirenin içine sürükleyebilir. Hele bütün koşulları Avrupa Birliği üyelerinin yararına olan anlaşma için Yunanistan zorluk çıkarıyor endişesi ile ulusal çıkarlarımızdan bazı açık veya gizli ödünler vermeye kalkmak, sorumlularını ebediyen lanetlenmekten ve hesap vermekten asla kurtaramaz... Osmanlı Devleti, Kırım Savaşından sonra 1856 yılında yapılan Paris Antlaşmasına göre Avrupalı sayıldı, hukukundan yararlanması kabul edildi ve toprak bütünlüğü Avrupalı devletler tarafından kabul edildi. Aynı Avrupalılar değil mi, Türkleri Asya'ya sürmeye kalkan?.. Tarih ancak güçlü olanların, bağımsızlık ve özgürlük duyguları yüksek olan ulusların varlıklarını ezel ebed sürdürebileceklerini göstermektedir.”⁴¹⁸

İşte bu ulusalcı, antiemperyalist, bölücülüğün ve gericiliğin arkasında emperyalizmin olduğunu vurgulayan söz ve yazıların kamuoyunun dikkatine

⁴¹⁷ M.Suphi Gürsoytrak, “Atatürk Düşmanlığı ve Oynanan Oyunlar”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.7, Kasım 1994, s. 7-8

⁴¹⁸ M.Suphi Gürsoytrak, “Avrupa Gümrük Birliği”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.10, Şubat 1995, s. 2-3

sunulduğu günlerde, 27 Şubat 1995 günü ADD Genel Merkezinin tuvaletinde bir bomba patladı.⁴¹⁹ Genel Merkezi bombalamak amacıyla, bomba düzeneğini ayarlamak için tuvalete giren bombacının elinde patlayan ve şans eseri yalnızca bombacının hayatını kaybettiği bu olay Gürsoytrak'ın yalnız kamuoyunun dikkatini çekmekle kalmadığının en açık göstergesidir.

Bu olaydan sonra dernek insanlarla doldu taşı. Dernek üyeleri birbirlerine bir başka kenetlendiler. Etkinlikler üyelere gönderilen çağrı mektupları ile duyurulmaya başlandı. Telefon zincirleri oluşturuldu. Üye sayısı o denli arttı ki bir ayda onbin üyenin kaydının yapıldığı, onlarca şubenin açıldığı oldu. Komisyonlar kuruldu, kırsal yörelerdeki halka ulaşıldı. Okullarda ve halka verilen konferanslara katılanların sayısı yüzbinleri geçti. Dernek kurumsallaşmayı sürdürürken Genel Başkan Suphi Gürsoytrak emperyalizme karşı dik duruşunu sürdürmeye devam etti.⁴²⁰

“ Esasen körfez savaşından önce Pentagon'da ve denetimlerindeki Think-Thank (Düşünce Üretim Grubu) kurumlarınca üretilen strateji çalışmalarında, su yüzünden Türk-Arap savaşı çıkacağı, sürekli işleniyordu. Irak'ın kuzeyinde oluşturulmaya çalışılan uydu Kürt Devleti çalışmaları da dikkate alındığında, güney ve güneydoğu bölgemizde potansiyel bir tehlikenin varlığı ve büyüklüğü ulusça bu konuda da ne kadar dikkatli olmamız gerekliliğine işaret etmektedir.

*Ayrıca gerek İsraili işadamlarının gerekse bazı Batılı ve Arap işadamlarının GAP yöresinde özellikle toprak almaya ve iş kurmaya çalışmaları da oldukça dikkat çekici faaliyetler olarak görülmektedir... Çevremizdeki açık ve gizli işbirliğini ve boyutlarını göstermesi bakımından, önemle üzerinde durulması gereken bir ulusal konu olduğu kanısındayız.”*⁴²¹

⁴¹⁹ Hüsnü Merdanoğlu, “ADD'yi ilk Olağanüstü Genel Kurula Taşıyan Süreç”, **Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi**, İstanbul, Aralık 2006,s.99

⁴²⁰ a.g.m., s,11

⁴²¹ M.Suphi Gürsoytrak, “Aynın Yorumu”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.22, Şubat 1996, s.2

Mayıs 1996'da yurt içindeki ve yurtdışındaki ADD'lilerle yapılan toplantıda Gürsoytrak kamuoyunun önünde son iki yılın hesabını ADD üyelerine verirken ADD'nin kurumlaşma sürecini müjdelemiş ve şunları söylemiştir.

“Geçen bu iki hizmet yılımız süresince, bir taraftan nicelikli büyümemiz sağlanır ve örgütsel noksanlarımız giderilirken, diğer taraftan düşünsel alanda Atatürkçü Düşünce Felsefesi doğrultusunda üyelerimizin ve halkımızın aydınlatılmasına, bilinçlendirilmesine büyük önem verilmiştir.

Bu amaçla yurtiçinde ve yurtdışında başta bilim adamlarımız, yazarlarımız, konularının uzmanları, kültür, sanat ve siyaset adamlarımızın çeşitli düzeylerde tertiplenen etkinliklere katılmaları sağlanmıştır. Yalnız geçmiş siyasi olayları anımsamak değil, aynı zamanda yaşanan, toplumumuzu ve devletimizi ilgilendirecek siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olaylar hakkında kamuoyunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Örneğin özelleştirme, küreselleşme, devleti küçültme, Gümrük Birliği Antlaşması gibi girişimler ile laik devletimizi tehdit eden şeriat yanlıları ile ülke ve ulus birliğini parçalamaya yönelik ırkçı girişimlere karşı her kat ve düzeydeki makamlar nezdinde karşı çıkılmış, ilgili yasaların uygulanmasına çalışılmıştır.

Keza şubelerimizin gereksinim duyduğu kitaplar, fotoğraflar, video ve bantlar, kasetler, slâytlar, diğer benzeri eğitim ve öğretim, tanıtım araç ve malzeme isteklerini mevcutlar oranında karşılamaya büyük gayret sarf edilmiştir. Halen yurt içinde ve yurtdışında, oldukça yeni bir dernek olmamıza karşın halkımızın gösterdiği büyük ilgi ve siz değerli üyelerimizin tutarlığı sayesinde Türkiye'ye büyük ve en saygın sivil toplum örgütü, demokratik baskı grubu haline gelmiş bulunmaktayız.”⁴²²

ADD Dergisinde yayınlanan müteakip yazılarında ABD Temsilciler Meclisinin Ermeni Soykırımını yalanlarına yaklaşımını ve Türkiye'de Çekiç Güç'ün varlığını eleştiren Gürsoytrak, 18-19 Mayıs 1996'da yapılan 4'üncü Büyük Olağan Genel Kurul sonucunda tekrar ADD Genel Başkanlığına seçildi.

⁴²² Merdanoğlu, a.g.m.,s.10

Buraya kadar anlatılan ve ADD'nin tüzüğünde geniş olarak belirlenen maksada ulaşabilmek için dört yıl boyunca büyük gayret sarfeden Gürsoytrak, ADD'ni kendi döneminde büyük mitinglerin içinde olan ve insanların büyük kitleler halinde katıldıkları eylemleri düzenleyebilen bir noktaya taşımıştır. Onun zamanında yapılan ve en çok ses getiren eylemlerden birisi 10 Kasım 1996 tarihinde yapılan "Anıtkabir Yürüyüşü"dür.

10 Kasım 1996 günü milyonları Anıtkabirde toplayan Gürsoytrak öncülüğündeki ADD, her geçen gün büyümeyi ve güçlenmeyi sürdürürken Gürsoytrak'da kamuoyunu aydınlatma görevini ADD dergisininin 39'uncu sayısındaki şu tümcelerle sürdürmüştür.

" Birleşmiş Milletlerde Türkiye'nin karşı çıkmasına karşın ABD'nin Fırat ve Dicle Nehirlerini 'sınır aşan su' olarak kabul etmesi, GAP dâhil bu konularda Türkiye'nin başına büyük işler açacak nitelikte görünmektedir.

ABD yönetimine yakın düşünce üretim merkezi uzmanları, Balkanlar, Türkiye, Ortadoğu, Asya'daki Türk Cumhuriyetleri bilgesinin geleceğine yönelik bir takım senaryolar üretip durmaktadırlar." ⁴²³

Suphi Gürsoytrak yönetimindeki ADD, bu dönemde Ankara'da mütevazı de olsa bir Genel Merkez binası satın almış, her geçen gün üye ve şube sayısını artırarak, ilgili illerin valiliklerinden alınan olur ile okullarda, kütüphanelerde, demokratik kitle örgütlerinin toplantılarında ve halkın ayağına gidilerek düzenlenen toplantılarda Atatürkçülüğü anlatmıştır.

Gürsoytrak'ın Genel Başkan olduğu dönemde yaptığı çıkışlar ve ADD'nin adeta "çağ atlamak" olarak değerlendirilebilecek büyüme ve genişlemesi çeşitli nedenlerle kimi çevrelerde rahatsızlık yaratmış ve ADD'nin içerisinde bir iç hesaplaşma sürecinin başlamasına neden olmuştur.

⁴²³ a.g.m. s.11

24 Kasım 1997 günü yapılan Genel Merkez Yönetim Kurulu toplantısında Gürsoytrak'a güvensizlik önerisi verilmiş, bunun neticesinde ADD tarihindeki ilk Olağanüstü Genel Kurula gidilmiştir. 8 Şubat 1998 günü yapılan Olağanüstü Genel Kurulda, ADD'nin duyarlı delegeleri yanlışlardan arınmış, yapıcı ve geliştirici bir tutumla Atatürkçülük'de, Kemalizm'de lafta kalmadıklarını göstererek Gürsoytrak'ın listesinin kazanmasını sağlamışlardır.

ADD'de meydana gelen bu gelişmelerden sonra Gürsoytrak, Haziran 1998'de yapılan 5'inci Olağan Genel Kurul'da Genel Başkanlık görevinden ayrılmıştır.

SONUÇ

Mehmet Suphi Gürsoytrak'ın 1925 yılından bu güne kadarki 83 yıllık hayatını, ailesi ve öğrencilik hayatı, askeri ve siyasi hayatı ile siyasetten fiilen çekildiği 1980 sonrası faaliyetleri olacak şekilde bölüm bölüm ele almaya çalıştık.

Babasının da asker olmasından dolayı çocukluğu çeşitli şehirlerde geçen Gürsoytrak, ilköğrenimini Ankara'da tamamlamayı müteakip askeri okullara girmiş ve fiilen askeri hayatı başlamıştır.

1945 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun olan Gürsoytrak Topçu Okulu ve yurt içi ve yurtdışındaki pilotaj eğitimlerini müteakip Topçu Pilot olarak Türk Silahlı Kuvvetleri saflarına katılmış, TSK'nin çeşitli birliklerinde görev yapmış, gönüllü olarak Kore Savaşı'nda görev almış ve Hava Madalyası ile taltif edilmiştir.

Kara Harp Akademisindeki eğitimini müteakip Kurmay Subay olarak göreve devam etmiş ve Kara Harp Akademisinde öğretmen olarak görev yapmıştır.

TSK'ndeki görevi esnasında, ülkedeki siyasi durumu yakından izlemiş, iktidarın Atatürk İlke ve İnkılâpları'ndan uzaklaşan, anti demokratik ve anti laik tutum ve davranışları ve silahlı kuvvetlerin üst düzey komuta kademesinin bu davranışlara karşı duyarsız kaldığı düşüncesi ile öncelikle orduda bir ıslahat yapılması, müteakiben iktidarın tutumunu değiştirmemesi veya iktidarı bırakmaması halinde hükümetin düşürülerek, ülkenin uzaklaşmış olduğu çizgiye oturtulmasını hedefleyen bir teşkilatlanma hareketinin öncü ve planlayıcılarından olmuştur.

27 Mayıs Devriminin hazırlanışı, icrası ve sonucunda oluşturulan 1961 Anayasası'nın hazırlanışına katkısı olan bir kişidir. 27 Mayıs hareketinin başarıya ulaşması ile ülke yönetimini üstlenen Milli Birlik Komitesi'nde görev almıştır.

Milli Birlik Komitesi üyesi sıfatı ile katıldığı yasama faaliyetleri sonucunda oluşturulan 1961 Anayasası, ülkemize, Anayasa Mahkemesi, Devlet Planlama Teşkilatı, Milli Güvenlik Kurulu, Yüksek Seçim Kurulu, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Türkiye Bilimsel Tetkik ve Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) gibi bugün öneminin daha da iyi anlaşıldığı kanısında olduğumuz kurum ve kuruluşları kazandırmıştır.

Yine Milli Birlik Komitesi Sosyal İşler Komisyonu içerisindeki faaliyetleri ile sosyal güvenlik tedbirlerinin tüm Türk halkına sağlanmasına, çalışma yaşına gelen

her Türk erkeği ve kadınına iş olanaklarının sağlanmasına; üretilen artık değerın ülke içinde kalarak yeniden yatırıma dönüşmesine, gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleştirilmesine çalışmıştır.

1961 yılı Ekim ayında yapılan seçimlerle kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Anayasa hükümleri gereği Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyeliği görevini üstlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Cumhuriyet Senatosunda Parlamenter olarak bulunduğu sürece, 1961 Anayasası'nın, Türk halkının refah ve mutluluğu için öngördüğü hakların gerçekleştirilmesine, Türk Devletinin her konuda tam bağımsızlığının korunmasına; çok yönlü bir dış politika izlenmesine, geçmiş dönemde Türkiye üzerinde oluşturulmuş bulunan, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel her türlü ipoteğin kaldırılmasına çalışmıştır.

Ayrıca, Türk insanının insanca yaşama koşullarına kavuşturulması, her türlü yolsuzluk, baskı ve işkencenin önlenmesi ve hesap sorulması hedefi olmuştur. Gürsoytrak, tüm iç ve dış kaynakların Türk halkının yararına kullanılmasının sağlanmasına; sanayi devriminin gerçekleştirilmesine, özellikle Amerikan ve Arap kültür emperyalizmine karşı konulmasına, teknolojik buluş ve kültürümüzün geliştirilmesine çalışmıştır.

İdealleri doğrultusunda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinde aktif görevler almış, mevcut olmaması durumunda, yeni sivil toplum örgütlerinin kurulması ve geliştirilmesi çalışmalarında bulunmuş, birçoğunun yönetici kadrolarında görev yapmıştır.

Amacı, petrol ve maden kaynaklarımızın, egemenliğimize, milli güvenliğimize ve yurt ekonomisine en uygun bir şekilde bulunup geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve memleketin petrol ve maden ihtiyacının yurt ekonomisine ve milli savunma ihtiyaçlarına en uygun şekilde karşılanmasına hizmet etmek olan Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği ve amacı insan hak ve özgürlükleri konusunda çalışmalar yapmak olan İnsan Hakları Derneği bunlara birer örnektir.

Özellikle Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurulması ve bugünkü seviyesine getirilmesi konusunda önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Gürsoytrak döneminde

dernek, kamuoyunun dikkatini, gelişmekte olan siyasi olaylara çekmeyi başarmış, kamuoyu bu dönemde Atatürkçü Düşünce Yolu'ndan ayrılan siyasi ve bürokratlara, her zamankinden daha fazla sesini yükseltebilmiştir.

Özellikle Atatürk Devrimleri'nin korunmasına, özgür ve çağdaş bir eğitimin her kademedede uygulanmasına, ormanlarımızın ve tarım arazilerimizin titizlikle korunması ve geliştirilmesine ve ulusumuzun dünya ulusları ile olan her türlü ilişkisinde eşit ve şerefli düzeyinin titizlikle korunmasına yönelik faaliyetleri dikkat çekmiştir.

Kendisi halen Ankara'da ikamet etmektedir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi (KKKA)

Milli Savunma Bakanlığı Arşivi (MSBA)

Suphi Gürsoytrak Özel Arşivi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (TBMMA)

B. RESMİ YAZILAR VE BELGELER

Yüksek Adalet Divanı Kararları

224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun

Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 1

İnsan Hakları Derneği Tüzüğü

Türkiye'nin Petrol ve Madenlerini Koruma Derneği Tüzüğü

Atatürkçü Düşünce Derneği Tüzüğü

Atatürkçü Düşünce Derneği, 3'üncü Olağan Kurultay Zabıt Tutanakları

M.Suphi GÜRSOYTRAK' ait Özlük Dosyası

K.K.K.lığının 18 Nisan 2008 Tarihli Yazısı ve Ekleri

TBMM İstiklal Madalyası Kayıt Defteri

C. KİTAPLAR

Ahmad, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul
2002

Ağaoğlu, Samet, **Arkadaşım Menderes**, Remzi Yayınevi, İstanbul 1968

Akdevrim, Ankara, 1960

- Akyaz, Doğan, **Askeri M¼dahalelerin Orduya Etkisi HiyerarŒi DıŒı Örg¼tlenmeden Emir Komuta Zincirine**, İletiflim Yayınları, İstanbul 2002
- Arcay¼rek, C¼neyt, **Darbeler ve Gizli Servisler**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990
- Avcıoğlu, Doğan, **T¼rkiyenin D¼zeni (D¼n, Bug¼n, Yarın)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968
- Aydemir, Œevket S¼reyya, **İkinci Adam**, 3.Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988
- Aydemir, Œevket S¼reyya, **İhtilalin Mantığı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973
- Aydemir, Talat, **Talat Aydemir'in Hatıraları**, May Yayınları, İstanbul, 1968
- Birand, Mehmat Ali, **Demirkırat (Bir Demokrasinin DođuŒu)**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991
- Erkanlı, Orhan, **Anılar, Sorunlar, Sorumlular**, Baha Matbaası, İstanbul, 1972
- Erkanlı, Orhan, **27 Mayıs Hareketinin Atat¼rkç¼l¼k Açıısından İncelenmesi**, İstanbul, 1963
- Hale, William, **T¼rkiye'de Ordu ve Siyaset 1789'dan G¼n¼m¼ze**, Hil Yayınları, İstanbul 1996
- Hekimoğlu, M¼Œerref, **27 Mayıs'ın Romanı**, ÇađdaŒ Yayınları, İstanbul, 1975
- G¼ksu, Sadık, **Darbeler, Demirkırat'lar ve 27 Mayıs**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1992,
- KoçaŒ, Sadi, **Atat¼rk'ten 12 Mart'a**, 1. Cilt, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977
- Mumcu, Uğur, **İnkılâp Mektupları**, Tekin Yayınevi, Ankara 1987

- İlicak, Nazlı, **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor**, 1. Cilt, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975
- İpekçi Abdi-Coşar Ömer Sami, **İhtilalin İçyüzü**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1965
- Onuş, Sinan, **Parola: İnkılâp 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003
- Örtülü, Erdoğan, **3 İhtilalin Hikâyesi**, Milli Ülkü Yayınevi, Konya, 1975
- Özdağ, Ümit, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Kitapları, İSTANBUL, 1997
- Özkaya, Şükran, **Adım Adım 27 Mayıs**, İleri Yayınları, İstanbul, 2005
- Sağiroğlu, Hüseyin, Kakioğlu Fetullah, Yeşilyurt Ali Haydar, Göktürk İ., **Hürriyet Meşalesi**, Milli Türk Talebe Birliği Yayını, İstanbul, 1961
- Sarol, Mükerrerem, **Bilinmeyen Menderes**, 2.Cilt, Kervan Yayınları, İstanbul, 1983
- Seyhan, Dünder, **Gölgedeki Adam**, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966
- Tunçkanat, Haydar, **27 Mayıs 1960 Devrimi Diktadan Demokrasiye**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996
- Turan, Şerafettin; **Türk Devrim Tarihi**, 4.Kitap 1.Bölüm, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- Türkeş, Alparslan, **27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs Gerçekler**, İstanbul, 1977
- Türkeş, Alparslan, Baykal Rıfat, Özdağ Muzaffer, **Bazı Gerçekler (Savunmalar)**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1965
- Ulay, Sıtkı, **Harbiye Silah Başına 27 Mayıs 1960**, Ar Matbaası, İstanbul, 1968

D. MAKALELER

Evliyaoğlu Gökhan “Adalet Partisi Yapacak 27 Mayıs’ın İdealizmini”, **Düşünen Adam Dergisi**, 6 Eylül 1961 tarihli sayısı.

Gürsoytrak M.Suphi, “27 Mayıs Devrimi ve Türk Toplumuna Etkileri”, Derleyen Sadık Göksu, **Darbeler, Demirkırat’lar ve 27 Mayıs**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1992.

Gürsoytrak, M.Suphi, “ Anıtkabir Şeref Defterine Yazdığı Yazı’dan”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.2, Haziran 1994

Gürsoytrak, M.Suphi, “Atatürk Düşmanlığı ve Oynanan Oyunlar”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.7, Kasım 1994

Gürsoytrak, M.Suphi, “Ülke Sorunlarına Bakışımız”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.5, Eylül 1994

Gürsoytrak, M.Suphi, “Avrupa Gümrük Birliği”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.10, Şubat 1995,

Gürsoytrak, M.Suphi, “Ayın Yorumu”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.22, Şubat 1996

“İnsan Hakları Derneği Kuruluyor” **İnsan Hakları Derneği 15.Yıl Broşürü**, Ankara, 2001

Merdanoğlu Hüsnü, “ADD’yi ilk Olağanüstü Genel Kurula Taşıyan Süreç”,Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi, İstanbul, Aralık 2006

“Nusret Fişek İle Söyleşi”, **Türk Tabipler Birliği Merkez Konsey Yayını**, ANKARA 1992

E. SÜRELİ YAYINLAR (Gazeteler ve Dergiler)

İHD 15.Yıl Broşürü

Atatürkçü Düşünce Dergisi

Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi

Cumhuriyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

F. GÖRÜŞME NOTLARI

Mehmet Suphi Gürsoytrak ile Yapılan Görüşmeler

Sami Küçük İle Yapılan Görüşmeler

G. İNTERNET ADRESLERİ

www.halkevleri.org.tr

15- Eyl-49-26-9-940 (ca. sub. 140844-49-949)
 POLATLI DA PLAT KURSU
 15- Eyl-49-26-9-940
 15- Eyl-49-26-9-940

16. Eyl-49 da İstanbulda...
 24. Seb-49 da...
 14. Haz-49 da...
 16. Haz-49 da...
 20. Haz-49 da...
 30. Nis-49 da...
 5 Eyl 49 da...
 11/12. Eyl 49 da...
 16 Eyl 49 - da...
 17 Eyl 49 - da...
 19 Eyl 49 da...
 21 Eyl 49...
 26 Eyl 49 da...
 31 Mart 50 de...
 7 Nis 50 de...
 20 Haz 50 de...
 3 Tem 50 de...
 11 Nis 50 -
 13 Haz 50 - New York...
 8 Eyl - Pire...
 12 Eyl - Sıvanlı...
 14 Eyl - İstanbul...

(2)

12/12 FINE - 250
27 JUL 953
30 JUL 953

1 EKIM 950
2 EKIM 950

K.K.K. Hrs. Est. 18-1900? ...
25 NOVI 953 DE ...
KUREYE SIKHES ...

2 NISDA 950
3 NIS 953 DE

30 TEM 952

24 AGR 950 DE ...
25 AGR 950 DE ...

24 AGR 950 DE ...
25 AGR 950 DE ...

16 SEP 950 DE ...
18 TEM 952 DE ...

19 AGR 950 DE ...
20 AGR 950 DE ...

30 EKIM 950 DE ...
KURE BULUNMA ...

29 NIS 953 DE ...

DONIR 24 AGR 950 DE ...
11 NIS 953 DE ...

Soyuz Döndüsü

22.12.1958 - 21.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
26.12.1958 - 25.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
27.12.1958 - 26.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
30.12.1958 - 29.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

1.1.1959 - 31.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

19.12.1958 - 18.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

18.12.1958 - 17.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

17.12.1958 - 16.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

16.12.1958 - 15.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
15.12.1958 - 14.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
14.12.1958 - 13.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
13.12.1958 - 12.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)
12.12.1958 - 11.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

11.12.1958 - 10.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

10.12.1958 - 09.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

09.12.1958 - 08.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

08.12.1958 - 07.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

07.12.1958 - 06.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

06.12.1958 - 05.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

05.12.1958 - 04.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

04.12.1958 - 03.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

03.12.1958 - 02.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

02.12.1958 - 01.12.1958 Soyuz qo'ldi o'ziga hamkor (1.1.58)

(Soyuz no. 3183 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3184 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3185 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3186 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3187 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3188 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3189 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3190 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3191 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3192 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3193 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3194 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3195 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3196 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3197 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3198 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3199 30.12.1958 - 31.12.1958)
(Soyuz no. 3200 30.12.1958 - 31.12.1958)

TASNİF DİSİ

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI
ANKARA

PER. : 4750-4-08/Per.İşl.D.E.ve Ars.Ş.Ars.Ks. 36528

18 Nisan 2008

KONU : E.Top.Kur.Yb. Mehmet Suphi
GÜRSOYTRAK (1945-11) Hakkında.

SAYIN TAMER NALBANT
K.K.LOJ.K.LİĞİ BAKIM KOMUTANLIĞI
GÜMÜŞDERE/ANKARA

İLGİ : K.K.Bakım Komutanlığının 04 Mart 2008 tarihli ve PER: 3059-1-08 sayılı yazısı.

1. Bak.Bnb.Tamer NALBANT (1990-Ord.38)'in, ilgi yazı ekinde gönderilen 29 Şubat 2008 tarihli dilekçesi ve Top.Kur.Yb. Mehmet Suphi GÜRSOYTRAK (1945-11)'in tarihsiz dilekçesi ile yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere askeri safahatının gönderilmesi talep edilmiştir.

2. Adı geçen personelin askeri safahatı EK-A'da, biyografik bilgileri EK-B'de gönderilmiştir.

Rica ederim.

KARA KUVVETLERİ KOMUTANI NAMINA

Bülent KOSE
Personel Albay
Emekli ve Arşiv Şube Müdürü

E K L E R

EK-A (Askeri Safahat Cetveli Fotokopisi.)
EK-B (Bir Sayfa Top.Kur.Yb. Mehmet Suphi
GÜRSOYTRAK (1945-11)'a ait Biyografisi.)

TASNİF DİSİ

Bağlantı Noktası : Uzm.Me.Nihat ERDOĞAN (Kağıt-3161)

5434 sayılı kanunun geçici 19 uncu maddesine göre tahakkuk ettirilecek paranın hesabına esas olacak askeri safahat cetveli

Rütbesi: Yd.

Sicil No.: (945-11)

Sınıfı: Top. Kur. Pilot

Sıra No.	S U A L	C E V A P
1	Adı ve soyadı	Suphi GURSOYTRAK
2	Babasının adı	Derviş
3	Doğum tarihi ve yeri	1341 Alayehir
4	Dahul tarihi ve yeri	1 Temmuz 1943 Harp Ok., 30-8-945 Atg.,
5	Askeri memur ise aylığa geçtiği tarih	28-2-946 Teğmen., 30-8-949 Ütgm.,
6	Subay veya askeri memurluğa nasip tarihi	30-8-950 Kd.Ütgm., 30-8-951 İzb.,
7	1/1/1946 tarihindeki asıl aylığı ile tutarı ve derecesi	30-8-952 Kd.Yzb., 30-8-955 Bnb.,
8	1/1/1950 tarihindeki asıl aylığı ile tutarı ve derecesi	30-8-958 Kd.Bnb., 30-8-961 Yb.,
9	Kıtası	Asıl aylığı: 25 Tutarı: 75 Derecesi: 12
10	Vazifesine nihayet verilmiş ise tarihi	Asıl aylığı: 35 Tutarı: 250 Derecesi: 10
11	Mülkiye hizmeti	M.S.B.Yük.İstigara Krl.
12	Sıcak memleket zammı	31-10-961 5434-42 geçici 2 maddesi ile
13	Balkan harbi zammı	Yok. Resen emekli
14	İtalya harbi zammı	"
15	Büyük harp zammı	"
16	İstiklâl harbi zammı	"
17	Dahillî tedibat zammı	"
18	Şark zammı	"
19	Muhakeme olunmak üzere açığa geçen müddet	"
20	Terkîf tarihi	"
21	Tahliye tarihi	"
22	Muhakeme sonunda kararın mahiyeti	"
23	Mahbusiyet müddeti	"
24	Hapse giriş ve çıkış tasfiyesi	"

N O T :

1/1/1950 tarihinde Harp Okulu öğrenciliğinde bulunan öğrencilerin 1/1/1950 tarihine kadar okulda geçen müddetleri için ve Milli Müdafaa Vekâletinin diğer okullar öğrencileri için de 1633 sayılı kanunun 2 inci maddesinin 4380 sayılı kanunla değiştirilen 2 inci fıkrası gereğince okula girdiklerinden bir yıl sonraki tarihten 1/1/1950 tarihine kadarki müddetleri için Astğmen aylığı üzerinden, Hazinece Sandığı ödenecek paranın tahakkukuna esas olmak üzere bunların okula giriş tarihi cetvelin 4 numaralı sütununda gösterilecektir.

Harp Okulu haricinde bulunan okulların birinci sınıfında bulunan öğrenciler için bu cetvel tanzim edilmiştir.

İşbu safahat asketive cetvelinin ve evrakı müsbitesine uygun bulunduğu tasdik olunur.

Örnek No: 2 - 100 v. 400 cilt - 1957

31-10-1951
Milli Müdafaa Vekâletine
BAKANLIK
Prof. Yılmaz
K.K. Prof. Bnk/Emekli S.Md.

Emekli
Perşembe
Emekli

TASNİF DİSİ

TOP. KUR. YB. MEHMET SÜPHİ GÜRSOYTRAK (1945-1) YA AİT BİLGİLER	
Kıvık Bilgileri	
Azi Soyadı:	Mehmet Süphî GÜRSOYTRAK
Sınıf ve Rütbe:	Top. Kur. Yb.
Sicil No:	1545-11
Emekli Sandığı Sicil No:	25.427.519
Doğum Yeri ve Tarihi:	Alaşehir-12.4.1
Memleketi:	ANKARA
Anız Adı:	Nafise
Baba Adı:	İbrahim Dervis
Medeni Hali:	Evli
Bildiği Yabancı Diller:	

Görev Yeri Bilgileri		
Kıtası ve Görev Yeri	Katılıp Yılı	Aynısı Yılı
X'üncü Kor. 54'üncü Top.A.	23.08.1947	15.07.1948
IX'üncü Kor. 109'uncü Kot.Top.A.	15.07.1948	14.10.1949
Hv.Eğitim Br.Öğretmenliğine	14.10.1949	25.03.1952
V'inci Kor.65'inci Top.A. (KORE'ye gitmek üzere)	08.04.1952	17.10.1953
VIII'inci Kor.28'inci Top.A.	17.10.1953	06.12.1954
E.U.Sİ.Terzik.İl'üncü Ş.	06.12.1954	20.12.1954
VIII'inci Kor.28'inci Top.A.	20.12.1954	27.09.1955
Harb Ak.Öğ.Sb.Kat.	30.09.1955	24.06.1957
III'üncü Kor.Top.K.	27.08.1957	24.05.1958
23'üncü Tüm.K.	24.05.1958	27.04.1959
Kara Harp.Ak.Öğret.	27.04.1959	20.05.1960
1'inci Or.Top.Katibine	20.05.1960	26.07.1960
Kr.Ord.Navacılık Ok.Öğr.Kri.Bşk.lığına	26.07.1960	29.09.1960
MSE.Yüksek İstişare Kuruluna	29.09.1960	31.10.1961
Emekli	31.10.1961	

Nasip Bilgileri		
Rütbe	Nasip Tarihi	Tevcih Tarihi
Asteğmen	30.08.1945	
Tegmen	28.02.1946	
Üsteğmen	30.08.1949	
Yüzbaşı	30.08.1951	
Birbaş	30.08.1955	
Yerbaş	30.08.1961	

Bülent KOSE
 Personel Albay
 Emekli ve Arşiv Şube Müdürü

TASNİF DİSİ

EK-4 Kore Savaşı Anıları, Işıklar Askeri, Lisesi Komutanlığına Yazdığı 26 Nisan
2002 Tarihli Yazı

26 NISAN 2002

Sayın H.Bayram KARAPINAR,
Kurmay Albay,
Işıklar As.Lisesi Komutanı
Bursa.

Okulumuzun 157 nci Kuruluş Gününe katılmayı çok isterdim. Ancak diğer bazı önemli işlerimle çatışmasından dolayı maalesef gündemime sahip değilim, bu nedenle geleceğim diyemiyorum. Ancak Gn.Kur.Bşk.ATASE Başkanlığının, ELLİ YIL sonra talep ettiği, 1952-53 savaş yıllarında gönüllü olarak katıldığım KORE SAVAŞI ANILARIMIN bir suretini size gönderiyorum. Öğrencilerin istifadesine faydalı bulursanız uygun bulacağımız bir şekilde yayımlanmasını takdirlerinize sunuyorum.

Saygılarımla,

MEHMET SUPHI GÜRSOYTRAK
(EM) KUR.ALBAI

YÜKSEK DANIŞMA KURULU TOPLANDI

Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu ilk toplantısını yaptı. Bu toplantıda Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığına Tabii Senator Suphi GÜRSOYTRAK, Başkan Yardımcılığına Mülkiyeliler Birliği Genel Başkanı Güngör AYDIN, Yazman Üyeliklere Yeraltı Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Çetin UYGUR ve Türkiye Yazanlar Sendikası Temsilcisi Mehmet Tali ÖNGÖREN seçildiler.

BASIN AÇIKLAMASI

Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Basına bir açıklama yaptı. Açıklamada, "Atatürk'ün 100'üncü doğum yılı kutlamalarının, emperyalizmin sömür ve sömürgeciliğinin arttığı günümüzde, tam bağımsızlık ilkesinin yeniden yaşama geçirilmesi amacını taşımaktadır. dinildi. Açıklama metni şöyledir.

Günümüzdeki yıl, Atatürk'ün 100'üncü doğum yılı kutlanacaktır. Bu kutlamalarda, Atatürk'ün ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda uyguladığı tam bağımsızlık ilkesinin biçimsel gösteleriyle göz ardı edilmesi çabaları vardır. Atatürk ilkelerinin tam bağımsızlık temelinde oturduğu bilimsel kesinliği kabul edildiğinde nasıl karşı devrimci bir tavarla O'na yaklaşıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Emperyalizme karşı dünyanın her yanında verilen ulusal kurtuluş savaşları günbegün yükselmektedir. Emperyalizmin ortadoğu ve Türkiye'de uyguladığı oyunlara karşı çıkmak, anti emperyalist kurtuluş savaşçısı Atatürk'ün tam bağımsızlık ilkesini yaşama geçirmek ve bilinçlere yeniden yerleştirmek önümüzdeki öncelikli görevimizdir. Atatürk'ün anti emperyalist anti kapitalist yanını silmek isteyenlere, SİA antlaşması, İMF, OECD gibi emperyalist kuruluşlarla ükneye yarı bağımlı duruma getirenlere karşı, devrimci ve demokratların birlikteliği mutsaka sağlanmalıdır. Bu konuda tüm demokrasi güçleriyle birlikte Halkevlerine'de önemli görevler düşmektedir.

Can güvenliğinin yok edildiği, hukuk devleti ilkesinin hiçe sayıldığı, işkence ve anti demokratik uygulamaların yoğunlaştığı, Anayasanın bugünkü çingisinden septirilmek istendiği günümüzde, bunların emperyalist-kapitalist sistemden kaynaklandığı göz önüne alınarak, anti emperyalist-anti faşist savaşın yaşama bir parçası durumuna getirmek zorunlu doğmuştur. Yüksek Danışma Kurulu, özünü Atatürk devrim ve ilkelerinden alan görevini O'nun çağdaş yorumu doğrultusunda sürdüren Halkevlerine bu konuda yapılan çalışmalarını mülendirmesi ve güçlendirmesini önermeye karar vermiştir.

Suphi GÜRSOYTRAK

Yüksek Danışma Kurulu Başkanı

21.06.1980

H A L K E V L E R İ

YÜKSEK DANIŞMA KURULU

21.6.1980

TUTANAK NO: 1

Halkevleri Merkez Yürütme Kurulunun..... tarih ve sayılı çağrısı üzerine 21.6.1980 tarihinde Yüksek Danışma Kurulu 9 üyenin katılımıyla toplandı.

Günden önceki görev bölümleri aşağıdaki gibi yapıldı..

Başkanlık: TABİİSENATÖR SUPHI GÜRSOYTRAK
Başkan Yardımcılığına: MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ BAŞKANI-MERKEZ VA
Sİ GÜNGÖR AYDIN

Sekreterliklere: ÇÖRETİM GÖREVLİSİ MAHMUT TALI ÖZGÖREN
YERALTI MADEN-İŞ SENDİKASI GENEL BAŞKANI
ÇETİN UYGUR SEÇİLDİLER

İlk toplantısını yapan Yüksek Danışma Kurulu Başkanlık Divanı durumu bir vesim bildiriyle kamuoyuna duyurulmasına oy birliği ile karar verdi.

SUPHI GÜRSOYTRAK
Tabii Senatör

GÜNGÖR AYDIN

AYDEMİR ÇELİK

Mülkiyeliler Birliği Yürütme Kurulu Başkanı

Başkanı

MEVZAT HELVACI
C.H.B. Başkanı

M.TALI ÖZGÖREN
Çöretim Görevlisi

ALPASLAN İŞKİLİ
Çöretim Üyesi

PROF.KAZİM TÜRKER
Çöretim Üyesi

ÇETİN UYGUR
Yeraltı Maden-İş
S.G.B.Ş.

YAVUZ ÖNER
TMMOB Genel Başkanı

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

MAHMUT TALI ÖZGÖREN

ÖZET ÖZ GEÇMİŞİM:

İlk ve Orta okulu Ankara'da, Lise'yi Bursa Askeri Lisesi Işıklar'da 1943 yılında bitirdim. 1945'de H.Okulu ve 1947'de Topçu Okulundan mezun oldum. 1948'de Eskişehir Hava, 1949'da Polatlı Top.Hava ve 1950'de ABD.Hava ve Top.Hava Okullarından mezun oldum. 1952'de Kore Savaşına katılincıya kadar Top.Okulu Uçuş Grubunda, uçuş ve te ders öğretmenliği yaptım.

1952-53 Üçüncü dönem, Kore savaşına gönüllü olarak katıldım. 1952'de evlendim.

1954'de Top.Tekâmül, 1955-57'de Harp Akademisinden mezun olduğum oldu. 1958'de ABD.Harp Akademisinden ve 1959'da Yüksek Kumanda Akademisinden mezun oldum. Ve hemen Kara Harp Akademisinde, öğretim görevi başladım. Bu arada, çeşitli birliklerde görev yaptım.

Türk Ulusu ve Silahlı Kuvvetleriyle elele 27 Mayıs 1960 Devrimini yaptıktan sonra, 25 Ekim 1961 Tarihine kadar, önce Milli Birlik Komisinde sonrada, Kurucu Mecliste, görev yaptım.

Türk Ulusunun iki asırdır uğrunda savaşım verdiği Özelemler doğrultusunda, Atatürk Devrim ve ilkeleri yönünde çağdaş, uygar, insancıl 1961 Anayasasının oluşmasında gğraş verdim. 12 Eylül 1981 Tarihine kadar da, Cumhuriyet Senatosunda Karşı Devrimci güçlere karşı Anayayı, vatandaşlarımızın Siyasi-Sosyal-İktisadi haklarını ve de Ülkenin Bağımsızlığını her türlü bağımsızlığını savunmaya ve de daha ileri götürmek için savaş verdim.

Babamın İstiklâl, benim de Kore Savaş ve Hava Madalyalarım vardır. Sporda Harp Okulu sıralarında Bölgesel ve Türkiye çapında birinciliklerim vardır. İngilizce ve Rusça bilirim.

Tüm yaşamımda aldığım en büyük (mükafat) ödül, radyoda zehirlendiğimi duyan teğmenliğim sırasında çok kısa bir süre beraber çalışmış olduğum erlerimden birinden almış olduğum "Geçmiş olsun komutanım" ifadesi mektuptur. O tarihte aradan geçen süre, 28 yılı aşkındır.

EK-10 Kore'deki Görevi ile İlgili Bir Fotoğraf

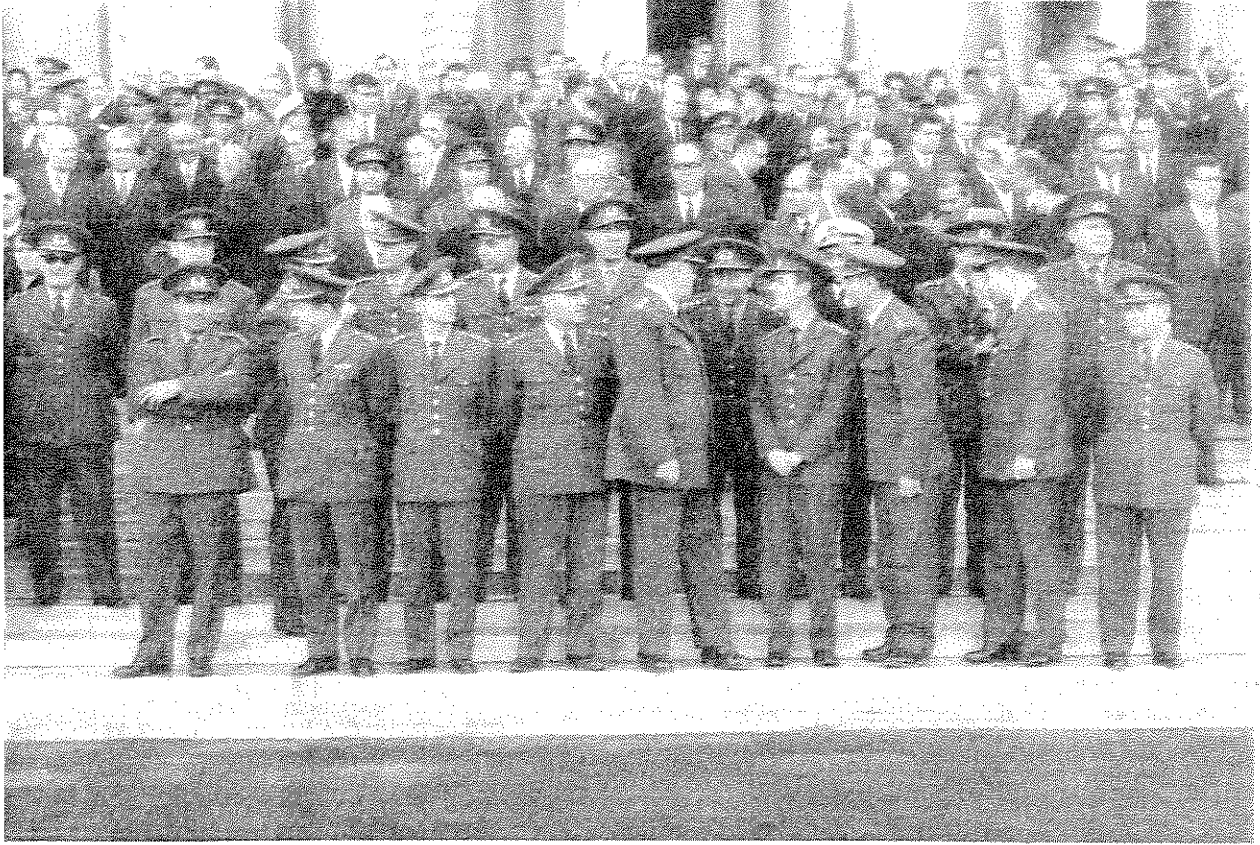

26 Eylül 1960 Lüleburgaz'da Halka Hitap Ederken

Trakya Bölgesinde Katıldığı Yurtgezisinde Basına Demeç Verirken

M.Suphi Gürsoytrak ile Yapılan Mülakatlardan Biri.

ÖZGEÇMİŞ

Tamer Nalbant 1968 yılında Bursa'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da tamamlamıştır. 1982 yılında girmiş olduğu Işıklar Askeri Lisesi'nden 1986 yılında mezun olmuş, aynı yıl Kara Harp Okulu öğrenimine başlamıştır.

Kara Harp Okulu'ndan 1990 yılında mezun olan Tamer Nalbant, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde çeşitli kıta ve karargâhlarda görev yapmıştır. Halen Kara Kuvvetleri Lojistik Komutanlığında görevini sürdürmektedir. Tamer Nalbant evli ve iki çocuk babası olup Almanca bilmektedir.